

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 1 · 2009 · 180. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2009/1 * 180. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Stemmeseddel til urafstemning	1
Meddelelser fra redaktionen	3
Artikler	
Fremtidens danske søværn. Paneldiskussion på Christiansborg (Søe-Lieutenant-Selskabet).	4
Et bud på flådens fremtid anno 2009 <i>Af Niels Christian Borck</i>	18
Pirater og Somalia <i>Af Asger Bagge</i>	60
Meddelelser fra Søe-Lieutenant-Selskabet	
Debat om Marinens Bibliotek <i>Søe-Lieutenant-Selskabet</i>	67
Nekrologer	
(1601) Finn Steingrim Thostrup (1589 og 1593)	72
(1727) Fleming Otzen (1722)	73
Annoncer	75

Redaktionen sluttet 1. maj 2009

Forside: Missilfartøjet VIBEN i Middelhavet marts 2007 i forbindelse med deltagelse i UNIFIL ud for Libanon.

Foto: Søværnet

MEDELELSE FRA REDAKTIONEN 2009/1

Hermed indledes tidsskriftets 180. årgang. Når dette skrives befinder vi os mellem afslutningen af Forsvarskommissionen af 2008 og et nyt forsvarsforlig, der ventes at være på plads inden sommeren 2009, således at det kan træde i kraft fra 2010.

I dette nummer er der adskilligt interessant materiale vedrørende søværnets fremtid og position i det samlede forsvar. Den 12. marts 2009 havde Søe-Lieutenant-Selskabet og Marineflyverforeningen indkaldt til paneldiskussion blandt de politiske partiers forsvarspolitiske ordførere. Deltagernes talesedler er gengivet i dette nummer og viser generelt, at der blandt de politiske partier hersker stor velvilje og forståelse for søværnets opgaver og ønsket om anskaffelse af nye flådehelikoptere. Om denne velvilje omplantes til konkrete initiativer i forbindelse med forsvarsforliget, vil kun tiden vise.

Flotilleadmiral Niels C. Borck beskæftiger sig i en større undersøgelse med den udvikling, som flåden har været igennem siden forsvarskommissionen i 1988. Forfatterens synspunkter på og holdninger til denne udvikling er ikke til at tage fejl af, og han sætter spørgsmålstegn ved flådens evne til og muligheder for i dag at udføre de opgaver, som er pålagt søværnet. Formålet med flotilleadmiralens vovede synspunkter er angiveligt at fremprovokere en debat om søværnets fremtidige rolle, en debat, som han gerne ser starte i Søe-Lieutenant-Selskabets regi for senere at brede sig. En sådan faglig debat vil kunne spille en væsentlig rolle for udviklingen af en maritim doktrin her i landet. Interessant er det, at flotilleadmiralen ser nødvendigheden af, at en samlet maritim doktrin udgør en del af det begreb, som vi nu betegner som »Det blå Danmark« – Danmark som en robust og globalt orienteret maritim nation. Flåden må tænkes med ind i landets samlede maritime interesser.

Inden for Søe-Lieutenant-Selskabet er der en lang tradition for med mellemrum at gennemføre diskussioner om søværnets forsvarspolitiske rolle. Måske vil tiden atter være inde til, at selskabet igangsætter en debat-række omkring dette både for nationen men også for søværnet så vigtige spørgsmål.

Hans Christian Bjerg

FREMTIDENS DANSKE SØVÆRN

En paneldebat med politikere fra
Folketingets forsvarsudvalg
12. marts 2009

Søe-Lieutenant-Selskabet og Marineflyverforeningen har tidligere i fællesskab arrangeret debatmøder om aktuelle forsvarspolitiske emner. Den 12. marts 2009 afholdt de to foreninger atter et sådant fælles debatmøde i Landstingssalen på Christiansborg. Emnet var denne gang »Fremtidens forsvar og Søværnets rolle i dette«, og herunder en vurdering af spørgsmålet om maritime helikoptere i forsvaret og deres opgaver. Anledningen var den forestående afslutning af arbejdet i den forsvarskommission, der blev nedsat i 2008. Emnet blev debatteret af et panel bestående af de forskellige partiers forsvarspolitiske ordførere. Deltagerne var: H.C.Thorning (V), John Dyrby Paulsen (S), Ib Poulsen (DF), Helge Adam Møller (K), Pernille Frahm (SF) og Morten Helveg Petersen (RV).

Debatmødet var overordentligt velbesøgt, og som ordstyrere virkede formændene for henholdsvis Søe-Lieutenant-Selskabet og Marineflyverforeningen.

De fleste af paneldeltagerne har beredvilligt stillet deres talesedler til rådighed for tidsskriftet, og disse gengives nedenstående. Det er ikke muligt her at referere den efterfølgende diskussion og de mange spørgsmål fra salen, men gennem forsvarsordførernes præsentation vil læseren kunne danne sig et ganske godt indtryk af de forskellige synspunkter på forsvarspolitikken.

Hans Christian Thorning (V)

Jeg vil gerne starte med at takke Søe-Lieutenant-Selskabet og Marineflyverforeningen for invitationen til at deltage i paneldebatten i dag.

Som Formand for Forsvarsudvalget glæder det mig meget at have denne lejlighed til at sætte fokus på og understrege vores opbakning til forsvaret og det vigtige arbejde danske soldater hver dag udfører.

Omdrejningspunktet for debatten i dag er det kommende forsvarsforlig, som vi inden længe skal i gang med at forhandle på plads her i Folketinget.

Forsvarskommissionen er lige på trapperne med sin beretning, og derefter begynder det politiske arbejde for alvor. Derfor er det ikke på nuværende tidspunkt muligt at sige noget sikkert om det endelige indhold af aftalen, men jeg vil i stedet ridse nogle af Venstres sigt punkter for det kommende forlig op.

Noget, der ligger os meget på sinde er, at vi med denne aftale får sikret forsvaret det nødvendige materiel. Især missionerne i Afghanistan og Irak har slidt på forsvarets udstyr. Det er simpelthen uanstændigt at byde vores engagerede og dygtige soldater at rejse ud på så krævende missioner med materiel, der er slidt og utidssvarende. Der er absolut behov for et økonomisk løft til forsvaret, hvis vi også fremover skal kunne garantere vores soldater det nødvendige og relevante udstyr.

I forlængelse heraf mener vi i Venstre, at et centralt led i at sikre vores soldater de bedst tænkelige vilkår er, at vi ligeledes giver dem mulighed for at træne med udstyr under deres uddannelse, der svarer til det, de skal bruge, når de står på "slagmarken".

Det er helt afgørende, at vores udsendte soldater mærker, at de har vores fulde opbakning og derfor vil vi i Venstre gøre alt, hvad vi kan for at sikre, at der afsættes de nødvendige ressourcer, så vores soldater får den bedst mulige uddannelse og materiel af højeste kvalitet.

Begge dele er afgørende for de danske styrkes sikkerhed og for succesfulde missioner. Og vi kan simpelthen ikke være andet bekendt.

Det nye årtusinde har bragt et nyt og mere komplekst trusselsbillede med sig. Ændrede magtkonstellationer, klimaforandringer og international terrorisme udgør nogle af vor tids væsentligste sikkerhedspolitiske udfordringer. Vi lever i dag i en verden, hvor lokale og regionale problemer hurtigt kan få betydning på globalt plan og dermed også påvirke sikkerheden i Danmark.

Verden er med andre ord rykket tættere på og vores demokratiske værdier, vores frihed og sikkerhed er ikke længere afskærmet og beskyttet af den geografiske landegrænse.

Igennem et stærkt internationalt engagement med en aktiv udenrigs- og sikkerhedspolitik bidrager vi fra dansk side til at fremme fred og frihed og respekten for menneskerettigheder verden over.

Det betyder bl.a. at vi i dag har knap 1300 udsendte soldater i internati-

onale operationer over hele verden, som hver dag udfører et betydningsfuldt stykke arbejde. De danske styrker bidrager gennem konfliktforebyggende, fredsbevarende, fredsskabende og humanitære opgaver til at skabe fred og stabilitet i verden.

Og selvom vi altså endnu er et stykke fra målet, er det fortsat Venstres intention og ønske, at vi med det kommende forlig vil nå op på at kunne udsende 2000 mand. Dermed kan vi også fremover yde en betydelig indsats og gøre en forskel i løsningen af internationale opgaver.

For at sikre et væsentligt militært bidrag i internationale missioner, er det nødvendigt, at forsvaret råder over effektive og veludrustede styrker. Dette stiller først og fremmest krav om et tilstrækkeligt rekrutteringsgrundlag. Det er derfor meget glædeligt at opleve, at så mange unge frivilligt melder sig til at aftjene værnepligt!

Men samtidig skal der ikke herske tvivl om, at vi i Venstre ønsker at bevare den almindelige værnepligt, som vi kender den. Vi mener, at værnepligten stadig har en vigtig rolle at spille både som garant for forsvarets folkelige forankring og da den samtidig sikrer rekruttering fra alle samfundslag.

Ligesom værnepligten vil hjemmeværnets fremtid også blive et vigtigt tema i de politiske drøftelser omkring forsvarsforliget. Der er i Venstre bred opbakning til Hjemmeværnet og det glimrende arbejde medlemmerne udfører. Hjemmeværnet spiller en vigtig rolle i det danske beredskab, og som værnepligten er hjemmeværnet også udtryk for et bredt folkeligt engagement i dansk forsvars- og sikkerhedspolitik.

Afslutningsvis vil jeg gerne udtrykke stor ros til det danske søværn. Danmark er en af verdens førende søfartsnationer, og det kan vi være stolte af. Både varetagelsen af de nationale myndighedsopgaver og søværnets indsats i internationale missioner er afgørende for den maritime sikkerhed. Vi er – som så mange nationer – dybt afhængige af frit at kunne benytte havet som transportvej. Derfor vil jeg også gerne rette en særlig tak til besætningen på Absalon, der har gjort en enestående indsats ud for Afrikas Horn det sidste 1½ år imod pirateri.

Absalons besætning har afværget en række piratangreb og har flere gange taget pirater til fange – senest i begyndelsen af januar, hvor Absalon fangede fem pirater, der angreb et hollandsk fragtskib. Sammen med resten af den internationale flådestyrke under Task Force 150 og 151, gør Absalon en stor forskel dernede og flådestyrkens tilstedeværelse er

uden tvivl hovedårsagen til, at vi ikke længere oplever nær så mange angreb.

Jeg håber, vi får en god og engagerende debat i dag, både her i panelet og efterfølgende med kommentarer og input fra salen!

Mange tak for ordet!

John Dyrby Paulsen (S)

Der er brug for Søværnet!

Danmark er en af de helt store søfartsnationer. Vi har en lang søfartshistorie bag os, og Søværnet er derfor en helt central aktør i det danske forsvaret – med såvel militære som civile opgaver.

Vi har i dag et Søværn, der opererer inden for en bred vifte af opgaver. Søværnets kompetencer spænder meget bredt, og det er et aspekt, som jeg synes er værd at fremhæve. Det er det, fordi Forsvarets rolle i internationale missioner i langt højere grad vil blive fokuseret på ikke bare reelle krigsopgaver, men i højere grad bidrag til sikkerhed og stabilitetsfremmende tiltag.

Søværnets mere traditionelle opgaver så som patruljering af de danske farvande må i fremtiden forventes at blive mindre prioriteret end bidrag til internationale opgaver. En del af disse opgaver vil foregå i Det Nordatlantiske Havområde, der bliver stadigt mere og mere besejlet, og hvor jagten på olie og mineraler omkring Grønland intensiveres. Derfor er der et stødt stigende behov for at hævde dansk suverænitet og bidrage til sikkerheden i disse områder.

Samtidig forventer jeg også, at Søværnet fortsat skal indgå i kampen mod pirateri. Absalon og dens besætning har gjort en forbilledlig indsats for at sikre skibstrafikken ud for Afrikas Horn mod pirateri. Det var et nødvendigt skridt at tage for at dæmme op for et akut problem. Jeg tror dog, at vi på lang sigt også må forsøge os med andre og mere langtidsholdbare løsninger, men indsatsen mod pirateri vil altid starte på havet, og med en indsats, der kun kan leveres via indsatte sø-kapaciteter, og her vil Søværnet naturligvis spille en central rolle.

Som i andre dele af Forsvaret er spørgsmålet om materiel også præsent – ikke mindst for medarbejderne. Jeg glæder mig til, at vi ser de nye fregatter. Og jeg glæder mig til forhandlingerne om nye skibsbaserede hel-

ikoptere, for der er ingen tvivl om, at de gamle Lynx-helikopterne er ved at have lidt for mange år på bagen.

Der er mange, der gerne vil begynde at dømme Søværnet ude og forældet. Det er dog ingenlunde tilfældet. Opgaverne er flere og sværere end de har været i mange år, og de vil tilmed ofte foregå langt fra Danmarks trygge havne. Så der er mere brug for Søværnets evner og indsatser, end der har været længe.

Ib Poulsen (DF)

Den kolde krig er for længst ovre og nutidens konflikter er af en anden og langt mere desorganiseret karakter. Der vel nærmest kun en fællesnævner for de konflikter, det danske forsvar skal manøvrere i og det er, at de stort set alle har noget med ekstreme tolkninger af Islam at gøre. Fra Afghanistan over Irak til Aden-bugten og tilbage til Bosnien og Kosovo, for at nævne nogle vigtige konfliktpunkter, som har været med til at forme det danske forsvarsindsats gennem de senere årtier, er eneste fællesnævner, at mindst den ene part har rod i Islam.

Endvidere er de konflikter der udspringer deraf kendetegnet ved, at de som regel er lavintense konflikter. Lavintense konflikter står på mange måder i skarp kontrast til den »gammeldags« krig, hvor to hære marcherede frem mod hinanden og afgjorde konflikten med et fair slag på slagmarken, mens der stadig var dagslys og med behørig respekt for sengetider etc.

Den ny type krig, som ofte indeholder mange elementer af irregulær krigsførelse, som eksempelvis pirateri er udtryk for, og som har som samlende punkt, at modstanderen er klædt som enhver civilist og bortset måske fra et våben eller bombebelte om maven, kan være nærmest umulig at identificere ham for vore tropper, før det er for sent.

Fremtidens forsvar, herunder til vands skal være ekstremt fleksibelt for at imødegå en modstander, der ofte kan forekomme usynlig, sværd at gå til og meget lidt villig til at kæmpe på vores foretrukne præmisser. Endvidere agerer vi i på en kampscene, hvor medierne står for instruktionen og ikke mindst fortolkningen af dramaet, så der er ikke meget plads til fejltrin, før forsvaret skal stå til ansvar.

Fremtidens forsvar skal derfor have det bedst mulige udstyr til rådighed og mandskab, der er toptunet, veluddannet og velmotiveret. Søværnet skal således have nye fartøjer, der har helikopterudstyr som standard.

Helikoptererne er helt essentielle for, at vores flåde kan agere tilstrækkeligt frit og kompetent til at løse sine opgaver i fremmede farvande. Uden helikoptere kan vi ikke fange pirater og imødegå eventuelle angreb på vores fartøjer, samt i det hele taget eftersætte og undsætte både allierede tropper, modstanderne og civile i en konkret situation. Så helikoptererne skal være standardudstyr på vores flådefartøjer.

Jeg kan ikke afvise, at søværnet gennem nogle år er blevet lidt overset på budgetsiden, men jeg kan love, at vores fokus er på søværnet, som jo også er med ude, når det brænder på, om det er i det urolige Mellemøsten eller ved den piratfyldte Aden-bugten. Marinen kan man stole på.

En forestående oprustning af søværnet skal også inkludere, at vi har uddannet besætninger nok til, at vi kan have vores skibe ud hele året rundt, i det omfang, det er nødvendigt. Som det er i dag er vi nødt til at trække Absalon hjem, som følge af, at der ikke er nok mandskab til at fortsætte udstationeringen. Det håber jeg er sidste gang, at vi er nødt til. Fremtidens konflikter vil være både asymmetriske og på en og samme tid meget lokale i deres udspring, men også nogle gange meget globale i deres effekt. Det er således afgørende, at vi skaber et så fleksibelt forsvaret som muligt, der er rustet til fremtidens lavintense konfliktmønstre.

Helge Adam Møller (KONS)

Er Danmark truet?

Ved et forsvarsmøde er det naturligt, at stille spørgsmålet: "Er Danmark truet?"

Det er vi ikke ... ikke i traditionel forstand. Vi har ikke nogen umiddelbare fjender.

Sådan var det ikke for 300 år siden. Der vidste alle danskere, at fjenden var svenskerne. Så blev vi venner med dem.

For 100 år siden var det ligeså let. Der var fjenden tyskerne. Så blev vi allierede med dem.

Og for 50 år siden – ja bare for 20 år siden var svaret også let. Enhver dansker vidste (ja, minus Frank Aaen og et par andre kommunister) at det var russerne og Warszawapagten, der var fjenden.

Men i dag er alle de gamle østblokløse optaget i NATO ... og nu indtræder Frankrig igen, i det integrerede forsvarssamarbejde.

Ny verden

I dag er den konventionelle militære trussel mod dansk område helt væk og den forventes ikke, at genopstå i en overskuelig fremtid. Men det har ikke gjort opgaverne færre eller mindre krævende for dansk forsvar ... måske endda tværtimod.

Udfordringerne for dansk forsvar, herunder for Søværnet er i dag langt mere komplekse og uforudsigelige. Samtidig er verden præget af en større indbyrdes afhængighed.

Resultatet af dette er, at Danmark i langt højere grad end tidligere må forholde sig til konflikter og mulige risici langt borte fra Danmark. Lad mig nævne international terrorisme, piratvirksomhed, våben- og menneskesmugling og spredning af masseødelæggelsesvåben. Nogle af eksemplerne er regionale, men de har alle global indflydelse.

Soldater og enheder over hele verden

I dag har Danmark soldater over det meste af verden. 750 mand i Afghanistan, 300 i Kosovo, samt soldater i 4 afrikanske lande. Og Søværnets moderne støtteskib, Absalon, er særdeles aktivt i Det Indiske Ocean.

Og Flyvevåbnet. Ja de er i fuld gang med, at sende forsyninger rundt i hele verden med moderne Herkulesfly og vi har haft helikoptere i såvel Irak som i Afghanistan og for nogle år siden fløj danske F16-fly skarpe operationer over Afghanistan.

Hvis der var nogen der for 20 år siden – da jeg var tjenstgørende major - havde fortalt mig, at sådan ville verden se ud i 2009 ville jeg have leet højt. Det tror jeg, at mange ville have gjort – men vi er blevet kloge.

Udover, at vi – efter min mening – har en moralsk forpligtigelse til såvel militært som civilt, at være med til at skabe en bedre verden, er der også en anden vigtig grund til, at Danmark bør forholde sig til risici fjernt fra vore grænser.

Grunden er, at Danmark - som alle andre mindre lande - har en stor egeninteresse i, at det internationale system er baseret på lov og ret ... og ikke på brutal militær styrke.

For 20 år siden havde jeg, som ovenfor nævnt, ikke fantasi til at forestille mig hvordan verden ville se ud i dag. Alligevel vover jeg at forud-

se, at denne komplekse og uforudsigelige sikkerhedspolitiske situation også vil være fremherskende om 20 år.

Tre Konservative grundholdninger

Lad mig så – inden jeg vender mig til Søværnet – anføre 3 konservative grundholdninger.

1. Værnepligten skal fastholdes.

- Forsvaret har et behov for, at kunne rekruttere et stort antal selvstændige og veluddannede soldater, og dem kommer vi effektivt i kontakt med gennem værnepligten.
- Ca. en tredjedel af de danske soldater, der lige nu er i Afghanistan, var værnepligtige for et år siden og de gør i dag en kæmpe indsats for at bekæmpe terrorisme og hjælpe den afghanske befolkning.
- Værnepligtige får i dag en målrettet og effektiv uddannelse, der gør, at vi f.eks. kan sætte dem ind, i forbindelse med terrorangreb eller andre katastrofesituationer på dansk jord ... og de står til rådighed i 3 år efter hjemsendelse.
- Endeligt er det vigtigt, at forsvaret har en fast folkelig forankring – det medvirker værnepligten til.

Sammenfattende må det konstateres, at den nye ”skræddersyede” værnepligt på fire måneder har været en succes og en god investering for Danmark. Derfor skal vi holde fast i den.

2. Forsvarets enheder skal være uddannet, udrustet og trænet til, at løse dagens og fremtidens opgaver ... derfor skal der investeres mange millioner i nyt materiel. Og i Danmark skal enhederne kunne træne med det samme moderne materiel som bruges i internationale operationer. Som amerikanerne siger ”Train as you fight”.
3. Soldater og enheder skal være trænet optimalt til kamppladsens hårde vilkår ... det er en forudsætning for en effektiv og sikker løsning af alle typer af internationale opgaver. Derfor skal uddannelsen i alle tre værn være hård, effektiv og realistisk.

Søværnets opgaver

Kun få ved, at 90% af al verdenshandel foregår på skibe og endnu færre ved, at en tiendedel af alle disse skibe, enten er danskejede eller sejler under dansk flag. Danmark er altså en af verdens store søfarende nationer.

Det er en af grundene til, at vi skal have et moderne søværn. Grønland – og dermed den arktiske udfordring - er en anden.

I disse år smelter isen i arktisk med forbløffende hastighed. Der er næppe tvivl om, at vi indenfor en overskuelig fremtid vil se Nordvestpassagen benyttet som en regulær sejlroute fra Europa til Stillehavet ... ihvertfald i dele af sommerhalvåret. For kun 7 måneder siden, sejlede det første danske handelsskib igennem Nordvestpassagen på en rejse fra Japan til byen Skt. Johns i New Foundland, Canada. Den sejlroute reducerede sejladsen med 15 dage.

Når Nordvestpassagen - sandsynligvis om 15 – 20 år - bliver en almindelig benyttet sejlroute om sommeren, vil det betyde en 40% reduktion i sejlafstanden mellem Europa og Asien.

40% kortere sejlroute betyder også 40% mindre brændstof og 40% mindre CO2 udledning. Jo – der er store perspektiver.

Men perspektiverne omfatter ikke kun handelsskibe. De omfatter også krydstogtskibe.

I sommeren 2007 havde Grønland besøg af 30 krydstogtskibe, med samlet 23.000 passagerer. Sidste sommer var antallet af passagerer mere end fordoblet til 55.000 passagerer på i alt 45 forskellige krydstogtskibe. Det største krydstogtskib havde mere end 4000 turister ombord.

Og så er der olie og gas. Foreløbige vurderinger anslår, at ca. 25% af klodens endnu ikke opdagede reserver ligger nord for Polarcirklen. Eftersøgningen – og senere evt. udvinding – af disse naturrigdomme vil også øge aktiviteten i de grønlandske farvande.

Konsekvensen af disse 3 faktorer må, på lidt længere sigt, medføre øget dansk maritim aktivitet i disse områder, simpelthen fordi Danmark bliver nød til, at tilpasse og udbygge en eftersøgnings- og redningstjeneste og et havmiljøberedskab, der modsvarer den kraftigt forøgede aktivitet.

Det vil betyde en ressourcemæssig opprioritering af vores anskaffelses-

planer for skibe og helikoptere der er egnet til at operere i det arktiske område.

Ny epoke for søværnet

Når Søværnets 3 nye fregatter er færdigbygget og taget i brug om nogle år, råder Danmark - sammen med vores 2 fleksible støtteskibe - over en række særdeles slagkraftige og fuldt moderne krigsskibe, der kan dække hele viften af maritime opgaver.

Det lige fra egentlige maritime kampoperationer til rent humanitære opgaver. Disse skibe har tilsammen en størrelse, udholdenhed, slagkraft og fleksibilitet der gør Søværnet i stand til, at løse opgaver på stort set på alle verdenshave.

Det er min opfattelse, at med disse 5 skibe i front, står Søværnet overfor en helt ny epoke. En epoke hvor Danmark for første gang siden vi var en dominerende flådemagt, for over 200 år siden, igen har topmoderne skibe og materiel, der er designet til global indsættelse. Og der er også politisk vilje til at udnytte denne nye kapacitet.... ikke kun fra os konservative.

Så når der næste gang skal "satses" stort på nyt materiel til Søværnet, må det - sådan som jeg ser det - blive med henblik på, at udbygge dansk sømilitær kapacitet i de arktiske områder. Her går behovet kun en vej ... opad.

Maritime helikoptere

Og hvad så med helikoptere til Søværnet? I øjeblikket har vi 8 LYNX som er ca. 30 år gamle og nedslidte.

Det sidste års tid har vi i gennemsnit kun kunne holde 3 af dem flyvende. Dags dato er der dog - mig bekendt - 4 på "vingerne". Det kræver større og større mekanikerindsats og flere og flere økonomiske midler at holde dem flyvende.

For mig er der ingen tvivl om, at vi ved det kommende forsvarsforlig - som forhåbentlig bliver indgået inden sommerferien - vil tage stilling til nye helikoptere til Søværnet. Og Søværnet får brug for flere helikoptere end de 8 man vi har i øjeblikket.

Såvel Søværnets nuværende 2 støtteskibe, som de kommende 3 fregatter er jo på baggrund af de opgaver de skal kunne løse designet til, at medføre maritime helikoptere til bl.a. opklaring og styrkebeskyttelse.

Den fulde udnyttelse af disse moderne skibes kapacitet er helt afhængige af en moderne maritim helikopter, næsten uanset hvilken opgave skibene måtte blive indsat i.

Samtidig er det klart, at maritime helikoptere er en vigtig kapacitet for Søværnets inspektionsskibe således, at disse sikres evnen til effektivt og troværdigt, at løse deres opgaver i det nordatlantiske område, herunder suverænitetshævdelse samt eftersøgning og redningsopgaver.

De nye maritime helikoptere skal altså kunne operere fra alle Søværnets nuværende, samt fremtidige, helikopterbærende skibe. Og de skal indgå som en integreret del af skibets opgaveløsning.

Det bør derfor, ved det nye forsvarsforlig besluttes at anskaffe det nødvendige antal – jeg tror, at det vil være 12 – maritime helikoptere.

Disse kan så indføres i løbet af den kommende forligsperiode og forhåbentlig være fuldt implementeret om 5 til 7 år ... dette lidt afhængig af typevalg.

Vedrørende type bør vi satse på, at indkøbe en standard maritim helikopter som i forvejen anvendes i mindst et andet NATO land og samtidig en helikopter som kan dække Søværnets behov i såvel internationale som nationale operationer.

De forundersøgelser der allerede er foretaget, viser heldigvis også, at det er muligt, at anskaffe en sådan helikopter, der kan købes som en slags "hyldevare" hvilket betyder, at der kun skal foretages få danske modifikationer, ja måske slet ingen.

Jo, hvad enten man er sejlene eller flyvende "sømand" så kan man glæde sig til, at være en del af fremtidens søværn. Det bliver udfordrende og spændende.

Morten Helveg Petersen (R)

Viggo Hørup spurgte: "Hvad skal det nytte?" under en ophedet debat i Folketinget i 1883 om anlægget af Københavns befæstning. Et ret fornuftigt spørgsmål i betragtning af at der var tale om et temmelig unyttigt projekt til en helt afsindig pris, og dét i en tid, hvor statens udgifter til sociale formål udgjorde under 1 pct. mens udgifterne til militære forhold udgjorde over 40 pct. Viggo Hørups dundertale kunne ikke forhindre

Københavns befæstning. Men hans bevingede ord har siden klæbet til radikal forsvarspolitik - på godt og på ondt.

Radikale Venstre er et forsvarsvenligt parti. Vi har altid været tilhænger af militær som nytter, og vi har længe været det eneste parti med modet til at tage konsekvensen af, hvordan verden ser ud nu. Er der to, der har stået sammen i dansk forsvarspolitik i de seneste år, er det NATO og Radikale Venstre. Det gælder især i spørgsmålene om værnepligt og 'specialisering' af de enkelte NATO-landes internationale indsats, så vi får mere forsvar for pengene. Desuden er Radikale Venstre Folketingets fremmeste fortalere for dansk deltagelse i FN-fredsoperationer og for en hurtig ophævelse af det absurde danske EU-forsvarsforbehold.

Den konventionelle militære trussel mod dansk område er bortfaldet i overskuelig fremtid. Der er ikke længere brug for det territorialforsvar og den mobiliseringsstyrke, der var opstillet med henblik på at imødegå en invasion. I dag skal vi forholde os til et nyt sæt af trusler, især international terrorisme, spredning af masseødelæggelsesvåben samt skrøbelige og sammenbrudte stater. Dette brede trusselsbillede fordrer en bred sikkerhedspolitisk indsats, og Radikale Venstre anser det som helt afgørende, at Danmark arbejder målrettet for en international retsorden med fælles regler og en stærk retshåndhævelse. Vi skal være klar, når FN kalder efter assistance i verdens brændpunkter.

Dansk forsvar er en del af værktøjskassen i den samlede udenrigspolitik. Militær magt løser ikke problemerne i sig selv, men militær magt må og bør tages i anvendelse, når alle andre muligheder måtte være udtømte.

Radikale Venstre har en vision om et stærkt internationalt retssamfund. Hvor stater og andre magtudøvere handler efter et sæt spilleregler i form af folkeretten og hvor etableret ret håndhæves konsekvent og effektivt, og i nødvendige tilfælde med militære midler. Lovovertrædere i væbnet konflikt skal kunne stilles for retten, dvs. Den Internationale Domstol, den internationale krigsforbryderdomstol eller relevante internationale tribunaler.

Vi har en vision om et stærkt og handlekraftigt FN, hvor FN's Sikkerhedsråd udstikker de overordnede rammer for løsningen af konflikter og hvor FN's medlemslande bidrager til løsningen, om nødvendigt også med militære midler.

Forsvaret af Danmark – dvs. beskyttelse af dansk territorium, suverænitæt, samfund og befolkning – foregår i hovedsagen udenfor og ofte langt

fra Danmark. I al overskuelig fremtid vil hovedopgaven for dansk forsvar være at kunne opstille relevante og kompetente bidrag til løsningen af internationale opgaver samt bidrage til et hjemligt beredskab, især mod terror. Strukturen i dansk forsvar skal videreudvikles herefter.

Det er vigtigt, at der er klare formål for forsvaret og klare mål for forsvarets internationale missioner. Vi ser det som et politisk ansvar at skabe balance mellem mål og midler. Det er vigtigt at disse overordnede formål omsættes i konkrete operationelle mål, som klart definerer succeskriterier og milepæle for danske militære indsatser. Dette er ikke mindst vigtigt for at afklare, hvordan og i hvilket omfang de militære styrker skal samarbejde med civile myndigheder for at nå målene.

Forsvaret kan ikke betragtes som noget isoleret, men må ses som et af de redskaber som regering og folketing har til rådighed for at bidrage til en stabil verdensorden, som udvikler sig i Danmarks interesse, og garanterer danske borgeres sikkerhed, frihed og velfærd. Derfor er det vigtigt at have en samlet strategi. RV anbefaler derfor at Danmark får en egentlig national sikkerhedsstrategi

En national sikkerhedsstrategi vil styrke den politiske ledelse af sikkerhedspolitikken og skabe en politisk-strategisk debat i Folketinget, herunder om prioritering, løsninger og begrænsninger i forhold til den aktivistiske sikkerhedspolitik. Det vil muliggøre gennemsigtighed og langsigtet prioritering i sikkerhedspolitikken.

En national sikkerhedsstrategi skal være den overordnede ramme om strategier for konkrete missioner. Danske styrker må aldrig i fremtiden sendes ud uden at der er udarbejdet en strategi af regeringen og vedtaget af folketinget som klart definerer missionens succeskriterier. Det skal løbende evalueres, om kriterierne opfyldes.

En national sikkerhedsstrategi skal forholde sig til, at USA og Vesteuropa ikke som i 90'erne entydigt dominerer verdenssamfundet. USA vil med stor sandsynlighed under en ny Obama-administration kræve yderligere bidrag fra europæerne til løsning af internationale konflikter. Og det bliver sværere for Europa – og Danmark! – at sige nej hvis vi skal stå ved vore idealer.

Trusler og udfordringer i forbindelse med klima samt krigsførelse i rummet og cyberspace er andre elementer i en national sikkerhedsstrategi.

Radikale Venstre tror på frivillighed som princip. Vi tror på at frivillig

rekruttering til forsvaret giver de bedste resultater. Ved at basere forsvaret på frivillighed skal forsvaret lægge sig i selen for at rekruttere unge mennesker frem for at basere sig på en værnepligt som tiden er løbet fra. På tilsvarende vis respekterer vi at der gøres et frivilligt arbejde i Hjemmeværnet, men vil holde et vågent øje med om de økonomiske bevillinger samt de opstillede krav til træning og uddannelse overholdes.

I indeværende forlig tog vi store skridt i transformationen fra et nationalt mobiliseringsforsvar til et internationalt forsvar der nytter. Radikale Venstre arbejder for at den udvikling fortsætter i næste forlig.

ET BUD PÅ FLÅDENS FREMTID ANNO 2009

af fhv. flotilleadmiral Niels Christian Borck

Formålet med dette indlæg er først og fremmest at skabe debat om flådens fremtid. Det lykkes forhåbentligt at motivere læserne til selv at dykke ned i problemstillingen, alt med det sigte at skabe diskussion om en udvikling, der af mange sikkert giver anledning til fortsat bekymring over de skibstyper vi ikke længere har; men sikkert også blandet med glæde over de fine nye enheder; der tilgår flådens tal disse år. Hensigten er dermed ikke at skabe mismod, men realisme og ikke at formidle sort-syn, men klarsyn. I hovedsagen behandler dette indlæg flådens struktur; altså skibene og i hovedsagen de såkaldt egentlige krigsskibe. Hertil kommer en række landbaserede kapaciteter; som skal lægges til de sej-lende enheder når søværnets samlede potentiale skal beskrives, men sig-tet med dette indlæg er rettet mod skibene. Det falder ikke desto mindre i øjnene, at etableringen af en moderne kystradarorganisation påkalder sig opmærksomhed i disse år og blandt andet er søredningstjenesten og Vessel Traffic Control omfattende og vigtige opgaver med betydning for skibsfartens betryggelse i vore farvande. Og søværnets indsats i denne sammenhæng er ganske betydelig.

Få, men store eller mange og mindre enheder – eller måske noget balanceret midt imellem. Sådant kunne en beskrivelse af flådens tre alternative udviklingsmodeller se ud i kort form anno 2009. For øjeblikket ser det ud til, at udviklingen følger modellen ”Få, men store enheder”. Men hvad nu, hvis vi igen får brug for mindre hurtige og velbevæbnede enheder til opgaver, der aktuelt er nedprioriteret? Hvad gør vi så? Erfaringen viser, at det tager mellem 5 og 10 år at planlægge, konstruere, bygge og klargøre et nyt flåde fartøj til operativ drift. Og hvor er den flådestrategi som skulle argumentere for flådens udvikling? I 1987 udgav Søe-Lieutenant-Selskabet pjecen ”Flådens Fremtid – hvor stævner vi hen”? Den blev godt modtaget, fordi den belyste en række fundamentale forhold og alment gyldige faktorer, der er relevante, når flådens situation og betydning debatteres. Flådens struktur blev den gang behandlet i rammen af en beskrivelse af et antal delelementer med tilhørende opgaver.

Herved blev der skabt sammenhæng i beskrivelsen af strukturen og de opgaver den skulle løse. Det gav et godt overblik og synlighed over mulighederne dels for styrkeindsættelse og dels således at de åbenbare

mangler fremstod klart. Nu, som dengang, drejede det sig også om det økonomiske niveau. Næsten som en naturlov har danske politikere ikke ønsket at betale det samme til forsvaret som de lande vi normalt sammenligner os med. Og vi ligger stadig lavt i så henseende. Opgaverne bliver stedse mere komplekse og det er nu, som den gang, et paradoks, at forsvarets andel af statens samlede udgifter stadig ikke forekommer at kunne matche udviklingen blandt vore allierede.

Forsvarets aktuelle situation

Om den aktuelle situation skriver Forsvarskommissionen af 2008 (FK 08), at Forsvaret, som en konsekvens af det øgede råderum til at føre en aktivistisk udenrigs- og sikkerhedspolitik, gennem de seneste 15-20 år har gennemgået en forvandling fra et territorialforsvar baseret på mobiliseringsenheder til et moderne forsvar baseret på fleksible deployerbare kapaciteter, der globalt kan indsættes i operationer i det fulde spektrum af opgaver under stort set alle forhold. Særligt perioden fra 2005 og frem har været kendetegnet ved gennemførelsen af en omfattende omlægning af forsvaret, med opbygning af en helt ny og tidssvarende struktur, hvor der skal være en direkte sammenhæng mellem forsvarets opgaver og de enheder, forsvaret råder over.

Det fremgår endvidere, at omlægningen af forsvaret gennemføres inden for en uændret økonomisk ramme og blev forudsat finansieret ved gennemgribende rationaliseringer og effektiviseringer i stabs- og støttestrukturen. Denne del af strukturen vil således ved udgangen af 2009 kun udgøre ca. 40 % af den samlede struktur, mod ca. 60 % ved udgangen af 2004. Tilsvarende er den operative del af strukturen forøget fra ca. 40 % af forsvarets samlede struktur ved udgangen af 2004 til ca. 60 % ved udgangen af 2009. Denne styrkelse af den operative struktur er muliggjort ved, at de frigjorte midler fra stabs- og støttestrukturen anvendes til finansiering af de operative kapaciteter samt ved en afvikling af mobiliseringsforsvaret, herunder beskæring af værnepligten.

Forsvarets økonomi 2005 til 2009

Ifølge aftale af 10. juni 2004 om forsvarets ordning 2005-2009 udgør forsvarsrammen 2005-2009 følgende beløb.

År	2005	2006	2007	2008	2009
Mia kr., prisniveau 2004	18,6	19,3	19,3	19,2	19,1
Mia kr., prisniveau 2008	20,5	21,3	21,3	21,1	21,0

Figur 1. Kilde: Forsvarsministeriet.

Til de anførte beløb skal lægges ca. 496 mio. kr. pr. år (prisniveau 2008) vedrørende overførsel af det statslige redningsberedskab til forsvarsministerens ressort pr. 1. februar 2004. FK 08 konkluderer, at der som følge af styrkelsen af den operative kapacitet, konkret i 2009 vil være sket en fordobling i forsvarets strukturelle evne til gennemførelse af internationale operationer. I det følgende afsnit opgøres det numeriske regnskab for perioden 1987 til 2009, som det tegner sig for søværnet.

For situationen i 2009 er tilføjet en nyt element, nemlig et kommando-kontrol element, hvortil de to støtteskibe og den taktiske stab henføres. Tal stammer fra søværnets silhuetavler og er udtaget med det formål at danne grundlag for læserens personlige overblik og vurdering. Læseren kan selv bedømme om styrkelsen af søværnets operative kapacitet lever op til facit, som er gengivet ovenfor

Betegnelse	Kapaciteter 1987	Kapaciteter 2009
Kampskibselement	2 PEDER SKRAM-kl fregatter 3 NIELS JUEL-kl korvetter 6 SØLØVEN-kl torpedobåde 10 WILLEMOES-kl torpedomissilbåde	3 korvetter, Niels Juel klassen 4 SF 300 i kamp rollen
Mineskibselement	4 minelæggere af FALSTER-kl 2 minelæggere af LINDORMEN-kl	Ingen kapacitet
Minerydningselement	3 minetrygere af SUND-kl	4 SF 300 i minerydningsrollen med droner
Undervandsbåds-element	5 undervandsbåde	Ingen kapacitet
Inspektions og overvågningselement	5 inspektionsskibe 8 orlogskuttere 8 bevogtningsfartøjer	4 inspektionsskibe, THETIS-kl 2 inspektionsskibe, KNUD-kl 4 (6) DIANA-kl patruljefartøjer

Betegnelse	Kapaciteter 1987	Kapaciteter 2009
Depotskibe, tankskibe	2 tankskibe	Ingen kapacitet
Hjælpeskibselement, transportfartøj, isbrydere og miljøfartøjer	1 mindre transport fartøj 4 isbrydere	1 mindre transport fartøj 2 indchartrede store Ro/Ro fartøjer (civil besætning) 3 isbrydere 2 mellemstore miljøfartøjer 5 mindre miljøfartøjer
Kommando-kontrol element	MOBA OPS	2 kommandoskibe, ABSALON-kl med alsidige kapaciteter 1 Taktisk stab (Task Group Commander niveau)
Flådehelikopter element	8 Lynx	8 Lynx
Samlet styrke, antal skibe	63 enheder	37 enheder

Figur 2. viser at tre kapaciteter er forsvundet. Kilde: Forfatterens noter og pjecen "Flådens Fremtid.."

Forsvarsplanlægningens tidshorisont

Hvis det antages, at der til udmøntning i praksis af en langsigtet planlægning for indretning af forsvaret hengår mellem 5 og 10 år før hensigten for alvor er slået igennem, vil det give mening at se på, hvad Forsvarskommissionen af 1997 (FK 97) udtalte om flådens udvikling. Ved første øjekast ser det ud til, at den af FK anbefalede... "strukturelle forskydning¹ til fordel for evnen til løsning af det internationale opgavesæt" er kærtret. Forskydningen har i hvert fald de seneste 10 år medført en tiltagende strukturel slagside i søværnets sammensætning, se figur 2. Og det kan blandt andet skyldes, at visse af FK 97 uddybende bemærkninger i denne sammenhæng gik i glemmebogen. Det fremgik nemlig samtidig med omtalen af de strukturelle forskydninger, at forskydningen skulle ske...(sic!) "samtidig med, at de nødvendige capaci-

teter til brug for løsning af opgaver i nærområdet, og herunder også til opretholdelse af den direkte sikkerhed er til stede eller kan etableres rettidigt". Den sidste bemærkning er aldrig omsat i konkrete planer og handlinger og derfor har søværnets aktuelle struktur mistet balancen. Det fremgår endvidere af FKOM 97, at ... "strukturen må tillige gøres så robust, at den også vil være egnet ved fremtidige ændringer i det sikkerhedspolitiske miljø". Ingen af disse forsigtige anvisninger er udmøntet i praksis. Om det kaldes "direkte sikkerhed" eller noget andet er ligegyldigt – det er nationens forsvar og trykthed det drejer sig om.

Det kan konstateres, at FK 97 i sin rådgivning tog højde for en – trods alt – usikker fremtid, men til trods herfor kan vi i 2009 fastslå, at vores flådestruktur nu langt fra er så robust som FK anvisninger kunne give grund til. Hvor strukturen skulle være hærdet, forekommer den tyndslidt, hvor den skulle være sej, er den tyndt bemanded og hvor rulning af erstatningsprojekter skulle være en selvfølge, synes denne proces mere eller mindre at være gået i stå efter en kraftanstrengelse i de sidste år hvor Søværnets Materielkommando (SMK) stadig eksisterede.

Skibe og andre kapaciteter vi sagde farvel og goddag til

Siden år 2000 har søværnet sagt farvel til blandt andet 5 ubåde, 6 minelæggere, 10 torpedomissilbåde, to tankskibe og en Land Mobil Base med to integrerede Harpoon Missilbatterier. Denne udvikling kan uden videre betegnes som en enkeltstående dansk forsvarspolitik, og ingen af vores nabolande har formentlig overhovedet overvejet så drastiske ændringer (tilpasninger). Sverige, Norge, Polen og Tyskland køber/bygger ubåde, Finland køber minelæggere, og alle fire lande har stadig missilbåde. I Danmark er der samtidig sket en gennemgribende erstatning af en række små fartøjer, men selvom de nye enheder er større og hurtigere end de enheder, der afløses, er de kun bevæbnet med småkalibret maskinskyts. Tilgangen af nye enheder til opgaver i Nordatlanten hilses med glæde, men også her mangler den numeriske balance – der er for få enheder af den nye Knud Rasmussen-klasse. Hertil kommer naturligvis Absalon-klassemens 2 enheder, som allerede har gjort det godt på den internationale scene. Og den første fregat er snart klar til at mærke det rette element.

Si vis pacem....

Det kunne altså have været meget værre her i 2009, men det kunne også være bedre, og strukturen kunne efter forfatterens opfattelse ønskes planlagt mere robust og bedre balanceret. Det er næppe forkert at hævde, at opgaverne for den danske flåde aldrig har været større – og at den

Figur 3. Den første fregat, IVAR HUITFELDT, ses her i dokken på Linde, januar 2009. Foto Forsvaret

danske flåde samtidig numerisk aldrig har været mindre. Dette paradoks bør efter forfatterens opfattelse indgå i de aktuelle forligsforhandlinger 2009, og dem, der følger de kommende år. Historien viser, at det er muligt med et pennestrøg at nedlægge hvad det har taget 100 år at opbygge – eksempelvis Ubådene - men det er ikke muligt, lige så hurtigt, at genoprette hvad der nedlægges. Flådens udvikling bør derfor planlægges i rammen af en langsigtet, strategisk vurdering – måske ligefrem en doktrin for det Blå Danmark på baggrund af en grundig gennemgang af det komplette og sammenhængende opgavekompleks. FK 08 er et godt udgangspunkt, men der er behov for at specificere opgaver og danne sammenhæng til en fremskrivning af struktur.

Der er her god grund til at minde om det latinske ordsprog: ”Si vis pacem, para bellum” (Den der ønsker fred, må forberede sig på krig). Dette udsagn er nemlig stadig gyldigt, men udviklingen afspejler, at ikke alle synes at forstå visdommen. De mindre kampenheder blev afskaffet på meget kort tid uden erstatning, og det var også slut med ubådene, da vi nåede frem til 2004. Det sidste kan undre, når FK 97 udtrykte følgende om ubådene:

”Spørgsmålet om det fremtidige behov for ubåde i dansk forsvar er [herunder] centralt. Der er – med de egenskaber og den effekt, som

ubåde tilbyder - militært set behov for at opretholde et dansk Ubådsvåben af passende størrelse. Udvalget vedrørende forsvarets materiel har på baggrund heraf peget på anskaffelse af fire nye ubåde. Det er også kommissionens vurdering, at ubåde er en nyttig kapacitet, der - som andre anskaffelser - selvsagt bør afvejes i forhold til øvrige.

Her siger kommissionen, at flåden skal have ubåde, men de blev alligevel afskaffet 7 år senere. Måske fordi FK 97 udhulede sit eget klare råd ved at medtage følgende bemærkning:.. *"Det er også kommissionens vurdering, at ubåde er en nyttig kapacitet, der - som andre anskaffelser - selvsagt bør afvejes i forhold til øvrige."*

Fremme i 2004 forbigik det formentlig beslutningstagernes opmærksomhed, at ubådsvåbnet både er billigt, effektivt og af overordnet strategisk betydning. En sammenligning af omkostninger fra 1999 foretaget af finansministeriet viser følgende:

Våbenkapacitet 1999	Antal enheder	Gennemsnitlig omkostning i mio. kr. pr. enhed	Samlet pris for kapacitet 1999
Kampvognseskadron	10	16	160
HAWK Eskadrille	8	19	152
Ubåde	5	10	50

Figur 4. Ubådsvåbnet var/er billigt sammenlignet med andre kapaciteter. Kilde: Finansministeriet.

Det er indlysende, at et enkeltstående citat fra en 10 år gammel kommissionsrapport ikke giver grundlag for drastiske konklusioner, men det er forfatterens opfattelse, at beslutningen om at afskaffe ubådsvåbnet var en fejl, og at beslutningen var renlivet politisk og intet havde at gøre med talrige faglige argumenter, der talte for at bevare denne unikke kapacitet. Beslutningen giver yderligere anledning til forundring, når følgende citat² erindres:

"Venstre kan fuldt ud støtte eksperterne i FK³ som vurderer, at ubåde dels repræsenterer en meget betydelig kampkraft i forhold til omkost-

ningerne og dels effektivt og troværdigt kan løse kollektive forsvarsopgaver ved en fremtidig ændring i det sikkerhedspolitiske miljø”.

Der savnes en forklaring på, hvilke ændringer i sikkerhedspolitisk sammenhæng, der kunne medføre en så drastisk beslutning, taget i 2004 af en borgerlig regering med en Venstre forsvarsminister, hvis parti få år tidligere havde udtalt sig stærkt til fordel for bevarelsen af et ubådsvåben i søværnet. Ubådsvåbnets skæbne fremhæves her som et eksempel på hvordan udviklingen af landets forsvar kan ske uden forankring, hverken i det man tidligere politisk har udtrykt i klare, utvetydige faglige råd. Var beslutningen på den anden side fulgt op med direktiver om, at følge udviklingen med bemærkning om, at de foreliggende muligheder ikke i 2004 tillod at videreføre ubådsvåbnet, så var der tegnet et fremadrettet perspektiv for eventuel senere genanskaffelse af denne kapacitet. Flåden har tidligere i en periode fungeret uden undervandsbåde og det gør den nu igen.

Nogle strukturelle nøgletal

Et blik på nøgletal for flådens struktur gennem de seneste 20-25 år viser, at der er tale om en betydelig reduktion, både hvad angår personel og antal skibe. For en del af tidsskriftets læsere vil omfanget af denne udvikling måske nok være overraskende, andre vil kunne nikke genkendende, fordi den tidligere er beskrevet, se blandt andet kommandør S. S. v. F. Kielers indlæg i Tidsskrift for Søværnen⁴ om den danske flådes kampkraft i det 20. århundrede.

Det fremgår af dette glimrende indlæg, at det er den almindelige opfattelse, at den danske flåde i det forløbne århundrede har haft en ret begrænset kampkraft i sammenligning med potentielle modstandere og også i forhold til dens styrke i tidligere perioder af vor historie. Forfatteren gennemgår systematisk de nøgletal, som indeholder kerneoplysninger om flådens kampkraft, det vil sige antal skibe og bevæbning. Der er næppe tvivl om, at artiklen blev skrevet under indtryk af bekymring for den aktuelle udvikling efter den kolde krigs ophør og kommandør Kieler er derfor ude i det samme ærinde som denne artikels forfatter. Vi deler en betydelig skepsis overfor den politiske vurdering af trusselsmønstret, fordi historien viser, at det aldrig går som ”præsten prædiker”. Og vi er begge foruroliget over denne udvikling.

Det anbefales at læse kommandør Kielers indlæg; her skal blot citeres fra de afsluttende bemærkninger i artiklen: ”*For Flådens vedkommende vil en hurtig forbedring af forsvarsevnen, som måtte være ønskelig på*

baggrund af nye trusselsperspektiver, ikke være mulig på grund af anskaffelsestiden for både skibe og våbensystemer.

Udviklingen har siden 2005 yderligere reduceret flådens omfang, der medio 2009 næppe nogensinde har været så begrænset, og kommandørens advarsel er stadig gyldig.

Her følger en række nøgletal, der viser udviklingen.

	1988	2000	2006	2009
Antal egentlige krigsskibe	50	30	14	15 ⁵
Fredsstyrken	6800	5900	4500	3600 ⁶

Figur 5. Definitionen af "kampenheder" refererer blandt andet til Søværnets silhuettavler (oversigt der viser de skibe og fartøjer, der aktuelt er i tjeneste) hvor der skelnes mellem "egentlige krigsskibe" og "skibe og fartøjer til særlige formål". Billedet kan siges at være vendt siden 2006 med tilgangen af de to kommandoskibe, men korvetternes (3 enheder) fremtid er usikker. Derfor er det reelle fremskrevne tal for 2010-2011 måske snarere 12-13 i stedet for 15 i 2009. Kilde: Forfatteren på baggrund af søværnets silhuettavler samt data fra bemærkninger til diverse finanslove.

Flåden fylder rundt, men uden friværdier

År 2010 kan flåden fejre sin 500 års fødselsdag, men et hurtigt blik på figur 5. rejser spørgsmålet hvor meget der egentlig bliver at feste med – men ikke for - thi flådens historie fortjener så sandelig at blive markeret med alle mand på dæk. Når der stilles spørgsmålstejn ved "hvor meget" er det naturligvis fordi flåden, både hvad angår personelstyrken og antal skibe, gennem de seneste 25 år er blevet numerisk reduceret, samtidig med, at opgaverne forekommer stedse større og større. Det er vanskeligt, hvis ikke umuligt, at finde et klart beskrevet og sammenhængende strategisk grundlag for denne udvikling, bortset fra politiske ønsker om at hæve fredsdividender og forsvarrets "friværdier" i lyset af den kolde krigs ophør. Men sådanne ønsker har efter forfatterens opfattelse ikke noget at gøre med strategi og doktrin for udvikling af flåden. Det er samtidig tydeligt, at flådens indsats i af de hjemlige farvande og kyster er ændret og nedprioriteret hvad angår de hårde sikkerhedspolitiske scenarier. Friværdier er gode at have i reserve, når tiderne er ugunstige, men flådens friværdier er for længst brugt op.

Der synes at mangle en strategi og doktrin for hvordan det Blå Danmark

fortsat kan udbygges og interesserne – i givet fald – også kan forsvares, det være sig alene eller sammen med andre. Udformningen af et sådant grundlag er en forudsætning for at minimere risici og vil muliggøre en fortsat optimering af den danske maritime sektors potentialer i en globaliseret verden. Det er en omfattende og særdeles betydningsfuld opgave, og den kan med fordel påbegyndes snarest muligt. Udfordringen kunne med fordel placeres som en delopgave omfattet af det kommende forlig om forsvarrets ordning.

Daværende kaptajn-løjtnant Søren Henkel beskrev i en hovedopgave (VUT II/1-STK 1994/95) emnet ”Maritim Doktrinudvikling” og vurderede i den forbindelse mulighederne for at udvikle et dansk maritimt doktrinkompleks. I de afsluttende bemærkninger skriver Henkel:

”Nøglen til søværnets udvikling og fremtidssikring er et dansk maritimt doktrinkompleks”.

Den nøgle mangler vi stadig. Havde der foreligget en doktrin⁷ var udviklingen måske blevet en anden. Visse af de trufne beslutninger kan forekomme forhastede og uden det nødvendige perspektiv. Subjektivt peger denne artikel på en, efter forfatterens opfattelse, beklagelsesværdig reduktion af flådens potentiale set i lyset af den ved analyseperiodens begyndelse eksisterende og omhyggeligt ”forsvarede” afbalancerede kapacitet; konkret rejser spørgsmålet sig om flådens evne til at forsvare nationen, skulle den sikkerheds-politiske situation – mod alle forventninger – vise sig at kræve en sådan indsats.

Som afslutning på dette indlæg vover forfatteren at skitsere en udvikling, som over de næste 10 år kan ”redde” stumperne og sikre en forsvarelig opkobling til situationen, der måtte følge efter at en doktrin er udarbejdet. Og så opfordrer forfatteren Søe-Lieutenant-Selskabet til at gå ind i debatten. Det kunne med fordel ske i form af et arbejde, der som mål kunne have at skitsere en Dansk Maritim Doktrin med tilhørende Strategiske hovedmål og i perspektiv heraf en plan for flådens udvikling, dækkende en tidshorisont på 10-15 år.

Havets betydning og Danmarks rolle

Retten til frit at besjæle havet er beskrevet så tidligt som i 1609 af Hugo Grotius⁸. Han regnes for en af Folkerettens grundlæggere. Han var født i Delft i Holland i 1583 - og døde i Rostock august 1645; blandt hans to juridiske hovedværker er »Mare Liberum« (Om Havenes Frihed, 1609), der formulerer princippet om, at alle nationer har ret til at færdes frit på havet - og »De jure belli et pacis« (Om Krigens og Fredens Ret, 1625).

Begge værker har haft overordentlig stor betydning for udviklingen af International Ret; således hviler den aktuelle FN havretskonvention på princippet om havenes frihed.

Det er derfor i god overensstemmelse med historien, folkeretten og den frihed, der implicit er knyttet til principperne, der bærer den vestlige verdens demokratiske statsdannelse, at hævde retten til frit at besejle og udnytte havet og havets ressourcer. Ca. 75% af den globale udveksling af handelsvarer sker via søvejen og 90 procent af jordens befolkning bor i det kystnære område, det vil sige indenfor 200 km afstand af havet.

Statistiske såvel som historiske data dokumenterer således, at friheden til at besejle verdens have har været og stadig er det bærende element for nationernes økonomiske udvikling og selvstændighed; det maritime sikkerhedspolitiske miljø er derfor et bærende element i globaliseringen. Ordrebøgerne hos de store skibsværfter i Europa og Det Fjerne Østen vidner om at udviklingen måske nok temporært bremses op, men med den bemærkning, at udviklingen efter alt at dømme igen vil tage fart når den aktuelle økonomiske krise er under kontrol. Ved udgangen af 2007 var der mere end 100 mega-containerskibe under bygning. Danmark har med A P Møller-Mærsk og de andre betydningsfulde danske rederier en førerstilling, ikke blot i form af tonnage, men også meget væsentligt, som operatør af dedikerede topmoderne havne, der kan håndtere den stadig voksende godstransport. Hertil kommer et robust engagement i en række offshore aktiviteter.

Figur 6: En del af Det Blå Danmark. Foto: Danmarks Rederiforening.

Det er derfor næppe overraskende, når det her fastslås, at kravet om transport over havet af strategiske råvarer – indtil videre især fossile kulbrinter, men også i stigende omfang udveksling af fødevarer mellem verdensdelene, vokser dag for dag. Uden transport-kapacitet vil den vestlige verdens økonomi stagnere og den tredje verden vil sulte. Derfor er en positiv udvikling af den globale økonomi utænkelig uden et sikkert maritimt globalt miljø.

Danmark er således en anseelig søfartsnation og har derfor både interesse og ansvar for det globale maritime miljø, herunder sikring af transportvejene og de tilhørende logistiske nøglepunkter. Dansk skibsfarts indtjening⁹ fremgår af følgende tabel.

År	1989	1999	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Milliarder DKK	25	50	100	120	130	160	175	190

Figur 7: Dansk Skibsfart og den anseelige økonomiske volumen. Kilde: Danmarks Rederiforening.

Det er håndgribelige og meget store beløb skibsfarten sejler hjem, og derfor må vi forstå de mange facetter af flådens rolle også i den sammenhæng. Det forekommer oplagt, at flåden må være i stand til at bidrage med betydningsfulde kapaciteter for at kunne opfylde de krav, der med rette kan stilles til den sømilitære del af den blå sektor. I en tak til kommandoskibet ABSALON for en flot indsats ved Somalia, skriver Formanden for Danmarks Rederiforening, adm. Direktør Torben Janholt, blandt andet:

”Dansk skibsfart, der årligt har flere tusinde gennemsejlinger af Adenbugten og havet ved Somalia, værdsætter den store indsats, orlogsskibet Absalon og skiftende besætninger har øvet for at beskytte den civile skibsfart mod de fortsatte angreb og kapringsforsøg fra somaliske pirater. Den danske indsats har medvirket til at stoppe konkrete angreb på danske og udenlandske handelsskibe, ligesom flere arrestationer har sat fokus på de problemer, der er med international retsforfølgelse af piraterne.”

Tidspunktet, her et år før det store jubilæum, er velegnet til debat og handling. Vi kan nu drage konklusioner af de sidste fem hundrede års indsats og historie og Selskabets medlemmer bør endnu engang bidrage til at anbefale kursen for udvikling af fremtidens flåde. De unge søkriegerne bør samles og drøfte hvordan opgaven kan løses. Og de bør i regi

af Selskabet lytte til de ældre kolleger og sammen med dem efter bedste evne sikre, at der også om 500 år – i år 2510 - kan fejres en ny rund fødselsdag for den danske flåde. Gad vide, om kloden til den tid mon ikke stadig er 2/3 dækket af vand – måske en smule mere?

Status 1988, et tilbageblik

Flåden bestod af relativt mange mindre enheder og færre større enheder, der i parentes bemærket i forhold til andre flåders skibe, var relativt små. Opbygningen af de 14 SF 300 enheder med tilhørende modulsystemer var i fuld gang idet koncepten pegede på muligheden for at erstatte de ni bevogtningsfartøjer af Daphne klassen, de seks torpedobåde af Søløven-klassen samt otte ministrygere (silhuetten viser at fem enheder allerede var udfaset) af ministrygerne af Sund-klassen med en ny, men fleksibelt indrettet skibstype. Evnen til minerydning ville i denne sammenhæng blive moderniseret og generelt blev der ved SF 300 programmet tilført ganske betydelig kampkraft idet projektet omfattede moduler til i alt 10 svært bevæbnede SF 300 kampenheder.

Figur 8: Flådens silhuettavle 1988, egentlige krigsskibe. Kilde: Søværnet.

Minevåbnet var intakt med fire store minelæggere og to mindre kabelminelæggere, ligesom ubådsvåbnet havde en tilfredsstillende numerisk størrelse. De fire ældre inspektionsskibe af Hvidbjørnen-klassen stod for erstatning af fire enheder af Triton-klassen. De to fregatter af Peter Skram-klassen stod for skud i en politisk orienteret kamp, der ikke just var belastet af faglighed, og der var i 1988 bestemt ingen planer om bygning af nye fregatter. Tre mindre korvetter af Niels Juel-klassen skulle dermed løse opgaver, som i realiteten krævede langt større skibe. Men sammen med minelæggerne, de ti Willemoes-missilenheder og ”kampflex’erne” rådede flåden fremadrettet mod forliget i 2000 over en betydelig kapacitet til kystnære operationer og evnen til varsling var glimrende med mulighed for at indsætte undervandsbåde og fly i koordine-

rede, fremskudte operationer. Sammenfattende kunne flåden løse opgaver i nærområdet (krisestyring og forsvar af nationen i rammen af NATO medlemskabets artikel V opgaver), men med begrænset evne til det vi 2009 opfatter som internationale opgaver, der kræver global deployering af længere varighed. På den baggrund indledtes transformationen af flåden.

Figur 9: P 514 Torpedobåden SØHUNDEN, en af mange mindre kampenheder 1988. Foto: Søværnet.

Forliget 2000-2004

Forliget medførte følgende beslutninger:

- Henlæggelse af 2 ubåde
- Bemandingsreduktion SOK struktur
- Nedlæggelse af Sundets Marinedistrikt mm.
- Udfasning af 10 Willemoes-enheder, 2 Falster-klasse og BESKYTTEREN
- Udfasning af Faxe-klassen
- Besparelser ved Søværnets Skoler
- Justering af antal (reduktion) af eskadrestabe
- Nedlæggelse af minedepot Vemmetofte
- Bemandingsreduktion af SMK mm.

Her følger en oversigt, der på plus-siden viser forligets implementeringsprojekter. Udfaldet kunne have været meget værre, fordi det første oplæg for søværnet var uspiseligt og perspektivløst og manglen på en maritim doktrin var tydelig.

På Plus-siden	Kapacitet
	2 Fleksible Støtteskibe m. udrustning anskaffes
	6 Standardfartøj MK I anskaffes
	6 Standardfartøj MK II anskaffes
	2 Inspektionsfartøjer af Knud Rasmussen klassen anskaffes
	Leje af svensk luftuafhængig ubåd (KRONBORG) Fortsat deltagelse i VIKING-projektet
	Projektering af 3 nye Patruljeskibe (Fregatter)

Figur 10: De nye enheder besluttet i forlig 2000-2004. Samlet af forfatteren.

Der var oprindeligt ingen nye væsentlige projekter, ingen internationale opgaver og oplægget fra Forsvarskommandoen afstedkom en sand proteststorm fra søværnets personel med et par håndfaste kommandører i front. Som det fremgår, blev flåden alligevel beskåret med 15 enheder og 2 ubåde blev henlagt for at skabe rum til den svenske ubåd KRONBORG, som søværnet lejede, samt ikke mindst tyngde til det fælles nor-

diske ubådsprojekt VIKING. Hertil kom en række reduktioner af personelstyrken. Men også gode nye projekter så dagens lys.

Forliget 2004-2009

Dette forlig omtales stadig i søværnet som ”Delfin drabet” med henvisning til beslutningen om at nedlægge ubådsvåbnet, som netop i det forrige forlig var udset til at skulle fornys i rammen af VIKING projektet.

Forliget medførte følgende beslutninger:

- Ubådsvåbnet nedlægges.
- Søværnets Taktiske Stab videreføres i Korsør og tilmeldes NATO på højt beredskab.
- »Maritime Assistance Service« udbygges ved Søværnets operative Kommando.
- Flyvevåbnets og søværnets operative udførelse af redningstjenesten styres fremover fra Søværnets operative Kommando i Århus.
- 2 fleksible støtteskibe med 2 besætninger og 1 vedligeholdelsesbesætning placeres under 2. Eskadre i Frederikshavn. 1 fleksibelt støtteskib med helikopter tilmeldes NATO på højt beredskab.
- 3 patruljeskibe med 3 besætninger og 1 vedligeholdelsesbesætning placeres under 2. Eskadre i Korsør. 3 korvetter udfases i takt med, at patruljeskibene bliver fuldt operative. Et patruljeskib eller korvet tilmeldes NATO på højt beredskab.
- 10 patruljefartøjer (FLYVEFISKEN-klassen), herunder 4 i kamprollen med 4 besætninger og 1 vedligeholdelsesbesætning placeres under 2. Eskadre i Korsør. 2 fartøjer i overvågningsrollen med 3 besætninger placeres under 1. Eskadre i Korsør.
- 4 fartøjer i minerydningsrollen med 4 besætninger og 1 vedligeholdelsesbesætning placeres under 2. Eskadre i Frederikshavn. 2 fartøjer i kamprollen og 2 i minerydningsrollen tilmeldes NATO på højt beredskab.
- 4 patruljefartøjer af FLYVEFISKEN-klassen udfases sammen med de 2 minelæggere af LINDORMEN-klassen og minelæggeren MØEN. 8 kuttere af BARSØ-klassen udfases i takt med, at 6 fartøjer af MK II typen indføres.
- Chartring af yderligere 1 civilt skib til strategisk søtransport, således at den samlede kapacitet udgør 2 i henhold til NATO's kapacitetsinitiativer.
- 4 inspektionsskibe af THETIS-klassen, med 4 besætninger og 1 vedligeholdelsesbesætning, samt 2 inspektionsfartøjer og 1 inspektionskutter af AGDLEK-klassen med i alt 5 besætninger placeres under 1. Eskadre i Frederikshavn.

- 2 skolefartøjer, 1 transportfartøj og 3 isbrydere placeres under 1. Eskadre i Frederikshavn.
- 6 enheder af MK II typen med 6 besætninger og 2 miljøenheder placeres under 1. Eskadre i Korsør. 2 miljøenheder under 1. Eskadre forbliver i København.
- Frømandskorpset, der søges øget til ca. 90 specialuddannede soldater, og Minørtjenesten samles i Kongsøre.
- Der etableres operative logistiske funktioner i Korsør og Frederikshavn, der kan udskille den nødvendige logistik i forbindelse med indsættelse af søværnets enheder i internationale operationer.
- Søværnets Grundskole flyttes fra Auderød til Frederikshavn. Søværnets Sergent- og Grundskole oprettes i Frederikshavn, og Auderød afhændes.
- Antallet af eskadrer reduceres til 2, idet 3. Eskadre og 5. Eskadre nedlægges.
- Søværnets Materielkommando flyttes til Vedbæk og sammenlægges med de øvrige værns materielkommandoer i et nyoprettet Forsvarets Materieltjeneste.

Figur 11. *Beslutninger afledt af forliget 2004 – 2009. Kilde: Forligsteksten.*

Bemærk, at der i dette forlig ikke omtales nybygninger eller planlægning af nye enheder, f.eks. til erstatning for THETIS-klassen og SF 300-enhederne. Dermed var indholdet ikke perspektivgivende for søværnets fremtidige udvikling udover de allerede igangsatte projekter. Det er efter forfatterens opfattelse grundlæggende ønskeligt med en konsekvent fremskrivning af kapaciteterne, herunder rettidig påbegyndelse af nye projekter i det mindste i form af analysearbejder med videre. Især fordi nye orlogsskibe ikke er hyldevarer, og fordi det tager år at udvikle, bygge og idriftsætte nye skibe.

Karakteristik af Flådens udvikling 1988 - 2009

Sammenlignes tavlen for 1988 med en oversigt for 2009¹⁰, se figur 13., fremgår det, at der er sket en numerisk reduktion af flåden fra 50 egentlige krigsskibe i 1988 til 15 i 2009. Det skal bemærkes, at de to kommandoskibe af Absalon-klassen af tekniske årsager ikke anses som egentlige krigsskibe. Det er efter forfatterens opfattelse misvisende, eftersom de to enheder har flådens absolut største kampkraft, ligesom de på en række andre områder er ganske glimrende udrustet med sensorer, kommunikation, helikopterkapacitet og anden udrustning til effektiv indsats.

En anslået rådighedsprocent på 66 %, som blandt andet bestemmes af eftersyn og anden vedligeholdelse, betyder at der i praksis er omkring 10 enheder til rådighed af de skibe, der vises på figur 13. Terminologien (egentlige krigsskibe) har været anvendt i en lang årrække i sømilitært sprogbrug, herunder blandt andet i forbindelse med redaktion af søværnets silhuettavler. Betegnelsen (egentlige krigsskibe) bruges for orlogsskibe og –fartøjer, der er velbevæbnede med udstyr til forskellige formål i modsætning til diverse hjælpeskibe og mindre fartøjer, som også udgør en del af en alsidig orlogsfåde, men som ikke kan indsættes i kamp. Og at opgaverne er nye, vidner følgende kort om.

Figur 12. Her ses det hvor langt til søs piraterne operer i det Indiske Ocean. Kilde: Berlingske Tidende.

Egentlige krigsskibe 2009

KORVETTER-DIVISION 21,

SF 300 - DIVISION 23, MINERYDNINGSFARTØJER

FLYV-kl i MCM rolle
Minerydningsdroner

Figur 14. Mobilt Harpoon batteri affyrer Blast Test Vehicle (BTV) fra Sjællands Odde september 2000. Foto: MOBA.

De fire store minelæggere af Falster-klassen og 2 mindre kabelminelæggere er udfaset uden erstatning af denne kapacitet; flåden har dermed mistet et potentiale, som var skræddersyet til forsvaret af nationen. Dette er efter forfatterens opfattelse et eksempel på at der mangler tilstrækkelig stringent tænkning omkring flådeplaner og evnen til at forsvare landet. Nu er søværnets egentlige minelægningskapacitet reelt reduceret til én skibsklasse, nemlig SF300, og ingen enheder er længere specialindrettet til at lægge kontrollerede minetyper. Visse andre enheder har en begrænset kapacitet til minelægning, men den kan ikke erstatte de mineskibe, der er udfaset. Denne udvikling et eksempel på hvorledes forløbet spiller os den ene kapacitet af hænde efter den anden.

Søfartsnationen Danmark har efter forfatterens opfattelse indtil videre mistet evnen til i givet fald effektivt og robust at forsvare nationens søterritorium og de kystnære farvandsområder. En genopbygning af denne evne vil i bedste fald vare 5-10 år.

Endelig viser sammenligningen til 1988 situationen, at Daphne-klassens ni patruljeenheder blev erstattet af 14 SF 300, som samtidig skulle erstatte seks Søløven torpedobåde og otte minestrygere af Sund-klassen, i alt

23 mindre enheder. Det oprindelige antal på 14 SF 300 er nu også reduceret. En SF300-enhed er skrottet, to er solgt, og yderligere en SF300-enhed var planlagt solgt i 2008. Det bringer antallet af SF 300 ned på ti og yderligere to bliver måske sat til salg inden længe. Søværnets to tankskibe er for længst solgt. Antal flådehelikoptere er uændret, men det er uvist hvorledes og hvornår erstatning for de aldrende Lynx-helikoptere skal finde sted.

Figur 15. Dansk Flåde Lynx helikopter fra ABSALON under Task Force 150. Der er stærkt behov for nye flådehelikoptere. Foto: Forsvaret

Hjemmeværnets opgaver

En beskrivelse af flådens situation 2009 vil ikke være komplet uden omtale af Marinehjemmeværnet og de kapaciteter, som det frivillige personel råder over. Af FK 08 fremgår det, at Hjemmeværnets opgaver i lighed med forsvaret er inddelt i overordnede opgaver, som medfører, at hjemmeværnet deltager som en del af det militære forsvar i løsningen af de opgaver, der påhviler hæren, søværnet og flyvevåbnet, herunder opgaver, der støtter øvrige myndigheder i disses opgavevaretagelse. Hjemmeværnets opgaver omfatter således nationale militære opgaver, civile opgaver, bidrag til forsvarets internationale opgaver, synliggørelse samt styrkeproduktion.

Hjemmeværnet har desuden til opgave at støtte de øvrige myndigheder i totalforsvaret, hvor totalforsvaret er et samarbejde mellem forsvaret (herunder hjemmeværnet), politiet, redningsberedskabet og det civile

beredskab. Indsatsen koordineres i totalforsvars- samarbejdet med henblik på at optimere indsatsen i tilfælde af katastrofe, krise eller krig, for herunder at sikre effektiv og afbalanceret ressourcudnyttelse mellem civile og militære myndigheder.

Søværnets frivillige beredskab

Marinehjemmeværnets fartøjer ligger i havne jævnt fordelt over hele landet. Fartøjerne er udrustet med gummibåde, moderne navigations og kommunikationsudstyr samt udstyr til redning og havmiljøopgaver.

Figur 16. To marinehjemmeværnsfartøjer i magsvejr. Foto: Hjemmeværnet.

Marinehjemmeværnet råder over tre typer patruljefartøjer: MHV 900-klassen, MHV-800 klassen og MHV 90-klassen. Marinehjemmeværnets materiel har været igennem en stor forandring siden starten i 1952. Hvor den tidligste flåde var baseret på lånte og aflagte kuttere og motorbåde fra søværnet, er nutidens flåde på 30 fartøjer specielt bygget til marinehjemmeværnet og derfor i langt højere grad udstyret og designet til at løse de opgaver marinehjemmeværnet har i dag.

Pågældende opgaver var frem til den kolde krigs afslutning præget af den sikkerhedspolitiske situation, men i takt med at fjendebilledet er blevet mindre tydeligt, har Marinehjemmeværnet fået øget fokus på andre samfundsvigtige opgaver. Her følger en oversigt der viser marinehjemmeværnets fartøjer:

MHV fartøjer	Type	Antal
	MHV 90 BOPA	2
	MHV 800 klassen	18
	MHV 900-klassen	10 + 2 i option

Figur 17. *Marinehjemmeværnets fartøjer. Samlet af forfatteren.*

Fartøjerne af 800-klassen og 900-klassen er konstrueret til at deltage i den nationale farvandsovervågning såvel som at klare rednings- og miljøopgaver. 900-klassen er yderligere blevet opgraderet med kapaciteter til at løse opgaver i forbindelse med olieforurening. Det fremgår, at Marinehjemmeværnets betydelige antal enheder udgør en vigtig faktor i det maritime beredskab i de danske farvande. Derved aflastes søværnets enheder og der opnås en attraktiv og unik model for løsning af væsentlige maritime opgaver. Marinehjemmeværnets fartøjer er let bevæbnede.

Marinehjemmeværnets bevognings- og nærforsvarsenheder (BON) er primært en del af søværnets beredskab omkring flådestationerne og fartøjerne, men kan også indsættes i andre opgaver, såsom naturkatastrofer,

Figur 18. *Bevognings- og nærforsvarsenhed, et specialiseret beredskab. Foto: Hjemmeværnet*

ulykker, terrortrusler eller forhøjet sikkerhedsniveau. BON-enhederne er hovedsageligt opstillet omkring søværnets flådestationer i Frederikshavn og Korsør og ved Søværnets Operative Kommando i Århus. De er dog så fleksible, at de med kort varsel kan indsættes til opgaver i havne overalt i Danmark.

Flåden er nu under 1939-niveau

Under denne overskrift skrev marinehistorikeren Johnny E. Balsved en kronik, som blev offentliggjort i »Morgenavisen Jyllands Posten«, torsdag den 21. december 2006. Det fremgår af artiklen, at søværnet efter Balsveds opfattelse aldrig nogen siden har rådet over så lille antal skibe, som vi gør i dag. I kronikken bemærkes det, at... ”*De ansvarlige admiraler og generaler fortæller ikke hvad forsvaret har brug for*”. Det er nu nok en hård dom at fælde over vores admiraler. Sandheden ligger nok nærmere i, at politikerne måske nok lytter, men ikke forstår (ønsker at forstå) budskabet. Balsveds artikel er ganske tankevækkende og anbefales til nærmere studie.

Nye opgaver i Nordatlanten og Arktis

Med den voksende interesse for de arktiske områder omkring Grønland og mulighederne for at finde olie- og gas på kontinentalsoklen betoner FK 08 behovet for dansk maritim tilstedeværelse i det enorme område. Fortsætter udviklingen, vil trafikmængden i området (Nordvestpassagen) tiltage med deraf afledte maritime opgaver for sikkerhed og miljø. Derfor må flådens kapacitet udbygges og anskaffelse af nye store isbrydende inspektionsskibe, til erstatning for Triton-klassen bør nu iværksettes i form af en forundersøgelse.

Søværnet har spillet en væsentlig rolle¹² gennem hele den arktiske udforskningshistorie, og har siden 1959 opretholdt en sørednings- og fiskerinspektionstjeneste i det danske arktiske suverænitetsområde. Et inspektionsskib af Thetis-klassen har i en periode været specialudrustet til geofysiske undersøgelser i forbindelse med kulbrinteefterforskning. Thetis-klassen er ikke forberedt til sejlads i det nordligste Grønland, ligesom skibene kun i begrænset omfang er anvendelige som logistiske platforme i forbindelse med forskning. Det fremgår af KUF's rapport, at det bør overvejes, om der ved indkøb af nye skibe til søværnet kan bygges skibe, som også kan bruges til marine forskningsundersøgelser omkring Grønland, således at dele af det marine logistik behov kan blive dækket af denne vej. Inspektionsskibenes aktiviteter tænkes kombineret med forskningsaktiviteter i de perioder, hvor skibenes primære formål er tilstedeværelse og redningsberedskab. Inspektionsskibe vil ikke kunne støtte alle forskningsopgaver i det arktiske, men vil kunne mind-

ske behovet for chartring uden væsentlige merudgifter i forhold til skibenes primære aktiviteter.

En kombination af inspektions- og forskningsvirksomhed kunne derfor være en ny niche for søværnet i det arktiske område, samtidig med, at suverænitets og andre myndighedsopgaver varetages. Søopmåling i de arktiske områder vil selvsagt få øget betydning i perspektiv af den skitserede udvikling og bør styrkes i denne sammenhæng.

Forsvarskommissionen rapport

Rapporten fra Forsvarskommissionen 2008 (FK 08) er det seneste bidrag i rækken af kommissionsrapporter over en længere årrække og den bør omtales her, fordi den er helt aktuel og udgør grundlaget for de faktuelle forhandlinger om en ny forsvarsaftale. Det vil føre for vidt at gennemføre en gennemgribende analyse af rapporten, men de vigtigste retningsspile for flådens fremtid kan uddrages og omtales. Rapporten har fået en blandet modtagelse og det er betonet, at den nok er mindre konkret end forventet. Det siger imidlertid ganske meget om den sikkerhedspolitiske virkelighed forsvaret skal fungere i. Den er usikker og uforudsigelig og under sådanne omstændigheder afholder FK 08 sig klogt fra at fremsætte robuste anvisninger på hvordan forsvaret skal indrettes og virke. Derfor kan det være vanskeligt at uddrage håndfaste opgavebeskrivelser af den seneste kommissionsrapport, men behovet for en sådan proces er påtrængende. Det forsøger forfatteren efterfølgende at råde bod på for søværnets vedkommende i form af en kort analyse af rapporten.

FK 08 henviser i sin rapport til Forsvarskommissionen af 1997 (FK 97), der blandt andet konkluderede, at en sondring mellem direkte og indirekte sikkerhed ikke længere kunne opretholdes. Det bemærkes, at fremtidens trusler i forbindelse med de sikkerhedspolitiske præmisser for indeværende forsvarsforlig blev vurderet til ikke primært at udspringe fra Danmarks geografiske nærområde. Den sikkerhedspolitiske vægt skulle derfor ligge på evnen til at imødegå truslerne, hvor de opstod, hvilket jo godt kan tolkes således, at også nærområdet stadig kan rumme trusler og at de skal kunne imødegås hvis de opstår. Men det blev også fremhævet af FK 97, at nye asymmetriske, dynamiske og uforudsigelige trusler mod Danmark og danskere i form af international terrorisme og spredning af masseødelæggelsesvåben og deres fremføringsmidler var kommet til. Dette førte til et øget fokus på forebyggende militære operationer samt behovet for totalforsvaret.

Om den aktuelle situation beskriver FK 08 en fremtidig sikkerhedspoli-

tisk verden, der er mindst lige så usikker og uforudsigelig som verden af i dag. Det vil derfor efter FK 08 opfattelse fortsat være i dansk interesse, gennem bl.a. internationale militære engagementer, at understøtte en udvikling, hvor den internationale orden uafbrudt formår at imødegå de transnationale trusler og risici på en samordnet og multilateral facon. Det bemærkes, at det er kendetegnende for de sikkerhedspolitiske udfordringer frem mod 2025, at håndteringen heraf i betydeligt omfang fortsat vil skulle finde sted langt væk fra Danmarks egne grænser. Samtidig peges der på behov for en mere integreret tilgang til planlægning og gennemførelse af de militære og civile indsatser.

Figur 19. Missilfartøjet VIBEN ses her under gang i Middelhavet marts 2007 i forbindelse med deltagelse i FN's mission ud for Libanons kyst (UNIFIL). Foto: Søværnet

På den baggrund finder FK 08, at Dansk forsvar, ud over fortsat at kunne udkæmpe konventionelle krige, i stigende grad skal kunne udkæmpe langvarige asymmetriske krige. Det indebærer, at de enkelte kapaciteter og enheder, for at kunne løse deres opgaver, skal være i stand til at deltage i alle typer af opgaver i forbindelse med deltagelse i internationale operationer.

De nationale opgaver vil også efter FK 08 opfattelse på længere sigt afspejle fraværet af en konventionel militær trussel mod NATO's territorium, og den ringe sandsynlighed for, at der opstår krig i Europa. I et strategisk perspektiv sikres Danmarks suverænitet gennem NATO's artikel V - forpligtelse til kollektivt forsvar af Alliancens territorium. Det fremgår, at håndhævelse af dansk suverænitet og sikring af landets eksistens og integritet dog fortsat ultimativt vil være et dansk ansvar, men det fremgår ikke af FK 08 rapport i hvilket omfang der specifikt skal

findes kapaciteter til denne opgave. Det anføres således bredt formuleret, at der fortsat vil være behov for at opretholde kapaciteter til at varetage suverænitetshåndhævelse såsom overvågning, varsling og afvisning af krænkelser af dansk territorium.

Af direkte betydning for søværnet og som noget nyt anfører FK 08 en forventning om et øget aktivitetsniveau i de arktiske områder som følge af klimaændringerne. Andre opgaver for søværnet vil enten være rene myndighedsopgaver, som f.eks. statens istjeneste, den statslige maritime miljøovervågning og den statslige forurenings-bekæmpelse til søs, eller opgaver, hvor samfundets civile ressourcer på det pågældende område ikke er tilstrækkelige eller ikke er så egnede som forsvarets ressourcer.

Hertil kommer, at udviklingen i globale trusler og risici betyder, at der fortsat er behov for, at militære midler kan indgå i samfundets beredskab, herunder i forbindelse med ekstraordinære hændelser såsom terrorisme og voldsomme naturfænomener. Der vil også være behov for, at Danmark fortsat kan yde bidrag til internationale indsatser i forbindelse med større katastrofer, herunder med militære kapaciteter.

Om totalforsvaret skriver FK 08: Generelt har forsvarets rolle i det nationale krise- og katastrofeberedskab, herunder terrorberedskabet, dog forandret sig. Før var forsvarret den ledende aktør i totalforsvaret. Nu er politiet den ledende aktør og forsvarret skal kunne bidrage med de til rådighed værende midler, herunder militære. Loven om forsvarets formål, opgaver og organisation mv. bør på baggrund af ovenstående ændres. Formålet med ændringen vil være at fremhæve, at forsvarets vigtigste opgave fortsat er at forsvare Danmark, men at det [forventes] at ske længere væk fra dansk territorium end forudsat i de sikkerhedspolitiske præmisser bag 2001-loven. Derudover bør en beskrivelse af forsvarets opgaver afspejle, hvilke opgaver der er primært dimensionerede for forsvarets struktur samt fremhæve folkerettens betydning for forsvarets opgaveløsning.

Afledte scenarier, opgaver og krav til forsvarret

FK 08 rapport fastslår, at Forsvaret skal kunne fungere i en sikkerhedspolitisk verden, der i fremtiden er mindst lige så usikker og uforudsigelig som i dag. Samtidig siger FK, at der er ringe sandsynlighed for krig i Europa. De to udsagn er efter denne forfatters opfattelse i nogen grad modstridende, med mindre Europa ikke er omfattet af begrebet "verden" og den afgrænsning er ikke foretaget. Forsvaret skal efter FK 08 opfattelse kunne imødegå de transnationale trusler og risici på en samordnet og multilateral facon. FK 08 forventer at håndteringen heraf

i betydeligt omfang fortsat vil skulle finde sted langt væk fra Danmarks egne områder. Indsatte enheder vil derfor opleve en vekslen mellem de tre opgavetyper:

1. Væbnet konflikt,
2. Stabiliseringsopgaver og
3. International ordenshåndhævelse.

Om større materielanskaffelser samt opdatering og levetidsforlængelse skriver FK 08, at de vurderes løbende og baseres på de nationale og internationale opgaver, som forsvaret skal kunne løse, idet de teknologiske og økonomiske muligheder naturligvis indgår i den samlede planlægning. Målet er, at forsvaret til enhver tid kan levere helstøtte og relevante kapaciteter til den operative opgaveløsning, både nationalt og internationalt – til støtte for dansk sikkerhedspolitik. Forsvarets materiel skal således optimalt set kunne anvendes til så mange forskellige opgaver som muligt, herunder nationale opgaver i hele rigsfællesskabet, internationale operationer samt kollektive forsvarsopgaver i NATO regi.

Søværnets udvikling på baggrund af FK 08

Her følger en vurdering af hvilke opgaver søværnet på baggrund af FK 08 rapport skal kunne løse i de kommende år, og hvordan en udvikling og sammensætning af flåden kunne tegne sig på den samme baggrund.

Søværnets opgaver¹³ vil fremadrettet fortsat omfatte overvågning og suverænitets-hævvelse af det nationale territorium og interesseområde sideløbende med længerevarende bidrag til internationale operationer. Søværnets kapacitet til at deltage i internationale operationer bør udvikles, så evnen til at opretholde udsendte sømilitære styrkebidrag sikres. Endvidere bør søværnets evne til at støtte enheder indsat på landjorden udbygges. Herunder bør der anskaffes nye skibsbaserede helikoptere, der kan operere fra søværnets større enheder. Disse helikoptere skal dels erstatte de nuværende Lynx-helikoptere og på den måde medvirke til at styrke den internationale opgaveløsning. Med hensyn til sømilitære kapaciteter er der bl.a. overvejet tilpasninger vedrørende fregatter, overvågningsenheder (Diana-klassen og Flyvefisken-klassen), inspektionsfartøjer, strategisk søtransportkapacitet (ARK-projektet) samt miljøkapacitet.

Det fremgår, at det i forbindelse med udviklingen af forsvarets kapaciteter er FK 08 vurdering, at der bør forfølges en afbalanceret linje, der tager hensyn til både kort- og langsigtede behov. Det anføres, at opbygning af en ny kapacitet kan tage mange år, i visse tilfælde måske 10 år, hvorfor kapacitetsudviklingen og den vifte af kapaciteter forsvaret bør

råde over, ikke alene bør ses på baggrund af dagens umiddelbare behov, men tillige bør ses på baggrund af en horisont, der strækker sig frem mod 2025 med alle de usikkerheder, dette medfører. Dette taler efter forfatterens opfattelse direkte for en doktrinudvikling og tilhørende robust strategi for søværnets udvikling.

Her følger i oversigtsform afspejlede forslag (forfatterens vurdering) til søværnets udvikling 2010 - 2020 på baggrund af FK 08 tekst.

Scenarier	FK 08 afledte opgave typer	Afspejlede behov for Kapaciteter til Søværnet
<p>Indsats i det nationale territorium herunder de økonomiske zoner</p>	<p><i>Nationale opgaver.</i> <i>FK 08 mål:</i> <i>a. Tilstrækkelige forsvarskapaciteter til at håndtere en forventet øget aktivitet i de arktiske områder.</i> <i>b. Evne til at løse lokale og regionale opgaver i rammen af Rigsfællesskabet.</i></p> <p>Afledte opgaver:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Sikring af landets eksistens og integritet 2. Suverænitethævdelse 3. Overvågning 4. Statslig maritim miljøovervågning 5. Statslig forureningsbekæmpelse 6. Statens Istjeneste, 7. Indsats mod Terrorisme 8. Støtte til Politi, ToldS-kat m.fl. 9. Voldsomme naturfænomener 10. Søfartens betryggelse og sikkerhed 11. Ammunitionsrydning 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Overvågningsenheder og Inspektionsfartøjer: <ol style="list-style-type: none"> a. Store overfladeenheder med Robust Arktisk kapacitet b. Mellestore overfladeenheder (Knud Rasmussen-kl) c. Helikoptere d. Patruljefartøjer e. Undervandsbåde f. Integreret Kystradar-system og VTS tjeneste g. Betryggelse af skibsfarten i Arktis 2. Miljøfartøjer 3. Isbrydere 4. Specialstyrker med indsats fartøjer 5. Kommando faciliteter (SOK, GLK og FRK samt Marinedistrikter) 6. Logistik dækkende rigsfællesskabet, inkl. Arktis 7. Skoler og træningsfaciliteter 8. Minørtjeneste

Scenarier	FK 08 afledte opgave typer	Afspejlede behov for Kapaciteter til Søværnet
<p>Indsats i det Globale rum</p>	<p>Internationale opgaver. FK 08 Mål:</p> <p>a. Kapacitet udvikles således at evnen til at opretholde udsendte sømilitære styrkebidrag sikres</p> <p>b. Kapaciteter udbygges jvnf. pkt. a.</p> <p>c. Nye skibsbaserede helikoptere</p> <p>d. Kapaciteter skal være helstøbte, deployerbare og fleksible</p> <p>Afledte opgaver:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Væbnet konflikt, 2. Støtte enheder indsat på landjorden. 3. Stabiliseringsopgaver og ordenshåndhævelse. 4. Voldsomme naturfænomener 5. Søfartens betryggelse og sikkerhed 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Fregatter 2. Korvetter (erstatning for FLYV-kl) 3. Minerydningsfartøjer 4. Kommandoskibe 5. Helikoptere 6. Logistik / hospitalsskibe 7. Undervandsbåde 8. Søtransport (ARK) 9. Søværnets taktiske stab 10. Efterretnings- og overvågnings kapacitet
	<p>NATO artikel V: Kollektive forsvarsopgaver i en allieret kontekst.</p> <p>Afledte opgaver:</p> <ol style="list-style-type: none"> a. Krisestyring, b. Humanitære katastrofer c. Evakueringsoperationer, d. Demonstration af solidaritet eller NATO vilje(resolve) e. Væbnet konflikt 	<p>FK 08 anbefaling: Kapaciteterne skal kunne anvendes til så mange forskellige opgaver som muligt, herunder nationale opgaver i hele rigsfællesskabet, internationale operationer samt kollektive forsvarsopgaver i NATO regi.</p> <p>Bemærkning: Styrkeopbygning bør også ske i relation til NATO forsvarsplanlægning. Det kunne</p>

		betyde fortsat udbygning af søværnets kapaciteter med missionsorienterede moduler omfattende våbensystemer, sensorer, kommunikation og andet udstyr, herunder til specialstyrker.
--	--	---

Figur 20. Afspejlede forslag på baggrund af FK 08 tekst (forfatterens vurdering) til søværnets udvikling 2010 - 2020

Et bud på et handleprogram for at sikre flådens fremtidige udvikling og styrke

Kapacitet / Opgave	Politisk perspektiv for Flåden de næste 5-10-15 år
Økonomi og forsvarsplanlægning	<ol style="list-style-type: none"> 1. Værnenes økonomiske "selvstændighed" genoprettes således, at merforbrug i forbindelse med en opgaveløsning, ikke volder skadevoldende afbræk i forsvarrets planlægning og drift på andre områder. 2. Der oprettes "budgetkonti" hvor der "spares¹⁴ op" til større investeringer, f.eks. erstatning af SF 300 enhederne. 3. Værnenes udvikling skal hvile i en klar strategi-doktrin sammenhæng og ikke som nu, tages frem og pudsес op hver 4-5 år hvorefter "bogen mere eller mindre lukkes" til næste kommission ser dagens lys. Der bør være tale om en kontinuert proces og ikke en "kommissionsstyret" proces.
Doktrinudvikling, Søværnet i Det Blå Danmark	Der iværksættes en doktrinudvikling for det Blå Danmark, herunder beskrives de nødvendige sømilitære kapaciteter på baggrund af en analyse af det samlede maritime opgavekompleks.
Fregatter	Programmet gennemføres som planlagt.
Støtteskibe	Programmet gennemføres som planlagt.

Kapacitet / Opgave	Politisk perspektiv for Flåden de næste 5-10-15 år
Flådehelikoptere	Lynx er udslidt – erstattes med ny type, der bevæbnes.
Ubåde	Der nedsættes en analysegruppe, som skal genoverveje om Danmark på sigt igen skal råde over ubåde.
Erstatning for SF 300	Erstatningsprojekt påbegyndes i form af forundersøgelser med fokus på en ny, fleksibel og alsidig korvettype (Fast Patrol Corvette bl.a. med anti-ubåds og minerydningskapacitet) som kan supplere og aflaste de 3 fregatter i internationale opgaver og ikke mindst styrke det hjemlige sømilitære forsvar.
Miljøskibe	Erstatningsprojekt påbegyndes, kan bemandedes med værnepligtige eller civile søfolk med en stambesætning fra flåden.
Isbrydere	Erstatningsprojekt påbegyndes, kombineres med overvejelser vedr. Triton klassens erstatning.
Triton- klassen	Forundersøgelser iværksættes med henblik på dækning af forøgede opgaver i det arktiske område i form af nye, større og alsidige fartøjer, herunder dækning af maritime forskningsopgaver omkring Grønland, se også vedr. isbrydere.
Knud Rasmussen - klassen	Antal forøges fra 2 til 3 (4)
Logistikskib	Forundersøgelse iværksættes. Skal yde mobil støtte til enheder i internationale operationer, forøge udholdenheden og gøre permanent Dansk flåde tilstedeværelse i globalt regi mulig (eventuelt civilt bemandedet med værnepligtige i en kombination med en militær stambesætning). Bør omfatte evnen til at fungere som hospitalskib (moduler) i forbindelse med naturkatastrofer ¹⁵ mv.

Kapacitet / Opgave	Politisk perspektiv for Flåden de næste 5-10-15 år
Fartøjer til Frømandskorpset	Forundersøgelse iværksættes vedr. mulighederne for hurtige mindre fartøjer og ikke konventionelle indsatsfartøjer til brug for Frømandskorpset.
Værnepligt	Det skal undersøges, hvordan udvidet værnepligt kan råde bod på de mest alvorlige personelproblemer i søværnet. Nye kontraktformer undersøges.

Figur 21. *Forfatterens forslag.*

Planlægning er ikke kostbart, men det kan være kostbart ikke at planlægge

Under indtryk af de i figur 20 anførte forslag følger her en skitse til ”genopbygning” af flådens tidligere mangfoldighed over en periode på 5-10-15 år. Forfatteren peger på, at der er behov for en strategisk tilgang til flådens udvikling og bemærker også, at de fleste forslag i handlingsprogrammet – indtil videre - er ganske lidt omkostningstunge, og at de skaber positiv tankemæssig volumen for flådens fremtidige udvikling og styrke. Hertil kommer forslag til at genskabe værnenes driftsøkonomiske synlighed og identitet.

Sammenfatning vedrørende udviklingen siden 1988

Processen har betydet, at Søværnet i nogen grad har mistet evnen til at yde en alsidig, balanceret sømilitær indsats og især den beskrevne reduktion i antal skibsplatforme og våbenkapacitet – mest kritisk er manglen på ubåde - er formentlig uden sidestykke. Udviklingen er sket i forbindelse med bestræbelserne på at transformere flåden. Årsagen til den skæve udvikling kan efter alt at dømme findes i det forhold, at Danmark ikke råder over en egentlig flådestrategi og at planlægningen for flådens udvikling følger en 4-5 års cyklus uden der nødvendigvis er sammenhæng over tid¹⁶. Forskydningen til få, men store enheder og afskaffelsen af de mange mindre kampenheder samt ubådsvåbnet savner en strategisk argumentation og er alene baseret på en optimistisk udlægning af efterretningmæssige konklusioner og man fristes til at sige, næsten etikettebelagte økonomiske dogmer omkring størrelsen af forsvarsbudgettet.

Et lyspunkt er, at vi fortsat har kompetent og motiveret personel, og selv om fredsstyrken er reduceret med ca. 50 % siden 1988, så kan flåden fortsat løse en række vigtige sømilitære opgaver, men med den bemærkning, at det sker indenfor et stedse smallere opgavespektrum. Mest betænkeligt er det efter forfatterens opfattelse, at det er tvivlsomt hvorvidt flåden længere effektivt og med tilstrækkelig tyngde kan deltage i et maritimt forsvar af nationen, skulle den sikkerhedspolitiske situation - trods alle prognoser om det modsatte - kræve en sådan indsats. Tilsvarende vækker det bekymring, at den ensidige forskydning til større enheder er i færd med at fratage Danmark netop den særlige ekspertise, som flåden tidligere havde indenfor kystnære operationer.

Figur 22. *Willemoes torpedo-missilbåd under forlægning. Foto: Søværnet.*

Set i lyset af den meget betydelige indtjening, som ligger i den maritime sektor, og den stadigt voksende maritime globalisering, forekommer den stedfundne forskydning mod internationale opgaver fornuftig, men den er ubalanceret, fordi den sker på bekostning af evnen til varsling og forsvar af de hjemlige kyster og farvande. Det er med vilje vil nogen hævde, men det gør efter forfatterens mening ikke udviklingen fyldestgørende.

De tre nye fregatter er næppe operative før om 3-4 år og samtidig udfases de tre korvetter formentlig allerede inden den første nye fregat er begyndt at sejle for alvor. Erfaringen viser desværre, at når skibene forsvinder, så forsvinder besætningerne også. De to støtteskibe og de tre kommende fregatter vil styrke flådens muligheder for at løse internatio-

nale opgaver, men samtidig er evnen til at forsvare de hjemlige farvande og kyster reduceret. Der blev i sin tid anskaffet i alt 10 kampmoduler til SF 300 enhederne, men der kan ikke længere regnes med, at 10 SF 300 enheder kan udrustes i denne, den mest avancerede rolle og det må konstateres, at fleksibiliteten i SF300 koncepten ikke længere er til rådighed. Årsagen er blandt andet, at der er gennemført en bevidst typespecialisering af de 4 MCM-enheder, som derfor ikke længere kan udrustes i andre roller.

Udfordringer er der nok af, økonomisk planmæssighed efterlyses

Efter forfatterens opfattelse udgør følgende udfordringer, bortset fra større planmæssighed i forsvarrets økonomistyring - de mest presserende. Først og fremmest er det afgørende, at Lynx-helikoptererne hurtigst muligt erstattes med nye maskiner i et passende antal, der modsvarer opgaverne. For det andet bør rationalet for eventuel genindførelse af et effektivt ubådsvåben analyseres meget grundigt. Og for det tredje trænger erstatning af SF 300 klassens tidligere 14 – nu kun 10 enheder sig på, ligesom Triton-klassens levetid også rinder ud. Hertil kommer efter forfatterens opfattelse behovet¹⁷ for en stor og alsidig logistik enhed (depotskib / hospitalsskib) samt tilpasning af flådens kapaciteter i Nordatlanten og Arktis til et udvidet opgavekompleks. Og endelig bør Frømandskorpset sikres tidssvarende fartøjsmateriel, omfattende såvel overflade som undervandsfartøjer. Hertil kommer fornyelsen af skibene kategoriseret til ”særlige formål”.

Overfladeelement 2010

Set i lyset af den stedfundne udvikling, som ikke står til at ændre umiddelbart, kunne det være fristende først at forstærke og gøre den overfladekapacitet, som er under opbygning med støtteskibe og fregatter mere blodrig. Hertil kommer behov for at styrke den mobile logistik i søværnet – den bør sættes på skibskøl for at kunne følge kommandoskibe og fregatter m.fl. i en global sammenhæng. Derved vil den samlede overflade kapacitet danne en tilstrækkelig og sammenhængende volumen. De fem nye enheder (kommandoskibene og fregatterne) er efter danske forhold store enheder, men numerisk udgør de et begrænset element, som med fordel kunne styrkes og aflastes ved introduktion af en ny skibstype i Søværnet.

Forfatteren vil, såfremt redaktøren finder det nyttigt, i en opfølgende artikel beskrive indretning, ydeevne og mulighederne for en sådan skibstype, som passende kunne betegnes som ”Hurtig Patrulje Korvet” (Fast Patrol Corvette / FPC) og samtidig skitsere et idéoplæg til et koncept for mobil logistik i søværnet. Samlet vil to kommandoskibe, tre nye

fregatter og et antal FPC'er sammen med et logistikskib kunne udgøre stammen i en selv bærende, robust og fleksibelt indrettet flådestruktur, som i fremtiden vil kunne løse opgaver langt fra Danmark og være permanent til rådighed med tilstrækkelig volumen. Og ad åre måske suppleret med en moderne luftuafhængig undervandsbåd.

Her følger en skitse til en del-plan, som kunne medvirke til at genoprette balancen i Flådens sammensætning. Der vil være andre projekter som trænger sig på, men den her viste plan omhandler etablering af et overfladeelement, som både vil kunne løse opgaver fjernt fra Danmark, men også med god effekt kunne bidrage til et forsvar i områder nær danske eller allierede kyster skulle behov herfor opstå. Samtidig skitseres processen omfattende genovervejelse af ubådsvåbnets eksistens. Samlet vil planen strække sig over 10 år, men kan – hvis den gennemføres – sikre en robust og fleksibelt indrettet flåde, hvor balancen er genoprettet og bredden genvunden omkring år 2020.

Del-Plan for opbygning af Søværnet, overfladeelement 2010 samt Projekt Viking II ubåde

	2010	2012	2014	2016	2018	2020
2 Kommandoskibe	Operativ					
3 Fregatter	Kapaciteten opbygges trinvis fra 2010 til 2014					
Projekt Fast Patrol Corvette	Feasibility studie					
			Bygning af prototype			
Projekt logistik/hospitalsskib		Feasibility studie				
				Bygning af prototype		
Projekt Viking II	Feasibility studie					
					Bygning af prototype	

Figur 24.

Figur 23. Fast Patrol Corvette, ca. 1800 tons med alsidig moduludrustning inkl. organisk minerydningskapacitet

Økonomien er selvsagt afgørende, men ved en fornuftig ”Budget-konto strategi” som blandt andet anvendes i Holland, forekommer udgifterne fordelt over en planperiode på 10 år ikke at være skræmmende. Opsparing er en god ting - også i forsvaret, men det kræver selvsagt en budgetplan og at den fastholdes.

Pris overslag for Del-Plan overfladeelement 2010-2020 samt Projekt Viking II ubåde

	2010	2012	2014	2016	2018	2020
2 Kommandoskibe	Er finansieret					
3 Fregatter	Er finansieret					
Budget						Mio. DKK
Projekt Fast Patrol Corvette	5					5
	1 enhed 950					950
Projekt logistik/hospitalsskib	5					5
				1. enhed 1200		1200
Projekt Viking II						10
						Prototype 1000
	I alt					3170
	Årlig Investering					317

Figur 25. Forfatterens oplæg.

DATAG 2020, eksempel på et "helstøbt, relevant og robust" maritimt styrkebidrag

Omsat i en regulær flådestruktur kunne et forslag til sammensætning af en Dansk Task Gruppe 2020 (DATAG 2020) se således ud på baggrund af skitsen til opbygning af flåden, se figur 24. og 25.

Skibstype	Antal	Mandskab	Bemærkninger
	1. Fregat med 2. helikoptere	120 + 20 i stab + helikopter wing 15	Kan erstattes af et kommandoskib med større stabskapacitet Samlet antal i SVN:3
	1-2 Patruljekorvet med ubemandet drone	45 (90)	Moduludrustet til specifik missionsprofil. Samlet antal i SVN: 4-5, erstatter SF 300. Missionspakker: Minerydning, anti-ubåd, efterretningsindhentning, specialstyrker, minelægning
	1. Luftuafhængig ubåd	25	Udrustet med indhentningsudstyr og indsatsplatform for specialstyrker og våben til støtte for landoperationer. Samlet antal i SVN: 3-4
	1 Logistik / hospitalskib med 1 helikopter	60 + helikopter wing 10	Mobil logistik støtte med mulighed for løsning af nødhjælpsopgaver Samlet antal i SVN: 1-2
Samlet bemanning		265 (310)	

Figur 26. *Sammensat af forfatteren.*

Moderne teknologi betyder, at besætningsstørrelsen kan reduceres betragteligt i forhold til tidligere. Dermed bliver indsatsen mindre omkostningstung. Det ligger ligefor, at den skitserede udvikling vil betyde at flåden genvinder en passende numerisk styrke i rammen af en balanceret flådestruktur. Opgavernes omfang danner forudsætning for en sådan udvikling. Med fare for at blive beskyldt for at læse FK 08 rapport, som en vis herre læser biblen, vil forfatteren alligevel hævde at rapportens indhold faktisk godt kan udlægges således, at flådens udvikling bør gå i den skitserede retning. Det betyder, at Danmark, der også i fremtiden fortsat vil være en betydningsfuld maritim nation, kommer til at råde over en moderne afbalanceret sømilitær kapacitet. Den vil effektivt kunne beskytte funktion, betydning og værdi af den øvrige del af det Blå Danmark og samtidig yde vægtige bidrag til de internationale opgaver, som er beskrevet i FK 08 rapport. Sidst, men ikke mindst vil evnen til forsvar af nationen blive retableret.

Afslutning

Som nævnt i indledningen er formålet med dette indlæg først og fremmest at skabe debat om flådens fremtid. Indholdet – for hvilket alene forfatteren har ansvaret og forhåbentligt kan støttes, men forventeligt også modsiges, viser at flådens struktur er ved at kæntrre i bestræbelserne på at forskyde indsatsen mod internationale opgaver. I konsekvens heraf er

Figur 14. Kommandoskibet ABSALON under "Replenishment at Sea". Det er blevet tussmørke i Task Force 150. Foto: Søværnet.

det hjemlige forsvar ikke længere prioriteret i et omfang, som efter forfatterens opfattelse er fyldestgørende. Men det kan der rettes op på og dette indlæg giver et bud på hvordan det kan ske. Det lykkes forhåbentligt at skabe diskussion – der skal nok være mange, som har andre og ligeså valide synspunkter, som er fremført her. Lad dem brydes i en god, saglig debat og ad den vej sikre, at blandt andre flådens folk får sagt det der skal siges og at politikerne får inspiration til at sikre flådens forsvarlige udvikling. Hensigten har som nævnt ikke været at skabe mismod, men realisme og ikke at formidle sortsyn, men klarsyn. Hvis den hensigt er nået, her i året op til flådens 500 års jubilæum, er det godt.

I hovedsagen behandler dette indlæg flådens sejlene struktur, altså skibene og principielt kun de enheder, som kan betegnes som egentlige krigsskibe. Det er ikke fordi de øvrige kapaciteter er uvæsentlige – tvært imod, og de fortjener tilsvarende opmærksomhed i tiden der kommer. Her opfordres Søe-Lieutenant-Selskabet til at samle medlemmerne og anspore til debat om flådens fremtid. Og det må gerne ske i en ramme, hvor søværnets personel bredt inviteres til at deltage, uanset grad, alder og fagligt organisatorisk tilhørsforhold. Også vores mange dygtige civile medarbejdere bør inviteres til at deltage og skulle der dukke en forsvarspolitisk ordfører op, bør han eller hun være yderst velkommen. Forhåbentligt har dette indlæg givet bestyrelsen ideer til den kommende samling og læserne til opfølgende indlæg.

*At vove er at **turde** miste fodfæstet for en stund. Ikke at vove er at miste sig selv.*

Søren Kierkegaard.

Noter

1. Omtalt i FKOM 1997 redegørelsen.
2. Ugenotat nr. 8 af 24. marts 1999, Venstres folketingsgruppe, Politisk Økonomisk Sekretariat.
3. Forsvarskommissionen 1997
4. TFS Nr. 1 år 2005
5. Numerisk råder søværnet stadig over tre korvetter af Niels Juel-klassen, men de risikerer at blive udfaset inden de tre nye fregatter er operative.
6. Omfatter også civilt ansatte.
7. Indeholdende principper af overordnet betydning for nationen. En doktrin skal udvikles over tid og kan dermed formuleres fleksibelt og situationsbestemt i en nærmere fastlagt tidsramme på et antal år.
8. Hollandsk: Huig de Groot
9. Danmarks Rederiforening
10. Det oplyses fra Marinens Bibliotek, at Søværnet ikke længere udgiver silhuettafler. Den her gengivne tavle for 2009 er sammensat af forfatteren.
11. Den regionale, direkte sikkerhed
12. Se rapport fra Koordinationsudvalget for forskning (KUF), udvalget af 2005 vedr. Grønlands-/polarforskning.
13. FK 08 pag. 35
14. Det gør man bl.a. i Holland.
15. F.eks. i forbindelse med Lokale krige, Tsunami, oversvømmelser og jordskælv.
16. Se beslutningen om at afskaffe ubådene. Ja til ubåde i fra FK 97, ja i forlig 2000, nej forlig 2004 efter der var brugt ressourcer på VIKING og leje af en svensk ubåd.
17. Behovet er argumenteret i rammen af interne logistiske analyser gennemført i søværnet, men næppe kendt i offentligheden.

PIRATER OG SOMALIA

Af kommandør Asger Bagge

Nedenstående er resultatet af, at jeg finder emnet interessant ikke mindst fordi der er en absolut fare for, at piratuvæsenet kan brede sig, hvis man ikke forholdsvis snart kan opvise bedre resultater end hidindtil. Jeg har forsøgt at finde ud af hvordan det hele opstod og hvorfor man ikke allerede forlængst har kunnet bringe det til ophør. Mine kilder er nyhedsmedierne, specielt BBC, for det meste via internettet og rapporter omkring støtteskibet "Absalon", som befinder sig i området og deltager i operationerne mod pirateriet.

Sørøvere i moderne form, herefter omtalt som pirater, har været på forsiden af nyhedsmedierne i det forløbne halvår, nærmere betegnet pirater ved Somalias kyster. Med håndskydevåben og kastedræg har de i stadigt stigende antal udført angreb fra småfartøjer og gummibåde og i de fleste tilfælde overtaget skibe på vej til eller fra Suez Kanalen via Adenbugten og den nordlige del af det Indiske Ocean. Små og større skibe er blevet angrebet, med en foreløbig kulmination i midten af november 2008, hvor en saudiarabisk supertanker, "Sirius Star", blev kapret. I alt er mere end 60 skibe blevet angrebet af somaliske pirater i 2008. Dette til trods for, at den internationale skibsfart i årevis har forsøgt at dæmme op for dette uvæsen.

I 1981 - for snart 30 år siden - etableredes således et Anti Crime Bureau med det formål at forhindre svindel i den internationale samhandel til søs og nedsætte risikoen for pirateri. Det Internationale Handelskammer (International Chamber of Commerce, eller ICC) stod bag ved denne nyskabelse, der fik navnet Det Internationale Maritime Bureau (IMB). I oktober 1992, som svar på en alarmerende stigning i pirateri, etablerede IMB et rapporteringscenter for pirateri ved deres regionale kontor i Kuala Lumpur i Malaysia. Centrets opgaver er at

- rapportere pirateri til søs til offentlige politimyndigheder
- lokalisere skibe der er blevet overtaget af pirater
- assistere med at bringe piraterne for retten
- hjælpe ejere og besætninger i skibe der er blevet angrebet
- indsamle information om pirateri til søs fra hele verden.

Også FN har været aktiv i bekæmpelsen af pirateri og andre ulovligheder i forbindelse med international skibsfart. Under FN dannedes allerede i 1948 den International Maritime Organisation (IMO) hvis hovedop-

gave er at udvikle rammer og regler for den internationale skibsfart, specielt vedrørende sikkerhed til søs, miljøforanstaltninger, retsmæssige forhold og forhold omkring skibsfartens betryggelse.

IMO har overfor de deltagende lande (efterhånden 167 nationer) iværksat kampagner for at forbedre sikkerheden imod pirateri, bl.a. ved at påvirke de nationer i hvis område disse ulovligheder blev begået til at styrke patruljeringen og overvågningen af skibsfarten i sådanne områder. IMO har også iværksat omfattende uddannelsesaktiviteter i regionalt regi omkring bekæmpelse af pirater og væbnede røverier.

Udover Adenbugten, har pirateri i de senere år været erkendt i Caribien, ud for Nigerias kyst i Afrika, i Malacca Strædet, omkring Indonesiens kyster og langs Kinas sydkyst. Det voksende samarbejde mellem de maritime nationer og skibsfarten samt intensiveret patruljering og rapportering har rent faktisk medført, at pirateri i de fleste områder har været i aftagende.

Hvorfor så ikke ud for Somalias kyster? Der er flere årsager til dette. For det første er skibstrafikken generelt steget stærkt i de senere år og ca. 90% af den internationale samhandel foregår i dag på skibskøl. For det andet er en stor del af denne intensiverede trafik koncentreret omkring Suez-kanalen, og snesevis af "godbidder" passerer hver dag Adenbugten ud for Somalias nordkyst på deres vej til eller fra Suez-kanalen. For det tredje har lovløsheden i Somalia bredt sig mere og mere siden den sidste centrale regering blev løbet over ende i 1991.

Krigsherrer og armerede politiske fraktioner har siden bekæmpet hinanden og intervention udefra har fundet sted flere gange, senest ved Etiopiens intervention og militære støtte til den af FN godkendte overgangsregering i december 2006. Landet ligger nu nærmest i ruiner, millioner af somaliere er på sultegrænsen og den Internationale Fødevarerorganisation (WFO) har sendt fødevarer til Somalia i adskillige år for at afhjælpe situationen. Rutinemæssigt er lastbilkonvojer med føde til de sultende blevet angrebet og produkterne anvendt af angriberne eller givet tilbage mod løsepenge, ligesom skibe med fødevarer til landet arrangeret af WFO, er blevet ulovligt overtaget og holdt tilbage indtil løsepenge er betalt.

Fiskeri i farvandet omkring Somalia, især af tun, har traditionelt været en vigtig del af Somalias økonomi, men ligesom lovløsheden bredte sig på landsiden, begyndte allerede tidligt efter 1991 fremmede fiskere at søge ind på somalisk område for at drive uretmæssigt fiskeri. Dette blev

imødegået af somaliske fiskere, der følte sig truet på deres levebrød, ved konfrontationer og magtanvendelse overfor disse fremmede fiskefartøjer, og man begyndte at kapre dem og forlange løsepenge for frigivelse af fartøjer og besætninger: Pirateri ved Somalias kyst var en kendsgerning.

Det tog ikke lang tid for nogle af Somalias lokale magthavere at se mulighederne i dette, og de begyndte at hjælpe med våben og andet udstyr. En ny "industri" var etableret og penge begyndte at strømme ind. Piraterne blev mere organiserede og deres udstyr, herunder våben og kommunikationsudstyr forbedredes samtidig med, at de søgte nye og mere værdifulde mål. Man opererede længere og længere væk fra kysten. Der synes også at have været tale om moderskibe med et antal angræbsfartøjer (gummibåde med kraftige udenbords motorer).

Skibsfarten svarede igen dels med større årvågenhed og forbedret samarbejde både med hinanden og med tilstedeværende flådeenheder fra forskellige nationer. Man indførte kraftige vandkanoner i nogle af handelskibene, og i visse tilfælde tog man ubevæbnede sikkerhedsfolk ombord udover besætningen. Det bør understreges, at det hele tiden har været skibsfartens politik ikke at bevæbne besætningerne, både for at undgå blodbad ombord ved angreb, og for at forhindre ødelæggelse (sænkning) af skibene.

IMO har i de senere år flere gange rettet henvendelse til overgangsregeringen i Somalia (Transitional Federal Government eller TFG), om at iværksætte forbedrede forholdsregler imod pirateri og væbnede røverier overfor den internationale skibsfart, udført med Somalia som base. IMO anmodede direkte TFG om at meddele FN's sikkerhedsråd, at man kunne godkende, at udenlandske flådeenheder og militære luftfartøjer kunne gennemføre operationer imod pirater, eller andre mistænkt for at være pirater eller bevæbnede røvere, indenfor Somalias territorialfarvand, samt godkende, at sådanne skibe og luftfartøjer kunne eskortere skibe med fødevarer fra WFO til Somalia og sikre deres sejlads til og fra de nødvendige havne. I juli 2007 udsendte IMO og WFO et fælles communiqué om sagen, og ved et møde med FN's generalsekretær i London kort efter, bad man om Generalsekretærens støtte, og det lykkedes FN via Somalias FN ambassadør at opnå TFG's accept af sådanne foranstaltninger.

FN's sikkerhedsråd har udsendt en række resolutioner om at iværksætte forbedrede foranstaltninger til imødegåelse af pirateri, senest ved resolution 1846 af 2 december 2008, der i fortsættelse af en tidligere resolu-

tion, med Somalias godkendelse, fastslår at stater og regionale organisationer kan sende deres flådeenheder og militære luftfartøjer ind på Somalias territorialfarvand og benytte "nødvendig magtanvendelse" imod pirater eller formodede pirater og bevæbnede røvere. Nogenlunde tilsvarende regler har rent faktisk været i kraft siden 2 juni 2008, og er nu ved denne resolution forlænget til 2 december 2009.

Af andre forholdsregler iværksat må naturligvis nævnes, at søfartsnationerne i stigende omfang har set sig nødsaget til at deployere flådeenheder til Adenbugten og den nordlige del af det Indiske Ocean. NATO har etableret Task Force 150 (TF 150) som fungerer som en paraplyorganisation til koordinering af NATO landenes patruljer i området - og Danmark har siden september 2008 haft støtteskibet "Absalon" udsendt og skibet har samtidigt, det meste af perioden, været flagskib for TF 150 under ledelse af en dansk admiral. Også EU har organiseret flådeenheder til at løse opgaver i området og blandt mange andre nationer har både Indien og Rusland har haft enheder i området. Ved juletid blev det klart, at Kina har afsendt enheder angiveligt med opgaver i Adenbugten mod pirateri.

Til trods for alle disse foranstaltninger synes det ikke, som om der er lys for enden af tunnelen. Pirateriet fortsætter og man kan læse i dagspressen om denne og hin begivenhed omkring pirater og deres færden, og i sit stille sind undre sig over, at piraterne nærmest synes at gøre grin med verdensopinionen.

Landet Somalia er brudt sammen som nation, og bortset fra at man fra mange sider forsøger at føde de sultende somaliere, er der ikke meget der tyder på, at landet snart igen kommer på fode, eller på, at man kan forvente at kontrollen med befolkningen kan genetableres og forbrydelser og ulovligheder bekæmpes, herunder at pirater og deres bagmænd kan blive stillet for retten i Somalia.

Det er, set i dette lys, et fremskridt, at man nu lovligt kan operere i territorialfarvandet og etablere en overvågning af "nærområdet" og de mest benyttede basehavne, men det må understreges, at dette alt sammen skal ske i overensstemmelse med gældende internationale lovregler. Reglerne om bekæmpelse af pirateri er indeholdt i FN's UNCLOS document (United Nations Convention on the Law of the Sea) der har været i kraft siden 1994. Reglerne er nedfældet i paragrafferne 100 til og med 107, der er en del af afsnittet om Det Åbne Hav, men altså nu også gældende i territorialfarvandet omkring Somalia. (Se Appendix 1.)

Iværksættelse af en flådeblokade mod Somalia har været nævnt, uden at vinde særligt gehør, ligesom en egentlig landgang med militære enheder har været fremme dog med samme resultat. I et forsøg paa at reducere spredningen af skibstrafikken, er for nylig er en slags transitkanal etableret i den mest udsatte del af Adenbugten med anbefaling til skibsfarten om at søge ind i denne ved passage. Kanalen overvåges både af flådeenheder og militær patruljefly.

Behandling af tilfangetagne pirater eller mulige pirater og væbnede røvere er en sag for sig. De fleste flådeenheder der deltager i operationerne omkring Somalia, er "langt fra hjemmet" og derfor langt fra den domstol som i givet fald måtte få sagen til afgørelse. Spørgsmålet om "bevisets stilling" må her spille en afgørende rolle. Det er langsomt og kostbart at føre sådanne retssager, og hvis der ikke er tale om, at piraterne er taget på fersk gerning, risikerer man - udover at tabe sagen - at komme til at betale erstatning.

To nylige eksempler viser at man forsøger nye veje:

(1) Fanger ombord i "Absalon", som var resultatet af "Absalons" indgriben og assistance til et hollandsk handelsskib lige efter nytår, er nu overført til et hollandsk orlogsskib med henblik på retsforfølgelse efter hollandske regler.

(2) Fanger ombord i et engelsk orlogsskib, som var resultatet af dette skibs indgriben og assistance til et dansk handelsskib, blev midt i december landsat i Mombasa, Kenya (nabostat til Somalia mod syd), med henblik på retsforfølgelse der. Et af argumenterne for denne handle måde, hvor tredieland bliver involveret, som kan vise sig at være afgørende, er, at der kan være tale om, at de pågældende fanger, hvis de landsættes i Somalia, kan blive udsat for både tortur og det der er værre, altså et humanitært argument. Et andet argument i dette tilfælde er, at forholdet mellem Somalia og Kenya, historisk set aldrig har været det hjerteligste, og aktuelt er Kenya naturligvis ikke særligt venligsindet overfor det pirateri, med base i nabolandet, der nødvendigvis alvorligt generer den skibsfart og handel som udgør en betydelig del af Kenyas økonomi.

Det må være i Verdenssamfundets bedste interesse, at forholdene i Somalia forbedres, og at disse ulovligheder bringes til ophør ved indgriben fra myndigheder i Somalia. Det er i lyset af, at dette ikke ses at være noget der kan ske i den nærmere fremtid, samtidig med at presset fra den internationale skibsfart stiger for at finde en løsning, at man nu forsøger at sætte en stopper pirateriet ved deployering af flere og flere flådeenheder og samordne operationerne så opgaven besværliggøres og endog umuliggøres for piraterne. I den sammenhæng

må det være af afgørende betydning, at man finder en udvej for at sikre at tilfangetagne pirater og formodede pirater i størst muligt omfang stilles for retten og dømmes. Den usikkerhed på retsområdet, der synes at eksistere, må klarlægges og initiativer til at sikre retsforfølgelse og domme i sager vedrørende pirateri må fremmes, alt under hensyntagen til internationale retsregler, således at domfældelse af de anklagede bliver dagens orden, i modsætning til det som lige nu synes at være tilfældet: en tilfældig landsætning på stranden af de pågrebne syndere.

Appendix 1

Uddrag af UNCLOS, the United Nations Convention on the Law at Sea HIGH SEAS

Article 100

Duty to cooperate in the repression of piracy

All States shall cooperate to the fullest possible extent in the repression of piracy on the high seas or in any other place outside the jurisdiction of any State.

Article 101

Definition of piracy

Piracy consists of any of the following acts:

- (a) any illegal acts of violence or detention, or any act of depredation, committed for private ends by the crew or the passengers of a private ship or a private aircraft, and directed:
 - (i) on the high seas, against another ship or aircraft, or against persons or property on board such ship or aircraft;
 - (ii) against a ship, aircraft, persons or property in a place outside the jurisdiction of any State;
- (b) any act of voluntary participation in the operation of a ship or of an aircraft with knowledge of facts making it a pirate ship or aircraft;
- (c) any act of inciting or of intentionally facilitating an act described in subparagraph (a) or (b).

Article 102

Piracy by a warship, government ship or government aircraft whose crew has mutinied

The acts of piracy, as defined in article 101, committed by a warship, government ship or government aircraft whose crew has mutinied and taken control of the ship or aircraft are assimilated to acts committed by a private ship or aircraft.

Article 103

Definition of a pirate ship or aircraft

A ship or aircraft is considered a pirate ship or aircraft if it is intended by the persons in dominant control to be used for the purpose of committing one of the acts referred to in article 101. The same applies if the ship or aircraft has been used to commit any such act, so long as it remains under the control of the persons guilty of that act.

Article 104

Retention or loss of the nationality of a pirate ship or aircraft

A ship or aircraft may retain its nationality although it has become a pirate ship or aircraft. The retention or loss of nationality is determined by the law of the State from which such nationality was derived.

Article 105

Seizure of a pirate ship or aircraft

On the high seas, or in any other place outside the jurisdiction of any State, every State may seize a pirate ship or aircraft, or a ship or aircraft taken by piracy and under the control of pirates, and arrest the persons and seize the property on board. The courts of the State which carried out the seizure may decide upon the penalties to be imposed, and may also determine the action to be taken with regard to the ships, aircraft or property, subject to the rights of third parties acting in good faith.

Article 106

Liability for seizure without adequate grounds

Where the seizure of a ship or aircraft on suspicion of piracy has been effected without adequate grounds, the State making the seizure shall be liable to the State the nationality of which is possessed by the ship or aircraft for any loss or damage caused by the seizure.

Article 107

Ships and aircraft which are entitled to seize on account of piracy

A seizure on account of piracy may be carried out only by warships or military aircraft, or other ships or aircraft clearly marked and identifiable as being on government service and authorized to that effect.

MEDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

MARINENS BIBLIOTEK

DEBAT OM PLANERNE OM SAMMENLÆGNING AF FORSVARETS VÆRNSBIBLIOTEKER

Ved Søe-Lieutenant-Selskabets mødeaften den 19. marts 2009 bad kommandør S. S. F. v. Kieler om ordet i anledning planerne om sammenlægningen af forsvarrets værnsbiblioteker. Kommandør Kielers meddelelse gengives nedenfor:

*

”Jeg kommer på vegne af andre af Selskabets medlemmer med en henstilling og opfordring til Selskabets bestyrelse om at markere sig i en vigtig sag.

Som det vil være de fleste af de tilstedeværende bekendt, er der i øjeblikket fremskredne planer for en nedlæggelse af Marinens Bibliotek i den form og lokalitet, hvorfra så mange – også udenfor søværnet – har fået så god og fyldestgørende en service. Det gælder ikke mindst Selskabets mangeårige tidsskrift.

Vedrørende de alvorlige konsekvenser af en sådan nedlæggelse, kan der henvises til Flotilleadmiral Niels Borcks indlæg i Tidsskrift for Søværnen 6/2008.

Vor henstilling er, at bestyrelsen på Selskabets vegne retter en henvendelse helt til Forsvarets top, med et ønske om at få annulleret de igangværende ændringsplaner for Marinens Bibliotek tillige med en henstilling om at genansætte en ældre søofficer som marinebibliotekar, en person med den nødvendige maritime og historiske indsigt, som biblioteket indtil den 1. februar i år hidtil har haft.

Vi mener, at Selskabet bør gøre dette under henvisning til Selskabets Love, der i § 2 angiver Selskabets formål: ”Selskabets formål er ved udveksling af tanker, anskuelser og oplysning, at fremme kundskaber som kan gavne dets medlemmer og hermed det danske søværn. Alt hvad

der direkte eller indirekte kan bidrage til maritim og militær oplysning vil være Selskabets virksomhed vedkommende”.

Når jeg fremhæver de alvorlige følger de foreliggende planer kan medføre ikke mindst for vort tidsskrift, er det med henvisning til at dette ikke hedder ”sømilitært tidsskrift”, men ”Tidsskrift for Søværnen”, og det er noget der rækker langt ud over det rent sømilitære. Ikke mindst Bibliotekets billedmateriale har TfS haft stor gavn af.

Jeg mener, Selskabet kan overlade til Bestyrelsen at finde ud af, hvordan denne sag bør takles, så vi kan få en tilbagemelding inden løbet er kørt. Men det haster så vidt vi er bekendt med.

Personligt mener jeg, at en henvendelse om at få reableret Marinens bibliotek i dets hidtidige form, lokalitet og med sømilitær ledelse bør gå helt op, dvs. til Forsvarsministeren. Selskabet har tidligere markeret sig i den offentlige og politiske debat”.

Efter mødet blev denne sag indgående drøftet af Selskabets bestyrelse, og denne besluttede at fremsende nedenstående gengivne brev til forsvarschefen.

Christianshavn, 27. marts 2009

Til
Forsvarschef, Admiral T. Sloth Jørgensen

Eft.:
Chefen for Forsvarsakademiet, Generalmajor Carsten Svensson

Emne:
Marinens bibliotek.

Søe-Lieutenant-Selskabets bestyrelse har fra en række medlemmer fået henvendelse vedr. den planlagte sammenlægning af de tre værnsbiblioteker, Garnisonsbiblioteket, Marinens Bibliotek og Flyvevåbnets Bibliotek.

Siden 1765 har Marinen haft eget bibliotek hvor man har kunnet servicere den marinehistoriske og søkrigsvidenskabelige interesse og forskning her i landet. For at kunne videreføre og fortsat stimulere den lang-

varige interesse og den sømilitære forskning i samme omfang som hidtil, finder Selskabets bestyrelse det væsentligt at Marinens Biblioteks nuværende bestand af litteratur inden for disse væsentlige områder fortsat gøres almindeligt tilgængelig, ligesom en fortsat accession til disse emneområder bør finde sted.

Endvidere finder vi det væsentligt, at Marinens Biblioteks nuværende samling af manuskripter og unika holdes samlet og fortsat ligeledes er almindeligt tilgængelig.

Søe-Lieutenant-Selskabets bestyrelse skal hermed i overensstemmelse med Selskabets formålparagraf henstille til Forsvarets øverste ledelse, at ovenstående betragtninger tages under overvejelse i forbindelse med den planlagte sammenlægning af de militære biblioteker.

MICHAEL GERHARD LANDMARK
kaptajnløjtnant

Søe-Lieutenant-Selskabet er et sømilitært videnskabeligt selskab, der blev stiftet den 17. september 1784 og er dermed det næstældste selskab af sin art i verden. Selskabets formål er gennem udveksling af tanker, anskuelse og oplysning at fremme de kundskaber, som kan gavne dets medlemmer og hermed det danske søværn.

I samme forbindelse har redaktionen efterfølgende modtaget følgende uddybende indlæg fra kommandør Kieler.

Et nyt nederlag for Den Danske Marine?

Samtidig med at de, der styrer Forsvarets biblioteksvæsen, har fremsendt en plan til Forsvarschefen, med forslag om nedlæggelse af Marinens Bibliotek i dets nuværende form og lokaliteter på Holmen for sammenlægning i et fælles bibliotek for Forsvaret andetsteds, har man pr. 1. februar d.å. ikke genansat den hidtidige søofficer, som var marinebibliotekar, men erstattet denne med en oberstløjtnant af Hæren. Begge dele er skridt, der stærkt vil forringe bidrag til og forståelse af hele den maritime kultur og aktivitet, som er så væsentlig for søfartsnationen Danmarks eksistens og bevidsthed om sin historie. Mange, der har beskæftiget sig med maritim forskning, skrivning og foredragsvirksomhed, herunder mange udenfor Forsvaret, vil beklage dette skridt og komme til at savne den ekspertise, gode vejledning og service, som et selvstændigt marinebibliotek med en ældre og historisk indsigtfuld søofficer som leder har kunnet yde i en lang årrække.

Uden at gå i detaljer, vil denne organisationsændring medføre en stærk

begrænsning i hurtig og nem adgang til behørigt og alsidigt kildemateriale, maritime publikationer, tidsskrifter og undervisningsmateriale m.v., herunder ikke mindst relevant billedmateriale. Den vil også medføre en mangel på maritim ekspert-vejledning for alle, som beskæftiger sig med eller interesserer sig for - og ikke blot dansk - maritim forskning, historieskrivning, undervisning etc .. Der kan henvises til indlægget under »Maritim Debat« i dette tidsskrifts nr.6/2008 for en nærmere redegørelse for fremtidsplanerne og de heraf følgende konsekvenser for Marinens Biblioteks klienter ..

Forslaget til organisations-ændringen er tilsyneladende et led i de senere års »fællesværns ideologi«, hvor man nedlægger velfungerende institutioner og erstatter dem med andre, der endnu ikke har formået at bevise deres fortrin og berettigelse, og hvor man har svært ved »at skelne skidt fra kanel« i en misforstået tro på, at alle kan alt. Det er en ideologi, som har fået politisk støtte, fordi man har argumenteret for at kunne spare penge og personel ved sådanne nyordninger. Beviser herfor mangler, ikke mindst fordi en forventet langsigtet besparelse aldrig har nået at manifestere sig, før nye omlægninger og indskrænkninger er blevet sat i værk. Man mindes den karakteristiske fremmed diplomat engang gav Dansk Militær, da han sagde.« De Danske de ordne og omordne og ere dog aldrig i orden«.

Som gammel marinemand og skribent føler man, at en nedlæggelse af Marinens Bibliotek i sin hidtidige selvstændige form med en søofficer som marinebibliotekar vil være et tab - ikke alene for Søværnet - men for hele det maritime Danmark. Det er, som det ses, en plan, som folk udenfor Søværnet regi har iværksat og håber på at få gennemført på trods af advarsler fra mange sider. Der har fra initiativtagerne s side helt klart manglet indsigt og udsyn for konsekvenserne af en sådan organisationsændring, og det forekommer også trist, at nogle søofficerer i ledende stillinger tilsyneladende ikke har formået at stoppe disse planer, mens tid var. Det er også åbenbart, at beslutningstagerne ikke har villet lytte til de mangfoldige protester fra Marinens Biblioteks hidtidige brugerkreds mod denne bebudede organisationsændring. Man kunne have håbet på, at de havde haft digteren Casparis manende vers linie i erindring: »Så lyt til den rungende stemme fra havet, og stå som den trodsige høvding i kavet, og slyng det mod trusler og slyng det mod vold, klart skib det er Tordenskjold«.

Nu vil en del læsere måske spørge, hvad skade en sammenlægning af Forsvarets biblioteker kan gøre. Det vil først og fremmest være, at alle de værns-specifikke sager vil blive besværligere og måske endog umu-

lige at få hold på og dermed i fremtiden vil få en ringere belysning. Til-
lige, at der ikke længere vil være de rette fagfolk, som kan vejlede kun-
derne. Der er for Marinens vedkommende meget - også nyere - af Dan-
marks maritime historie, som trænger til at blive belyst og udgivet på
forskellig vis. Man kan starte med sidste verdenskrig, hvor først og
fremmest

(1617)

NEKROLOGER

Finn Steingrum Thorstrup

(1601) Kommandørkaptejn Finn Steingrim Thostrup blev født den 19. december i Reykjavik som søn af skibsfører og havariekspert Theodor Thostrup og hustru Thorunn f. Thorsteinsson.

Finn Thostrups fader var på det tidspunkt repræsentant for Assuranceelskabet Grøn og Witzke på Island og familien flyttede tilbage til Danmark efter Finns første skoleår. I 1965 blev Finn gift i Holmens Kirke med Anna Margrethe Larsen født den 2.5.1930, datter af savværksejer Kristian Larsen og hustru.

Efter studentereksamen i 1939 blev Finn optaget på Søværnets Officersskole og kom dermed på første hold kadetter, som skiftede kostskolen i Gernersegade ud med den nybyggede skole på Nyholm. Det blev også holdet, som afsluttede sin kadettid dagen før den 29. august 1943 og derfor først blev udnævnt til søløjtnanter i 1945 med tjenestealder fra 1.10.1943. I den »illegale« periode gjorde Thostrup tjeneste som fører af en Fyr- og Vagervæsen-kutter i Sundet og i Københavns havnebevogtning.

Efter besættelsen fulgte kort tids tjeneste i skoleskibe for mathelever (opmålingsskibet HEIMDAL og fregatten NIELS EBBESEN), hvorefter Thostrup i oktober 1946 blev tilkommanderet Kystflåden (U-både) og gennemgik herunder U-bådsskoler her og i England. Dette blev indledningen til mange års tjeneste i ubådsvåbenet, og blev suppleret i 1950 i Portsmouth med Submarine Commanding Officers Qualifying Course samt udnævnelsen til kaptajnløjtnant. U-bådstjenesten fortsatte han som chef for U-både, chef for UBD-1 og forstander for U-bådsskole for søofficerer. Tjenesten som skibschef for U-både sluttede som chef for DELFINEN (ny type).

I november 1954 fulgte udnævnelsen til orlogskaptajn. I 1959/60 gennemgik Thostrup den norske marines stabsskole i Oslo. I perioden 1960-66 vekslede tjenesten mellem U-bådseskadren og søværnsstabens M-afdeling, og i 1964 fulgte udnævnelsen til kommandørkaptajn og i 1966 til R*.

I 1967-71 blev Thostrup tilkommanderet NATO International Military

Staff i Bruxelles for efter hjemkomsten at blive tilknyttet Søværnets Taktikskole.

I 1972 blev Finn Thostrup udnævnt til R1 og tilkommanderet Forsvarsakademiet som leder af Stabskursus for Søværnet.

Den 31.12.1979 fulgte afsked af linien på grund af alder, og fra 1.7.1980 blev han ansat ved det civile beredskab i Region VI indtil helbreds-mæssige problemer med balancen medførte pensionering.

Finn Thostrup blev enkemand 6 måneder før han selv døde den 14. november 2008 og blev bisat fra Gilleleje Kirke og begravet i sin kones familiegravsted samme sted.

(1589) og (1593)

Fleming Otzen

(1727) Fleming Otzen blev født den 20. november 1932 i København og døde den 11. februar 2009 efter et langt og indholdsrigt liv.

Hans sømilitære karriere begyndte den 10. august 1951, hvor 120 kadet-aspirantlærlinge mødte på Søværnets daværende Eksercerskole i Arresødal med grev Flemming som kompagnifører. De efterfølgende kadet-togter med fregatterne HOLGER DANSKE og NIELS EBBESEN omfattede bl.a. eskortering af Kongeskibet DANNEBROG til Grønland i 1952 og deltagelse i flådeparaden på Spithead ved Dronning Elisabeths kroning med efterfølgende togt til Middelhavet.

Under semestrene på Søværnets Officersskole (chef kommandør Gustav Poulsen) gjorde Otzen sig bl.a. bemærket som en habil fægter. Ved udnævnelsen til Søløjtnant II den 1. november 1954, lagde hans forældre (Underdirektør Otzen, Orlogsværftet) lokaler til første fase af den efterfølgende fest på "Kystens Perle".

I perioden fra udnævnelsen til 1973 avancerede Otzen gennem graderne. Han blev orlogskaptajn i 1965.

I samme periode førte udkommandoerne ham til tjeneste i patruljebådene af KRIEGER-klassen, mine-strygerne af SUND-klassen, patruljebåden HUITFELDT, korvetterne af TRITON-klassen og depotskibet ÆGIR. Sideløbende hermed gennemgik Otzen kursus på Kampinformati-onsskolen, Kystflådens tak-tiske signalkursus og Long Navigation and

Direction Course i England. Udkommandoerne omfattede også stabstjeneste i Søværnsstabens O-afdeling og i Forsvarsministeriets 1. kontor. Otzen sluttede sin sømilitære del af karrieren som chef for Minestrygereskadren og 1. MS-div 1972-73.

I perioden april 1973 til juni 1975 stod Otzen til rådighed for Ministeriet for Forureningsbekæmpelse. Den 1. juli 1975 blev Otzen ansat i tjenestemandstilling som Miljøinspektør i Miljøstyrelsen. Han afgang fra Søværnets linie og udnævntes til orlogskaptajn i reserven. Som miljøinspektør fik han til opgave, sammen med orlogskaptajn Preben Stamp, at etablere et beredskab til bekæmpelse af olie- og kemikalieforurening af havet. Otzen blev hurtigt stærkt involveret i det internationale havkonventionsarbejde, bl.a. i FN regi gennem søfartsorganisationen IMO. I 1980 blev han udnævnt som den første søfartssekretær i HELCOM (Helsingforskonventionen med Østersøkommissionen) med sekretariat i Helsingfors. Denne stilling bestred han, til han i 1988 blev udnævnt til kommissionens generalsekretær. I perioden frem til 1992 lykkedes det ham at manøvrere kommissionen styrket igennem de gennemgribende politiske omvæltninger i Øst- og Centraleuropa.

I 1992 vendte Otzen tilbage til Miljøstyrelsen som miljøinspektør. Han blev af Danmark udpeget som ny formand for Østersøkommissionen frem til 1995. Han blev pensioneret i 2000, men varetog en stilling som konsulent i Miljøministeriet frem til 2001, hvor han kunne fejre 50 års jubilæum i statens tjeneste.

Sammenfattende kan det siges, at Fleming Otzen gennem sin civile karriere gjorde en værdifuld og værdsat indsats for havmiljøet i Østersøen.

Otzen havde et ukueligt humør og var ofte det naturlige midtpunkt i selskabeligt lag, ligesom familie og venner nød godt af Otzens og hans kone, Tove, »Lillemor«s, store gæstfrihed. Der er mange, som vil savne Fleming Otzen.

Æret være hans minde.

*Leif Rostgaard Sørensen
(1722)*

Tidsskrift for Søværnen
oprettet 1827
udgivet af Sø-lieutenant-Selskabet
Protector: H.K.H. Kronprins Frederik

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg

Artikler, indlæg, der ønskes
optaget i tidsskriftet, samt bøger,
der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen

Hans Chr. Bjerg

Møllevej 4

2970 Hørsholm

Tlf.: 45 86 18 28

email: hcbjerg@post.tele.dk

FIIN: fko-pofnh01

Manuskripter bedes fremsendt
i word pr. email eller på diskette.
Evt. illustrationer fremsendes
særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul

Sø-lieutenant-Selskabet

Overgaden oven Vandet 62 B

1415 København K

Tlf.: 32 95 99 54

Fax: 32 95 99 53

Giro: 2 04 77 64

Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebros Bogtryk

www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at
publicere artikler og indlæg
vedrørende maritime forhold
i almindelighed og Søværnet i
særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827
som Archiv for Søværnet og
udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig
kildeangivelse

Sø-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab
af søofficerer, oprettet 1784.

Formand:

Kaptajnløjtnant

Michael G. Landmark

Selskabets hjemmeside:

www.sls.forsvaret.dk

Annoncer tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K

B

830
MARINENS BIBLIOTEK
HENRIK GERNERS PLADS 1
1439 KØBENHAVN K

Returneres ved varig adresseændring

THALES

THALES Underwater System

THALES Communication

THALES Nederland B.V.

THALES Optronics B.V.

THALES Nederland B.V.
er valgt som leverandør af
APAR og SMART L radarer
til patruljeskibene

Marinaval

Galosche Allé 8c, stuen · 4600 Køge
Telefon 4494 5406 · Fax 4494 5482

Tidsskrift for Søvæsen

Nr. 2 · 2009 · 180. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2009/2 * 180. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Meddelelser fra redaktionen	75
Artikler	
Demokrati i Irak <i>Af Pierre Fyrstenberg Bork.</i>	76
Søopmåling i Grønland for 100 år siden <i>Af Peter Borg</i>	111
Maritim Debat	
Et nyt nederlag for Den danske Marine? <i>(1617).</i>	130
Boganmeldelser	
Hans Christian Bjerg Samvær og kammeratskab Søofficers-Foreningen gennem 150 år <i>(K.H. Winther).</i>	133
Marinens Bibliotek	
Erhvervelser september/oktober 2008	139
Annoncer	147

Redaktionen sluttet 1. juni 2009

Forside: Fartøjet RINK anvendt under søopmålingen i
Grønland 1910 under ledelse af søofficeren, kaptajn J. T. Borg
Foto: Godthaabs Fotografiske Anstalt

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN 2009/2

Fra denne plads er der tidligere flere gange blevet elaboreret over, hvorledes de internationale operationer på en række områder har ændret de unge officerers perspektiv og deres fokus er flyttet i forhold til tidligere. Faget *kulturforståelse*, som der nu undervises i på VUT, den videregående officersuddannelse, har naturligt nok skabt interesse blandt de kommende kaptajnløjtnanter. På hvert hold afleveres der opgavebesvarelser inden for dette fagområde. Søe-Lieutenant-Selskabets bestyrelse er glad for årligt at kunne tildele selskabets H. C. Sneedorff-pris til den bedste af de afleverede opgaver på VUT. Indstillingen sker ved et særligt nedsat udvalg, der vurderer de bedste af de afleverede opgaver. H. C. Sneedorff-prisen for 2008 blev tildelt kaptajnløjtnant Pierre Fyrstenberg Bork for en redegørelse for de hindringer, der ligger til grund for vanskelighederne ved at etablere demokrati i Irak. Opgaven er et godt eksempel på de emner, der dukker op og arbejdes med i faget kulturforståelse.

I dette nummer af tidsskriftet er gengivet en del af accessionslister for bøger erhvervet af Marinens Bibliotek september/oktober 2008. Det er fortsat tanken at gengive disse accessionslister til læserens orientering. Det står nu klart, at med accessionslisterne fra første kvartal af 2009 og fremefter, ophører de fyldige kommentarer til anskaffelserne, som personalet ved Marinens Biblioteket har udarbejdet. Listerne vil fortsat blive gengivet, under alle omstændigheder i uddrag, i tidsskriftet, men altså blot uden kommentarer.

Hvis De som læser af tidsskriftet synes, at De tidligere har læst artiklen »Søopmåling i Grønland for 100 år siden« tager De ikke fejl. Den blev nemlig publiceret i tidsskriftets nr. 4/2007, men desværre viste det sig, at der under trykningen var gledet noter ud, ligesom der var byttet rundt på nogle af disse. I stedet for blot at meddele en rettelsesliste besluttede redaktionen, når der var plads, atter at trykke hele artiklen igen i den korrekte udgave. Det er det, der sker i dette nummer.

En gentagelse findes også under Maritim Debat. Kommandør S. S. v. F. Kielers indlæg om Marinens Bibliotek var gengivet i det forrige nummer af tidsskriftet. Desværre var næsten en side gledet ud i forbindelse med redigeringen. Så hele indlægget gentages i dette nummer. Redaktionen beklager disse redigeringsfejl.

Hans Christian Bjerg

DEMOKRATI I IRAK

**Hvad er der grundlæggende i irakernes værdier,
som kan forhindre demokrati i Irak?**

af Kaptajnløjtnant Pierre Fyrstenberg Bork

I Irak er der i dag over 100.000 amerikanske tropper, som arbejder på at skabe stabilitet i landet. Målet med arbejdet er at skabe demokrati og frihed for den irakiske befolkning. Men internt i Irak er der stærke kræfter, som arbejder mod demokratiet. Formålet med denne opgave er, at identificere værdier i det irakiske samfund, som kan forhindre demokrati. Ud fra opgaven kan det konkluderes, at familietraditioner og æresbegreber i familien og stammen, supplerede med værdier i Islam, herunder Guds ejerskab over individet, er med til at forhindre demokrati i Irak. Artiklen er skrevet af kaptajnløjtnant Pierre Fyrstenberg Bork, og er identisk med hovedopgaven afleveret i forbindelse med gennemførelse af VUT I/L 2007-08. Kaptajnløjtnanten fik i 2008 tildelt Søe-Lieutenant-Selskabets H.C.Sneedorff-pris for besvarelsen. Artiklen afspejler de emner, som der i dag arbejdes med på denne uddannelse i faget Kulturforståelse. Kaptajnløjtnant Bork opholder sig fra 15. juni 2009 tre år i England for at gøre stabstjeneste i forbindelse med uddannelse af helikopterpiloter.

Indledning

Den danske statsminister, Anders Fogh Rasmussen, udtaler i sin åbningstale til folketinget i oktober 2006, at Danmark befinder sig i en global værdikamp - en værdikamp mellem forstandig oplysning og fundamentalistisk formørkelse. Mellem demokrati og diktatur. Mellem frihed og tyranni.

Vestens opfattelse af, at samfundet skal være bygget op af demokratiske værdier, deles ikke af alle kulturer i verden. "De asiatiske værdier" er nedfældet som et modsvar, og de repræsenterer et verdenssyn, som prioriterer orden og harmoni over personlig frihed. De afviser at splitte det religiøse liv fra hverdagen, og respekterer i højere grad stærkt politisk lederskab og loyalitet indenfor familien.

Mange konflikter kan tilskrives, at mennesker fra forskellige kulturer har modstridende syn på verden, og at de enkelte kulturer ofte forsøger at få egne værdier til at dominere i forhold til de andre. Globaliseringen gør, at verdens forskellige kulturer bliver afhængige af hinanden igen-

nem samarbejde, øget handel og kommunikation. Men globaliseringen gør også, at kulturerne kommer mere i kontakt med hinanden, og derved opstår risikoen for konflikt.

I Mellemøsten kan kun to lande ud af 16, tilskrives at have demokrati – Tyrkiet og Israel. Efter USA's invasion af Irak i 2003, slog præsident Bush fast, at USA ikke blot vil bekæmpe terrorisme, men også sikre, at der bliver indført demokrati og frihed i Irak efter krigen. Derved forpligtigede han USA til at blive i Irak, indtil målet er nået. Med over 100.000 tropper i landet opfylder USA denne forpligtigelse, men udviklingen for at få indført demokrati går langsomt.

Med det danske forsvars stigende engagement i internationale missioner, som dem i Irak og Afghanistan, er der et behov for at forholde sig til kulturelle og værdimæssige forskelle.

Jeg vil med opgaven vise nogle af de værdimæssige forskelle, der er på det irakiske samfund og et demokratisk opbygget samfund. Det vil jeg gøre ud for følgende hypotese og problemformulering:

1.1 Hypotese

Min indledende hypotese er, *at der i den irakiske kultur er grundlæggende værdier, som besværliggør indførelse af demokrati i Irak.* Hypotesen har jeg udledt på baggrund af det amerikanske engagement i Irak, hvor landet, her 5 år efter invasionen, stadig er hærget af sekterisk vold og ustabilitet. Ud fra ovenstående hypotese er jeg kommet frem til følgende problemformulering.

1.2 Problemformulering

Hvad er der grundlæggende i irakernes værdier, som kan forhindre demokrati i Irak?

Igennem en redegørelse af familie/stamme relationer, Islam og kvinders forhold i Irak, vil jeg ved hjælp af Alf Ross' "*idealttype model*" af demokrati analysere forskellene mellem modellen og de forhold, som gør sig gældende i familie/stamme relationer, Islam og kvinders forhold i Irak. Ud fra analysen, vil jeg konkludere, hvad der grundlæggende er i irakernes værdier, som kan forhindre demokrati i Irak.

1.3 Begrebsdefinition

Idealttype modellen

Idealt type modellen er en teori af Alf Ross, der beskriver demokrati. I opgaven vil der også blive refereret til den som; "Demokratimodellen" eller "den demokratiske model"

Værdier

Når jeg i opgaven beskriver traditioner, love, holdninger og handlinger, sætter jeg dem lig med værdier.

Individet

I Alf Ross' teori kalder han mennesket for individ. Denne betegnelse vil jeg også benytte i opgaven. Derudover bruger jeg også betegnelsen borgeren, personen, kvinden, manden eller befolkningen, som kan sættes lig med individet og individerne.

1.4 Opgavens formål

Formålet med opgaven er at identificere værdier i den irakiske kultur, som forhindrer demokrati. Det har relevans i forhold til en eventuel udsendelse for en officer, da en bedre forståelse for kulturen kan lette arbejdet. Opgaven bearbejder bl.a. Islam og stammesamfundet i Irak, og da disse to faktorer går igen over hele Mellemøsten, giver opgaven dermed også en generel forståelse af kulturen i Mellemøsten.

Personlig motivation

Formålet med opgaven er ikke at vise, at de irakiske værdier er forkerte, men derimod at der er forskel på irakiske værdier og demokratiske værdier. De demokratiske værdier er værdier, jeg som person kan stå inde for. De er en del af min opvækst, og jeg lever i et samfund, som søger at værne om dem. Det betyder, at disse værdier præger den måde, som jeg ser verden. Derfor kan jeg have svært ved at forstå, at den irakiske befolkning er tilbøjelig til at acceptere en autoritær leder, som ikke er folkevalgt. Endvidere at en irakisk far er villig til at slå sin egen datter ihjel for at beskytte familiens ære. Kun ved at undersøge de værdier, som en iraker er vokset op med, kan jeg forholde mig til deres handlinger. Den kulturelle forståelse vil ved udsendelse i Irak forbedre mine muligheder for at håndtere eventuelle konflikter med de lokale.

1.5 Metode

For at kunne svare på min problemformulering, har jeg valgt at tage udgangspunkt i "idealtypen modellen". Det er på baggrund af denne teori, at jeg vil analysere det empiriske materiale.

Det empiriske materiale stammer fra faglitteratur og artikler som består af antropologiske og politiske beskrivelser af samfundet i Irak og Mellemøsten. Endvidere har jeg benyttet statistiske data fra World Value Survey og rapporter fra menneskerettighedsorganisationer.

Opgaven har til hensigt at belyse nogle af de kulturelle forskelle, der er

mellem et irakisk samfund og demokratiets idéer, men ikke at komme med en løsning. Derved er der under indsamling af empiri fokuseret på områder, hvor der er forskel mellem demokrati modellen og de irakiske værdier, og ikke, hvor der er lighed.

1.6 Afgrænsning

Målet med min opgave er, at belyse nogle af de traditioner og værdier, som irakere har i forhold til deres måde at organisere samfundet på. Der er mange områder, hvor Irak skiller sig ud i forhold til den demokratiske opfattelse, men jeg har valgt tre områder, som jeg mener, er relevante, og som kan give et billede af den kulturelle forskel mellem Irak og den demokratiske. To af områderne er stammen/ familien og Islam. Det tredje område beskriver kvinders forhold i Irak i dag. Det vil samle de to områder – familien/stammen og Islam – og vise, hvordan de to områder påvirker kvinders rettigheder.

Jeg har valgt at kigge på Irak som helhed, og vil i den forbindelse lave en generalisering af den irakiske befolkning. Derfor vil min konklusion ikke være dækkende over hver enkelt iraker, men vil vise tendenser i det irakiske samfund.

Ved redegørelsen af Islam vil jeg fokusere på shiamuslimerne, da de udgør den største del af befolkningen.

1.7 Opgavens opbygning

Opgaven er bygget op ved først at redegøre for Alf Ross' teori. Herefter er de tre empiriske områder familie/stammen, Islam og kvinders forhold i Irak beskrevet hver for sig med en redegørelse, analyse og delkonklusion. De tre delkonklusioner vil danne grundlag for konklusionen.

2.0 Teori

2.1 Teorikritik

Alf Ross' idealtipe model giver en definition af, hvad demokrati er. Jeg har valgt modellen, fordi den ligger tæt op af den måde, som det danske samfund er opbygget i dag. Idealtipe model bliver ikke udøvet til fyldest noget sted i verden, og kan som sådan ses som utopi. Men ved at opstille den overfor en beskrivelse af det irakiske samfund, kan den vise forskellene mellem dette og et demokrati. Det vil gøre det muligt at komme med en konklusion af, hvad der i den irakiske kultur kan forhindre indførelsen af demokrati.

Ideal typemodellen er taget fra Alf Ross' bog, "Hvorfor demokrati?" Bogen er skrevet tilbage i 1967, men idealtipe modellen er stadig

<u>Indledning</u>			
Hypotese Problemformulering Begrebsdefinition Opgavens formål Metode Afgrænsning Opgavens opbygning			
<u>Redegørelse</u>			
Teori Alf Ross Demokrati model	Familie/stammen	Islam	Kvinder
<u>Analyse</u>			
	Familie/stammen	Islam	Kvinder
Voldsanvendelse			
Autonomi/ selvstyre			
Ytrings/ organisationsfrihed			
Åndsfrihed			
Retssikkerhed			
Lighed			
	Dekonklusion	Dekonklusion	Dekonklusion
<u>Konklusion</u>			
<u>Perspektivering</u>			
<u>Bibliografi</u>			

udbredt og anerkendt, og bruges som del af undervisningen omkring demokrati på universiteterne den dag i dag.

2.2 Redegørelse af idealtpe modellen

Idealtpe modellen

I det følgende opstiller jeg en definition af, hvad demokrati er. Alf Ros-
s' idealtpe model definerer seks værdier, som er kendetegnende for et

demokrati. De seks værdier er; *voldsanvendelse, autonomi, ytrings- og organisationsfrihed, åndsfrihed, retssikkerhedens idé og lighed*. Disse seks værdier vil danne grundlag for analysen.

2.2.1 Demokratiet og voldsanvendelse

I et demokrati skal samtale og gensidig forståelse benyttes frem for vold. Uoverensstemmelser skal løses ved kompromis, uden at en af parterne nødvendigvis taber sagen.

Vold må kun bruges i yderste konsekvens som afværgelse af vold mod staten og dens borgere. Staten er den eneste, som har retten til at benytte vold, og skal endvidere være den eneste som kan. Det vil sige staten har voldsmonopol. Derved skal borgeren have tiltro til at staten kan garantere for vedkommendes sikkerhed. Endvidere har flertallet i et demokrati forpligtigelse til at beskytte minoriteter¹.

2.2.2 Demokrati og den politiske frihed I: Autonomi (selvstyre)

En person er kun bundet af de retsregler, som vedkommende selv har samtykket i.

Dette kan ikke til fulde opfyldes, da det vil kræve, at alle borgere skal godkende en lov enstemmigt. Det kan betyde, at en lov kan blive blokeret af mindretallet, hvorved mindretallet har magten. For at undgå dette må vedtagelse af retsregler opnås gennem en flertalsafgørelse, hvor mindretallet tilgodeses, da alle på et tidspunkt kan komme til at tilhøre mindretallet.

Generelt skal borgeren selv være med til at træffe de beslutninger, der regulerer hans/hendes liv. F.eks. igennem direkte valg eller repræsentativt demokrati – et system hvor alle har været med til at vælge en repræsentant.²

For at selvstyret kan fungere, skal en part være villig til at træde tilbage, hvis vedkommende på demokratisk vis taber et valg.

2.2.3 Demokrati og den politiske frihed II: Ytrings- og organisationsfrihed

Borgeren skal i tale og skrift kunne ytre sin mening. Derudover skal borgerne have frihed til at samles og diskutere samfundskritiske emner og stifte organisationer, som via demokratiske metoder kan opponere mod den siddende magt.

Organisationsfriheden kan forgå så længe, den ikke begrænser andre

borgere, eller udøver vold på andre medborgere eller staten. I sådanne tilfælde er staten berettiget til at benytte sig af voldsanvendelse for at beskytte staten og borgerne.

2.2.4 Demokrati og den personlige frihed I: Åndsfriheden

Der skal være mest mulig råderum for individet i personlige anliggender. Individet må ikke begrænses i sin frihed, og der er intet over individet. Staten skal kun regulere borgerens adfærd, hvis vedkommende begrænser andre borgeres frihed. Denne værdi kan også formuleres som, at individet har ejendomsretten over eget liv. Dette betyder, at individet skal have ret til at, gå klædt som han/hun vil, være biseksuel eller gifte sig med hvem de vil.

2.2.5 Demokrati og den personlige frihed II: Retssikkerhedens idé

Der skal være sikkerhed for individet mod vilkårlige overgreb på hans/hendes person fra statsmagtens side. Dette betyder, at folket har tiltro til systemet. I tilfælde af, at borgeren holdes tilbage mod sin vilje, har han/ hun krav på at blive stillet for en dommer. Derved også at bliver anklaget efter de love, som vedkommende selv har været med til at vedtage.

2.2.6 Demokrati og ligheden

Lighedsidéen udelukker kun, at der gøres vilkårlig eller urimelig forskel. Der vil ikke kunne være lige lov for alle. Regler, som gælder specifikt for f.eks. en bager, skal ikke gælde for f.eks. en smed. Men til gengæld skal der være lighed for mænd og kvinder. Folks stemme skal tælle lige højt.

Overordnet gælder for idealtypen modellen, at individet kommer før alt andet. Det vigtigste er individets ret til at udfolde sig. Statens rolle er kun i periferien. Derved er der ikke noget over individet.

Anders Fogh Rasmussen bekræfter med sin åbningstale til Folketinget fra oktober 2006, at nogle af de værdier, som han ser i demokratiet ligger tæt op ad Alf Ross' teorier. I sin tale siger han, at vi skal værne om vores ytringsfrihed, mænd og kvinders lige rettigheder, og at politik og religion skal holdes adskilt. Endvidere, at frihed og folkestyre skal fremmes, uden at gå på kompromis med retsstat og retssikkerhed.³ Punkter, som alle kan genkendes i Alf Ross' teori, og derfor er med til at give dem aktualitet.

Idealtypen modellen vil efterfølgende i opgaven også blive benævnt demokrati modellen.

3.0 Familie- og stammeforhold

I det følgende kapitel skriver jeg om familie- og stammeforhold og deres betydning i det irakiske samfund. Det har jeg gjort ved først at redegøre for familien efterfulgt af stammen, herunder opbygning og magtforhold. Det danner grundlag for den efterfølgende analyse.

3.1 Redegørelse af familie- og stammeforhold

Irak er en nationalstat med grænser trukket tilbage i 1920'erne. Befolkningen er en uhomogen sammensætning af etniske og religiøse grupper, som primært er samlet i stammer. 75 procent af den irakiske befolkning tilhører en af de 150 stammer, som er i landet. Stammerne kan tælle lige fra 100 til 1 million medlemmer⁴. Forholdene i de irakiske stammer og familier kan ikke generaliseres, men i dette afsnit vil jeg fremhæve træk, som går igen over hele Mellemøsten, og derigennem beskrive hvilken betydning familierne og stammerne har i Irak.

3.1.1 Familien

I dette afsnit redegør jeg for familiens struktur og betydning for individet i det irakiske samfund. Først beskriver jeg strukturen og familierelationerne i den irakiske familie, derefter redegør jeg for arvefølgen, ægteskabet og til sidst æresbegrebet.

Tætte familierelationer spiller en central rolle i Irak. De er med til at sikre individets sikkerhed og muligheder. Familien er kernen, hvor individerne har tillid til hinanden. Loyalitet overfor hinanden er en vigtig faktor, da familien derigennem fremstår stærkt mod resten af verden. En familie er som oftest bosat i samme kvarter, og i de fleste tilfælde er husstanden bygget op af de ældste i familien, og når de dør, går boligerne i arv til familien. Familier kan være så store, at de breder sig ud over hele kvarterer, som også kan indeholde andet byggeri end boliger, f.eks. forretninger eller en moske. Det ledende overhovedet i familien kan opnå social ære ved at konvertere sine økonomiske midler til at udbygge familiens geografiske område, da de dermed holder så mange familiemedlemmer så tæt på sig som muligt. De omkringboende familiemedlemmer kan beskytte familieoverhovedet og hinanden, og ved at han stiller boliger til rådighed for dem, står de i gæld til ham⁵.

Som familien ser det, kan mennesker deles ind i to grupper; familie og fremmede. Familien fungerer som et netværk, hvor man tager sig af hinanden og beskytter hinanden. Der er et ordsprog i Mellemøsten, som siger at *"din nabo er din fjende, derfor skal du holde dig gode venner med din nabos fjende"*⁶. Dette er med til at skabe alliancer mellem familierne, som vil blive berørt under afsnit 3.1.2 om stammer.

Arven i familien følger en patriarkalsk linie – det vil sige et samfund, hvor det ældste mandlige medlem af slægten er overhovedet, og at arven følger faderen. Manden repræsenterer derved også familiens stamtræ. Bl.a. derfor har manden ret til flere koner, og har mulighed for at få flere børn, og derved opbygge en større familie. Familiens størrelse er vigtig. Jo flere mennesker, jo flere hænder til at arbejde. En fertilitetsrate på et gennemsnit over fem børn pr. kvinde i Irak, vidner om ønsket om en stor familie⁷. Mange ægteskaber arrangeres mellem familiemedlemmer, da dette især er med til at øge familiens størrelse. Halvdelen af alle ægteskaber i Irak foregår mellem fætre og kusiner i første eller anden række⁸. Dette er ægteskaber arrangeret af forældrene og de ældre/ øverste i stammen. Det ses som en økonomisk og politisk fordel, at ægteskaber bliver inden for familien. For at denne familiestruktur kan holde, er det nødvendigt at børnene følger forældrenes beslutninger i forhold til bl.a. ægteskab. Derved får forældrene stor indflydelse i børnenes liv.

I henhold til *World Values Survey* var 95 procent af de adspurgte irakere enige eller meget enige i, at et af hovedmålene med livet er at gøre sine forældre stolte. Et andet spørgsmål var, hvad der er den vigtigste base for et ægteskab; kærlighed eller forældrenes godkendelse. Her svarede ca. 70 procent, at det vigtigste er forældrenes godkendelse.⁹

En del af ethvert familiemedlems opgave er at maksimere antallet af børn. Da alle har samme lave teknologiske udgangspunkt, bliver den militære styrke afgjort af hvor mange "krigere" de hver især kan mønstre. Den mand, som har fem eller seks voksne sønner og et lignende antal svigersønner til at støtte ham, giver en styrke, som derved giver anerkendelse. Kulturelle værdier er med til at underbygge dette: En mand er ikke en mand, hvis han ikke kan producere børn, og en kvinde er ikke en rigtig kvinde, hvis hun ikke får børn¹⁰.

En helt essentiel faktor i den irakiske familiestruktur er æresbegrebet. En mand af ære taler med større overbevisning. Ære kan vises på mange måder, men hvert familiemedlem repræsenterer familiens ære, og skal derfor handle derefter.

Philip Carl Salzman, professor i antropologi ved McGill University, giver tre eksempler på ære:

"The concept of »honor« infuses raiding and predatory expansion. First, fulfillment of obligations according to the dictates of lineage solidarity achieves honor. Second, neutral mediators who resolve conflicts and restore peace among tribesmen win honor. Third, victory in conflicts between lineages in opposition brings honor. Violence against outsiders

is a well-worn path for those seeking honor. Success brings honor. Winners gain; losers lose. Trying, short of success, counts for nothing. In Middle Eastern tribal culture, victims are despised, not celebrated."¹¹

Det første af Philip Carl Salzmans eksempler på æresbegrebet handler om at opfylde forpligtelserne i forhold til familiens arvefølge. En måde som en kvinde kan bringe skam over familien er f.eks. at modsætte sig et arrangeret ægteskab, hvilket i yderste konsekvens kan føre til, at familien må tage hendes liv, for at beskytte æren.

Generelt kan familien beskrives som en gruppe af individer, som er gensidigt afhængige af hinanden for at få indflydelse. Deres vigtigste fælles mål for at få indflydelse er, at familien repræsenterer ære.

3.1.2 Stammen

I dette afsnit redegør jeg overordnet for stammeforholdene i Irak. Det gør jeg ved først at beskrive stammens opbygning, derefter det interne lederskab af stammen, forholdet stammer i mellem, og til sidst stammen i forhold til staten.

Stammetraditioner går flere tusinde år tilbage og de har overlevet kolonisering, kongedømmer og diktatorer, og stammerne har altid været meget magtfulde. Som nævnt i indledningen tilhører 75 procent af den irakiske befolkning en stamme. Dette høje antal viser, hvor stort et fundament stammen udgør i det irakiske samfund. I Irak eksisterer der flere forbindelser mellem etniske, familie relationer, stammer, regional, politiske og religiøse grupperinger. Mellem disse grupper er der ikke et aftalt hierarki, hvormed disse grupper agerer med hinanden i en form for anarki¹².

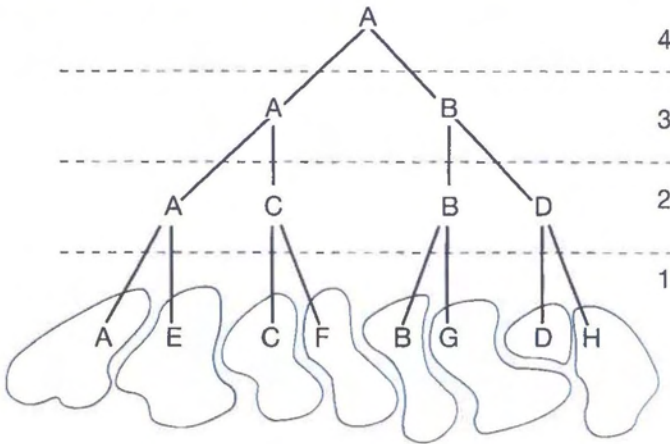
3.1.3 Stammens opbygning

En stamme kan beskrives som et forbund af familier, som er gensidigt afhængige af hinanden. Familierne er kædet sammen af traditionelle, økonomiske og politiske relationer. Kernen i stammen består ofte af folk fra samme slægtslinje. Uden om kernen er det så tætte bånd mellem naboer og andre familier, som skaber resten af stammen. For at styrke eller markere tætte bånd, har parterne forpligtelser over for hinanden. Forpligtelser kan f.eks. være at en bedre stillet familie låner penge til en dårligere stillet familie. Derimod kan den økonomisk dårligere stillede familie støtte den anden med arbejdskraft eller politisk støtte. Det er således muligt at styrke stammerelationerne med både økonomiske midler og fysisk arbejdskraft. Andre måder at styrke relationerne på, er igennem ægteskaber. Som nævnt i familieafsnittet anses ægteskaber for vig-

tige for at styrke familien, og anses derfor som en vigtig alliance mellem to familier¹³.

Familierne fungerer på samme måde i stammen, som individet fungerer i familien. Loyaliteten er først og fremmest hos familien, dernæst hos stammen. Familien er stadig kernen, hvor resten af samfundet dannes rundt om.

En anden måde at beskrive det på, er ved hjælp af denne figur, som deler familier og stammer op i grupper på flere niveauer.

Figuren skal ses som en opbygning af en stamme, og den viser, hvordan de enkelte familier indgår alliancer for at få indflydelse og magt inden for stammen. Niveau 1 med bogstaverne fra A til H skal ses som familier. På de næste niveauer indgår familierne alliancer for at få mere magt inden for stammen. På niveau 4 er de alle samlet under A.¹⁴

Hvis der opstår en konflikt mellem to grupper, f. eks. på grund af drab eller uoverensstemmelse over ejendomsretten til et stykke jord, kan det opfattes som et angreb på hele gruppens ære. Derfor er hele gruppen nødt til at reagere på denne krænkelse for at beskytte æren eller genvinde retten til jorden. Men selv inden for stammen kan der opstå konflikter, og så er det op til stammen selv at løse problemet for at beskytte æren.

F. eks. hvis nogen fra familie C krænker æren hos nogen fra familie A, da forventes det at medlemmer fra familierne A og E, støtter medlemmet

fra familien A. Medlemmer af familierne C og F forventes at hjælpe medlemmet af C. Det betyder, at det er en konflikt mellem A og C på niveau 2. En konflikt mellem B og A på niveau 3 vil aktivere alle de underliggende grupper. Det giver en hierarkisk orden, hvor familierne indgår i alliancer for at få magt og indflydelse.

3.1.4 Magtforhold i stammen

Lederskabet i en stamme består af et råd af ældre fra de mest betydningsfulde familier. Det er de ældste mænd, som repræsenterer familierne, da de taler med størst autoritet. Stammens ældste er med til at afgøre sager som personlige stridigheder, stridigheder mellem familier og ejendomsret til jord. Derudover kan de arrangere ægteskaber for at styrke bånd mellem familierne, og derved har de indflydelse over de unges fremtid¹⁵.

Undersøgelser af stammer i Mellemøsten viser, at få dominerende individer i stammerne har effektiv kontrol med de politiske og økonomiske ressourcer i stammerne. Derudover har de kontakten til regeringen, og kan derigennem få indflydelse, herunder fordeling af arbejde og jobs og andre økonomiske muligheder¹⁶.

Sheik Yousif Sayel, patriark og leder af en stamme fra Bagdad med flere tusinde medlemmer, udtaler at lige meget hvem, som er ved magten i Irak, så vil de benytte sig af personer fra familien eller stammen til betydningsfulde poster i regeringen¹⁷. Et eksempel er, hvor svært det var for amerikanerne at finde Saddam Hussein efter invasionen af Irak i 2003. I den tid han sad ved magten i Bagdad, tog han sig af sin familie og stamme. Da det var ham selv, som var på flugt, gengældte familien deres forpligtigelser ved at beskytte ham. Denne form for nepotisme, hvor man plejer egne og families interesser, er meget kendetegnende for et stammesamfund. Dog må dette kunne brydes alt efter pris, da Saddam Hussein trods alt blev fundet til sidst.

Lederne af stammen er ikke valgt til posten. Et individs indflydelse afgøres af, hvor betydningsfuld en familie vedkommende kommer fra. Hvis en person kommer fra en familie af stor ære, taler vedkommende med stor indflydelse. Under ære er der nogle faktorer, som er med til at styrke denne, herunder at en person kommer fra en stor familie, og har mange sønner. En mand med mange sønner fremstår stærkt i tilfælde af, at en konflikt ender i en voldelig konfrontation, og har derfor en vigtig betydning for stammen. Det betyder i familien, at drengebørn bidrager mere til familiens status. Pga. disse faktorer har alle medlemmer af stammen ikke lige rettigheder og muligheder, da det er svært for små famili-

er eller familier med lavere indkomst og indflydelse at bryde med disse normer¹⁸.

3.1.5 Magtforhold mellem stammerne

Fejde eller uoverensstemmelser, som opstår mellem stammerne, søges løst igennem forhandlinger og overbevisning, men det kan også ende ud i voldelige magtkampe og sammenstød. Æresbegrebet har en vigtig betydning i denne sammenhæng, da en mand af ære taler med større overbevisning. Evnen til at kunne overbevise den anden part beskrives af Dale F. Eickelman i "The Middle East and Central Asia" som en vigtig egenskab ved forhandlinger mellem stammerne¹⁹. Hvis en stamme er blevet krænket, er medlemmerne nødt til at reagere på det for at beskytte æren. En af løsningsmulighederne er som tidligere nævnt forhandling, og dette kan føre til en kompensation i form af erstatning. En erstatning kunne f.eks. være penge, kreaturer eller andre ydelser. Hvis en stamme har forårsaget døden af en anden stammes medlem, kan en erstatning være penge. Det er det, som går under betegnelsen "blodpenge".

En krænkelse kan ikke stå uset hen, så hvis forhandlingerne ikke fører til et positivt resultat, er der tradition for at konflikten ofte ender i voldelige sammenstød.

Mellem stammerne hersker der et anarki, hvor de enkelte stammer er organiserede i forhold til hinanden i en form for balanceret opposition. Med balanceret opposition menes, at stammerne hver for sig står for individets sikkerhed i en regional forsvarsorganisation, baseret på decentralisering og selvhjælp. Stammer fungerer forskelligt fra en stat, som er centraliseret, har politiske hierarkier og specialiserede institutioner – såsom domhuse, politi, skattekontor og et officielt forsvar – til at opretholde social kontrol og sikre individet mod overgreb²⁰. Stammen kan ses som en mini stat i staten.

3.1.6 Magtforhold stammen og staten

Lederne af stammerne i Irak har meget magt og indgår i skarp konkurrence med staten om befolkningens loyalitet. Under Saddam Husseins regime lå magten primært hos staten, og ikke lokalt hos stammelederne. Hans indflydelse og hærstyrker var stærke nok til at holde stammerne uden for indflydelse på national plan. Måden, han holdte dem uden for indflydelse, var ved at undertrykke dem med trusler og drab. Efter 1990'erne blev Saddam Hussein tvunget ud af Kuwait, og FN-sanktioner blev indført mod Irak, som derved svækkede hans magtgrundlag. For at legitimere og styrke det igen, søgte han støtte i religionen og hos stammerne, ved at give dem flere beføjelser og indflydelse i regionerne. Det

gav stammerne tiltagende magt og kontrol i deres regioner. Den stammeretslige jurisdiktion blev genindført (havde ikke været der siden midten af det 20. århundrede), hvilket betød at civilretslige og personlige tvivlsspørgsmål blev overdraget til tribunalerne, som er et råd af stammeledere. Derved havde de retten til at dømme i disse spørgsmål.²¹ En af konsekvenserne var, at f.eks. "æresdrab" blev legitimt, og gerningsmændene slap med en kort straf.

Efter den amerikanske invasion i 2003, hvor Saddam Hussein blev taget fra magten, har der i Irak været et magttomrum. En ny regering er dannet, men den er stadig delt, og kan ikke udøve sin magt. Det giver stadig stammerne mulighed for at udøve deres magt og indflydelse.²² Derudover blev der i 2005 godkendt en forfatning i Irak. Den skal være med til at sikre et demokrati, men artikler i forfatningen overlader stadig visse dele af loven til regionerne, herunder til stammeledere og tribunaler, som ikke er folkevalgte.²³

Stammerne sidder på magten i regionerne, hvilket bekræftes af den amerikanske journalist Robert D. Kaplan, som i sin artikel om stammernes magt i forhold til genopbygningen af Irak, skriver: "*Restoring peace in Anbar has been accomplished by a lot of money changing hands, to the benefit of unelected but well-respected tribal sheikhs, paid off with cash and projects by our soldiers and marines. Progress in Iraq means erecting not a parliamentary system, but a balance of fear among tribes and sectarian groups*".²⁴

Hvor magtfulde stammerne er i Irak, kan flere danske officerer, som har været udsendt i landet berette om. I forbindelse med den danske hærs operation i Basra, var det nødvendigt at samarbejde med de lokale stammeledere for at udnytte deres indflydelse i samfundet. Der er episoder, hvor de danske styrker i kamp har slået en person fra lokalsamfundet ihjel, og derefter betalt "blodpenge" til familien.²⁵

Som nævnt i dette afsnit, samler individerne i den irakiske befolkning sig i stammer. Stammerne i Irak fungerer som det sikkerhedsmæssige fundament for de enkelte individer i den irakiske befolkning. Stammerne er meget magtfulde og er en del af den udøvende og dømmende magt.

3.2 Analyse af familie- og stammeforhold

Som nævnt i redegørelsen overgår familien og stammen generelt alt andet i de irakiske samfund, ved at være det vigtigste omdrejningspunkt for individet. I visse dele af Irak tangerer stammerne ikke kun statens

autoritet, men er den ligefrem overlegen. Stammen kan ses, som en stat i staten, da den varetager mange af de funktioner, som en normal stat gør.

I det følgende vil jeg analysere forholdene i det irakiske samfund ud fra redegørelsen af familie- og stammeforhold, og ved at sammenligne dem med de demokratiske værdier fra Alf Ross' ideal type model. Jeg har ikke brugt den demokratiske værdi, ytrings- og organisationsfrihed fra Alf Ross' model, da der i familie- og stammeforholdene ikke er noget, som begrænser medlemmerne i at ytre eller organisere sig på tværs af grupperne.

3.2.1 Familie/ stammen og voldsanvendelse

I stammesamfundet er det ikke staten, som har voldsmonopolet. Derimod er der tradition for at vold benyttes af familiemedlemmerne til at holde sammen på egen familie og til at øge familiens indflydelse i det omgivende samfund. For at staten kan få voldsmonopolet, som det skal have i et demokratisk samfund, skal befolkningen have tillid til staten og hinanden. De skal have følelsen af, at de sammen giver hinanden sikkerhed. Den grundlæggende natur af familie- og stammesamfundet er ikke forenelig med denne fremstilling. I Irak har individet primært tillid til familien, og familie og stamme anerkendes som det sikkerhedsmæssige fundament. Når selv naboen anses som fjende, er det svært at have tiltro til en statsmagt langt væk. I et demokrati kan der ikke være så stærke grupperinger, som kan tangere staten og den fastsatte lovgivning.

Traditionen omkring beskyttelse af æren fungerer som en central faktor omkring individers adfærd i samfundet. Æresbegrebet gør, at et individ ikke kan gå væk fra en konflikt uden at have vundet noget. Dette er i modstrid med demokratiet, hvor kompromisset skal søges, eller hvor et individ som mindretal godt kan tabe. Om et individ i stammesamfundet kommer ud af en konflikt som vinder eller taber, er altafgørende for vedkommendes position i samfundet. I det demokratiske samfund har begrebet ære ikke samme betydning, og hvad enten man vinder eller taber en konflikt, har man stadig lige meget indflydelse i samfundet jf. stemmeretten. I modsætning til demokratiet, hvor individet lader det være op til staten at afgøre konflikten, vil individet i stammesamfundet selv tage handling og få løst konflikten for at beholde æren.

Anarki og voldsanvendelse blandt stammerne i Irak bevirker, at det er den stærkeste stamme, som får ret. I modsætning til den demokratiske model, bliver volden i stammesamfundet ofte brugt til at beskytte æren både i og udenfor familien.

3.2.2 Familie/stammen og autonomi (selvstyre)

Da stammen tangerer statens autoritet, vil jeg analysere autonomi i forhold til stammen, men også kort autonomi i forhold til staten. Jeg vil have fokus på det førstnævnte, da det har en høj relevans i forhold til de værdier, der er i det irakiske samfund.

For at en person har selvstyre, skal han/hun have mulighed for at have medindflydelse på lovene. I den hierarkiske opbygning af stammen består eliten i toppen af en snæver kreds af de ældre, og det almindelige medlem af stammen har ingen indflydelse. I strid med tanken om autonomi, er der ikke valg til ledelsen af stammen. Det betyder, at beslutninger hverken bliver truffet ved direkte valg eller i et repræsentativt flertal. Et begreb som ære taler imod autonomien, idet ære er med til at repræsentere hvor meget indflydelse en person har. Med ære er en person ikke repræsenteret ved hvor mange personer, som står bag ham, men af antal af sønner, sejre i konflikter eller rigdom. Den magt, som en ledende person i en stamme besidder, kan ikke tages fra ham på demokratisk vis, i modsætning til hvad idéen om autonomi foreskriver. Derimod kan én enkelt person, når han er stærk nok, tvinge en anden person væk fra magten.

Irak som stat har en forfatning. Den er godkendt ved et demokratisk valg, hvor alle stemmeberettigede borgere har haft mulighed for at stemme om den. Dermed har folket haft del i beslutningen og har autonomi i sagen.

I dette afsnit har jeg analyseret autonomi i forhold til familie- og stammetraditioner versus den demokratiske model. Generelt viser analysen, at det er de uskrevne love, som afgør sagerne i og mellem stammerne. Love, som bliver besluttet i en snæver kreds af de ældre i stammen, eller love, som er udsprunget fra traditioner. Der mangler individets mulighed for at få medindflydelse, som den demokratiske model foreskriver. Det betyder, at det er mindretallet bestående af en lille elite, som bestemmer over masserne.

3.2.3 Familie/ stammen åndsfrihed

Som nævnt i afsnittet om autonomi danner familien kernen i samfundet. Når der i Irak er tradition for, at forældrene arrangerer, hvem deres børn skal giftes med, går det imod den åndsfrihed deres børn burde have i forhold til demokratimodellen. Det er ikke staten, som i denne situation begrænser individet, men derimod traditioner og værdier i den irakiske familie- og stammekultur.

Den enkelte repræsenterer familien og stammen. Alt hvad den enkelte foretager sig, falder tilbage på familien og stammen. Når den unge pige nægter at gifte sig, benytter hun sig af den demokratiske ret til åndsfrihed og retten til selv at vælge, men det kan hun ikke i forhold til familien. Hvis familien accepterede hendes valg, ville familien miste ære og derved miste indflydelse i samfundet. Repressalierne mod hende, hvis hun går imod familiens ønske, vil blive uddybet i næste afsnit om retssikkerhed.

Familiens styrke og position i samfundet er så vigtig, at den har større betydning end individerne i den. Det betyder at familiemedlemmer er villige til at tage livet af andre medlemmer for at beskytte familiens ære. Hvor der i demokratiet jf. åndsfriheden intet er over individet, er familien over individet i Irak.

3.2.4 Familie/ stammen retssikkerhed

I henhold til den demokratiske model skal retssikkerhedens idé beskytte individet mod vilkårlige overgreb på hans/hendes person fra statsmagtens side. Derudover skal den sikre enhver person retten til at få fremlagt sin sag for en dommer, og derved få lov til at forsvare sig. Dette kræver, at alle har tiltro til systemet, og at dommeren ikke har personlig interesse i sagen.

Med den stammeretslige jurisdiktion i det irakiske samfund er civilretslige og personlige tvivlsspørgsmål overdraget til tribunalerne. Derved har de retten til at dømme i disse spørgsmål. Ligesom voldsmonopolet er retten til at dømme på denne måde lagt ud til grupper i samfundet, som i denne forbindelse er stammeledere og tribunaler. Stammeledere og tribunaler er ikke folkevalgte eller udnævnt af staten på et demokratisk grundlag, så derfor kan et individ i det irakiske samfund blive dømt af en instans, som ikke er valgt ud fra principperne om demokratisk retssikkerhed.

Som nævnt under åndsfriheden kan medlemmer af familien straffe eller tage livet af et individ, hvis vedkommende har bragt skam over familien. De gør det for at beskytte æren, og da individet ikke bliver stillet for en dommer, har han/hun derved ikke mulighed for at forsvare sig.

Irakernes inddeling i stammer vidner om en general accept af et samfund, hvor retssikkerhedens idé fra demokratimodellen ikke er opfyldt

3.2.5 Familie/ stammen og lighed

Når en iraker går til valg for at stemme om forfatningen, tæller alles

stemmer lige. Der skelnes ikke mellem om personen er Shia, Sunni, stammeleder eller kvinde. Dermed er der lighed for loven, hvilket stemmer overens med demokratimodellen.

Mellem stammerne og internt i stammen er der ikke lighed. Den hierarkiske opdeling udelukker den lavere stillede fra at få indflydelse. Et individ fra en lille familie, har ikke samme mulighed for at få indflydelse, som et individ med en stor familie, og derved er der heller ikke lighed mellem de to. Det samme gælder for en mand med færre sønner.

I stammerådene er der manglende lighed, da det kun er mænd, som sidder i disse. Dette punkt vil blive bearbejdet nærmere under kapitel 5 om *kvinder*.

3.3 Delkonklusion familie/stammen

Måden som det irakiske samfund er bygget op med stammer og familier, som udgør det vigtigste grundlag for at varetage individets sikkerhed og interesser, modarbejder den demokratiske tanke. Den grundlæggende værdi i samfundet er, at familie/stammen kommer før individet. Dette kommer til udtryk i familierne, hvor familiens størrelse og styrke er afgørende for, hvor godt individet kan klare sig i samfundet. For at familien kan forblive stærk, skal de menneskelige ressourcer forblive inden for familien. Det fordrer, at individerne skal støtte hinanden og bakke op om den vej, de ældre har valgt for familien. Derfor er der individer, som må handle mod deres vilje. De er bundet af familiens vilje og ikke deres egen. Manglende indflydelse i familien fjerner individets åndsfrihed og lighed.

Mellem stammerne kommer de udemokratiske værdier til udtryk igennem det anarki, som hersker. Voldsanvendelse er en del af familiens/stammens måde at håndtere uoverensstemmelser på. En repressalie fra en stamme mod en anden, kan ses som selvtægt.

At en forbrydelse kan godtgøres med "blodpenge", ligger langt fra demokratimodellens punkt om retssikkerhedens idé.

Så længe familie og stamme anerkendes som det sikkerhedsmæssige fundament, vil der ikke være tiltro til en demokratisk stat.

Tvang af ægteskab og æresdrab er vigtigt for familien for at sikre, at de menneskelige ressourcer bliver inden for familien. Æresdrab krænker individets rettigheder, og er derfor med til at forhindre demokrati.

4.0 Islam

4.1 Redegørelse af Islam

Islam er ligesom andre religioner ikke begrænset til en bestemt kulturel tradition, eller et bestemt samfund. Dette betyder, at Islam bliver fortolket i henhold til stammernes traditioner i Irak.

Som tidligere nævnt er Irak ikke et homogent land. Udover at være opdelt i stammer, er befolkningen også opdelt i religiøse grupper primært indenfor Islam. Islam er delt op i to grene – sunni-muslimer, som udgør 20-25 procent af befolkningen, og shia-muslimer, som udgør 60 procent af befolkningen. Begge grene mener, at hele verden skal samles under en leder. De resterende 15-20% af den irakiske befolkning er en blanding af kurdere, kristne og turkmener. På trods af disse forskelle ser muslimer generelt Islam som en grundlæggende kilde til, hvordan de skal forholde sig til forskellige aspekter i livet, herunder familiemæssigt, økonomisk, socialt og personligt. Islam kan opfattes som en livsform, der overskrider grænsen mellem religion og politik.

Jeg kommer i kapitlet om Islam kort ind på de to linjers forskellige syn på lederen inden for Islam. Derefter vil jeg ud fra shia-muslimernes tro, beskrive nogle generelle værdier, herunder en beskrivelse af Sharia.

4.1.1 Forskellen på sunni- og shia-muslimers syn på den øverste leder

Islam er en monoteistisk religion, hvilket betyder, at der kun er en Gud. Muhammed er Guds sendebud. Sunni-muslimerne ser, at den øverste leder, eller kaliffen, som er sunni-muslimers betegnelse, kan være hvem som helst. Han skal bare være perfekt i forhold til Islam, ligesom Muhammed var det. Shia-muslimerne mener, at den øverste leder, Imamen, som er deres betegnelse, skal nedstamme fra Muhammed selv. De har en forventning om, at den 12. imam, som forsvandt i det 8. århundrede, kommer tilbage og etablerer det islamiske rige²⁶.

4.1.2 Islam og ejendomsretten

Islam indeholder et økonomisk system. Alle er økonomisk lige, og det er forbudt at udnytte andre. Al land og ejendom tilhører Allah, og der er derfor ingen som ejer hverken land eller ejendom. Man kan godt få retten til at besidde jord, men det indebærer en moralsk forpligtigelse for besidderen til at dele udbyttet fra jorden med andre, som intet har. Det er op til de religiøse ledere at vurdere om den mængde, som kommer andre til gode, er nok. Det betyder, at man må producere alt det man gerne vil, men det skal deles retfærdigt mellem alle. Islam bygger på en idé om

social retfærdighed, hvor man er forpligtiget til at betale zakat, som er en slags skat. Midlerne skal gå til de fattige²⁷.

4.1.3 Sharia

Sharia - også kaldet islamisk lov - er udledt af Islams hellige bog Koranen og hadith, dvs. beretninger om Muhammed og hans fire første efterfølgere (khaliffer) sædvane.

Der er mange fortolkninger af Sharia. Nogle mere eller mindre fundamentalistiske. Følgende fortolkning er en af de mere fundamentalistiske, men den lægger sig op af episoder i Irak, som viser en vis tendens, hvor militante religiøse grupper handler ud fra en streng fortolkning af Sharia.

Siden profetens Muhammeds død i det 7. århundrede, er der udviklet fem større fortolkninger af sharia, hvor den ene fortolkning, Shiite Jaafari, følger en Shia tradition.

Der er ikke indført Sharia i Irak, men den er en del af mange irakeres bevidsthed. Ud af ca. 2300 adspurgte irakere, mente 49 procent at Sharia skulle indføres i stedet for verdslige love.²⁸

Da Sharia hævdes at være indstiftet af Gud selv, er den hævet over almindelig menneskelig fornuft. Den kan ikke diskuteres, stemmes om eller ændres. Og den kan naturligvis aldrig erstattes af menneskeskabte love, som vi kender fra et demokratisk system. I henhold til Islam skabte Gud alt liv, og derfor tilhører alt liv Gud. Det er forbudt at kritisere eller protestere mod Sharia-lovene, da noget sådant må opfattes som en kritik af Guds klare befalinger. Straffen for at kritisere Guds ord kan være dødsstraf, da det anses som gudsbespottelse²⁹.

Denne fortolkning af Islam, er noget som journalister og folk med medierelaterede jobs kan mærke i deres arbejde i Irak. Siden Saddam Husseins fald, er antallet af medier, som er repræsenteret i Irak steget gevaldigt. Under hans regime var der kun statskontrollerede medier, men den nuværende regering har tilladt en fri presse. Dette er et skridt mod større oplysning i samfundet. Men ifølge menneskeretsorganisationen "Reporters Without Borders", er 86 personer med medierelateret arbejde i Irak, blevet dræbt siden krigen brød ud i marts 2003.³⁰ Disse tal bliver bekræftet af "Human Rights Watch Report" fra oktober 2005, som beskriver angrebene, som militante religiøse gruppers værk.³¹

I dag er der i Irak en sekulær opdeling mellem stat og religion, hvilket

betyder, at det er verdslige love, som gælder. Dog er der indført i forfatningen, at ingen lov må være i strid med Islam, og dele af Shariaen er indført i forbindelse med familieloven. Familieloven omhandler blandt andet arveret og ægteskab. Denne måde at organisere det politiske med det religiøse, afspejler en model, som mange af landene i Mellemøsten følger.

Sharia vil ved sin fulde indførelse erstatte de verdslige love, og kan sammenlignes med en grundlov. Den indeholder alle aspekter i livet, lige fra mænd og kvinders samvær til etiske regler i handels- og banktransaktioner. Ligeledes opererer Sharia med forbrydelser, der er ganske ukendte i Danmark, bl.a. sex før ægteskab, utroskab, homoseksualitet, indtagelse af alkohol, gudsbespottelse, vantro og frafald fra Islam. Frarafald fra Islam kræver dødsdom. Da Samuel Rushdie skrev "De sataniske vers", vurderede Ayatollah Khomeini det som et frarafald fra Islam, fordi bogen var kritisk overfor Islam. Derved udstedte han en dødsdom over Samuel Rushdie.

Alle individer er i henhold til Koranen lige for Gud, men alligevel er der forskel på mænd og kvinder i Sharia. Et eksempel er rettigheder i forbindelse med ægteskabet. Manden har som den eneste ret til at kræve skilsmisse. Der er nogle enkelte undtagelser, hvor kvinden kan kræve skilsmisse. Det er når manden var ufrugtbar ved ægteskabets indgåelse, hvis han er skør eller lider af en smitsom hudsygdom. Et andet eksempel er, at Sharia tillader polygamy, hvilket betyder at manden har ret til op til fire koner³². Disse punkter er en del af familieloven. Forskellen på mænd og kvinder kan også ses ved, at der ikke er en eneste præst/Mullah eller Ayatollah, som er kvinde.

4.1.4 Shia

Selvom shia-muslimerne er tilhængere af staten Irak, og var aktive i kampen mod Iran i årene 1980-1988, blev de forfulgt og undertrykt under Saddam Husseins mange års regime. Saddam Hussein selv var sunni-muslim, og denne gruppe blev under hans periode tilgodeset. Trods hans tilhørsforhold til sunni, ledede han alligevel landet som en sekulær stat, hvor stat og religion var adskilt. Der var kun et parti i Irak – Baathpartiet – derved ingen opposition. Denne undertrykkelse og manglende indflydelse på Saddam Husseins styre i Bagdad, samlede Shia-muslimerne omkring de religiøse leder, da de foruden stammerne, gav dem et holdepunkt i samfundet.³³

Hos shia-muslimer bliver en religiøs leder ikke valgt eller udpeget af befolkningen. Der er ikke noget formelt demokratisk system, som udpe-

ger lederen. Hans indflydelse bliver ensbetydende med den popularitet han har, og hvor god han er til at mobilisere sine tilhængere. Endvidere hvor magtfulde personer han har som støtter. Præsterne, også kaldet "Mullaher", leder de lokale moskeer. Her er de accepteret som undervisere, formidlere og ledere, som uafhængigt kan dømme og fortolke efter islamisk tro³⁴. Et godt eksempel på de lærdes magt var, da administrationen af Irak i juli 2003 måtte opgive at indsætte den første kvindelige dommer i Najaf, som er shia-muslimernes hellige by. Administrationen bestod på dette tidspunkt af eksil irakere og amerikanere. Årsagen var kraftige negative reaktioner fra den shiitiske befolkning. Tre senior islamiske præster, inklusive stor Ayatollah Ali Al-Sistani, en af de mest anerkendte Shia præster i Irak, udstedte en "fatwa"(religiøs befaling) som fordømte hendes ansættelse³⁵. Argumentet for at hun ikke skulle indsættes som dommer var, at kvinder ikke er lige så troværdige som mænd. Hermed demonstrerede de lokale religiøse ledere deres magt i forhold til staten. En Ayatollah er niveauet højere end en Mullah, og en stor Ayatollah anses som den bedste elev på årgangen – den elev, som har været bedst til at lære og har udvist mest fromhed. Storayatollaherne består af en mindre gruppe på 30-40 personer. Ali Al-Sistani stammer oprindeligt fra Iran, men har boet i Najaf, Irak, næsten hele sit liv. Han anses som en af de mere moderate religiøse ledere, da han går ind for frie valg.

Positionen som Ayatollah giver både religiøs og politisk magt. En Ayatollah er ikke demokratisk valgt, men udnævnt fra Koranskolen. Politisk er denne person utrolig vigtig, da han har mange støtter, og derved tæller hans beslutninger højt. Han er accepteret som en ledende og dømmende person både i det religiøse og det politiske spil. Han bliver derudover anset som vismand og bruges til rådgivning i mange spørgsmål, herunder konflikter og personlige problemer. Udover den menneskelige opbakning, får de religiøse ledere også økonomisk støtte fra lokale, herunder landejere og handelsmænd.³⁶

4.2 Analyse af Islam

Som tidligere beskrevet, hænger tilslutning og udøvelse af religion sammen med den tradition og de værdier, som er i den kultur, hvor den udøves. Derved er der paralleller mellem stammen og Islam. Når Islam alligevel analyseres selvstændigt, skyldes det, at Islam rummer en grundlæggende faktor, som kan udelukke det fulde demokrati, som demokratimodellen beskriver. I demokratiet er der intet over individet, hvorimod i Islam er der intet over Gud, Allah. Derved begrænses individet til at skulle følge de islamiske regler.

4.2.1 Islam og voldsanvendelse

I demokratiet må staten kun benytte vold til at afværge et voldeligt angreb fra en opposition. I Sharia er der dødsdom for at kritisere Guds ord, da det anses som en gudsbespottelse. At kritisere Guds ord, kan ikke ses som et voldeligt angreb, og dødsdom for denne handling er derfor i henhold til demokratiet ikke berettiget.

Derfor er de militante religiøse gruppers brug af magt mod kvinder og journalister heller ikke berettiget, da kvinder og journalister ikke foretager voldelige angreb på hverken stat eller Islam. De militante religiøse grupper bryder også statens voldsmonopol, ved at de ustraffet kan begå vold og drab.

4.2.2 Islam og autonomi

I et demokrati repræsenterer lederne folket. De er valgt af befolkningen, og taler deres sag. Lovene kan laves om, hvis de ikke passer til befolkningen. Ved Sharia repræsenterer lederne Koranen og Guds ord. Lovene kan ikke ændres, lederne kan kun sikre og håndhæve, at befolkningen lever efter dem. Derved har individet ikke indflydelse på lovene, og har derved ikke medbestemmelse. Især at det er forbudt at kritisere eller protestere mod Sharia begrænser befolkningens autonomi.

Shiaernes forestilling om den naturlige leder, som nedstammer direkte fra Muhammeds slægt, kan også ses som en vilje til at afgive autonomi. Denne person vil ikke være berettiget til magten pga. folkets opbakning, men fordi vedkommende er født ud af den rigtige slægt. Dette er i stil med monarkierne i Europa før de mere eller mindre voldelige revolutioner ændrede dette.

Selv om Sharia ikke er indført i Irak, har de religiøse lærde meget magt. Et eksempel er stor Ayatollah Ali Al-sistani, som kunne forhindre en kvinde i at optage hendes embede som dommer i byen Najaf. Igen er hverken en Mullah eller en Ayatollah repræsentant for folket, da de ikke er valgt, men derimod repræsentant for Koranen og Guds ord. Hvis det er forbudt at kritisere eller protestere mod Guds ord, giver det de religiøse lærde en autoritet, som befolkningen ikke tør opponere imod.

4.2.3 Islam og organisations- og ytringsfrihed

I et demokrati har befolkningen ret til at ytre sig. Det betyder, at de kan indgå i en debat med statsmagten og på lovlig vis stille spørgsmål ved dennes beslutninger og handlinger.

Dermed har befolkningen mulighed for at samle sig i en opposition i forhold til statsmagten, hvis denne foruretter dem.

Som nævnt i det foregående afsnit giver Sharia ikke mulighed for dette. Når en religiøs lærd finder hjemmel i Koranen for sine domme og beslutninger, kan denne, i henhold til Koranen, ikke opponeres imod, da det vil ses som gudsbespottelse. De mange angreb på journalister i Irak vidner om, at militante religiøse grupper ikke accepterer kritik af de islamiske love.

4.2.4 Islam og åndsfrihed

Åndsfriheden i demokratiet foreskriver, at individet ikke må begrænses i sin frihed, så længe vedkommende ikke begrænser andre. I henhold til Islam tilhører alt liv Gud, hvorved mennesket fuldstændigt mister ejendomsretten over eget liv. Alt er op til Gud. De syv forbrydelser som er en del af Sharia – sex før ægteskab, utroskab, homoseksualitet, indtagelse af alkohol, gudsbespottelse, vantro og frafald fra Islam – kan som sådan ikke ses som gerninger, der begrænser andre individer, og de vil derfor være lovlige i et demokrati. Åndsfriheden forsvinder, når et individ ikke kan vælge trosretning. Dette må tillægges stor værdi, da frafald bliver straffet med dødsdom.

Ejendomsretten i et demokrati er ikke kun over eget liv, det gælder også retten til at eje land og ejendom, men ligesom med liv, tilhører jord og ejendom også Gud i henhold til Islam.

4.2.5 Islam og retssikkerhed

I et islamisk samfund er der retssikkerhed for borgeren. Det betyder at en anklaget person, har ret til at blive stillet for en dommer. Forskellen på Sharia og demokratiet er, at i et demokrati kan et flertal ændre loven, hvis den ikke passer ind i samfundet. Derved bliver loven tilpasset individerne. I Sharia kan den skrevne lov ikke ændres. De forskellige traditionelle fortolkninger af Sharia viser, at lovene derimod kan tolkes vidt forskelligt.

De enkelte lokale islamiske ledere har, som beskrevet i redegørelsen, mange beføjelser. De følger en overbevisning og en skole hvorved de er uddannet, men deres fortolkning af Koranen og Sharia er ikke underlagt nogen demokratisk kontrol, herunder borgernes mulighed for at forkaste en lov. Som repræsentant for Gud kan den religiøse dommer søge hjemmel i Koranen.

4.2.6 Islam og lighed

Når Koranen foreskriver, at alle mennesker er lige overfor Gud, er det en værdi, som stemmer godt overens med demokratiets krav om lighed. I Sharia bliver der dog gjort forskel på mænd og kvinder. I ægteskabet, hvor mænd og kvinder i henhold til demokratiet skal være lige, ligesom i alle andre aspekter af livet, har manden ifølge Sharia flere rettigheder. Herunder hans ret til, at han kan gifte sig med flere koner, og som eneste i ægteskabet kan kræve skilsmisse.

Ayatollah Ali-Sistanis fordømmelse af en kvindelig dommer i byen Najaf er et eksempel på, at det ikke kun er inden for ægteskabet, at Islam gør forskel mellem mænd og kvinder. Ligheden skulle i princippet også gøre, at der var kvindelige religiøse ledere, hvilket ikke er tilfældet i Irak.

4.3 Delkonklusion af Islam

I dette kapitel har jeg redegjort for, og analyseret, Islam i Irak. Ud fra analysen vil jeg komme med en delkonklusion af hvad der grundlæggende er i Islam og irakernes værdier, som kan forhindre demokrati.

At intet er over Gud, gør Gud til det vigtigste i samfundet. Det betyder at individet kommer i anden række. Individerne skal tilpasse sig de islamiske love, i modsætning til demokratiet, hvor lovene skal tilpasses individerne. Jævnfør dette bliver troen på Islam en forhindring for demokratiet, da individet mangler autonomi i forhold til loven, Sharia.

Sharia eller de islamiske love er som sådan et selvstændigt retssystem, men individet er ikke med til at præge dette. Derimod er det lagt op til religiøse lærde og deres fortolkninger af de islamiske love at afgøre, hvilken straf individet får, og dermed forsvinder individets retssikkerhed.

I fortolkningen og udøvelsen af Islam ligger også andre værdier, som forhindrer demokrati. Handlinger som ikke begrænser andre individer ses som forbrydelser, og dermed kan åndsfriheden ikke udøves. F.eks. frafald fra Islam eller homoseksualitet.

Et forbud mod at kritisere Guds ord fjerner ytringsfriheden, og derfor er det ikke muligt at få en debat omkring lovene. Straffen for at ytre sig mod islam giver dødsstraf. Denne voldsanvendelse er ikke forenelig med demokrati, og denne accept af vold for at ytre sig er en værdi, som forhindrer demokratiet.

I det irakiske samfund er der ikke lighed mellem mænd og kvinder. En af årsagerne til dette kan tilskrives en grundlæggende værdi i Islam, som favoriserer manden frem for kvinden, og derved afskærer halvdelen af befolkningen for at tage fuld del i samfundet. Den manglende lighed mellem mænd og kvinder kommer til udtryk under mange af de andre punkter i Alf Ross' model, så derfor vil kvinder blive bearbejdet i næste kapitel, *kvinders forhold i Irak*.

5.0 Kvinder

5.1 Redegørelse af kvinders forhold i Irak

I følgende kapitel vil jeg bearbejde kvinders forhold i Irak. Kvinders forhold i Irak er med til at vise konsekvenserne ved et samfund bygget op af stammer og islamisk tro.

Der har ikke altid været en stor skævvridning mellem mænd og kvinder. Der har igennem flere årtier været en stærk tradition for, at kvinder deltog i det offentlige liv i Irak. I 1959 blev Iraks første kvindelige dommer, Zakia Hakki, udnævnt. Siden 1970 har mænd og kvinder i forhold til forfatningen, været lige for loven. På uddannelse og rettighedsområdet, er irakiske kvinder nogle af dem, som er nået længst i regionen. Siden 1980 har kvinder kunne stemme og stille op til valg. Det kom til udtryk under Saddam Husseins regime, hvor 20 procent af regeringsmedlemmerne var kvinder. Det skal sammenlignes med et gennemsnit på 3,5 procent i resten af Mellemøsten³⁷.

Disse forhold er ændret siden Saddam blev væltet i 2003. I henhold til "Human right report" fra okt. 2005, sker der jævnlige overgreb på kvinder enten fordi de ikke opfører sig ordentligt i forhold til islamisk tradition, eller fordi de har progressive meninger omkring kvinders rettigheder. Mange af disse angreb bliver ikke anmeldt, da kvinderne frygter for repressalier fra familien. Hvis en kvinde bliver voldtaget, kan hun bringe skam over familien. Hændelser som disse kan i yderste konsekvens føre til, at familien forsøger at tage kvindes liv, det vil sige i et "æresdrab".³⁸ "Human right report" tilskriver også flere voldtægter at være relaterede til konflikter mellem stammer. Ved at voldtage en kvinde fra en anden stamme, kan der bringes skam over denne.

Den irakisk-amerikanske forfatter Zainab Salbi rejste i februar 2008 til Bagdad og interviewede en lang række kvinder³⁹. Formålet med undersøgelsen/interviewet var, at belyse kvinders forhold i Irak— i alt 1500 kvinder deltog i undersøgelsen. De kunne berette om en bølge af velovervejede vold, som var målrettet én type kvinder; veluddannede, er ken-

detegnede ved, at de kører i bil og klæder sig i vestligt tøj. Zainab turde ikke bevæge sig rundt i Irak uden tørklæde, da flere af hendes irakiske veninder var blevet likvideret for ikke at bære det. En blev kidnappet og fundet 10 dage efter, skudt i hovedet. Da liget blev fundet, havde hun slør på, hvilket hun aldrig havde båret i løbet af sit liv. I 2007 blev mere end 100 drab på kvinder i Basra tilskrevet de religiøse militante grupper.

I undersøgelsen siger 75 procent af kvinderne, at de har piger i deres familie, som ikke længere må gå i skole. Som en familie udtaler, så tør de ikke sende deres datter i skole af frygt for, at hun bliver voldtaget eller slået ihjel. Næsten halvdelen af de adspurgte kvinder mener, at deres rettigheder er usynlige for lovgiverne - og kun hver tredje kvinde ser med optimisme på fremtiden.⁴⁰ Disse tal viser en manglende tillid til samfundet omkring dem.

Der har siden 1958 været en familielov i Irak, som har garanteret kvinder liggeret med mændene i sager om skilsmisse og arveret. Med indførelse af den nye forfatning, som blev indført i 2005, forsvandt denne ligestilling. Sager, som har med familien at gøre, er lagt ud til lokal administration, herunder religiøse domstole og stammetribunaler.⁴¹

5.2 Analyse af kvinders forhold i Irak

Kvinders vilkår i Irak udspringer fra en kombination af familie-/stammetradition og den religiøse tradition. Dele af analysen vil være at genkende fra de foregående emner, men vil være med til at belyse, hvordan disse traditioner kommer til udtryk i Irak.

5.2.1 Kvinder og voldsanvendelse

Vold bliver brugt af stammer og religiøse grupper til at straffe kvinder, hvis de ikke følger traditioner eller islamiske love. I familien og stammen kan hun blive udsat for overgreb, hvis hun modsætter sig et ægteskab. På gaden kan hun risikere overgreb fra militante religiøse grupper, hvis hun ikke overholder islamiske love. Kun ved at overholde traditionerne og de islamiske love, kan hun sikre sig mod vilkårlige overfald.

5.2.2 Kvinder og autonomi

Kvindens autonomi mangler i stammerne, da der ikke sidder kvinder med i rådene. Derved har hun ikke direkte indflydelse på beslutninger, som påvirker hende. I et demokratisk samfund, har mænd og kvinder lige muligheder for at komme med i beslutningsprocessen.

5.2.3 Kvinder og organisations- og ytringsfrihed

Selvom der har været en tradition under Saddam Hussein, hvor kvinder

kunne deltage i den offentlige debat, er der nu en tendens til at religiøse værdier og familietraditioner begrænser kvinderne i deres ytringsfrihed.

Som tidligere nævnt under analysen af religion, 4.2.3 Religion og ytringsfrihed, vedrørende angreb på journalister, der kritiserer Islam, oplever kvinder i Irak også at blive forfulgt. Denne forfølgelse kan primært tilskrives militære religiøse grupper. Beskrivelsen af den bølge af vold mod kvinder i Irak viser, at målet med angrebene er at ramme kvinder, som har valgt at indgå i debatten i samfundet og ytre deres mening. Det er kvinder, som skiller sig ud ved f.eks. at klæde sig i bukser, køre bil eller nægte at gå med tørklæde. Deres måde at ytre sig på er fuldt legalt i forhold til demokratiet, og skal i forhold til dette ikke begrænses af hverken staten eller andre grupper, da de ikke er til direkte skade for andre. De er ikke bundet af familietraditioner, som dikterer hvordan de skal begå sig. Derfor kan tilhængere af de gamle familie- og stammetraditioner se dem som en trussel, da de med deres livsstil kan inspirere andre kvinder til at følge deres eksempel.

5.2.4 Kvinder og åndsfrihed

Kvindens åndsfrihed bliver begrænset af Sharias regler om ægteskabet. En kvinde har ikke mulighed for at vælge sin mand fra. Derudover er der traditioner i familien, som gør, at hendes forældre vælger hvem hun skal giftes med. Hun mister retten til at bestemme over eget liv og derved noget af den personlige ejendomsret.

Måden som familierne og stammerne er organiseret på, gør det essentielt, at kvinderne føder mange børn, så familien derved kan vokse i styrke. Når familiens overlevelse og ære bliver vigtigere end kvindens eget valg, er det i konflikt med demokratets tanke om, at der intet er over individet. I et samfund organiseret med stammer, som i Irak, er det familien før individet.

Åndsfriheden i et demokrati giver personer lov til at klæde sig, som de vil. Som nævnt under ytringsfrihed og kvinder, er det yderst risikabelt for en kvinde at gøre dette i det irakiske samfund.

5.2.5 Kvinder og retssikkerhed

Følgende analyser retssikkerheden for kvinder i forhold til religion og familie-/stammetraditioner. Inden for begge områder er der både skrevne og uskrevne regler for kvinders forhold.

Æresdrab, som foregår for ikke at bringe skam over familien, er i demokratets forstand et brud på retssikkerheden. Først og fremmest kan det

føres tilbage til åndsfriheden, da kvinden ikke begrænser andre ved at nægte at gifte sig, eller ved at blive udsat for voldtægt. I forhold til retssikkerheden har kvinden i sager som disse ikke mulighed for at forsvare sig ved at få sagen fremlagt en dommer. Kvindens forpligtigelser over for familien, hvor hun skal bidrage med at føde børn, overgår hendes egne rettigheder.

De militante religiøse grupper, som begår vold og drab på kvinder, finder hjemmel til disse handlinger i de islamiske love. I et demokrati er det jævnfør ytringsfriheden og åndsfriheden ikke en forbrydelse at gå uden slør eller ytre sin mening. Hvadenten der er tale om en forbrydelse eller ej, skal de have muligheden for at blive fremstillet en dommer for der igennem at kunne forsvare sig.

5.2.6 Kvinder og lighed

Hvor den demokratiske lighedsidé lægger vægt på, at der er lighed for alle, også mellem mænd og kvinder, så er det irakiske samfund meget mandsdomineret. Traditionerne er stærke både i Islam og i familierne. På trods af, at kvinder kan stille op til parlamentsvalg, er der traditioner fra Islam og familiestrukturen, som giver en ulighed mellem mænd og kvinder. Kvindens position i familien er vigtig, da hun skal føde børn og derved styrke familien. Men kvinden er ikke med i familie- eller stammeråd, og hendes stemme tæller ikke i familien. Dette stemmer ikke overens med ligheden i demokratiet, hvor alles stemme skal tælle lige meget. Ligheden mangler også inden for loven om familie i henhold til Sharia, hvor manden i ægteskabet har flere rettigheder.

Handlinger fra religiøse lærdes side, såsom Ayatollah Al-sistani og de religiøse militante grupper viser et ønske om, at der ikke skal være lighed mellem mænd og kvinder.

5.3 Delkonklusion kvinder

I delkonklusionen om kvinder vil jeg kort samle op på de grundlæggende værdier, der er omkring kvinders forhold i Irak, som kan forhindre demokrati.

Så længe samfundet er organiseret med stammer som omdrejningspunkt for magt og indflydelse, vil kvinden have en "beskyttende" status. Det er hende, som skal føde børnene og derved styrke familien og give den større indflydelse. Herigennem sikre familiens overlevelse. "Beskyttende" betyder også, at hun skal beskyttes mod sig selv. Måden at beskytte hende på, er f.eks. at lade hende bære slør eller at forældrene vælger en mand til hende, så hun ikke bliver fristet til at vælge en mand uden for

familien. Hvor vigtigt det er for familiens styrke og ære, understreges ved, at medlemmer er villige til at tage hendes liv, hvis hun ikke følger skik. Samfundets sammensætning af stammer og kvindens position i familien er grundlæggende værdier, som kan forhindre demokratiet.

Sharia gør forskel på mand og kvinde, og dens love stemmer godt overens med værdierne i familien, hvor kvinden skal "beskyttes". Herunder at kvinden er påbudt at bære slør, og ikke kan få skilsmisse. De religiøse militante gruppers angreb på kvinder vidner om religiøse værdier, som begrænser kvinden i sin ytringsfrihed. Det betyder, at ca. halvdelen af befolkningen er afskåret fra at deltage i den offentlige debat og dermed i demokratiet.

6.0 Konklusion

Ud fra min redegørelse og analyse af familie/stammer, Islam og kvinder i Irak, vil jeg svare på min problemformulering:

Hvad er der grundlæggende i irakernes værdier, som kan forhindre demokrati?

Når individer samler sig i grupperinger som stammer, der er stærke nok til at tangere statens magt, forsvinder statens voldsmonopol. Staten kan ikke længere sikre borgernes sikkerhed. Stammerne fungerer som regionale forsvarsorganisationer og bliver den primære kilde til individers sikkerhed. Med deres eget system kan stammerne dømme i sager, hvori de vurderer om det er en forbrydelse og derefter eksekverer dommen. Derfor er stammerne til hinder for demokrati.

Den hierarkiske opdeling mellem stammerne, som bevirker at en lille elite bestemmer, udelukker, at alle kan få indflydelse på beslutningsprocessen, da denne elite ikke er valgt af befolkningen.

Overordnet er det irakiske samfundets opdeling i stammer en forhindring for demokratiet, da voldsmonopolet ikke er statens alene.

Dybere nede i stammernes og familiens opbygning ligger andre værdier og traditioner, som også er en hindring for demokratiet. Nødvendigheden for at skabe en stærk familie for at individerne kan overleve i stammesamfundet, bevirker at åndsfriheden bliver begrænset. En fordeling, hvor de ældre tager beslutninger for de unge, begrænser de unges åndsfrihed. F.eks. når et ungt par bliver tvunget til at indgå et ægteskab, som er mod deres vilje.

At familien tager beslutninger for de unge og at familien er vigtigere end individet, er dermed en begrænsning for demokratiet.

Æresbegrebet er med til at positionere familiens styrke i det irakiske samfund. Derved har en familie med stor ære meget indflydelse. Det fremstår derfor som ret essentielt, at familien værner om æren. Men måden som familien værner om æren, går mod de demokratiske værdier. Det gør den ved at familiemedlemmerne er villige til at tage livet af et andet medlem for at beskytte den. At individet får indflydelse igennem ære er derved med til at forhindre demokrati.

Islam har værdier, som modsiger demokratiet. Når lovene ikke kan ændres, må individet tilpasse sig lovene. Derved har individet ikke medindflydelse og derved manglende autonomi. Det er med til at forhindre demokrati.

I forhold til Guds ord er det ikke muligt at ytre sig, da det ses som en forbrydelse. Derved kan der ikke komme en debat omkring loven eller et oplæg til ændring. Det gør at individet ikke kan stille spørgsmål ved den fortolkning af Islam, som en religiøs lærd kommer med. Derved er der ikke ytringsfrihed, og det forhindrer demokrati.

I Islam ejer Gud individet. Derved har individet ikke åndsfrihed og bliver dømt, hvis vedkommende vælger at frafalde Islam. Derved kan den store opbakning til Sharia i Irak komme i vejen for demokrati.

De værdier i Islam og i familie-/stammetraditioner som forhindrer demokrati, kommer til udtryk i kvinders forhold i Irak. Det gør Irak til et samfund domineret af mænd, hvor kvindens rolle er begrænset til familien. Familiens måde at "beskytte" kvinden på suppleres af de islamiske love, hvorved kvinden gives færre muligheder end manden i samfundet. Kvinden er afskåret fra den offentlige debat, og kan derfor ikke få indflydelse. Kvindens position i samfundet er dermed med til at forhindre demokrati.

Ud fra opgaven kan det konkluderes, at familietraditioner og æresbegreber i familien og stammen, supplerede med værdier i Islam, herunder Guds ejerskab over individet, er med til at forhindre demokrati i Irak.

7.0 Perspektivering

Det er ved at være fem år siden, at USA invaderede Irak, men Irak er stadig langt fra demokrati og frihed. Den demokratiske proces i landet bliver saboteret af sekterisk vold og interne stridigheder. Som opgaven er

med til at vise, er magtfulde stammer, religiøse lærde og militante religiøse grupper med til at trække Irak væk fra demokratiet. Under disse forhold prøver den irakiske befolkning at få hverdagen til at fungere.

Udfordringen i Irak vil de næste mange år være at forbedre vilkårene for befolkningen. Med den udfordring vil det med tiden vise sig om stammesamfundet og resten af befolkningen tilpasse sig den demokratiske organisering af landet - og derved tilegner sig de grundlæggende vestlige værdier – eller om det omvendt bliver demokratiet og menneskerettighederne, som skal tilpasse sig det lokale samfund, og derved en forklaring ud fra til de lokale værdier.

Hvis de grundlæggende vestlige værdier skal indføres i Irak, skal der gøres op med stammernes magt. Det vil kræve, at USA bliver i Irak de næste årtier for at sikre, at det er den irakiske stat, der har voldsmonopolet. Men det ville ikke engang være garanti for at det vil lykkes, da USA's tilstedeværelse i regionen provokerer befolkningen mere end den motiverer til demokrati.

Hvis det omvendt bliver demokratiet og menneskerettighederne, som skal tilpasse sig det lokale samfund, vil det være en gradbøjning af den vestlige form for demokrati. Det ville være et demokrati, som skulle forholde sig til grupper, herunder stammer, i stedet for individet. Men det store spørgsmål er, om demokrati vil kunne ændre sig?

8.0 Bibliografi

Kildeindsamling sluttede 08. marts 2008

Faglitteratur

Anderson, Liam and Stansfield, Gareth 2005 Updated edition: *The future of Iraq*. USA. Palgrave Macmillan.

Eickelman, Dale F. 2002 4. udgave: *The Middle east and the Central Asia*. New Jersey. Prentice Hall.

Hjortø, Astrid M. og Olufsen, Christian 2004: *Islamisk demokrati*. København. De Politiske Studier.

Jensen, Michael Irving 2003: *Irak – fra diktatur til demokrati*. Danmark. Lindhardt og Ringhof.

Ross, Alf 1967. 2. udgave: *Hvorfor demokrati?* København. Nyt Nordisk Forlag. Arnold Busck.

Salzman, Philip Carl. 2007: *Culture and Conflict in the Middle East*. Amherst, N.Y. Prometheus Books.

Simonsen, Jørgen Bæk 2006 4. udgave 1. oplæg: *Hvad er Islam*. København. Akademisk forlag.

Rapporter

Human Rights Watch. October 2005 volume 17, no 9(E): *A face and a name*. www.hrw.org

Artikler Internet

Beaumont, Peter, Sunday October 8 2006: *Hidden victims of a brutal conflict: Iraq's women*. The Observer, <http://www.guardian.co.uk/world/2006/oct/08/iraq.peterbeaumont>

Jørgensen, Lene Møller 11.marts 2008 11:42: *Moderne irakiske kvinder har det værre*. Danmarksradio. <http://www.dr.dk/Nyheder/Udland/2008/03/11/111658.htm>

Kaplan, Robert D. Dispatch November 2007: *It's the Tribes, Stupid!* Unbound Atlantic Monthly <http://www.theatlantic.com/doc/200711u/kaplan-democracy>

Ottomar, Sharon. March 14, 2005: *Islam, Governing Under Sharia* <http://www.cfr.org/publication/8034/#2>

Sami Zubaida, *Den nye irakiske forfatning og spørgsmålet om islamisk lov* <http://www.forlagetvandkunsten.dk/98140/>

Tabeling, Petra. 2006: *The Media in Iraq: Freedom of Expression under Attack* http://www.qantara.de/webcom/show_article.php/_c-476/_nr-571/i.html?PHPSESSID=efd6ae4b17d2d3600fe9b4f15aae8f5c

Tierney, Terry. Tuesday, September 28, 2003: *family ties complicate american efforts for change*, New York times

Wilding, Jo. November 2004: *What price freedom? Woman's rights* <http://www.newint.org/features/2004/11/01/iraq/>

Radioprogram

Esmanns verden DR P4, del I Ayatollah Ali-Sistani www.dr.dk

Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved Folketingets åbning tirsdag den 3. oktober 2006

www.stm.dk

Statistisk materiale

World Values Survey

Undersøgelse blandt 2325 personer i Irak i 2004.

www.worldvaluessurvey.com

Noter

1. Alf Ross, Hvorfor demokrati? S.123-126
2. Alf Ross: Hvorfor demokrati? S.131
3. Statsminister Anders Fogh Rasmussens tale ved Folketingets åbning tirsdag den 3. oktober 2006
4. Can Iraq be Democratic? Patrick Basham 2004 s. 5
5. The Middle East and central Asia, Dale F. Eickelman s.148
6. Culture and Conflict in the Middle East, Philip Salzman, s. 33-45
7. Culture and Conflict in the Middle East, Philip Carl Salzman, s. 33-45
8. Can Iraq be Democratic? Patrick Basham 2004 s. 6
9. www.worldvaluessurvey.com, Iraq 2004
10. The Middle East Tribal DNA, Philip Salzman, artikel
11. Culture and Conflict in the Middle East, Philip Carl Salzman, s. 41
12. It's the Tribes stupid, Robert D. Kaplan, artikel
13. The Middle East and Central Asia, Dale F. Eickelman s.145
14. The middle East and Central Asia, Dale F. Eickelman, s. 121
15. The Middle East and Central Asia, Dale F. Eickelman s. 124
16. The Middle East and Central Asia, Dale F. Eickelman, s. 81.
17. Iraqi family ties complicate american efforts for change, Terry Tierney, New York times
18. It's the Tribes, stupid, Robert D. Kaplan, artikel
19. The Middle East and the Central Asia, Dale F. Eickelman, s. 125
20. The Middle East Tribal DNA, Philip Carl Salzman, artikel
21. Irak Fra diktatur til demokrati, Michael Irving Jensen, s. 55-56
22. The future of Iraq, Liam Anderson and Gareth Stansfield, s 136
23. Islam Governing under Sharia, Sami Zubaida
24. It's the Tribes stupid, Robert D. Kaplan, 2007
25. Brief fra værnstfælles modul I, august 2007, Flyvevåbnets officersskole
26. Hvad er Islam, Jørgen Bæk Simonsen, s. 37-55
27. Islamisk Demokrati, Astrid M. Hjortø og Christian Olufsen s. 31-32
28. www.worldvaluessurvey.com
29. Hvad er Islam, Jørgen Bæk Simonsen, s 64-88.
30. Freedom of Expression under Attack, Petra Tabeling, artikel
31. Human Rights Watch, okt. 2005 s. 83-90
32. <http://www.cfr.org/publication/8034/#2>
33. The future of Iraq, Liam Anderson and Gareth Stansfield s.118
34. The Middle East and Central Asia, Dale F. Eickelman, s. 257
35. Can Iraq be Democratic? Patrick Basham, 05 januar 2004
36. Esmanns verden DR P4, del I Ayatollah Ali-Sistani
37. Wilding, Jo, What price freedom? Artikel

DEMOKRATI I IRAK

38. Human right report, oktober 2005, s. 94-95
39. Moderne irakiske kvinder har det værre, 11. mar. 2008 11:42 Udland dr.dk
40. Moderne irakiske kvinder har det værre, 11. mar. 2008 11:42 Udland dr.dk
41. Beaumont, Peter: Hidden victims of a brutal conflict. Artikel.

SØOPMÅLING I GRØNLAND FOR 100 ÅR SIDEN

Manuskript til foredrag udfærdiget i 1911
af kaptajn i Flåden Jacob Thorvald Borg (1311),

Renskrevet og kommenteret
af orlogskaptajn P. Borg

Introduktion

Søe-lieutenant-Selskabet har tidligere ladet mig offentliggøre min farfars dagbøger fra en opmålingsekspedition i Egedesmindedistriktet i sommeren 1897, se T.f.S. Nr. 4/AUG 1997 samt Nr. 5/OKT 1997.

Min farfar var havnedirektør, kommandørkaptajn Jacob Thorvald Borg (1311), som levede fra 1872 til 1932. Om hans liv og levned henvises til kilde nr. 1 og nr. 3. Udover disse dagbøger vidner også et håndskrevet manuskript på folioark om hans opmålingsvirksomhed i Grønland, nemlig i de fire somre i perioden 1907 – 1910. Da jeg har fundet, at oplysningerne i manuskriptet kunne være af interesse for en bredere kreds, ikke mindst i søværnet, publiceres de hermed for nutidens læsere.

Manuskriptet er udformet som et foredrag og gengives i sin fulde længde, idet formålet med foredraget er at give ”en kort meddelelse” om de ekspeditioner, som J.T. Borg i somrene 1907-1910 ledede på vestkysten af Grønland. De første tre år som premierløjtnant, det sidste år som kaptajn.

Foredraget blev holdt for Geografisk Selskabs medlemmer den 10. januar 1911 i Odd-Fellow Palæets lille sal. Foredraget blev refereret den følgende dag i dagbladene Nationaltidende, Berlingske Tidende, Riget, Vort Land samt Politiken. Det fremgår af Politikens vignet, at foredragsholderen var iklædt kjole og hvidt.

Ekspeditionerne var udsendt af ”Kommissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland” og på foranledning af ”Administrationen for Kolonierne i Grønland”. Ekspeditionerne havde til formål at udarbejde søkort og opstille sømærker til vejledning for sejladsen.

Der indledes med en kort oversigt over den grønlandske kortlægnings

Søopmåling på Grønlands sydvestkyst, anno 1910. Opmålingsfartøjet RINK med ekspeditionsdeltagerne. Det er ekspeditionslederen, kaptajn J.T. Borg, længst til venstre. Havde billedet været taget blot 2 år tidligere, ville motorbåden have været erstattet med en konebåd. Fotografiet er fremstillet på Godthaabs Fotografiske Anstalt.

historie, som især mange søofficerer har deltaget i, undertiden bistået af andet personel fra Marinen. Dernæst går foredragsholderen over til at beskrive ekspeditionerne i 1907 og -08, som foregik ved Nugsuak halvøen og ydre Godthåbsfjord. Så følger afsnittet om 1909, som naturligt kommer ind på forhold omkring Josva minen i Kobberminebugten.

Herefter følger et afsnit om metode og hjælpemidler i kortlægningen, herunder om Stampfer's nivellerinstrument. Endelig afsluttes foredraget med et kort afsnit om ekspeditionen i 1910, som var en færdiggørelse af arbejdet fra 1909.

Tekst i firkantede parenteser er tilføjet af mig for forståelsens skyld. Jeg har bibeholdt den gammeldags retskrivning for atmosfærens skyld. Hvad jeg gerne ville have delagtiggjort læseren i, er de herlige fotografier, som er mig efterladt fra somrene 1897, 1907 og 1910 i Grønland. Desværre er mange af dem særdeles falmede, men resten giver et leven-

de billede af vestgrønlandske forhold før 1. Verdenskrig. Man må nøjes med at betragte fotografiet af "Rink", der ledsager denne artikel.

Endelig vidner på min væg et indrammet søkort over Rinks-havn, Borgshavn og Josva-minen om min farfars aktiviteter i 1909 og -10. Kortet er "opmålt af Kaptajn i Flaaden Th. Borg" og udgivet af »Administrationen for Kolonierne i Grønland« allerede i 1911. Der spildtes ingen tid for at få opmålingsresultaterne ud til praktisk anvendelse!

Til at belyse, hvorledes opgaven blev stillet, vedlægger jeg som tillæg en afskrift af den ene instruks for opmålingsekspeditionerne. Jeg har valgt instruksen for 1908.

Af en bevaret kladde til regnskabet for ekspeditionen fremgår en række oplysninger. De største poster er:

- Arbejds løn m.m. under opmåling i Godthaab	
Distrikt, 10 mand i 80 Dage	860 Kr. 75 Øre
- Kostpenge i 142 dage a 2,75 kr. pr. mand pr. dag	781 Kr. 00 Øre
- Grønlænderproviant	276 Kr. 47 Øre
- Underbaadsmand Petersen udrustningshjælp	150 Kr. 00 Øre
- Arbejds løn m.m. under opmåling i Frederikshaab	
Distrikt 8 mand i 10 Dage	102 Kr. 00 Øre

Af andre udgiftsposter kan nævnes seks bambusstænger (9,00 kr.), transport af instrumenter i København (2 kr.), lægebog (6 kr.), apotek (34,11 kr.), tovværk, signalflag, termometre, snebriller, diverse drikkepenge i pakhuse, dusør til styrer og tolk, signalflag, beg til faststøbning af båker, lys og tændstikker samt for 14 kr. kul.

Jeg takker endnu en gang orlogskaptajn J.M. Kilt for den uvurderlige hjælp, som han for ca. 10 år siden ydede mig med undersøgelser om og fremskaffelse af materiale vedrørende Stampfer's nivellerinstrument. Endvidere har cand.scient., seniorgeolog Karsten Secher tilvejebragt en rigdom af baggrundoplysninger om minedriften i Kobberminebugten, hvoraf desværre kun en lille del kan gengives her i form af supplerende fodnoter. Jeg er ham stor tak skyldig, ligesom jeg takker geolog Stuart Watt for tilvejebringelse af oplysningerne om Karl Ludwig Giesecke.

Sluttelig takker jeg for redaktionens interesse for at udgive mit materiale.

Foredraget

Mine Damer og Herrer!

På Bestyrelsens Opfordring skal jeg tillade mig i Aften at give Dem en kort Meddelelse om de Expeditioner, som jeg i de 4 sidste Somre har haft den ære at lede på Vestkysten af Grønland.

Expeditionerne vare udsendte af "Kommissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland" og paa Foranledning af "Administrationen for Kolonierne i Grønland".

Til min Assistance har jeg haft en Underofficer fra Marinen og i de to sidste Aar, hvor Kommissionen havde stillet en større Motorbaad til min Raadighed, endvidere en dansk Motormand, medens mine øvrige Hjælpere var Grønlændere og i de to Aar, hvor Rejserne skete i Robaad, ogsaa Grønlænderinder som Roersker.

I Modsætning til de fleste tidligere Expeditioner til Grønland har disse Expeditioner kun haft praktiske formål, nemlig Udarbejdelsen af Søkort og Opstilling af Sømærker til Vejledning for Sejladsen.

Vel er nemlig som bekjendt Vestkysten af Grønland tidligere kortlagt, men for store Strækningers Vedkommende kun ganske skitse-mæssigt og paa 3 Undtagelser nær, som jeg skal nævne senere, har ingen af Expeditionerne undtagen lige i Koloniernes nærmeste Omegn foretaget Detailmaalingen eller ved deres Arbejde taget særlig Sigte paa Skibsfarten.

Den grønlandske Kortlægnings Historie

Uden at gaa i Detaljer skal jeg give en kort Oversigt over den grønlandske Kortlægnings Historie. I Aaret 1832 udkom for første Gang et nogenlunde ordentligt Kort over Grønland. Det strakte sig fra c. 73° N Bredde paa Vestkysten rundt Kap Farvel og til c. 65° Br. paa Østkysten og var baseret paa det af den danske Søofficer Graah¹ i de nærmest foregaaende Aar fremskaffede Materiale, suppleret med Oplysninger og Kortskitser fra den bekjendte Mineralog Giesecke² og forskjellige engelske og hollandske Søfarende. Et Kort over saa store strækninger og optaget i saa kort en Tid kunde selvfølgelig ikke være meget detailleret, og Graah kalder det da ogsaa selv et Situationskort.

Fra 1848 til 1851 foretog den senere af Grønland og Grønlænderne saa højt fortjente Dr. Rink³ en Rejse til Grønland, hvorfra han foruden værdifulde videnskabelige Resultater hjembragte Materiale til et Kort over

hele Nordgrønland fra Agto syd for Egedesminde og til Upernivik. Med de Midler Rink kunde anvende var det ganske overordentlig godt. Astronomiske Observationer eller Triangulation anvendte han ikke, men paa sine Baadrejser langs Kysterne optog han Croquiser⁴ af disse fra Baaden, som da bleve indtegnede mellem de af Graah astronomisk bestemte Kolonier.

Ved hjælp af dette Materiale og de af den i Grønland fødte Seminarie-lærer Klein-Schmidt⁵ tegnede Kortskitser blev i Tredserne⁶ paa Søkortarkivet udarbejdet nye Kort over Vestkysten af Grønland.

For at lette den forholdsvis store Trafik, der opstod, da man begyndte at bryde Kryolith ved Ivigtut, udarbejdedes i 1863 af de daværende Lieutenanter Falbe⁷ og Bluhme⁸ et Søkort over Arsukfjorden og Storfjorden, som danner Adgangsvejene til Ivigtut. Samme Expedition udarbejdede tillige et Kort over Indsejlingen til Frederikshaab, over indsejlingen til Godthaabsfjorden, til Godthaab og Koloniens nærmeste Omegn. Dette var den ene af de i det foregaaende nævnte 3 Expeditioner.

I 1878 nedsattes den endnu bestaaende Kommission for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland, og af denne Kommission er alle de senere Expeditioner udsendte til Grønland. Forinden havde dog daværende Lt. Holm⁹, som senere foretog den bekjendte Konebaadsrejse til Østkysten af Grønland, i 1876 optaget Kort over Julianehaabseggen og Lt. Jensen¹⁰ i 1877 over Egnen om Frederikshaab.

Med vekslede Mellemløb og under Ledelse af Mænd som Dr. Steenstrup¹¹ og Søofficererne Jensen, Holm, Hammer¹², Ryder¹³ og Bloch¹⁴ fortsattes Kortlægningen over hele Vestkysten, saaledes at det sidste Hul lukkedes i 1897 af daværende Lt. Froda¹⁵ med Strækningen fra Godhavn til Agto, paa hvilken Expedition jeg deltog som Næstkommanderende.

Medens Kortene fra de tidligste Expeditioner hovedsagelig vare baserede paa Baadskitser, dannede Triangulation og astronomiske Observationer Grundlaget for de sidstnævnte Expeditioners Arbejde, men med de store Strækninger, der skulde overfares i den korte Arbejdstid, kunde der ikke gaas væsentlig i Detaljer, og særlig blev der ingen eller næsten ingen Lodninger foretaget til Vejledning for Skibsfarten. Om Arbejdets Størrelse faar man et Begreb, naar man betænker, at Afstanden fra den nordligste Koloni i Upernivik til Kap Farvel er over 200 danske Mil¹⁶ eller som fra Trondhjem til Paris, og at hele det isfri Yderland er gennemskåret af talrige ofte 6-7 Mil lange Fjorde, og at der omtrent langs hele Kysten strækker sig en af talrige Øer bestaaende Skærgaard.

Allerede forinden disse Opmaalinger vare afsluttede, havde Kravet om gode Kort over de indenskjærs Ruter til Kolonierne voxet sig store, og Opmærksomheden rettedes først mod den vanskeligst besejlelige, skjønt sydligst beliggende Koloni – Julianehaab.

Som bekjendt driver Isen fra Ishavet NØ for Grønland ned langs Østkysten og bøjer med Strømmen rundt om Kap Farvel og op langs Vestkysten. Hvor langt denne Is – Storisen, som den kaldes – gaar Nord paa er meget forskjelligt og afhængig af de herskende Vinde i Davisstrædet. Undertiden til Frederikshaab, sjældnere til Godthaab og en enkelt gang endnu nordligere. Men medens Storisen sjældent danner nogen uigjennemtrængende Hindring for Sejladsen til de nordligere beliggende Steder som Ivigtut og Frederikshaab, om end den ofte maa omsejles, saa er dette ikke tilfældet med Julianehaab. Det er ikke selve indsejlingen, der i og for sig er vanskelig, men i den store Bugt, der dannes af det fremskydende Nunarsuit Land og Julianehaabslandet fastholdes Isen dels af Landets form og dels af Vinden, saaledes at det er en paa Erfaring bygget Regel, at Julianehaab er isspærret fra April til Slutningen af August, om end selvfølgelig med Undtagelser, og Besejlingen foregaar derfor om Efteraaret eller nu og da i det tidlige Foraar. Men selv paa disse Tider kan Skibene ofte ikke benytte den direkte Vej ad Julianehaabsfjorden, men maa søge Vest efter og ind ad Bredefjord, Skovfjord, Kakalegatsiakfjorden eller Torsukatak, som er Sundet mellem Nunarsuit og Alangorssuak, hvorpaa Kobberminen ligger, og igjennem den indre Skærgaard til Julianehaab.

Hidtil havde Sejladsen ad disse Veje, som særlig for Sejlskibene kunde være langvarig og besværlig, hovedsagelig været baseret paa Erfaring og Iagttagelse af den grønlandske Handels Skibsførere og Styrmand, hvilke Iagttagelser ogsaa kom daværende Lt. T.V. Garde¹⁷ til Gode, da han i Sommeren 1893 optog et aldeles fortrinligt og for Sejladsen overmaade nyttigt Kort over hele denne Strækning fra Torsukatak til Julianehaab med de tidligere nævnte Adgangsveje og hele den indre Skærgaard.

Garde, som selv i 3 Aar har ført Skib paa Grønland, har ogsaa paa anden Maade indlagt sig Fortjeneste af Sejladsen paa Grønland, nemlig ved Udarbejdelsen af den fortrinlige Bog: "Vejledning til Besejlingen af Kolonierne i Vestgrønland".

Aaret efter optog dav. Lt. Moltke¹⁸ et lignende Kort over Skærgaarden Syd for Julianehaab, hvilken Skærgaard dog ikke har samme Betydning for Sejladsen af Julianehaab, som Skærgaarden nord for.

Ogsaa fra de i Grønland desværre saa sjældent optrædende danske Orlogsskibe er der optaget Kort over de anløbne Havne, særlig fra Skonnerten Fylla¹⁹ i 1884.

Min Expedition 1907, Faltingshavn og Nugsuak

Da jeg i Slutningen af Marts 1907 var udkommanderet som Næstkommanderende ved Fiskeriinspektionen Jyllands Vestkyst, modtog jeg det smigrende Tilbud at gaa til Grønland for at fortsætte de i 1893 paabegyndte detaillerede Kortlægninger. Et Tilbud, som jeg selvfølgelig med Glæde modtog, og med kun 16 Dages Frist til at lægge Planer, ordne alle Indkjøb og samle alle de Ting, som man maa og skal have med, naar man skal rejse i Grønland, afrejste jeg herfra i Slutningen af April med Skrueskonnerten Godthaab til Kolonien Godthaab, som naaedes efter 21 Dages Sejlads²⁰. Opgaven var det Aar ret begrænset, men Afstanden mellem de to Steder, der skulde være Gjenstand for Undersøgelse saa meget desto større. Det ene var Havnen Faltingshavn med Indløb på Nordsiden af Godthaabs-fjorden og det andet en Kyststrækning paa en god Mil, men med udenfor liggende Skærgaard, omkring Udstedet Nugsuak paa Halvøen Nugsuak i Nordgrønland mellem Umanakfjorden og Waigattet.

Da jeg skulde Nord paa fra Godthaab med Dampskibet Hans Egede, som kunde ventes i Begyndelsen af Juni, kunde jeg kun paaregne en Arbejdstid af knapt 3 Uger ved Faltingshavn, men med jævnt godt Vejr lykkedes det at blive færdig og anløbende Sukkertoppen og Holsteinsborg gik jeg da Nord paa til Egedesminde, hvor jeg gik ombord i [Skrueskonnerten] Godthaab igjen, som efter at have anløbet alle Kolonierne paa Vejen landsatte mig den 4de Juli i Nugsuak. Arbejdet var betydelig større end ved Faltingshavn, men efter 6 Ugers Forløb var Kortet optaget, detaillert Oplodning foretaget, Varder rejst og Toningerne tagne til Vejledning for Sejladsen udenom Skærene.

Saa vel her som ved Faltingshavn skulde der endvidere foretages en Undersøgelse af Terrainforholdene og Udmaaling af de til Byggeplads egnede Arealer, idet [det] foruden almindelig Nytte Skibene kunde have af disse Havne som Tilflugtsteder var Meningen at undersøge, om disse Steder ved en eventuel Sammendragning af alle Kolonierne til 4 Depotssteder kunde være egnede dertil som de to. Under Opholdet ved Nugsuak vare vi fri for det i Længden lidt umagelige Telteri, idet den grønlandske Udstedsbestyrer var saa venlig at overlade os sin ene Stue.

Da Arbejdet var færdigt, begav vi os paa den 16 Mil lange Rotur til Umanak for derpaa at gaa hjem med den sidste Lejlighed det Aar. At det

var paa høje Tid vil fremgaa af, at da vi Dagen efter om Aftenen for et optrækkende Uvejr maatte gaa ind til Kulbruddet Karsuk, 2 Mil fra Umanak, saa vi Dampskibet Hans Egede komme ind i Munden af Fjorden. Efter at have anløbet forskellige Kolonier, gik vi fra Godthaab direkte til København, som vi naaede efter kun 11 Dages Rejse. Efter at Dampskibene ere tagne i Brug til Trafikken paa Grønland, ere vi saaledes komne det betydeligt nærmere, thi i Modsætning til denne hurtige Rejse var jeg i 1897²¹ 60 Dage om at komme derop med Sejlskib og tidligere har Rejserne været endnu længere.

Min Expedition 1908, Godthaabsfjorden

I 1908 var Opgaven at kortlægge en 30 Kvartmil²² lang Kyststrækning fra Godthaab og Syd efter med udenfor liggende utal af Øer og Holme. Disse Øer deler sig i 2 Grupper, hvorved der dannes 3 Adgangsveje til Kolonien Godthaab, nemlig en Nord om den vestligste af Øgrupperne, hvilken er den bredeste, reneste og hyppigst benyttede Vej, en anden mellem Øgrupperne, som er ret uren og saavidt mig bekjendt kun benyttet af Sejlskibene, når Vinden tvang dem dertil, og endelig en tredje mellem den østligste Øgruppe og Land, det saakaldte Narssakløb. Dette Løb er selvfølgelig altid blevet benyttet af de smaa Sejlfartøjer, som med grønlandsk Besætning gaa fra Godthaab til de sydligere beliggende Kolonier, endvidere i de senere Aar nu og da af Dampskibet Godthaab med grønlandsk Lods ombord og efter Opmaalingen endvidere nogle Gange af det større Dampskib Hans Egede.

For Trafikken fra Godthaab til de sydligere beliggende Kolonier vil det altid have Betydning, da det danner den korteste og roligste Rute hertil, men ogsaa for Dampskibe fra Søen til Godthaab vil det ofte være fordelagtigt at benytte denne Vej, særlig med haarde nordlige Vinde, da man hurtigere kommer i smult Vande, og det er med klart Vejr let at anduve Syd fra. Det er ret rent i hele sin Udstrækning; kun udfor Udstedet 4 Mil Syd for Godthaab ligger en Del blinde Skær. Inden for Øerne i den nordlige Del af Løbet udmunder den c. 7 Mil lange og ½ Mil brede Ameralikfjord, hvad der bevirker, at der særlig ved Ny- og Fuldmaane løber en rivende Strøm mellem Land og Øerne.

Jeg afreiste herfra det Aar (1908) den 1ste April og kom til Godthaab den 15de April²³. Vinteren holdt ualmindelig længe ud det Aar. Vinterisen laa endnu ubrudt mellem Øerne, og der var ualmindelig meget Sne paa Landet. Heldigvis indtraadte snart mildere Vejr, saa at Arbejdet kunde paa-begyndes en Uge ind i Maj, men det varede desværre ikke længe. Den 20nde Maj slog vi om Aftenen Telt i fint roligt Vejr med flere Graders Varme, men i løbet af Natten blæste det op fra Nord, og den næste Mor-

gen vare vi baade indefrosset og indesneet og havde en halv Snes Graders Kulde. I 4 Dage vare vi fastholdte her til Stedet af Snestormen, og noget koldt var det, da vi kun vare udrustede til en Sommer-expedition. Særlig for Grønlænderne, som med vanlig Letsindighed trods Paamin-delse ikke havde taget Sengetøj nok med. Særlig kneb det med at holde Humøret oppe paa en lille 5 Aars Purk, som rejste med os hele Sommeren, da hans Moder var engageret som Roerske. I Begyndelsen af Juni holdt Vinteren op, men da var der, hvad Snemængden angik, heller ingen Forskjel at se fra d. 15de April, da vi kom til Landet. Sommer blev der ikke meget af det Aar, den gik meget hurtigt over i et veritabelt Efteraar med Storm, Regn og Taage. Ligesaa herligt som Teltlivet kan være, naar det er godt Vejr, ligesaa trist er det, når man som Tilfældet var det Aar i 8 Dage fastholdes til en lille Ø af denne Sals Størrelse, medens Stormen slider i Teltet, og Regnen strømmer ned, saa der maa udføres et større Draii-ningsarbejde inde i Teltet for at bortlede det efterhaanden indstrømmende Vand.

Endelig den 12te August var jeg færdig her og gik til Godthaab for at gjøre klar til Rejsen Syd paa. Først midt paa Natten naaede vi derind. Grønlænderne ere ellers ikke meget villige til at ro om Natten, men den Dag havde vi set "Hans Egede" staa ind til Godthaab, og Udsigten til det Liv, der er ved Kolonien i Skibstiden, gav dem Lyst, og os vinkede Posten fra Danmark.

Efter et Par Dages Ophold her, begav vi os paa den 40 danske Mil lange Rotur til Frederikshaab, idet vi paa Vejen opstillede et Sømærke ved Indløbet til Fiskeræset. Ved Frederikshaab skulde der opstilles 3 Sømærker til Vejledning for Sejladsen gennem Adgangsvejene til Kolonien, og endvidere skulde der 4 Mil Syd for optages et Kort over Farvandet inden om Øen Umanak. Grunden hertil var den, at man mente at have gjort den Erfaring, at der ofte, naar Storisen driver herop, og Farvandet er impassabelt et passende Stykke fra Land, var rimelige Isforhold indenom denne Ø. Arbejdet blev dog ikke færdigt det Aar, da vi efter 14 Dages Arbejdstid maatte bryde af for at gaa hjem med den sidste Lejlighed fra denne Egn.

Min Expedition 1909, Kobberminebugten, Julianehaab Distrikt

I løbet af Vinteren lod Kommissionen den tidligere omtalte Motorbaad bygge og bestemte, at den skulle kaldes "Rink" efter den i 1893 afdøde Dr. Rink, som baade som Videnskabsmand, Kolonibestyrer, Inspektør og senere Direktør for den kgl. grønlandske Handel og som Medlem af den grønlandske Kommission siden dens Oprettelse havde indlagt sig saa stor Fortjeneste af Grønland.

Baaden er 30 Fod lang, har en 8 HK Dan Motor og er forsynet med Kahyt, saa at baade min Assistent og jeg og den fra nu af til Expeditionen knyttede Motormand kunde bo ombord.

Den betyder for alle [i] Expeditionen et stort Fremskridt, men særlig for en Opmaalingsexpedition, hvis arbejde paa Søen er afhængig af Vind og Vejr, idet man længere kan holde Søen og holde Arbejdet gaende end med Roerne. Endvidere kommer man hurtigere fra Sted til Sted og sparer Tid ved den evindelige Losning af Robaaden og Teltslagning om Aftenen og Afbrydning og Indpakning om Morgen. Endvidere kan Grønlænderbesætningen indskrænkes. Med Motorbaaden var den 2 à 4 Mand efter Arbejdets Art, medens den med Rofartøj var 11 Personer.

I 1909 afgik jeg herfra i Slutningen af Maj med Hans Egede, som havde Baaden på Dækket og ankom til Godthaab den 10de Juni. Efter at Baaden var klargjort, gik jeg sydpaa og fuldendte det foregaaende Efteraar afbrudte Arbejde ved Frederikshaab og gik derefter syd efter til Arsukfjorden. I Løbet af nogle Dage foretog jeg her forskellige Oplodninger og bestemte Pladsen for forskellige siden Falbe og Bluhmes Tid observerede blinde Skær og Grunde, og dermed var jeg naaet ned til det, der skulle være Opgaven Resten af Sommeren og Sommeren 1910, nemlig Optagelsen af et Kort over Egnene omkring Kobberminen²⁴.

Kobberlejerne var allerede i 1852 og -53 Gjenstand for en kortvarig Brydning, men efter at to Skibe i 1854 vare forliste deroppe, laa de stille hen indtil Grønlands Minedrifts Aktieselskab i 1907 atter genoptog Virksomheden. Det er det 3de af de i Grønland værende Bjergværksforetagender, idet der desuden findes Kulbruddet Karsuk på Sydsiden af Umanaksfjorden I Nordgrønland og Kryolithbruddet ved Ivigtut c. 8 Mil nord for Kobberminen.

Efter Sagkyndiges Udsagn skal Kobbermalmen være til Stede i rigelig Mængde og skal tillige være [af] god Beskaffenhed, men medens Kryolithbruddet ligger lunt langt inde i en Fjord, hvor Vejret sjældent eller aldrig lægger Hindring i vejen for Arbejdet med Losning og Ladning af Skibene, som kunne komme Land saa nær, at en kort Bro kan forbinde dem med Land, saa er dette desværre ikke Tilfældet med Kobberminen, hvad der ogsaa fremgaar af ovennævnte to Skibsforlis.

Kobberminen eller Josvaminen, som den hedder, ligger på Sydsiden af Kobberminebugten paa en lille Halvø paa Alangorssuak, hvis Sydside danner Nordgrænsen af det tidligere omtalte Torsukatak og ligger lige under det ca. 1800 Fod høje Alangorssuak Fjeld.

Paa Halvøen er alle de til Minens Drift nødvendige Bygninger opførte, nemlig Beboelsesbygninger, Maskinhus, Skakthus og sidste Sommer endvidere Smelteovn. Det er et stort Arbejde, der her er udført i forholdsvis kort Tid og under ugunstige Omstændigheder.

Det var derfor med stor Beklagelse, at man i Efteraaret modtog Efterretning om, at Maskinhus og Skakthus, der lige var bleven færdig efter en større Udvidelse, var brændt. Heldigvis lykkedes det inden Vinteren at faa Bygningerne under Tag igjen [således at afbrydelsen af produktionen?] ikke blev saa langvarig, som først befrygtet.

Paa den anden Side af Bugten er paabegyndt en ny Mine²⁵, og det er Hensigten med Tiden at forbinde dem begge under Vandet .

Nordsiden af Bugten dannes af den indtil 3000 Fod høje Sanerut Ø, der strækker sig øst efter omtrent til Indlandsisen og her bliver ganske lav. Lige inden for skyder en død Bræ sig frem fra Indlandsisen, og Elven herfra har i Tidens Løb ført saa meget Slam og Ler med, at man kun med Høivande kan komme inden om og kun med Baade, medens her er ganske tørt ved Lavvande.

Paa Grund af det i Vandet opslemmede Ler er det altid mælkehvidt herinde.

I den inderste Del deles Bugten ved en kompliceret Øgruppe i 2 Dele og i Mundingen ligger forskellige Øgrupper:

Kitsigsut øerne,
 Umananguak øerne,
 Ikermiut øerne og
 Kinertut øerne [K'ernertut].

Alangorssuak Landet bliver ogsaa ganske lavt øst efter og var oprindeligt ved en ca. 20 Alen lang og bred Tange forbundet med Fastlandet. Et saadant Sted kaldes i Grønland et Overbæringssted og findes mangfoldige Steder og betyder meget, særlig for de lette Konebaade paa deres Rejse langs Kysten i Retning af Tidsbesparelse og rolig Sejlads, idet man isteden for som for Eksempel Expeditionen her at være tvunget til at gaa udenom Alangorssuak, losses Baaden paa den ene Side af Tangen, bærer den over, sætter den i Vandet igjen paa den anden Side og ror videre²⁶.

Nu er den imidlertid ved Kobberminens Foranstaltning gravet igjennem

og har faaet Navn af Nyboes Kanal efter Selskabets ledende Direktør²⁷ og kan ved Springtids Højvande passeres med 5 Fods Dybgaende.

Syd for Kanalen udvider Farvandet sig igjen ned til Torsukatak.

Dybdeforholdene i Bugten ere meget uregelmæssige, og talrige Steder ligge blinde Skær til Gêne for Sejladsen.

Som det sees, ligger Minen ganske aaben for Vind og Vejr, og da der i urimelig kort Tid kan rejse sig en svær Dønning, mod hvilken den lille Havn ingen Læ yder, og svære Vindkast slaar ned fra det høje Fjeld, maa Skibene gaa højere op i Bugten til en bedre beskyttet Ankerplads. Med Motorbaad foregaar da Transporten til og fra Minen. Saavel over denne Havn som Kobberminen med Omgivelser og 3 Havne paa Sanerutsiden er optaget særlige og større Specialkort.

Ogsaa for Ishindringer ligger Minen uheldigt. Er nemlig Storisen drevet op til Mundingen af Bugten og Vinden falder nordlig, driver Isen med stor Fart ned og spærrer hurtigt fuldstændigt Adgangen til Minen og Havnen, men driver dog ogsaa hurtigt ud igjen med Stille og udgaende Vind. I Juni Maaned i fjor var det mig i omtrent 14 Dage ikke muligt at komme til Minen paa Grund af Is, medens der var fuldstændig isfrit under Sanerut. Bugten var for øvrigt i Sommer ogsaa Samlingsplads for en stor Mængde pragtfulde Isfjelde, som med gunstig Vind vare drevne herind og komne paa Grund paa de meget ujævne Dybder.

Den mest regulære Adgang til Minen og Havnen er fra Sydvest-pynten af Sanerut og nord eller syd om Kinertut [K'ernertut] Øerne efter Skibets Dybgaende, men efter at Kortlægningen er tilendebragt, kan man og passere mellem Land og Øerne og mellem Umananguak Øerne.

Metode og Hjælpemidler i Kortlægningen

Til Vejledning for Sejladsen er opført flere Varder, og gjennem alle Adgangsvejene føre Ledemærker, og Toningeringer ere optagne, saaledes at de kunde kjendes af Skibene, ligeledes rundt om de farligste blinde Skær.

En sådan kortlægning foregår i korte træk på følgende måde:

Hele det areal, der skal kortlægges, må omspændes af et net af trekanter, og efter en rekognoscering over hele arealet for at finde de hensigtsmæssigste steder for trekantspidserne, opstilles i disse varder eller stænger med flag.

På et passende sted udmåles dernæst med en theodolith med Stam-

pfers skrue²⁸ en grundlinie, idet instrumentet opstilles i grundliniens ene endepunkt, medens et stadie, der er en stage med to skiver med nøjagtig markerede centre, opstilles i det andet endepunkt. Afstanden mellem skivernes centre udmåles nøjagtig, og ved efterhånden at stille kikkertens trådkors overet med skivernes centre og læse af på skruen, og endvidere læse af for kikkerten stillet horisontalt, fås midler til beregning af afstanden mellem theodolith og stadie. Retningen af grundlinien på jordoverfladen bestemmes ved observation af solen. Ved vinkelmåling med theodolith i grundliniens endepunkter og en af stationerne kan dennes koordinater i forhold til grundliniens ene endepunkt beregnes. På denne første trekants sider bygges da andre trekanter op, til hele triangulationen er færdig.

Foruden disse stationer oprettes langs kysterne talrige bistationer, ligeledes rundt alle større øer, der bestemmes og beregnes i tilslutning til hovedtrekantnettet. Kystkonturerne ere bestemte dels ved bistationernes plads og dels ved skitser tagne mellem bistationerne fra båden, idet man sejler langs kysten og bestemmer retninger og afstande ved hjælp af kompas og uhr. Til grund for kortene over større bugter og de specielle havnekort ligger særlige triangulationer, ligeledes for øgruppernes vedkommende.

Fra hovedstationerne, der som regel ere højt beliggende, tegnes skitser ud over alle omliggende øer og mindre øgrupper, og retninger bestemmes ved theodolith målinger. Efterhånden som arbejdet skrider frem, tegnes et arbejdskort, hvorefter oplodningen og bestemmelsen af skær og grunde kan begynde.

Absolutte Længdebestemmelser ere ikke tagne, men Triangulationen er knyttet til Punkter, hvis Længde og Bredde er fastslaaet, henholdsvis Godthaabs og Frederikshaabs Koloniflagstænger og ved dette Kort [det vides ikke hvilket kort forfatteren har villet anvende] til en Varde paa Malenefjeld²⁹, der er bestemt af Bloch nordfra og Garde sydfra.

I 1909 naaede jeg at blive færdig med Bugten syd for Nyboes Kanal og Kysten af Alangorssuak indtil forbi Kobberminen. Den 24nde September sluttedes af for det Aar, hvorpaa Rink blev lagt i Vinterkvarter ved Ivigtut og Expeditionen rejste hjem.

Min Expedition 1910, Kobberminebugten, Julianehaabs Distrikt, Baaker

I begyndelsen af Maj 1910 gik vi derop igjen og fuldendte i løbet af Sommeren Kortet over denne Egn.

I Eftersommeren bestemte jeg i Julianehaabs Distrikt en Del nyfundne Skær og Grunde, ligesom der opstilledes en Del Sømærker. Af disse Sømærker eller Baaker, som de kaldes, har Expeditionen i alt opstillet 11, nemlig 1 ved Sydenden af det tidligere omtalte Narssakløb syd for Godthaab, 1 ved Fiskernæsset, 3 ved Frederikshaab og 6 i Julianehaab-distriktet.

De bestaar af et System af Jerndragere og Jernstænger, som samles paa Opstillingsstedet ved Hjælp af Bolte og Møtrikker og forsynes med en kjendelig Topbetegnelse som en Ballon eller Trekant og ere i opstillet Tilstand 20 Fod høje.

Det var ofte et brydsomt Arbejde at få dem stillet op, hvad enten det var paa smaa lave Yderøer, hvor det paa Grund af Brænding var vanskeligt at lande, eller naar de undertiden skulle slæbes ret højt til Fjælds.

For at fastholde dem til Stedet udboredes først 3, hver 1. kvarter lange, Huller i Klippen og i hver af Hullerne faststøbtes med Bly Øjebolte, hvortil Baaken surredes med Staaltraads Tovværk. Med stadig Afløsning ved Stenborene tog det omtrent 1 Dag for hver.

Endelig den 31^e August i fjor kunde jeg slutte af for godt, hvorpaa Baa-den atter blev lagt i Vinterkvarter i Ivigtut.

Afslutning

Efter i disse 4 Somre at have berejst Grønland fra Umanak til Julianehaab var det med virkelig Vemod, at jeg den 17de September stod ud fra Ivigtut og om Eftermiddagen saa Julianehaabs Distrikts pragtfulde Alpe-landskab forsvinde i det Fjærne.

I et Land af Grønlands Udstrækning er Kortlægningen selvfølgelig ikke færdig med disse Arbejder, og med de Farer og Besværligheder som Sejladsen paa Grønland altid medfører, maa det haabes, at der maa kunne afsees baade Personel og Penge til at fortsætte, naar Kravene atter lyder.

Kilder

- Kilde nr. 1: **Topsøe-Jensen og Marquard**: Officerer i Den dansk-norske Søetat 1660-1814 og Den danske Søetat 1814-1932. København 1935.
- Kilde nr. 2: The Mineralogical Record, March-April 1993, volume 24, number 2. Tucson, Arizona.
- Kilde nr. 3: Dansk biografisk Håndleksikon, København 1926.
- Kilde nr. 4: **Pontoppidan og Teisen**: Danske Søofficerer 1933-1982. København 1984.
- Kilde nr. 5: **Gustav Holm**, Østgrønlandernes ven, T.f.S. nr. 4 – 1995.
- Kilde nr. 6: **H. Degenkolv**: Den danske flaades skibe i sidste aarhundrede, København 1906.
- Kilde nr. 7: Personlig meddelelse (manus Secher & Burchardt) til P. Borg fra cand.scient., seniorgeolog ved GEUS Karsten Secher, Hellerup.

Tillæg

**Instruks
for
Premierløjtnant J. Borg
som Leder af en Opmaalingsekspedition til Grønlands Vestkyst**

§ 1.

Kommissionen overdrager Dem ledelsen af en Opmaalingsekspedition til Grønlands Vestkyst i indeværende Aars Sommer og til Assistance ved Deres Arbejde at medtage efter Deres Forslag Underbaadsmand N. Petersen.

Afrejsen finder Sted herfra den 1' April med den grønlandske Handels damper "Hans Egede".

§ 2.

Fra Direktoratet for den kongelige grønlandske Handel, på hvis Foranledning Ekspeditionen foretages, foreligger en Anmodning om en Undersøgelse og Revision af Kortene over Godthaab og Frederikshaab Distrikter, derunder navnlig en undersøgelse af Narssak-Løbet i Godthaab Distrikt og optagelse af et Specialkort over Farvandene ved Frede-

rikshaab Umanak til brug for Kystdampere. Direktoratet har endvidere vedlagt den hermed følgende Afskrift af Skrivelser fra Direktoratets Skibsførere angaaende de enkelte punkter paa disse Strækninger, som særligt ønskes undersøgt. Afskriften returneres efter Afbenyttelsen.

Endvidere meddeler Direktoratet, at det til Godthaab og Frederikshaab har udsendt Baaker og Varder til Opsætning under Ekspeditionens Tilsyn og Bestemmelse.

Det forannævnte Arbejde skal paabegyndes med Godthaab Distriktet, og først, naar dette er forsvarligt fuldført og rimeligt Hensyn taget til de fremkomne Ønsker, maa De begive Dem Syd paa.

Detaljerede Instrukser for Arbejdets Udførelse kan selvfølgelig ikke gives, men man henviser Dem til Deres egen Konduite og Deres Kendskab til grønlandske Forhold, og man skal tilføje, at Direktoratet er anmodet om, at der maa blive ydet Dem al mulig Assistance af de i de paagældende Farvande lokalkendte folk.

Under Deres Færden paa Grønlands Vestkyst og dennes Fjorde paalægges det Dem at have Deres Opmærksomhed henvendt paa de der-værende Sømærker, deres Tilstand, deres Mangler og om Ønskeligheden af fleres Anbringelse, hvilke Iagttagelser skal tjene som Vejledning, naar formentlig næste Aar et gennemgribende Eftersyn og Komplettering af Vestkystens Sømærker skal foretages.

Arbejdet afsluttes saaledes, at De kan være tilbage i København i Slutningen af September, idet man overlader til Dem selv at vælge den hensigtsmæssigste Hjemroute.

§ 3.

Om Bord i Handelens Skibe har De og Deres Ledsager fri Station, og under Deres Ophold paa Vestkysten, naar De er borte fra nævnte Skibe, tilstaas Dem 2,75 Kr. hver daglig i Kostpenge.

Fra Handelen vil De modtage et Kreditiv for at kunne hæve de nødvendige Kontanter.

§ 4.

De afgiver Kvittering for alle Genstande, der udlaanes Dem fra Kommissionens Beholdninger.

§ 5.

Alle Resultater af Deres Opmaalinger, Undersøgelser m.m. er Kommissionens Ejendom.

§ 6.

Efter hjemkomsten afgiver De en kort Beretning til Kommissionen om Udbyttet af Deres Ekspedition, ligesom De til den indsender Regnskab.

Kommissionen for Ledelsen af de geologiske og geografiske Undersøgelser i Grønland.

København, den 27' Marts 1908.

(sign.)

Noter:

1. Wilhelm August Graah (897(1075)), 1793-1879. Premierløjtnant, senere kaptajn og direktør for Grønlandske og færøske Handelsselskab. Leder af ekspedition på Grønlands vestkyst 1823-24. Leder af ekspedition på Grønlands østkyst 1828-31. Kilde nr. 1, se kildeoversigt.
2. Karl Ludwig Giesecke, 1761-1833. Døbt Johann Georg Metzler! Født i Augsburg, Tyskland, død i Dublin, Irland. Skuespiller, mineralsamler og fra 1813 professor i mineralogi ved Royal Dublin Society. Opholdt sig i Grønland 1806-13 og fandt kryolitforekomsten i Ivigtut i 1806. Kilde nr. 2, se kildeoversigt.
3. Hinrich Johannes Rink, 1819-1893. Grønlandsforsker. Kilde nr. 3, se kildeoversigt.
4. Croquis = skitse.
5. Samuel Petrus Kleinschmidt, 1814-1886. Sprogforsker. Kilde nr. 3.
6. 1860'erne.
7. Charles Vigant Monterossi Falbe (1068), 1826-1871. Premierløjtnant, senere karakteriseret kaptajn. Deltog i grønlandsekspedition 1863-64 sammen med løjtnant Bluhme. Kilde nr. 1.
8. Hans Emil Bluhme (1100), 1833-1926. Løjtnant, senere karakteriseret kommandør og medlem af Folketinget. Deltog i grønlandsekspedition 1863-64. Kilde nr. 1.
9. Gustav Frederik Holm (1174), 1849-1940. Premierløjtnant, senere lodsdirektør. Deltog i grønlandsekspeditioner i 1876, 1880, 1881 og 1883-85 (konebådsekspeditionen). De sidste 3 som leder. Kilde nr. 1, 4 og 5.
10. Jens Arnold Diedrich Jensen, antog i 1911 efternavnet Bildsøe (1179), 1849-1936. Premierløjtnant, senere navigationsdirektør. Kilde nr. 1 og 4. Deltog i grønlandsekspeditioner i 1877, 1878, 1879, 1884 samt 1885. De sidste fire som leder. Kilde nr. 1 og 4.
11. Knud Johannes Vogelius Steenstrup, 1842-1913. Geolog og grønlandsforsker. Kilde nr. 3.
12. Rørd Regnar Johannes Hammer (1193), 1855-1930. Premierløjtnant, senere kommandør og ekvipagemester. Deltog i grønlandsekspeditioner 1879-80 samt 1883. Kilde nr. 1.
13. Carl Hartvig Ryder (1217), 1858-1923. Premierløjtnant, senere kaptajn og efter afsked fra marinen direktør for Meteorologisk Institut. Kilde nr. 1.
14. Jacob Christian Demant Bloch (1230), 1859-1944. Premierløjtnant, senere kommandør og direktør for Søkartarkivet. Efter afskeden kommandant i Nyboder. Deltog i grønlandsekspeditioner 1886-87 samt 1890. På den sidste som leder. Kilde nr. 1 og 4.
15. Frode Benjamin Froda (1286), 1868-1947. Premierløjtnant, senere kaptajn. Deltog i grønlandsekspeditioner i 1894 (Moltkes, se note 18) og 1897. På den sidste som leder. Kilde nr.

SØOPMÅLING I GRØNLAND

- 1 og 4. Se endvidere T.f.S. nr. 4/AUG og 5/OKT 1997, der omhandler Jacob Thorvald Borgs dagbog fra ekspeditionen i 1897.
16. Der henvises til T.f.S. nr. 4/AUG og nr. 5/OKT 1997.
17. Thomas Vilhelm Garde (1223), 1859-1926. Premierløjtnant, senere kontreadmiral. Deltog i Gustav Holms konebådsekspedition 1883-85. Endvidere på grønlandsekspedition i 1893. Kilde nr. 1.
18. Carl Poul Oskar greve Moltke (1278), 1869-1935. Premierløjtnant, senere kammerherre, overordentlig gesandt og befuldmægtiget minister. Udenrigsminister i ministeriet Stauning 1924-1926. Deltog i T.V. Gardes ekspedition til Julianehåbs distrikt og indlandsisen i 1893, ledede opmålingsekspedition i SV-Grønland i 1894. Gik uden for nummer i 1897. Kilde nr. 1.
19. Skrueskonnerten FYLLA, deplacement 560 tons. Stabelafløbning på Orlogsværftet d. 1. juli 1862, udgået af Flådens tal i 1894, ophugget 1903. Chef om bord i 1884 var Kaptajn C.O.E. Normann (1140) (1839 – 1899). Marineministeriet udtrykte d. 18. marts 1885 sin anerkendelse for det store udbytte af hydrografiske arbejder med FYLLA ved Grønland og Island og for samling af videnskabeligt materiale. Kilde nr. 6.
20. Det fremgår af instruks for min farfar, at "til at assistere Dem ved Deres arbejder er bestemt Underskibsminor Krag".
21. Se T.f.S. nr. 4/AUG og nr. 5/OKT – 1997.
22. En kvartmil er en ældre betegnelse for en nautisk mil, d.v.s. 1852 meter. Betegnelsen synes at hidrøre fra, at denne afstand er ca. en fjerdedel af en mil til lands.
23. Som det fremgår af vedlagte instruks i afskrift ledsagedes Premierløjtnant J.T.Borg af Underbaadsmænd N. Petersen. Denne deltog ligeledes i ekspeditionerne i 1909 og 1910.
24. Josva minens position er 60 grader 52' N, 48 grader 11' V. Kobberminen Innatsiaq ved Alannorsuaq omfattede Josvagruben fra 1905-14 (15) og i 1909-10 tillige Liliangruben. Resultatet af otte års minedrift blev brydning af 2252 tons kobbermalm, der blot resulterede i ca. 90 tons kobber. Der brødes endvidere godt 50 kg. sølv og ½ kg. guld. Minen lukkede med et tab på flere millioner kroner i datidens mønt. Kilde nr. 7.
25. Lilian minen, som var beliggende knap 1 km. syd for Josva på den anden side af bugten med Ellens havn.
26. Kanalen på overbæringsstedet gav en gevinst på ½-1 dags ekstra sejlads. Da arbejdet i kobberminen var godt i gang i 1907, blev sprængningsarbejdet til en kanal sat i gang, og d. 20. juli 1908 kunne det første skib sejle gennem "Nyeboes Kanal", hvor tidligere overbæringsstedet Itilliastiaq var. Kanalen er 4 m. bred med 2 m. vand ved højvande og op til 3 m. ved springtidshøjvande, og med disse mål ville en del mindre kuttere og rejsebåde på 30-36 fod kunne passere. Nyeboes kanal er stadig en vigtig del af indenskærstruten for mindre fartøjer. Kilde nr. 7.
27. Marius Ib Nyeboe, 1867 – 1946, ingeniør. Fra 1907 direktør for Grønlands Minedrifts A/S. Selskabet var aktivt helt frem til 1925, og det blev efter stilstand likvideret i 1933. Kilde nr. 7.
- 28 A. S. Stampfer's nivellerinstrument var et nivellerinstrument med mikrometerskrue, som tidligere tiders nivellerinstrumenter var udstyret med - senere også teodoliter, indtil disse forsynedes med en højdekreds. Anordningen gjorde det muligt inden for en snæver vinkel at måle vertikalt. Stampferskruen var en mikrometerskrue, hvis skala angav dele af enhederne på en gradbue anbragt direkte på instrumentet. Måling til to faste afmærkninger på et stadie gjorde det således muligt at bestemme afstand. Stampfer-skruen anvendes ikke mere, men princippet bruges stadigvæk. Afstande af pågældende størrelsesorden måles nu horisontalt til en standard-lægte. Målt vinkel og tilsvarende afstand er tabellagte. (Kilde: Orlogskaptajn J.M. Kilt).

B. Om anvendelsen kan følgende anføres:

»§ 47. Benyttelse af Stampfers Nivellerinstrument.

1. Trigonometrisk Højdemåling. Et Nivellerinstrument med Mikrometerskrue egner sig udmærket til Måling af de i § 46 omtalte Zenitdistancer, idet man maaler Højdevinkelen eller Dybdevinkelen af den terrestriske Genstand regnet fra det horisontale Plan. Zenitdistancen faar man da ved at subtrahere Højdevinkelen fra eller addere Dybdevinkelen til 90o. Fremgangsmaaden bliver følgende: Instrumentet indstilles, saa at Libellen staar paa Nul, og Mikrometerskruen aflæses. Dernæst indstilles Genstanden paa Kikkertens vandrette Traad, hvorpaa Mikrometerskruen atter aflæses. Af disse to Aflæsninger findes Højde- eller Dybdevinkelen ved Hjælp af Instrumentets Vinkelligning (62), og naar Zenitdistancen er fundet, findes Højdedifferensen af Formel (64) eller en af de andre i § 46 fremstillede Formler.«
(Kilde: Lærebog i Opmåling, 2. Del, udarbejdet til brug ved Søværnets Officersskole af H.O. Ravn, Kaptajn i Flaaden, København 1911, pp. 202-203. På de følgende sider i kilden gøres ved brug af eksempler udførligt rede for brugen af instrumentet, ligesom den ved brugen af instrumentet opnåede nøjagtighed beskrives, sat i forhold til direkte måling med målebånd eller målebånd).

C. S. Stampfer var professor og medlem af Det kejserlige Videnskabernes Akademi i Wien. Han har udgivet i hvert tilfælde følgende værk:

»*Theoretische und praktische Anleitung zum Nivelliren und zu andern damit verwandten, beim Eisenbahnbau vorkommenden geometrischen Arbeiten, sowohl mittels der verschiedenen gewöhnlichen, als der vorzüglichsten neueren Nivellir-Instrumente; mit besonderer Rücksicht auf die verbesserten Nivellir-Instrumente aus der Werkstätte des kaiserlichen königlichen polytechnischen Institutes zu Wien*«.

Bogen kendes som kommet i tredje oplag hos Carl Gerold og Søns forlag, Wien 1852.

29. Malenefjeld ligger ved Godthåb.

MARITIM DEBAT

Et nyt nederlag for Den Danske Marine?

Samtidig med at de, der styrer Forsvarets biblioteksvæsen, har fremsendt en plan til Forsvarschefen. med forslag om nedlæggelse af Marinens Bibliotek i dets nuværende form og lokaliteter på Holmen for sammenlægning i et fælles bibliotek for Forsvaret andetsteds, har man pr. 1. februar d.å. ikke genansat den hidtidige søofficer, som var marinebibliotekar, men erstattet denne med en oberstløjtnant af Hæren. Begge dele er skridt, der stærkt vil forringe bidrag til og forståelse af hele den maritime kultur og aktivitet, som er så væsentlig for søfartsnationen Danmarks eksistens og bevidsthed om sin historie. Mange, der har beskæftiget sig med maritim forskning, skrivning og foredragsvirksomhed, herunder mange udenfor Forsvaret, vil beklage dette skridt og komme til at savne den ekspertise, gode vejledning og service, som et selvstændigt marinebibliotek med en ældre og historisk indsigtsfuld søofficer som leder har kunnet yde i en lang årrække.

Uden at gå i detaljer, vil denne organisationsændring medføre en stærk begrænsning i hurtig og nem adgang til behørigt og alsidigt kildemateriale, maritime publikationer, tidsskrifter og undervisningsmateriale m.v., herunder ikke mindst relevant billedmateriale. Den vil også medføre en mangel på maritim ekspert-vejledning for alle, som beskæftiger sig med eller interesserer sig for - og ikke blot dansk - maritim forskning, historieskrivning, undervisning etc .. Der kan henvises til indlægget under »Maritim Debat« i dette tidsskrifts nr.6/2008 for en nærmere redegørelse for fremtidsplanerne og de heraf følgende konsekvenser for Marinens Biblioteks klienter ..

Forslaget til organisations-ændringen er tilsyneladende et led i de senere års »fællesværns ideologi«, hvor man nedlægger velfungerende institutioner og erstatter dem med andre, der endnu ikke har formået at bevise deres fortrin og berettigelse, og hvor man har svært ved »at skelne skidt fra kanel« i en misforstået tro på, at alle kan alt. Det er en ideologi, som har fået politisk støtte, fordi man har argumenteret for at kunne spare penge og personel ved sådanne nyordninger. Beviser herfor mangler, ikke mindst fordi en forventet langsigtet besparelse aldrig har nået at manifestere sig, før nye omlægninger og indskrænkninger er blevet sat i værk. Man mindes den karakteristisk en fremmed diplomat engang gav Dansk Militær, da han sagde.« De Danske de ordne og omordne og ere dog aldrig i orden«.

Som gammel marinemand og skribent føler man, at en nedlæggelse af Marinens Bibliotek i sin hidtidige selvstændige form med en søofficer som marinebibliotekar vil være et tab - ikke alene for

Søværnet - men for hele det maritime Danmark. Det er, som det ses, en plan, som folk udenfor Søværnet regi har iværksat og håber på at få gennemført på trods af advarsler fra mange sider. Der har fra initiativtagerne s side helt klart manglet indsigt og udsyn for konsekvenserne af en sådan organisationsændring, og det forekommer også trist, at nogle søofficerer i ledende stillinger tilsyneladende ikke har formået at stoppe disse planer, mens tid var. Det er også åbenbart, at beslutningstagerne ikke har villet lytte til de mangfoldige protester fra Marinens Biblioteks hidtidige brugerkreds mod denne bebudede organisationsændring. Man kunne have håbet på, at de havde haft digteren Casparis manende vers linie i erindring: »Så lyt til den rungende stemme fra havet, og stå som den trodsige høvding i kavet, og slyng det mod trusler og slyng det mod vold, klart skib det er Tordenskjold«.

Nu vil en del læsere måske spørge, hvad skade en sammenlægning af Forsvarets biblioteker kan gøre. Det vil først og fremmest være, at alle de værns-specifikke sager vil blive besværligere og måske endog umulige at få hold på og dermed i fremtiden vil få en ringere belysning. Til lige, at der ikke længere vil være de rette fagfolk, som kan vejlede kunderne. Der er for Marinens vedkommende meget - også nyere - af Danmarks maritime historie, som trænger til at blive belyst og udgivet på forskellig vis. Man kan starte med sidste verdenskrig, hvor først og fremmest handelsmarinen var med til at hjælpe i kampen mod diktaturtaterne, men hvor også nogle danske marinefolk og marineflyvers ude og herhjemme var med i de allierede s krigsførelse i kampen for demokratiets sag. Også i kontakten med det neutrale og især efter 1943 hjælpssomme Sverige havde søens mænd meget at bidrage med. Der er fra den tid erindringer i arkivalierne, som bør studeres og belyses. Og lige så stærkt må Marinens indsats under den kolde krig i videste betydning ønskes historisk belyst, for både Orlogsflåden og Handelsflåden gik fra starten ivrigt ind i NATO samarbejdet og deltog i og bidrog til udbyttet af alliancens bestræbelser på at holde en ny verdenskrig fra døren. Det var en indsats som blev markeret og vedligeholdt til afslutningen af den kolde krig blandt andet med vor inddragelse i alliancens stående flådestyrker og deltagelse i et utal af maritime øvelser, alt sammen noget, som det hidtil eksisterende marinebibliotek ville kunne hjælpe med at dokumentere og få belyst. Der er med god hjælp herfra allerede udgivet nogle bøger herom, men mere vil kunne skrives, hvis de respektive forfattere kan bevare den hidtidige gode kontakt med Marinens Bibliotek.

Og så er der tilbage hele indsatsen efter den kolde krig med Danmarks alliance og koalitions engagement i Østersøen, Middelhavet, Den Persiske Golf og udfordringer i Østafrika for ikke at forglemme vor maritime indsats for rigsfællesskabet omkring Færøerne og Grønland i Nordatlanten og de fortsatte bestræbelser for at øge overvågningen og sikkerheden i vore hjemlige gennemsejlingsfarvande. Der vil være rigeligt for fremtidige marinehistorikere, andre forfattere, undervisere og foredragsholdere at gå i gang med, når blot de kan bevare den eksisterende nemme adgang til kildematerialet og den hidtidige gode vejledning og service på Marinens Bibliotek.

(1617)

BOGANMELDELSER

SAMVÆR OG KAMMERATSKAB, SØOFFICERS-FORENINGENS HISTORIE GENNEM 150 ÅR 1859-2009

*Hans Christian Bjerg,
Udgivet af Søofficers-Foreningen 2009,
Indbundet, 110 sider, illustreret med sort/hvide og farvebilleder og
tegninger, indholdsfortegnelse, forord af formanden for
Søofficers-Foreningen, kilder, bilag med angivelse af
Søofficers-Foreningens formænd fra 1878 til dato.
Bogen kan erhverves ved henvendelse til Søofficersforeningen
sof@mil.dk mod betaling af forsendelsesudgifter.*

I anledning af Søofficers- Foreningens 150 års jubilæum den 2 april 2009 har foreningen fået marinehistorikeren Hans Christian Bjerg til at udarbejde dette festskrift. Det er på samme tid en opdatering og en fortsættelse af kommandør H. E. Foss tidligere jubilæumsskrifter fra 75 års og 100 års jubilæerne i 1934 og 1959 og en ny og samlet selvstændig beretning om foreningens opståen i midten af 1800-tallet og om dens liv og virke i de forløbne 150 år frem til i dag. Festskriftet giver dermed også et godt indblik i hvordan Søofficers-Foreningen fungerer i nutiden til glæde for sine medlemmer og for de udvalgte andre brugere, der gives adgang til at benytte foreningens faciliteter i Søkvæsthuset.

Foreningens bestyrelse har fået en god idé, og Bjerg har kvitteret med en velredigeret og velskrevet beretning, der opdelt i fire periodemæssige kapitler behandler først forhistorien frem til 1865, hvor foreningen var etableret i lovmæssigt faste rammer, så de to følgende årtier 1865 - 1885 med skiftende fysiske rammer samt en afklaring af samvirket med søofficerernes andet fælles samlingspunkt, Søe-Lieutenant-Selskabet, fulgt af perioden i Odd Fellow- eller Concert-Palæet 1885-1942 og endelig tiden fra 1942 til i dag, hvor foreningen har haft hjemme i Søkvæsthuset.

Undervejs får vi gode glimt af foreningens vilkår og virke med periodevis pengeproblemer og et overblik over de mange ture omkring lovene, hvor især adgangskriterierne har givet anledning til mange overvejelser og kraftfulde meningsudvekslinger.

Begge søofficerernes samlingspunkter, det faglige Søe-Lieutenant-Selskabet og den sociale og selskabelige Søofficers-Foreningen har på hver deres måde deres rødder i det sene 1700-tals Søe-Lieutenant-Selskabet meget kontant ved den studievirksomhed, der blev indledt i efteråret 1784 og som hurtigt førte til dannelsen af et egentligt lukket og fortroligt selskab til styrkelse af søofficerernes faglige dygtighed. Den selskabelige forenings senere tilblivelse kan mere diffust kobles til den forenings- og klubkultur, der voksede op i hovedstaden, og hvor et antal søofficerer var aktive og agtede deltagere. Krigsårene 1807-14 og 1848-50 skabte afbrud - som senere også 1864, 1914-18 og 1940-45 - medens man i fredeligere tider får tid og muligheder for at søge et socialt og gerne festligt samvær ved siden af tjenesten. Først mødtes man uformelt - siden mere struktureret og jævnlige, og fra vinteren 1852-53 øjensynligt så regelmæssigt hos Madam Vincent på Kongens Nytorv 5, at tre søofficerer måtte forfatte en redegørelse til Magistraten med understregelse af virksomhedens trods de regelmæssige sammenkomster dog så løse og uformelle form, at man ikke kunne kaldes en egentlig klub og derfor - hvad der var det vigtige - ikke skulle erlægge en særlig klubskat. Operationen lykkedes - man slap for beskatningen - men skrivelserne er samtidig et tidligt vidnesbyrd om, at noget var i gang. Foreningens senere angivne officielle fødselsdag den 2 april 1859 blev af kommandør H. E. Foss baseret på oprettelsen af en konto i Sparekassen for Kjøbenhavn tilhørende »Søofficers-Selskabet ved Capitainlieutenant Jacobsen og Gjødesen« med første indførsel den 5 april 1859. Hans Christian Bjerg redegør grundigt for detektivarbejdet for at få denne antagelse verificeret og at få klarlagt en holdbar dato for Søofficers-Foreningens formelle oprettelse, men må konstatere, at det lader sig ikke afgøre - der er tale om en kun i brudstykker kendt proces over 10-15 år - afsluttende med at der i 1865 med sikkerhed findes en fungerende forening med betegnelsen Søofficers-Foreningen. Men den 2 april er jo en god søværnsdato - og 1859 passende midt i den pågældende 10-15 års periode, det drejer sig om. Endeligt har den 2 april vundet en vis hævd i kraft af jubilæet i 1959 - selvom netop usikkerheden havde været grund til, at man ikke afholdt et egentligt jubilæumsarrangement i 1934, men nøjedes med at udgive et festskrift.

I de første tyve år under fastere foreningsrammer fra 1865 til 1885 havde foreningen til huse ikke mindre end tre forskellige steder efter starten hos madam Vincent, nemlig Hotel Phønix i Bredgade ca. 1863-1870, Alex Vincents Restaurant på Gammelholm 1868-80 og endeligt i Prins Vilhelms Palæ på Set. Annæ Plads 1880-85, og på dette sidste sted for første gang med egne egentlige klublokaler. Foreningens indre liv udvikledes tillige, øjensynligt fra en lidt vanskelig start, hvilket illustreres med

et uddrag fra admiral Henri Konows (1862-1939) tilbageblik fra 1930'erne på hans første møde som ganske ung officer med klublivet: » ... *Nogle admiraler og kommandører beherskede pladsen og tumlede sig på billard'et - foreningens eneste attraktion. Ved min indtræden tilkastede disse gamle herrer mig blikke, der sagde mig så meget som, at min nærværelse egentligt var upåkrævet. ...* » Heldigvis kan han dog umiddelbart fortsætte om sine helt andre erfaringer allerede syv år senere i 1890, hvor: » ... *livet i foreningen (var) ikke til at kende igen. gamle og unge havde fundet hinanden; Søofficers-Foreningen var blevet, hvad den burde være, en klub hvor gamle og unge stod på lige fod. ...*«. Denne nye ånd har holdt sig og er den dag i dag kendetegnende for fællesskabet i foreningens liv.

I 1882 fik man også efter et par ture omkring emnet løsnet den gordiske knude omkring samvirket mellem det faglige og fortrolige Søe-Lieutenant-Selskabet og den selskabelige Søofficers-Foreningen, paradokset med de to sammenslutninger med forskelligt formål og virkemåde, men i hovedsagen samme medlemskreds. Søofficererne blev efter dybsindige drøftelser og overvejelser enige med søofficererne om et sæt midlertidige bestemmelser for samvirket, hvor kernen er det stadig gældende, at Søe-Lieutenant-Selskabet kan afholde sine møder i foreningens lokaler, og at disse møder kan indledes og afsluttes med en selskabelig del under brug af foreningens faciliteter. Den 15 februar 1882 afholdtes således for første gang et møde i Søe-Lieutenant-Selskabet i Søofficers-Foreningens lokaler.

I 1885 kunne der ikke opnås enighed med udlejeren om en 5-årig forlængelse af lejemålet i Prins Wilhelms Palæ, men dette viste sig at være held i uheld, idet man i stedet fik mulighed for at flytte ind i større og velegnede lokaler i Concert-palæet - som senere blev til OddFellow Palæet - i Bredgade. Her blev man de næste 57 år frem til 1942 og i perioden 1891-1918 tillige med Marinens Bibliotek indlogeret i tilslutning til foreningen.

Det er også her foreningens fremragende maleri- og genstandssamling grundlægges for siden stadigt at tilføjes nye dele. Sideløbende møbleres lokalerne ved gaver og indkøb ud fra ønsket om at præsentere et smagfuldt miljø med en udpræget privat stemning. Et princip, der stadig fastholdes i de nuværende lokaler.

Foreningens aktiviteter i Odd-Fellow tiden falder ud i to meget forskellige perioder 1885-1914 og 1918-42 adskilt af krigs årene 1914-18. På afstand forekommer den første tid før det store ragnarok solbeskinnet

blandt andet med involvering i markante engelske og tyske flådebesøg, medens mellemkrigsårene ligger i skygge præget af en marine under konstant reduktion og med uklare opgaver. Et forsøg på at løfte stemningen med en »Søkooptimist-Fest« med underholdning ved udvalgte medlemmer i februar 1927 blev ganske vist en bragende succes, men det blev også en enlig svale og først fulgt af et tilsvarende arrangement i april 1946.

I festskriftet giver det anledning til at citere kontreadmiral E. J. Saabys fortælling om den uddannelse som tryllekunstner, som han i al hast så sig nødsaget til at tage, da han af sin chef blev beordret til at bidrage med tryllerier til underholdningen i 1927.

Søofficers-Foreningen har i de 150 år levet under (mindst) 5 forskellige sæt love og ikke mindre end 14 større eller mindre revisioner af dele af lovene. Hans Christian Bjerg giver den bestandige lovvandring god plads, og det er fortjent, fordi alle de større ændringer har været nødvendige for at tilpasse foreningens grundlag til skiftende tider og frem for alt til skiftende forsvarsordninger med tilhørende personelordninger. Nyordninger der har gjort det nødvendigt gang på gang at tage fat på et erfaringsmæssigt vanskeligt emne, nemlig adgangskriterierne. Hvem skulle have lov til at kunne optages som medlem i Søofficers-Foreningen, efterhånden som officer i søværnet ikke længere var et entydigt begreb med kun en uddannelsesretning som ved foreningens stiftelse? Ved hver runde har debatten stået mellem tilhængere af en restriktiv linje og tilhængere af at åbne op for de stadigt flere officersgrupper, der indgik i eller havde tilknytning til søværnet, samt for andet personel af betydning for søværnet som for eksempel de mange ingeniører i ledende stillinger, hvis virke har været lige så nødvendig og betydningsfuld for søværnets udvikling og kampkraft, som officerernes. I det lange perspektiv må det konstateres, at tilhængerne af mere åbne adgangskriterier har haft fremgang, men at de restriktive på den anden side har bevirket, at det ikke har taget rovs. De nugældende bestemmelser fortjener i den sammenhæng at citeres fra bogen:

»Som ordinære medlemmer kan optages tjenestemandsansatte og tidligere tjenestemandsansatte officerer i Søværnet og tilsvarende officerer i Hjemmeværnet, i Forsvarets Intendanturkorps, i Forsvarets Lægekorps samt orlogsprovst.

Anmodning om optagelse sendes til bestyrelsen, der afgør om betingelserne for optagelse er opfyldt .

Som ordinære medlemmer kan endvidere optages personer, der har særlig tilknytning til og interesse for Søværnet. Beslutning om optagelse

af sådanne medlemmer træffes på en generalforsamling efter motiveret indstilling fra en enig bestyrelse.»

Gennem bogen er i et antal »faktabokse« år for år listet foreningens medlemstal. Det forhold, at medlemstallet nu er det hidtil højeste, må ikke mindst tilskrives en fornuftig udvikling af adgangskriterierne, ligesom foreningens almene velbefindende taler for, at nye grupper af medlemmer ikke har skadet men i stedet styrket opfyldelsen af foreningens formål.

Den 1 november 1941 fik Søofficers-Foreningen fra Marineministeriet et tilbud man ikke kunne sige nej tak til. Efter viceadmiral Rechnitzers afgang var den store admiralslejlighed på ca. 550 m² i Søkvæsthuset blevet ledig, idet den nye chef for søværnet, viceadmiral Vedel, ville blive boende i sin villa i Hellerup. Da man samtidig var blevet mindre tilfreds med forholdene på de 330 m² i Odd-Fellow Palæet, og da lokalerne i Søkvæsthuset ville blive ændret og istandsat til foreningens formål på overordentligt favorable vilkår, kunne et skifte hurtigt godkendes ved en urafstemning. Indflytning fandt sted i september 1942 efter en ombygning, der blandt andet betød, at den tidligere lejligheds soveværelsesafsnit blev sløjfet og arealet anvendt til en ny stor sal, Kongesalen. Et bedre hjem for Søofficers-Foreningen end de smukke lokaler i det historiske Søkvæsthus kan ikke tænkes, og det giver perfekt mulighed for at opnå den stilfulde men samtidigt private atmosfære, som er målet. Efter krigens ophør kunne foreningsaktiviteterne starte op igen fra sommeren 1945 i disse nye fremragende rammer. Virksomheden udvikledes over de følgende 10-15 år til det mønster, der stort set svarer til det, der eksisterer i dag. I bogen gives en oversigt over alle arrangementer i 1963 - ialt 96, hvoraf de 66 faldt direkte ind under foreningens formål, det vil sige arrangementer som på den ene eller anden måde var for foreningens medlemmer. I 1999 var totalantallet faldet til 74, men efter udvikling af driftsformen har det i de senere år været stigende, og forretningsføreren oplyser, at det netop afsluttede 2008 blev ny rekord med 118 arrangementer. En ganske omfattende aktivitet, som styres med sikker hånd af forretningsføreren, som er foreningens eneste ansatte.

Foreningens liv i den seneste periode efter 100-året i 1959 beskrives levende blandt andet med glimt fra »mimrefrokosterne« historie, til hvilket kan tilføjes, at foreningens pensionerede medlemmer ikke er alene om en sådan tirsdagsfrokost tradition, idet gruppen af pensionerede ambassadører ganske tilsvarende afholder en månedlig frokost i Søofficers-Foreningen ugedagen efter vor egen. Videre redegøres for de skiftende driftsformer, der har været anvendt for at sikre en holdbar økono-

mi i foreningen, dramaet om den pludselige og voldsomme huslejestigning i 1967 – som jo i nogen grad forrykkede grundlaget i det gode tilbud Marineministeriet oprindeligt havde givet, da man i 1942 gerne så Søofficers-Foreningen rykke ind i den tomme viceadmiralsbeboelse – samt mere muntre passager om de oftest livfulde generalforsamlinger. Bogen afsluttes med konstateringen af, at foreningens mål om samvær og kammeratskab har holdt gennem alle omskiftelser, og at foreningen står godt rustet til fremtidige udfordringer.

Af kilderne har Hans Christian Bjerg først og fremmest kunnet støtte sig til kommandør H. E. Foss' jubilæumsbog fra 100 års jubilæet: «*Søofficers-Foreningengennem hundrede år 1859-1959*», men han har derudover trukket på sin egen store viden om flådens historie og efterprøvet og suppleret via kildekontroller i de gamle oplysninger. Beretningen er dermed blevet bredere og mere nuanceret i forhold til 1959 skriftet. Fra tiden efter 1959 er der indsamlet informationer om alle aspekter af foreningens liv og vilkår. Det hele er fremstillet i tidsmæssigt velafrundede kapitler med en klar og overskuelig afsnitsopdeling og i et let læst sprog.

Bogen er illustreret med et stort antal fotografier som især viser foreningslokalernes udvikling siden man fik sine første egne lokaler i Prins Vilhelms Palæ.

I dag er trykfejl afløst af pc-redigeringens mysterier. En lille halv snes hovsaer er sluppet igennem kontrollerne, dog kun en enkelt som forstyrrer meningen (s.11).

Bogen er udgivet med støtte fra Farvandsvæsenet, der i dag er husværten i Søkvæsthuset, J. C. Hempels Fond, Krista & Viggo Petersens Fond, Logimatic Engineering A/S og Terma A/S. Der er trykt et oplag på 1000 eksemplarer og alle nuværende medlemmer af SøofficersForeningen har fået tilsendt et eksemplar. Nye medlemmer vil få et eksemplar, når de optages i foreningen.

Søofficers-Foreningen er vel tjent med dette jubilæumsskrift, som præsenterer sig godt og som vil være god og fornøjelig læsning for alle med tilknytning til Søofficers-Foreningen inklusive de, der som faste gæster kan bruge foreningens faciliteter.

(1905)

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER SEPTEMBER/OKTOBER 2008 (uddrag)

BIBLIOGRAFI OG BIBLIOTEKSVÆSEN

Registrant for museets dokument-samling pr. 1. juli 1982
Jørgen H. Barfod
Museet for Danmarks Frihedskamp 1940-1945
Kbh. : [Frihedsmuseets Venners Forlag], 1982. - [114] sider
Registranten omfatter dokumenter beroende i Museet for Danmarks frihedskamp 1940 - 1945.
Opstilling: Bibliografi & Biblioteksvæsen.A.

RETSVÆSEN

Lærebog i søret: til brug ved navigationsskolerne
Aage Neergaard
4. Udgave- København: J. Jørgensen & Co., 1955. - 301 s.
Søret har altid været en del af den sejlene søofficers hverdag. Af naturlige årsager og i langt højere grad end i Hæren er et godt kendskab til folkeret en nødvendighed i den daglige tjeneste. Nærværende værk giver den retsmæssige situation på sørettens område pr. 1955 og er derfor væsentligt kildemateriale inden for fagområdet.

Opstilling: Retsvæsen D.I. Danmark

ADMINISTRATION OG UNDERVISNING

Søværnets Kampinformations-skole
Peter Broberg
Margretheholm: Søværnets Kampinformationsskole, 1969. - 9+15+3+2 s.
Opstilling: Undervisning.A.I.a

KNM Tordenskjold : 1964-2004
Øyvind Garvik
Hundvåg: Norsk Tidsskrift for Sjøvæsen, 2004. - 90 s.
I anledning af den norske våben- og operationsstøtteskoles KNM Tordenskjolds 40 års jubilæum i 2004, er dette værk udgivet. Denne skole samlede meget tidligt, i 1964, uddannelserne i alle marinespecialer; men det kan måske overraske, at for så vidt angår den "Taktiske træner" fik skolen først i midten af 1980'erne et moderne operationssimulationsanlæg. En underholdende og gemytlig bog.
Opstilling: Undervisningsvæsen.A.I.b.

Uniformsbestemmelser for søværnet (UBS)
Århus: Søværnets operative Kom-

mando, 2007. - 10. kapitler,
forsk.pag.
(SOKPUB; 170-628-501(A))
*Søværnet har ved denne publikation fået et nyt "uniformsreglement". Der tages i denne udgave højde for den øgede brug af hvide uniformer og den stigende tilde-
ling af dekorationer, der bl.a. er et resultat af flådens mere langt-
rækkende indsats.*

Opstilling: Uniformsvæsen.A. - EJ
TIL UDLÅN - LOKAL HÅND-
BOG

Forhandlingsprotokol for Værk-
stedsfunktionærernes Sektion
Orlogsværftet
København: Orlogsværftet, 1943
- 1966. - u.pag.

*Forhandlingsprotokol for Værk-
stedsfunktionærernes Sektion
Orlogsværftet. 1943. Forhand-
lingsprotokollen dækker perioden
fra april 1943 henover tiden for
flådens sænkning og tyskernes
overtagelse af ledelsen af Orlogs-
værftet. Genopstarten af Orlogs-
værftet er refereret og viceadmi-
ral Vedels, direktør Nielsens og
fællestillidsmands Valdemar Han-
sens indlæg er værd at bemærke.
Senere ses bl.a. muligheden for,
at Orlogsværftets arbejdere kunne
melde sig til hjemmeværnskom-
pagni "Holmen". Protokollen
afsluttes i 1965.*

Opstilling: Marineforeninger.-
KUN TIL BRUG PÅ LÆSESAL

Program for vedligeholdelsesud-
dannelse m.m. : Inspektionsskibet

Hvidbjørnen (B) 26 APR - 18
JUN 1993

[s.l.]: Hvidbjørnen, 1993. - 7 kap.
forsk. pag.

*Her er et eksempel på et typisk
uddannelsesprogram i 1. eskadre
med de dengang nye inspektions-
skibe af THETIS-klassen.*

Opstilling: Undervisningsvæs-
en.A.II.BOKS- EJ TIL UDLÅN -
KLAUSULERET

Forsøgsskydning mod
SØLØVEN ved Tunø Knob.
Marts 1960: Operationsordre
Holmen: Kystflåden, 1960. - u.
pag.

*Kystflåden ved dennes chef, kon-
treadmiral Linde, udgav i maj
måned 1960 i samarbejde med
Flyvertaktisk Kommando nær-
værende direktiv for en forsøgs-
række, der både skulle undersøge
våbenvirkningen fra forskellige
ammunitionstyper mod skibsmål
affyret fra både skibe og jagerfly.
Der skulle samtidigt ses på hvilke
tiltag havaritjenesten ombord evt.
kunne tage til at imødegå samme
våbenvirkning.*

Opstilling: Artilleri.D.

Forhandlingsprotokol for Orlogs-
værftets civile Funktionærfore-
ning

København: Orlogsværftet, 1917
- 23. - u.pag.

*Protokollen dækker perioden fra
januar 1917 til marts 1923.*

Opstilling: Marineforeninger.-
KUN TIL BRUG PÅ LÆSESAL

Forhandlingsprotokol for Værksted-Funktionærforeningen paa Orlogsværftet
 København: Orlogsværftet, 1919 - 1931. - u.pag.
Foreningen er grundlagt i 1919 og denne protokol er ført fra marts 1920 til september 1931.
 Opstilling: Marineforeninger.-
 KUN TIL BRUG PÅ LÆSESAL

Forhandlingsprotokol for Værkstedsfunktionærernes Sektion Orlogsværftet
 København: Orlogsværftet, 1931 - 1943. - u.pag.
Protokollen er ført fra august 1931 og frem til marts 1943. Perioden dækker derfor en tid med få bevillinger og med organisatoriske brydninger i Søværnet. Selv om landet blev besat den 9. april er det først og fremmest løn og andre vilkår, der her debatteres; i øvrigt sobert og fagligt.
 Opstilling: Marineforeninger.-
 KUN TIL BRUG PÅ LÆSESAL

HISTORIE

Segelfartygens tid
 Claes Bernes
 Stockholm: Medström, 2008. - 368 s.
 (Forum navales skriftserie; 26)
En beretning om en del af den svenske søkrigshistorie, der her strækker sig fra slutningen af 1700 tallet til midten af 1800 tallet. Forfatteren ser på den svenske flådes mandskab og dets livsvilkår. Endvidere behandles skibs-

konstruktion og orlogsskibenes anvendelse i de krige og kampagner som Sverige var involveret i under perioden. Endvidere ses der på de koloniinteresser, der var at hævde, ligesom piratvæsenet i Middelhavet undertiden skulle imødegås. En grundig redegørelse
 Opstilling: Historie.C.1.c.

Evangelicals in the Royal Navy, 1775-1815: Blue lights & psalm-singers
 Richard Blake
 Woodbridge, UK: Boydell Press, 2008. - 327 s.
I den ovenfor omtalte periode løb der en religiøs vækkelse gennem Royal Navy. Her analyseres den påvirkning ovenstående religiøsitet havde på disciplinen og styringen af mandskabet. Endvidere sammes indflydelse på på skibspræsterne og på søofficererne, ja endog på admiralitet. Dette foregik i det samme årti, hvor Royal Navy oplevede de fleste mytterier nogensinde.
 Opstilling: Historie.C.2.

Tars: The men who made Britain rule the waves
 Tim Clayton
 London: Hodder & Stoughton, 2007. - vii, 376 s.
Mandskabsforholdene, der her beskrives er fra Royal Navy i søkrigsperioden 1756 - 63, hvor England virkelig fremstod som verdens ledende sømagt. Her beskrives de stedse mere intense kampforhold, herunder nærkam-

pene, forholdene i Londons gader og de politiske forhold, der opbyggede imperiet medens dette tillige ødelagde andre lignende.
Opstilling: Historie.C.2.

In peace and war: Interpretations of American naval history
Kenneth J. Hagan, red., Michael McMaster, red.

30. Anniversary ed. - Westport, Conn.: 2008. - xx, 343 s., [24] s. of plates

Dette er en afhandling, der nu ses i sin 30. årlige udgave, opsummerende den amerikanske flådes udvikling og politiske og operative indflydelse siden 1775. Der er tale om et gennemarbejdet værk, der omtaler såvel flådens store krigsindsatser såvel som kanonbådsdiplomati. Af særlig interesse for danskere og danske søofficerer i almindelighed findes i afsnittet "Defending the new empire". Her findes den egentlige sammenhæng, hvorunder salget af de dansk-vestindiske øer efter amerikansk opfattelse skal ses.

Opstilling: Historie.C.3.

The Radar War: Germany's Pioneering Achievement 1904-45
David Pritchard

Wellingborough: Patrick Stephens Limited, 1989. - 240 s.

Beskriver radarens udviklingshistorie herunder navnlig de tyske resultater og anvendelsen af radar under 2. verdenskrig

Opstilling: Radiovæsen.D.e.

Art for the nation: The oil paintings collections of the National Maritime Museum

Geoff Quilley, ed., John Bonehill
National Maritime Museum
(Great Britain)

London: National Maritime Museum, 2006. - ix, 126 s.

Der er tale om en redegørelse med meget skarpe gengivelser af store maritime malerier fra den engelske søkrigshistorie

Opstilling: Museer

Kampen om skoven: Flådens tømmerforbrug i sidste halvdel af 1700-tallet

Frank Allan Rasmussen

Forlaget Falcon: Helsingør, 1996. - s. 227-243

Opstilling: Historie.C.1.a.

The Press Gang: Naval impressment and its opponents in Georgian Berlin

Nicholas Rogers

London: Hambledon Continuum, 2007. - xi, 168 s. not.

I den arbejdskraftintensive sejskibsæra i slutningen af 1700-tallet kunne Royal Navy simpelt hen ikke rekruttere tilstrækkeligt mandskab til flådens bemanning.

I den anledning indførtes "Impressment". Dette udførtes ved frivillig og især ufrivillig hvervning, hvorunder folk frarøvedes deres almindelige frihedsrettigheder og førtes ombord i orlogsskibene til ofte flere års hård og farlig tjeneste. Her er en sociologisk inspireret udredning, der ser på hvorledes "Press-

gang" virkede, hvem der blev dets ofre og hvor mange, der egentlig var modstandere af denne virksomhed.

Opstilling: Historie.C.2.

Historisk beskrivelse af Søværnets Materielkommando og Holmen med særlig vægt på Arsenaløen og de bygninger hvori kommandoen har til huse

René Rosenstand

Hvidovre: [s.n.], 1999. - 15 s.

Historisk beskrivelse af Søværnets Materielkommando og Holmen med særlig vægt på Arsenaløen og de bygninger hvori kommandoen dengang havde til huse.

En grundig og fyldestgørende historisk gennemgang af både skibbyggeriet ved Københavns Slot og de senere værfter. Tillige en gennemgang af Søartilleriets adskillelse fra landartilleriet samt de senere "væseners" tilblivelse. Der ses på integreringen af disse specialtjenester til materielkommandoen. Endeligt ses der på anvendelsen af de efterhånden opførte bygninger, især på Arsenaløen og disses senere genanvendelse

Opstilling: Historie.C.1.a.Holmen-

KUN TIL

LÆSESAL

Den militære revolution 1450-1700

Peter Ruby Schmidt

1. udg. 1. opl.- Odense: Erhvervs-skolernes Forlag, 2008. - 32 s.

Denne hæfte beskriver den i titlen nævnte periode, der helt enkelt

kom under indflydelse af krudtvåbens opfindelse og videreudvikling. Ikke alene fik konger og admiraler et anderledes effektivt våben til disposition, men krudtets anvendelse affødte også ændringer i strategi og doktrin, herunder f.eks. linieformationens opbygning og indøvelse i flåderne og professionalisering af værn og våbenarter i flere af vore omgivende nationer. En interessant kort introduktion til også Danmarks udvikling af artilleri og dets konsekvenser for fæstningsbyggeri, flåde og hær.

Opstilling: Krh.A.

Holmen : Udviklingsmodel. 26 NOV. 1993

Torsten Thorup

København : [s.n.], 1993. - u. pag

Udviklingsmodel fra november 1993, det vil sige beskrevet under Flådens udflytning. Et godt kortmateriale fra et arkitektfirma.

Udviklingsmodellen blev i det store hele ikke fulgt.

Opstilling: Historie.C.1.a.1.Holmen

Piraternes republik

Colin Woodard

[s.l.]: Borgen, 2008. - 365 s.

I et ganske kort tidsrum, få decennier i begyndelsen af 1700-tallet, hærgede pirater som Sortskæg, Rackham den Røde, Charles Vane og Benjamin Hornigold efter forgodtbefindende i Caribien ud for den Mexicanske Golf. Omfanget var i alt 20-30 enheder bemandet af et par tusinde mand,

hvis effekt en overgang var; at de faktisk stoppede den transatlantiske handel. Deres adfærd over for de kaprede spændte fra det rimelige til det psykopatiske, groft torturerende. En enkelt piratkaptajn havde endog undertiden Englands støtte. Disse fredløse grundlagde i Nassau på Bahama-øerne også et fristed for dem selv og for mange af de orlogsgaster, der var blevet mishandlet i de forskellige landes flåder. De fleste pirater delte byttet ligeligt imellem sig, og deres kaptajner blev valgt ved demokratiske afstemninger; så der kunne være gode grunde til at blive pirat. Perioden afsluttedes med, at en af piratkaptajnerne blev engelsk guvernør over Bahama-øerne og kom til at føre en meget kortvarig krig mod Spanien fra 1718 - 1720, hvorunder han blev støttet af flere af sine tidligere medkaptajner; der kortvarigt fik kaperbreve. Da den korte krig sluttede, blev piraterne nedkæmpet i løbet af 10 år. En velforsket bog med et fortrinligt noteapparat.

Opstilling: Historie.E.

**STANDING NAVAL FORCE
ATLANTIC: Deployment 1994-
1995**

[s.l.] : [s.n.], [1995]. - 200 s.
Publikationen, der er en officiel STANAVFORLANT-udgivelse; indeholder lidt tekst om denne flådestyrkes historie, kort personalia desværre udelukkende om amerikanske kommanderende officerer. Herudover findes et

betydeligt, varieret billedmateriale

Opstilling: Krh.A.I.b.

KRIGSHISTORIE

Operation Albion: The German conquest of the Baltic Islands
Michael B. Barrett
Bloomington: Indiana University Press, 2008. - x, 298 s.
(Twentieth-century battles)
Dette er en beskrivelse af en omfattende tysk amfibisk operation - med kodenavnet Albion - der fandt sted i den østlige Østersø i oktober 1917, som havde til hensigt, at få den russiske østfront til at bryde sammen. Der blev indsat en styrke på 25.000 soldater ledsaget af 10 slagskibe, 300 andre orlogsskibe, 6 zeppelinere og 80 fly. Tyske styrker erobrede Dagø, Øseel og Moon, tog 20.000 russere til fange og kort derefter brød den russiske revolution ud og den tyske østfront kunne lukkes helt af. Den heraf efterfølgende tyske troppeoverførsel til Vestfronten kom som bekendt for sent for Tyskland og operationen gik delvist i glemmebogen. Den er imidlertid meget interessant i sig selv.

Opstilling: Krh.A
II.b.2.B.Kanalen, Nordsøen & Østersøen

Invasion 1982 : The Falkland Islanders' story
Graham Bound
Barnsley : Pen & Sword, 2007. - 234 s.

Dette er som angivet, falklands-

borgernes egen historie om den kendte krig. Hvad den betød for dem. Dette var også for disse øboer en traumatisk periode, der både omfattede en besættelse, udgangsforbud, deportationer og alle andre krigslignende forhold.
Opstilling: Krh.A.II.e.4.

Mers el-Kébir & catapult : Les marines de l'oubli
Martial Le Hir
Rennes: Marine Éditions, 2008. - 542 s.

Et værk på fransk om det af Winston Churchill beordrede angreb på den store franske flådestyrke, der i juli 1940 var stationeret i Mers el-Kébir. Angrebet medførte tabet af flere store franske enheder og døden for ikke mindre end 1400 besætningsmedlemmer af alle grader. En katastrofe for den franske flåde og for forholdet mellem England og Frankrig længe efter. En meget omfangsrig afhandling på et højt niveau med bibliografi, gloseregister m.v.
Opstilling:
Krh.A.II.d.2.B.Middelhavet

Carrier Operations
Edward J Marolda
New York: Bantam Books, 1987. - 158 s.
(The Illustrated History of the Vietnam War; 4)
Opstilling: Krh.A.II.e.2.

Forgotten voices of the Falklands:
The real story of the Falklands War
Hugh McManners

Imperial War Museum (Great Britain)
London: Ebury, 2008. - 479 s
Denne bog tager sit udgangspunkt i bl.a. Imperial War Museums lydarkiv, hvorfra der er lavet meget omfangsrige transskriptioner. Bogen omfatter hele kampagnen og forfatteren har tilstræbt en beretning med deltagernes egne ord, og således kommer den rå tone i replikkerne tydeligt frem. En ekstraordinær beretning.
Opstilling: Krh.A.II.e.4

Battle Atlas of the Falklands War 1982 by Land, Sea and Air
Gordon Smith
Revised ed.- Naval-History.Net : Pernarth, 2006. - 140 s.
Publikationen omfatter en række afsnit med tilhørende kort- og billedmateriale, der grundigt redegør for land-, sø- og luftkrigen på Falklandsøerne i 1982. Der redegøres for den argentinske invasion og stridens emne, ligesom de diplomatiske tiltag berettes. Dernæst redegøres der for begge parter styrker og disses deployering. Styrkeindsættelse med tabelariske tabstal for begge parter anføres, hvorefter der berettes om slutslaget ved Port Stanley, efterfulgt af perspektivering og summation af tab og omkostninger. Endeligt redegøres for de til personellet tildelte dekorationer. Opstillingen ligner en officielt produceret rapport, men er privat forfattet og udgivet.
Opstilling: Krh.A.II.e.4.

The German Wehrmacht on all Fronts 1939-1945: Images from Private Photo Albums

Anthony Coil Spencer, Clemens Ellmauthaler

Atglen, PA : Schiffer Books, 2008. - 1 bd.

Vol. 2 : Wegschilder (Field Signs), Infantry, U-boats, Luftwaffe, Generals.- 2008.- 376 s.

KUN BIND 2 HAVES

Dette er en billedbog med fotos fra private albums. Der gives et godt indtryk af forholdene på især østfronten, herunder ved de her deployerede eskadriller. På det maritime område er der godt 20 siders fotomateriale fra ubåde.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.H.

Imperial Japanese Navy Battleship 1941-45

Mark Stille

Oxford : Osprey, 2008. - 48 s.

(Osprey New Vanguard Series; 146)

Japanerne byggede ikke mindre en 12 store slagskibe under den anden verdenskrig. Dette mindre hæfte gennemgår de forskellige slagskibsklasser og deres konceptuelle og faktiske historie. Af de tolv slagskibe blev de elleve sænket, idet flådeflyenes våben og præcision efterhånden overtrumfede skibenes egne luftforsvars-

midler. En god introduktion til især ovenstående problematik.

Opstilling: Krh.A.I.a.7.

The Real Cold War: Featuring Jack in Joe's Land

Chris B. Tye

Gillingham, Kent: Chris B. Tye, 1995. - 193 s.

Dette værk, der udkom i 1995 angives at være den komplette historie om de berygtede Murransk konvojer, der fandt sted i perioden august 1941 til maj 1945 og hvorunder 98 handelskibe og 21 krigsskibe gik tabt med et samlet mandskabstab på hen ved 2800 personer. Den tyske flåde mistede ikke mindre end 32 ubåde under kampagnen, der varede 3 år. Forfatteren var tjenestegørende hos den engelske admiral i hovedkvarteret for koordineringen af konvojoperationerne i Polyarnoe ved Kola. Her beskrives både den berygtede konvojtjeneste, baseret på signaler og skrivelser, og den meget fjendtlige holdning, der blev udvist over for det udstationerede britiske personel, hvoraf flere blev straffet i russiske arbejdslejre. Dette sidste dokumenteret ved protokoller og diplomatskrivelser.
Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Atlanterhavet

Tidsskrift for Søværnen
oprettet 1827
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet
Protector: H.K.H. Kronprins Frederik

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg

Artikler, indlæg, der ønskes optaget i tidsskriftet, samt bøger, der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen

Hans Chr. Bjerg

Møllevej 4

2970 Hørsholm

Tlf.: 45 86 18 28

email: hcbjerg@post.tele.dk

Manuskripter bedes fremsendt i word pr. email eller på diskette.

Evt. illustrationer fremsendes særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul

Søe-lieutenant-Selskabet

Overgaden oven Vandet 62 B

1415 København K

Tlf.: 32 95 99 54

Fax: 32 95 99 53

Giro: 2 04 77 64

Email: sls@post9.tele.dk

Trykkeri

Nørrebro Bogtryk

www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at publicere artikler og indlæg vedrørende maritime forhold i almindelighed og Søværnet i særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827 som Archiv for Søværnet og udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse

Søe-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab af søofficerer, oprettet 1784.

Formand:

Kaptajnløjtnant

Michael G. Landmark

Selskabets hjemmeside:

www.sls.forsvaret.dk

Abonnement tegnes ved henvendelse til ekspeditionen

Annoncer tegnes ved henvendelse til ekspeditionen

Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden oven Vandet 62 B
1415 København K

B

PP DANMARK

830

Marinens Bibliotek
Henrik Gerners Plads 1
1439 København K

Returneres ved varig adresseændring

THALES

THALES Underwater System

THALES Communication

THALES Nederland B.V.

THALES Optronics B.V.

THALES Nederland B.V.
er valgt som leverandør af
APAR og SMART L radarer
til patruljeskibene

Marinaval

Galosche Allé 8c, stuen · 4600 Køge

Telefon 4494 5406 · Fax 4494 5482

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 3 · 2009 · 180. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2009/3 * 180. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Søe-Lieutenant-Selskabets 225 års jubilæum	147
Søe-Lieutenant-Selskabets position i Søværnet gennem 225 år <i>Af Michael G. Landmark</i>	149
Søe-Lieutenant-Selskabets formænd gennem 225 år	154
Artikler	
Coral Sea – maj 1942 <i>Af Lic.jur. Per Jacobsen</i>	155
Informationsoperationer i det maritime miljø <i>Af Claus Kitnæs</i>	186
Maritim Debat	
Ubådsvåben igen? <i>Af Jørn Hansen</i>	198
Nogle synspunkter på dansk maritim sikkerhedspolitik <i>Af S.S.v.F.Kieler</i>	203
Det frie hav og søherredømmet <i>Af Hans Christian Bjerg</i>	207
Fransk Forsvar 2009-2014 <i>Af Arvid Sørensen</i>	211
Marinens Bibliotek	
Erhvervelser november/december 2008	216
Annoncer	219

Redaktionen sluttet 15. august 2009

Forside: Fabrikmester Henrik Gerner malt af Jens Juel
Søofficers-Foreningen

Sø-Lieutenant-Selskabet

fejrer

torsdag den 17. september 2009

225 års jubilæum

*

*I den anledning inviteres
medlemmer og venner til reception i*

Søofficers-Foreningen

kl. 14.30 – 17.00

*

*I forbindelse med receptionen causerer
redaktøren af tidsskrift for søvæsen, orlogshistorikeren*

Hans Christian Bjerg

over selskabets historie og virke

ud fra selskabets motto

*»Idet den binder krigerne
omfavner den videnskaberne«*

**H. GERNER.
SELSKABETS MEDLEM
OG LÆRER.**

**HILS DIT SELSKAB AF UNGE OFFICERER
OG SIG DEM, AT JEG AGTER DEM, AT JEG
PAA MIN DØDS SENG ANBEFALER DEM
AT BLIVE VED AT GAAE FREM MED
ENIGHED, SAA VILLE DE KUNNE GJØRE
NYTTE.**

(TIL H. C. SNEEDORFF)

SØE-LIEUTENANT-SELSKABETS POSITION I SØVÆRNET GENNEM 225 ÅR

**Af kaptajnløjtnant Michael G. Landmark
Formand for Søe-Lieutenant-Selskabet**

Når et jubilæum, stort eller lille, markeres, er der tradition for at se tilbage på tiden der er gået, gøre status og kigge fremad. Søe-Lieutenant-Selskabets 225 års er således en passende lejlighed til at foretage en sådan manøvre.

I anledning af 200 års jubilæet i 1984 udgav Selskabet, med daværende orlogskaptajn Poul Grooss som forfatter, et lille skrift, der resumerede Selskabets historie. I tillæg til dette afholdtes der i forbindelse med jubilæumsmødet, under overværelse af HM Dronningen og HKH Prinsgemalen, en festforelæsning af professor Tage Kaarsted under titlen "Træk af søværnets historie set gennem Søe-Lieutenant-Selskabets kikkert". Ved hjælp af disse kilder samt Orlogshistoriker Hans Christians Bjergs "Samvær og kammeratskab", der udkom i anledning af Søofficers-Foreningens 150 års-jubilæum i 2009, vil jeg i det efterfølgende gengive nogle interessante passager af Selskabets historie. Jeg håber specielt selskabets yngre medlemmer vil finde det interessant at få en kort (gen)indføring i Selskabets historie. Søofficerer udnævnt efter 200 års jubilæet, kan i denne sammenhæng med rette regnes for "en af de yngre".

Det var netop ved 200 års jubilæet i 1984, at Søe-Lieutenant-Selskabet igen fik en kongelig protektor, idet admiral HKH Prins Henrik efter indstilling fra bestyrelsen, påtog sig hvervet. Prinsgemalen bestred protektionen helt frem til den 15. november 2007, hvor HKH Kronprins Frederik, som led i fejringen af GALATHEA 3 ekspeditionens afslutning, overtog hvervet som protektor for Selskabet. Forud var gået en årrække uden egentlig protektor, idet Kong Frederik IX ønskede at afstå fra hvervet, for at kunne bevare sin tilknytning til Selskabet som søofficer og følge dets virksomhed som menigt medlem. Tidligere protektorer har været Kong Christian IX, Kong Frederik VIII og Kong Christian den X.

Endnu i 1784 var Danmark et imperium, magten var begrænset, men nationens udstrækning var betydelig. Den danske Konge regerede foruden over Danmark også over Norge, Færøerne, Island, Grønland, Sles-

vig, Holsten og over nogle ganske vist miserable kolonier; Trankebar, de bengalske loger, de vestindiske øer og Guldkysten. Den danske flåde besøgte jævnligt alle disse destinationer, og søofficererne viste hvad det var at sejle under alle forhold. Det var oplysningstidens glansperiode, om end oplysningerne ikke kom ligeså hurtigt frem som i dag. Eksempelvis gik der op mod tre uger før nyheden om den franske revolution nåede frem til København! Impulserne strømmede rent faktisk til fra udlandet, og særligt fra Frankrig kom mange af de nye strømninger. Aviser begyndte at udkomme, tidsskrifterne blomstrede, klubber og selskaber stiftedes. Det tredjeældste faglige-videnskabelige selskab blev Søe-Lieutenant-Selskabet. I dag er Selskabet det næstældste stadig eksisterende selskab af sin art i verden. Kun det svenske Örlogsmänner-Sällskapet fra 1771 er ældre.

Søe-Lieutenant-Selskabet blev øjensynligt stiftet i dagene efter aftaklingen af flådens skibe på Holmen, der fandt sted i første halvdel af september måned 1784. "Selskabet" menes med ret stor sandsynlighed at være stiftet af daværende Premierlieutenant Hans Christian Sneedorff, der sammen med Henrik Gerner lagde grunden til de ugentlige mødeaftener. Faktisk havde "Selskabet" ikke noget rigtig navn før den 15. marts 1790, hvor det i forbindelse med vedtagelsen af Selskabets love fik navnet:

"Søe-Lieutenant-Selskabet"

I samme periode opstod Selskabets motto, der stadig pryder vores segl: "Idet den binder krigerne, omfavner den videnskaberne". Ved stiftelsen i 1784 fik Selskabet som nævnt ikke navn, men der blev vedtaget nogle håndskrevne love, hvoraf man i dag har kendskab til formålsparagraffen, som indledes således: "*Selskabet formaal er, indbyrdes blandt dets ordentlige medlemmer, at udbrede ved fælles hjælp alle de kundskaber, hvilke kunne nytte den danske Søofficer...*"

En væsentlig del af mødeaktiviteten omfattede evolutionsøvelser, der fungerede som forberedelse til sommerens øvelser på Sundet. Disse foregik under anvendelse af Kongebåde, lukkede rofartøjer, der gav det ud for fregatter og linjeskibe i kamp, i modsætning til de lange vinteraftener, hvor kongebådene var udskiftet med modeller af træ med sejl og flag af blik. Skal man forestille sig en mødeaften i Søe-Lieutenant-Selskabet for 225 år siden, ser man for sig et dusin unge mænd i knæbukser og med pisk ivrigt flyttende rundt på deres skibsmodeller, mens røgen fra kridtpiberne udmærket illuderer kanonilden fra fregatterne, der "sejler" hen over bordet i nøje indstuderede evolutioner.

Et andet bærende element, som i princippet stadig er et af fundamentene i Selskabets virksomhed, var oplæsning af afhandlinger, senere regulære foredrag, som efterfølgende sattes under debat blandt de fremmødte medlemmer. Dengang var der mødepligt for selskabets medlemmer. Protokollerne, der stadig føres den dag i dag, indeholder rigdomme af emner. Nogle foredrag blev gengivet i Tidsskrift for Søværnen (TfS), der samtidig i dag udgør Selskabets anden hovedaktivitet. Som anført bagerst i TfS, etableredes tidsskriftet i 1827 under navnet *Archiv for Søværnen*, og er dermed det næstældste stadig udkommende tidsskrift i Danmark (det ældste er lægernes fra 1809 - i dag kendt som 'ugeskrift for læger'. Heri ikke medregnet »Danske Magazin, som kun udkommer sporadisk). Enkelte afhandlinger blev præmieret, og udskrivning af egentlige prisopgaver blev en del af Søe-Lieutenant-Selskabets virksomhed. I 2003 indstiftede Selskabet bestyrelse "H.C. Sneedorff-prisen". Prisen, der er en pengegave, uddeles til den bedst bedømte hovedopgave under Søværnets Officersskoles videreuddannelsestrin. Til at foretage bedømmelsen er der sammensat et særligt *bedømmelsesråd* bestående af medlemmer uden for bestyrelsen. Den præmierede opgave bringes efterfølgende i Tidsskriftet, og er således en videreførelse og -udvikling af en gammel tradition i Selskabet.

Indholdet i Tidsskrift for Søværnen har gennem tiderne været debatteret livligt, og opfordringerne fra redaktørerne til medlemmerne om at indlevere aktuelt materiale har været mange. Den nytiltrådte redaktør, daværende orlogskaptajn Nils Wang, opfordrede således i sit første nummer 5/1995, "alle med viden og holdninger til at skrive i Tidsskriftet", og refererede til sin forgænger, der i 75. årgang (1903) også kviede sig ved den ringe skrivelyst blandt søofficererne, og fremførte: "*Adskillige iblandt dem havde haft en bestemt Uvilje imod at træde frem for Offentligheden på områder, hvor de ikke – som om bord på eget skib – følte sig trygge i Bevidstheden om deres Erfaring og Sagkundskab*".

Et kig gennem Indekset, som sidst blev udgivet for perioden 1979 -2003, viser dog at de skiftende redaktører har haft stort held med at skabe et alsidigt Tidsskrift, der på samme tid er både aktuelt og historisk interessant, idet de aktuelle emner der behandles netop bliver historisk interessante mange år senere. Emnerne spreder sig over alt, lige fra maritime enheder og våben over sikkerheds – og forsvarspolitik til ledelse og organisation! At bladde gennem indekset giver læseren et historisk overblik over hvad der har rørt sig i flåden gennem de sidste 25 år, og hvem synes ikke det kunne være spændende at genopleve en artikel skrevet om vor nutid, men forfattet for 10-15 år siden af en ung ildsprudlende søofficer? Eller se hvordan en meget erfaren søofficer i år 2000 så på mulig-

hederne for dansk deltagelse i internationalt maritime operationer i fremtiden!

Lysten til at debattere blomstrede op gennem Selskabets historie, og efterhånden som medlemmerne ”voksede ud af løjtnantsgraderne” blev deres fortsatte medlemskab tilladt, idet der indledningsvis havde været meget strenge krav for at opnå medlemskab. Emnerne var mange, men fælles for dem var, at de havde en maritim indfaldsvinkel, eller i øvrigt var til gavn for søværnet.

Historisk set har Søe-Lieutenant-Selskabet og TFS vist sig at være forholdsvis nyskabende inden for sit felt - ”set gennem vores kikkert”. Selskabet medlemmer diskuterede således farvandsbeskrivelse som emne, længe inden udgivelsen af den Danske Lods fandt sted i midten af 1800-tallet.

Politiske emner har gennem hele Selskabets historie været ivrigt debatteret. Selvom man ikke kan sige, at Selskabet har haft direkte politisk indflydelse, så kan vi med stolthed nævne flere episoder, hvor Selskabet har bidraget til debatten med det resultat, at vores visioner er blevet til virkelighed. Sidst dette skete var i 2003, hvor Københavns kommune havde planer om at flytte Niels Juel-statuen fra Holmens Kanal til Havnegade, med henblik på, at forbedre trafikforholdene omkring Kgs. Nytorv. Søe-Lieutenant-Selskabet og bl.a. Orlogsmuseet satte sig for at protestere, fik aktindsigt, og skrev til kulturarvestyrelsen, og havde foretræde for Kommunens tekniske udvalg. Statuens udformning og placering er i overensstemmelse, hvilket betyder at den ikke sådan lige kan flyttes til en anden lokalitet i København. Sagen endte da også med at Niels Juel statuen blev fredet af Kulturarvestyrelsen – hvad der fik ministerens velsignelse, hvilket bestyrelsen naturligvis glæder sig over, ikke mindst ved den årlige kransenedlægning ved foden af søhelten fra slaget i Køge Bugt den 1. juli 1677.

Søe-Lieutenant-Selskabet er stadig en vigtig del af vor tids søværn. På trods af den i øvrigt hastigt voksende informationsteknologi, vidner den gode medlemstilslutning om, at der blandt søofficererne er interesse for at bevare et fagligt forum, hvor emner kan diskuteres og meninger udveksles under hyggelige former. Søe-Lieutenant-Selskabet er det uvildige organ i søværnet, der kan rejse sager af politisk karakter, stille forslag til fornyelse og forandring – og blive hørt. Politikerne benytter sig af artikler udgivet i TFS i deres udvikling og forståelse af maritime forhold, ligesom de gerne stiller op, når Selskabet arrangerer politiske debatter, ex. forud for indgåelsen af nye forsvarsforlig. Tidsskriftet er

under stadig udvikling, og indholdet afspejler den tid vi lever i, de bekymringer, glæder, oplevelser og udfordringer, som er en del af dagligdagen i det danske søværn.

Med disse ord afslutter jeg mit indlæg i anledning af vores selskabs 225. års jubilæum, og ønsker medlemmerne "Vel mødt i Selskabet til nye spændende mødeaftener".

SØE-LIEUTENANT-SELKABET SELKABETS FORMÆND 1934-2009

I Søe-Lieutenant-Selskabets jubilæumsskrift, der udkom i 1934, var der en liste over selskabets formænd frem til dette tidspunkt. I anledning af 225 års jubilæet den 17. september 2009 gengives nedenstående en liste over formænd siden 1934. Listen er opstillet efter oplysninger i selskabets arkiv og meddelelser i Tidsskrift for Søværnen. Desværre er der i enkelte perioder mangelfulde oplysninger i protokollerne, samt at skikken med at formanden blot underskriver sig »formanden« eller udelukkende omtales som sådan i referaterne. Listen kan derfor indeholde enkelte fejl. Skulle læsere af tidsskriftet være bekendt med evt. fejl bedes der rettes henvendelse til redaktionen eller sekretariatet.

1933-34	E.M.Dahl	1970-72	Holger Hvid
1934-36	H.J.Rasmussen	1972-73	N.Rosenberg
1936-38	C. Weilbach	1974-75	P. Grooss
1938-39	S.E.Pontoppidan	1975-76	H. Hornhaver
1939-41	E.J.Saabye	1976-77	P. Howard
1941-43	H. Louis-Jensen	1977-78	H. Muusfeldt
1943-47	A. Helms	1978-79	K. T. Madsen
1947-48	S.S.Thostrup	1979-81	Per Møller
1948-50	H.L.Prause	1981-82	B. Fabricius
1950-51	F. Heisterberg-Andersen	1982-84	T.O.Poulsen
1951-52	A.C.Struckmann	1984-86	T. Sloth Jørgensen
1952-54	M.V.Krarup	1986-87	John Hansen
1954-55	J.B.Pranov	1987-89	N.U.Bagge
1955-57	S.U.H.Laub	1989-92	A.B.Jørgensen
1957-58	A. Møllgaard	1992-93	Nils Wang
1958-61	P. Broberg	1993-94	T. Jarnum
1961-62	J.A.Ruth	1994-97	Per Møller Nielsen
1962-63	W.L.Grentzmann	1997-98	Jimmy Skelmose
1963-65	O.H.Arboe	1998-00	Steffen Conradsen
1965-66	T.Hjortshøj	2000-02	Jakob Paaske Larsen
1966-68	H.C.Bach	2002-05	Niels Mathiesen
1968-69	P. Koefoed	2005-06	N. H. Karlsen
1969-70	H. Garde	2006-09	Michael G. Landmark

CORAL SEA – MAJ 1942

af Lic.jur. Per Jacobsen

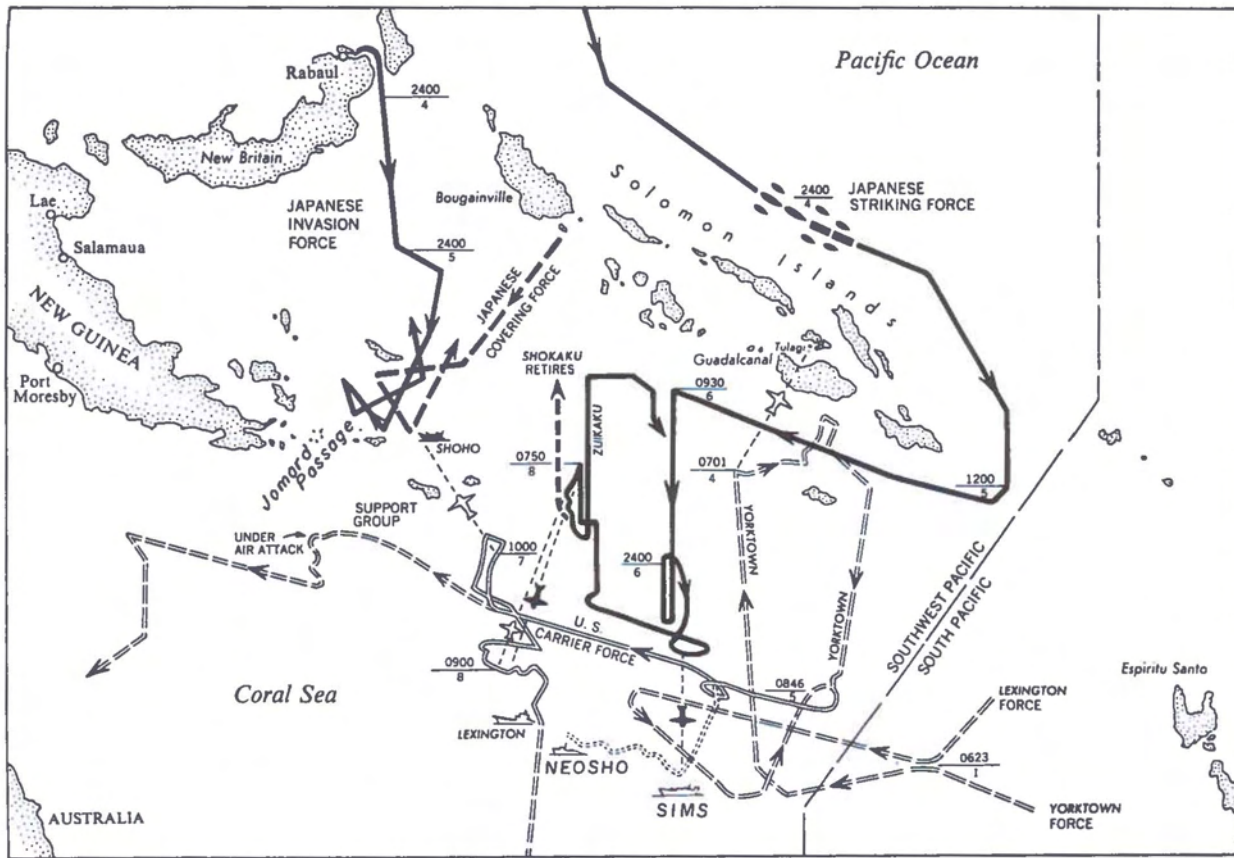
Coral Sea er det store havområde, der mod vest afgrænses af Australien, mod nord og nordøst af Ny Guinea og Salomon Øerne, mod øst af New Hebrides med øen Espiritu Santo og mod sydøst af New Caledonia, medens det mod syd går over i Det Tasmanske hav. I dette meget store havområde, der fik sit navn i 1803 af den britiske Captain Matthew Flinders, udkæmpedes i de første dage af maj 1942 søkrigshistoriens første slag, hvor de kæmpende skibe aldrig så hinanden, og hvor de som følge heraf heller ikke affyrede ét eneste kanonskud mod hinanden.

Slaget i Coral Sea er i nogen grad blevet overskygget af andre af Stillehavskrigens store slag, som f.eks. Midway og Leyte Gulf¹, selvom slaget utvivlsomt fik ganske stor betydning for Stillehavskrigens videre forløb. De følgende sider er et forsøg på at skildre slaget, dets forudsætninger og betydning.

Japansk Strategi foråret 1942.

Efter angrebet på Pearl Harbour den 7. december 1941 havde de japanske styrker med forbløffende hastighed skabt japansk herredømme over et enormt område. Dette japanske "Imperium" rakte fra den burmesisk/indiske grænse i vest til Gilbert og Ellice Øerne i nord til de ostindiske øer i syd, og omfattede Filippinerne, Burma, Malaya, Borneo, Celebes, Sumatra, Java, Timor, Bali, Guam, Wake, Gilbert og Ellice Øerne, New Britain, New Ireland og sydkysten af Ny Guinea². Dette også for japanerne forbløffende resultat var nået med meget små tab. Den største japanske flådeenhed, der var gået tabt, var en destroyer, og såvel tabene af fly som af personel havde været minimale. Det var derfor ikke uforståeligt, at der i foråret 1942 herskede en nærmest euforisk stemning i den japanske kejserslige generalstab³.

Strategerne i den japanske generalstab havde imidlertid været så optaget af tilrettelæggelsen af de operationer, der skulle skaffe Japan adgang til de nødvendige olieresourcer, at man ikke havde taget stilling til, hvad der skulle ske, når disse operationer var gennemført⁴. I det tidlige forår 1942 diskuteredes det derfor såvel i den kejserslige generalstab, der bestod af hærens og flådens generalstabe⁵, som i staben for "Combined Fleet", der omfattede flådens operative enheder, om man skulle agere offensivt og søge at erobre nye områder, der yderligere kunne sikre de

erobrede områder, eller om man blot skulle agere defensivt for at fastholde det erobrede.

Resultatet af diskussionen i generalstaben blev hurtigt, at større offensive operationer, herunder angreb på det nordlige Australien, måtte opgives, fordi hærens generalstab på grund af evt. kommende operationer mod Sovjetrusland ikke var indstillet på at stille de fornødne tropestyrker til rådighed⁶. Flådens generalstab ønskede imidlertid fortsat at anvende sine styrker offensivt til operationer, som kunne blokere forbindelsen mellem USA's vestkyst og Australien. Dels forestillede man sig, at en sådan blokade kunne hindre USA i at opbygge styrker, der kunne benytte Australien som et springbræt til en generobring af de af Japan besatte områder, især Filippinerne, og dels forventede man, at en sådan blokade kunne føre til, at Australien blev villig til at indgå en separatfred⁷.

Ifølge den plan, der var udarbejdet af flådens generalstab, skulle man først erobre den østlige del af Ny Guinea med den allierede base i Port Moresby, hvorfra de allierede fly kunne nå den nye japanske base i Rabaul på New Britain, og hvorfra japanske fly ville kunne nå store områder af Nordaustralien. Herefter ville man via erobring af Salomon Øerne, New Hebrides og New Caledonia nå frem til Fiji Øerne og Samoa. Med disse erobringer ville forbindelseslinien mellem Australien og USA's vestkyst være afbrudt. Hærens generalstab accepterede at stille de begrænsede tropestyrker, der var nødvendige for denne plans gennemførelse, til rådighed, og iværksættelsen af planen blev påbegyndt allerede i begyndelsen af marts 1942, hvor der landsattes styrker, der erobrede Lae og Salamaua på Ny Guineas nordøstkyst⁸.

Der var imidlertid ikke enighed inden for flådens rækker om generalstabens plan, idet chefen for "Combined Fleet", Admiral Yamamoto foretrak at erobre øen Midway, der skulle tjene som base for et senere angreb på den amerikanske hovedbase Pearl Harbour på Hawaii. Yamamoto, der havde haft flere lange ophold i USA, og som kendte den amerikanske industris potentiale, følte sig sikker på, at Japan ville tabe krigen, hvis den amerikanske industri fik tid til at omstille sig til krigsproduktion. Det var derfor efter hans opfattelse nødvendigt, at der så hurtigt som muligt blev rettet et afgørende slag mod USA for at skabe mulighed for en hurtig fredsslutning. Et angreb på Midway kombineret med et angreb på de Aleutiske Øer ud for Alaska ville efter Yamamoto's opfattelse tvinge den amerikanske flåde til et angreb på de japanske styrker, og den japanske flåde ville få mulighed for at rette et ødelæggende slag mod den amerikanske flåde og dens hangarskibe. Ødelæggelse af den ameri-

kanske flåde ville efter Yamamotos opfattelse være en mere effektiv måde at blokere forbindelsen mellem Australien og USA end den af generalstaben foreslåede, og ville formentlig kunne føre til fredsforhandlinger⁹.

I begyndelsen af april måned diskuteredes planerne mellem repræsentanter for de 2 stabe, og diskussionerne endte i et kompromis, hvorefter generalstaben accepterede iværksættelse af Yamamoto's plan om besættelse af Midway og et samtidigt angreb på De Aleutiske Øer, således at man sideløbende skulle fortsætte generalstabens allerede indledte operationer mod den østlige del af Ny Guinea og Salomon Øerne¹⁰. Parterne diskuterede imidlertid stadig tidspunktet for angrebet på Midway. Yamamoto ønskede det gennemført i begyndelsen af juni, medens generalstaben ikke mente, at man kunne samle de fornødne styrker så hurtigt.

Amerikansk Strategi efter Pearl Harbour.

Allerede i begyndelsen af januar 1942 havde de amerikanske stabschefer besluttet, at Australien, uanset prisen, skulle forsvares, og man havde besluttet at søge at fastholde en lang konkav forsvarslinie mellem de Aleutiske Øer og Australien igennem Midway, Samoa og Fiji Øerne. Man besluttede imidlertid også, at man, selvom det endnu ikke var muligt at iværksætte omfattende operationer, ville optræde offensivt. Den amerikanske COMINCH¹¹, Admiral Ernest J. King udtrykte det således: "*Hold what you've got and hit them when you can.*"¹²

Admiral Chester W. Nimitz, der fra 31. december havde været Commander in Chief Pacific Ocean, etablerede 2 Task Forces, den ene under kommando af Rear-Admiral Frank J. Fletcher og centreret omkring hangarskibet *YORKTOWN*, den anden under kommando af Vice-Admiral William F. Halsey og centreret omkring hangarskibet *ENTERPRISE*. Fly fra *YORKTOWN* angreb Gilbert Øerne, Ellice Øerne og de sydlige Marshall Øer, medens fly fra *ENTERPRISE* angreb øerne Wotje, Maloelap og Kwajalein i Marshall Øerne. Senere foretog fly fra *ENTERPRISE* angreb på øerne Wake og Marcus, den sidste mindre end 1000 km fra Tokio.

I begyndelsen af marts landsatte japanerne styrker ved Lae og Salamaua på nordsiden af Ny Guinea. På dette tidspunkt var der dannet en Task Force bestående af hangarskibene *YORKTOWN* og *LEXINGTON* under kommando af Vice-Admiral Wilson Brown med henblik på iværksættelse af luftangreb mod den japanske base i Rabaul. Fly fra denne Task Force blev nu indsat mod de japanske landsætninger ved Lae og Salamaua, hvor de forvoldte en del skade.

Disse amerikanske raids forvoldte ikke væsentlige skader, men var utvivlsomt et voldsomt irritationsmoment for japanerne. Raidet mod Marcus overbeviste såvel generalstaben som Admiral Yamamoto om, at angreb på selve det japanske moderland med fly fra amerikanske hangarskibe ikke kunne udelukkes, og det medførte, at de 2 nyeste japanske hangarskibe, *ZUIKAKU* og *SHOKAKU* blev indsat for at forhindre amerikanske raids mod moderlandet¹³.

Den 18. april iværksatte amerikanerne imidlertid et raid, der fik afgørende betydning for iværksættelsen af de operationer, der indgik i kompromisset mellem generalstaben og "Combined Fleet". Kejserens residensstad, Tokio, blev angrebet af amerikanske fly! Under ledelse af Lieutenant-Colonel James H. Doolittle fra den amerikanske hærs Flyvevåben angreb 16 B-25 bombefly Tokio og andre japanske storbyer. Flyene blev fløjet af frivillige besætninger, som var trænet til korte starter fra hangarskibe. Efter angrebet skulle flyene lande på det kinesiske fastland. Flyene startede fra hangarskibet *HORNET*, der eskorteret af *ENTERPRISE*, indgik i Task Force 16 under kommando af Vice-Admiral William Halsey. Det var meningen, at flyene skulle starte ca. 500 sømil fra den japanske kyst. Hangarskibene blev imidlertid observeret og meldt af en japansk forpostbåd ca. 700 sømil fra den japanske kyst, hvorfor Halsey og Doolittle besluttede at starte flyene straks. Alligevel kom angrebet overraskende for japanerne, der havde regnet med et angreb af normale hangarskibsbaseerede fly med kortere aktionsradius, hvorfor de troede, at de havde mere tid til iværksættelse af forsvarsforanstaltninger¹⁴.

De materielle skader fra angrebet var meget begrænsede, men dets moralske betydning var stor. Angrebet var en moralsk afstivning af den efterhånden noget flossede amerikanske moral, medens den for de japanske admiraler betød, at man havde svigtet den religiøse pligt til at forsvare Kejserens liv¹⁵. Doolittles angreb betød derfor, at flådens generalstab og Yamamoto var enige om, at den amerikanske flåde og dens hangarskibe skulle ødelægges hurtigst muligt for at undgå gentagelser. Angrebet på Midway fastsattes derfor til begyndelsen af juni måned. Samtidigt besluttedes det, at 1. del af den af generalstaben udarbejdede plan om blokade af forbindelsen mellem Australien og USA straks skulle fortsættes med erobring af Port Moresby og øen Tulagi øst for Guadalcanal i Salomon øgruppen. Meningen med erobring af Tulagi var, at man her ville etablere en luftbase for flyvebåde, hvorfra man kunne kontrollere den nordlige del af Coral Sea samt støtte østfløjen af de japanske styrker i Ny Guinea¹⁶.

Den japanske plan for Operation MO.

Det havde egentligt været meningen, at operationen mod Port Moresby og Tulagi (Operation MO) skulle have været iværksat i marts måned kort efter landsætningerne ved Lae og Salamaua på Ny Guinea, men den blev udsat, fordi mistanke om tilstedeværelsen af amerikanske hangarskibe i området gjorde det nødvendigt at beskytte invasionsstyrkerne med egne hangarskibe, der ikke var disponible på dette tidspunkt.

Den japanske plan var, som det ofte var tilfældet med japanske operationsplaner, temmelig indviklet. Kommandoen over operationen blev overdraget til chefen for den japanske 4. flåde, viceadmiral Shigeyoshi Inouye, med hovedkvarter i Rabaul. Der var 2 egentlige invasionsstyrker. Tulagi styrken bestod af 1 transportskib, 2 destroyere, et depotskib for luftfartøjer, 1 minelægger og diverse mindre fartøjer, alt under kommando af kontreadmiral Shima. Denne styrke skulle i øvrigt, når erobringen af Tulagi var gennemført, foretage en erobring af Ocean og Nauru øerne længere mod nord. Disse øer producerede fosfat, som japanerne skulle bruge i deres landbrug.

Port Moresby styrken under kontreadmiral Koso Abe bestod af 12 transportskibe, en minelægger og et antal mindre hjælpefartøjer. Denne styrke blev ledsaget af Port Moresby angrebsstyrken, der bestod af en let krydser, en minelægger og 6 destroyere under kontreadmiral Kajioaka. En styrke bestående af 2 lette krydsere, 1 tender for søfly og 3 kanonbåde under kommando af kontreadmiral Marumo varetog nærdækningen af invasionsstyrkerne, og havde i øvrigt den særlige opgave at etablere en base for søfly på øen Deboyne i øgruppen Louisiaderne. I øvrigt blev operationerne støttet af en særlig støttestyrke under kommando af kontreadmiral Aritmo Goto. Den var delt i en styrke, der skulle yde nærs-tøtte, bestående af det lette hangarskib *SHOHO* og en destroyer, samt en fjernere støttegruppe, der bestod af 4 svære krydsere. Kontreadmiral Goto havde den taktiske kommando over operationerne¹⁷.

Japanerne forventede, at amerikanske flådestyrker, der inkluderede et hangarskib, ville søge at hindre invasionen af Port Moresby. Med henblik på at nedkæmpe en sådan styrke opstilledes en kampgruppe, der bestod af de nye tunge hangarskibe, *ZUIKAKU* og *SHOKAKU*, 2 svære krydsere og 6 destroyere. Denne styrke var under kommando af kontreadmiral Takeo Takagi. De 2 hangarskibe var under kommando af kontreadmiral Chuichi Hara, der var en erfaren hangarskibsadmiral. Admiral Yamamoto, der dårligt kunne undvære de 2 skibe i det kommende angreb på Midway, havde frigivet dem i forventning om, at de til sin tid kunne støde til angrebsstyrken mod Midway under dennes forlægning

mod Midway. Det var planen, at kampgruppen, der afgik fra Truk den 1. maj om morgenen, skulle sejle øst om Salomon Øerne, for derefter at dreje mod vest, således at den kunne falde de amerikanske styrker, som formodedes at ville angribe invasionsstyrkerne ved Port Moresby, i ryggen¹⁸. Kampgruppen forlod Truk den 3. maj og befandt sig om eftermiddagen den 5. maj øst for øen San Christobal.

Tulagistyrken under kontreadmiral Shima afgik fra Rabaul den 30. april, og landsætningen på Tulagi foregik den 3. maj, hvor den ikke mødte modstand, fordi de australske styrker på øen allerede havde rømmet den. Port Moresby invasionsstyrken under kontreadmiral Abe forlod Rabaul den 4. maj ledsaget af Port Moresby angrebsstyrken under kontreadmiral Kajioka. Det var planen, at disse styrker skulle passere gennem Jomard Strædet i Luisiaderne øst for Milne Bay på Ny Guineas sydlige spids.

Den lette dækningsstyrke under kontreadmiral Marumo, der var afgået fra Rabaul allerede den 29. april, befandt sig 60 sømil vest for Tulagi, medens kontreadmiral Goto's dækningsstyrke, der var afsejlet fra Truk den 28. april, befandt sig i området syd for øen New Georgia¹⁹.

De amerikanske modforanstaltninger.

Den amerikanske flådes efterretningstjeneste var rimeligt effektiv. Den bestod blandt andet af et antal lokale efterretningsenheder, der væsentligt beskæftigede sig med modpartens radiotrafik. Man fulgte og stedfæstede de japanske stationer, aflyttede og analyserede trafikken, og dechifrerede denne, når det var muligt. I den forbindelse kan det nævnes, at amerikanerne var brudt ind i den japanske flådes operative kode, således at man delvis kunne dechifrere de japanske operative signaler²⁰. På baggrund af de oplysninger, de fik fra efterretningsofficererne, fik admiralerne King og Nimitz tidligt fornemmelsen af, at japanerne forberedte operationer mod forbindelseslinien mellem USA og Australien og formentligt også mod Midway.

14. flådedistrikts efterretningsenhed, *Station Hypo*, i Pearl Harbour var under kommando af Lieutenant-Commander Joseph Rochefort, der var kodeekspert, og havde opholdt sig i flere år i Japan. Både Nimitz og King havde stor respekt for denne ekspert, og der skete nu det usædvanlige, at Admiral King henvendte sig direkte til Rochefort med ordre om at udarbejde en vurdering af de japanske planer på såvel kort som længere sigt²¹. Rocheforts vurdering, der blev tilstillet såvel Admiral King som Admiral Nimitz, gik ud på følgende:

1. Japanerne havde afsluttet deres operationer i det Indiske Ocean, og deres flåde var under tilbagetrækning til hjemlandet²².
2. De havde ikke planer om at angribe Australien.
3. De ville snart iværksætte en operation for at erobre den østlige ende af Ny Guinea, og

Denne operation ville blive fulgt op af en meget større operation i Stillehavet, som ville involvere størstedelen af "Combined Fleet".

Nimitz og hans stab accepterede denne vurdering som grundlag for deres planlægning. Man var overbevist om, at det var rigtigt, at japanerne ville angribe den østlige ende af Ny Guinea, og man følte sig overbevist om, at angrebet ville blive rettet mod Port Moresby, fordi fly fra denne base kunne nå, ikke blot ethvert punkt på østenden af Ny Guinea, men også den japanske base i Rabaul. Denne overbevisning forstærkedes, da det af dechifreerede japanske signaler fremgik, at den kommende operation mod den østlige ende af Ny Guinea havde kodenavnet MO. Hvad angik den varslede japanske storoperation i Stillehavet, vurderede Nimitz og hans stab, at japanerne ville angribe de Aleutiske Øer og enten Pearl Harbour eller Midway. Man var imidlertid ret sikker på, at angrebet ville blive rettet mod Midway, som japanerne næppe ønskede at have i ryggen ved et senere angreb på Pearl Harbour²³.

Der var enighed mellem Admiral Nimitz og General MacArthur, der var øverstkommanderende for det Sydvestlige Stillehavsområde, herunder Australien, om, at det japanske forsøg på at erobre Port Moresby måtte stoppes. Det var MacArthurs plan at udvikle Port Moresby som en hovedbase, dels for forsvaret af Australien, og dels for hans fremtidige offensiv mod øgruppen Filippinerne²⁴.

Den omstændighed, at området for de kommende flådeoperationer, der skulle hindre den japanske invasion af Port Moresby, lå i det område af det sydvestlige Stillehav, som hørte under MacArthurs kommandoområde, betød ikke, at generalen skulle have den strategiske ledelse af operationerne. Den allierede ledelse i form af Combined Chiefs of Staff²⁵ havde i marts måned besluttet, at Nimitz skulle have den strategiske ledelse af en hvilken som helst flådeoperation, uanset hvor den fandt sted i Stillehavet. Til gengæld måtte Nimitz ikke under nogen omstændigheder gribe ind i MacArthurs strategiske ledelse af landstyrker eller landbase-rede fly inden for hans kommandoområde i det sydvestlige Stillehav²⁶. Denne ordning betød, at Nimitz ikke kunne disponere operativt over

landbaserede fly til rekognoscering under de kommende operationer, idet de få landbaserede *CATALINA* fly, der tilhørte flåden, og var base-ret på Nouméa, ikke havde tilstrækkelig aktionsradius til at rekognosce-re det havområde, hvor operationerne ville finde sted.

Den amerikanske efterretningsenhed i Australien, *Station Cast*, kunne i midten af april forudsige, at en gruppe japanske transportskibe ledsaget af det lette hangarskib *SHOHO* med støtte af en kampgruppe, der omfat-tede de tunge hangarskibe, *SHOKAKU* og *ZUIKAKU*, snart vil trænge in i Coral Sea²⁷. Meddelelsen fik australierne til at evakuere deres garnison på Tulagi for ikke at ofre den unødvendigt. Den 20. april kunne Nimitz på baggrund af efterretningsoplysninger med rimelig sikkerhed fastslå, at Port Moresby ville være målet for japanerne, og at angrebet ville begynde den 3. maj.

Nimitz havde imidlertid på grund af sine begrænsede styrker et stort pro-blem med at opstille en styrke, der var tilstrækkelig stærk til at afværge det japanske angreb på Port Moresby, når han samtidigt skulle være for-beredt på at forsvare sig mod den anden kommende store japanske ope-ration i Stillehavet. Der kunne imidlertid ikke være nogen tvivl om, at den opstillede styrke måtte omfatte hangarskibe. Han kunne nu beklage, at han havde accepteret gennemførelsen af flyangrebet på Tokio og andre japanske byer, idet Vice-Admiral Halsey's 2 hangarskibe, *HOR-NET* og *ENTERPRISE* ikke kunne være fremme i Coral Sea før tidligst omkring den 15. maj. *SARATOGA*, der var blevet minesprængt, var under reparation på den amerikanske vestkyst, hvorfor de eneste dispo-nible hangarskibe var *LEXINGTON* og *YORKTOWN*. *LEXINGTON* var under kommando af Captain Frederick C. Sherman, og indgik i Task Force 11 under kommando af Rear-Admiral Aubrey W. Fitch, der var den mest erfarne hangarskibsadmiral i den amerikanske flåde, medens *YORKTOWN* var under kommando af Captain Buckmaster, og indgik i Task Force 17 under kommando af Rear-Admiral Frank J. Fletcher.

Nimitz besluttede nu at lade TF 11 med *LEXINGTON*, der befandt sig i Pearl Harbour, indgå i Fletchers TF 17, som allerede opererede i Coral Sea, og de 2 grupper blev beordret til et rendezvous den 1. maj ca. 250 sømil vest for øen Espiritu Santo. TF 17 bestod herefter udover de 2 hangarskibe af 5 svære krydsere og 10 destroyere samt de 2 tankskibe *NEOSHO* og *TIPPECANOE*. Som forstærkning af TF 17 "lånte" Nimi-tz af Vice-Admiral Leary, der kommanderede flådestyrkerne i MacArt-hur's kommandoområde, Task Force 44 under kommando af den britiske Rear-Admiral J.C. Crace. Denne TF bestod af de 2 svære krydsere *AUSTRALIA* og *CHICAGO* samt den lette australske krydser *HOBART*.

Herudover stillede Leary 5 destroyere til rådighed. Disse styrker skulle slutte sig til TF 17 snarest efter den 1. maj²⁸.

Tulagi.

Efter deres rendez-vous beordrede Fletcher enhederne til at bunkre, skibene i *YORKTOWN*s gruppe fra *NEOSHO*, og skibene i *LEXINGTON*s gruppe fra *TIPPECANOE*. Under bunkringsoperationen fortsatte skibene mod vest. Af forskellige grunde gik bunkringen meget langsomt, især for *LEXINGTON*s gruppe, og Fitch underrettede Fletcher om, at hans skibe først ville kunne færdiggøre bunkringen den 4. maj. Fletcher fortsatte nu langsomt mod vest, medens skibene stadig bunkrede, og der blev bestemt et nyt rendezvous den 4. maj. Han regnede med at bunkringen kunne være færdig på dette tidspunkt, og at skibene ville befinde sig på en position, hvor man kunne blokere Jomard Strædet og opfange japanerne. De 2 grupper befandt sig nu ca. 100 sømil fra hinanden, og iagttog radiotavshed. Fletcher var derfor ikke vidende om, at Fitch's gruppe faktisk havde afsluttet bunkringen allerede den 3. maj kl. 1310, altså 24 timer før forventet. Det beordrede rendez-vous den 4. maj blev derfor ikke ændret²⁹.

Den 3. maj kl. 1900 modtog Fletcher et signal fra MacArthur's hovedkvarter, der meddelte, at et rekognosceringsfly fra Australien havde observeret landsætning af tropper og udstyr fra 2 transportskibe ved Tulagi, ligesom der var observeret mange japanske orlogsskibe, der dækkede landsætningen³⁰.

Denne meddelelse, der senere blev bekræftet i et nyt signal om, at Tulagi var erobret uden modstand, var overraskende for Fletcher, og den brød i nogen grad ind i hans allerede udarbejdede planer om at søge at hindre invasionen af Port Moresby ved at standse japanernes gennembrud af Jomard Strædet. Fletcher overvejede situationen. Hvis han valgte at angribe det japanske brohoved på Tulagi straks, kunne han, på grund af dens igangværende bunkring, ikke bruge *LEXINGTON* og dets fly, men måtte nøjes med *YORKTOWN* og dets fly. Det ville betyde en deling af hans styrke, der kunne udsætte de 2 dele for at blive angrebet hver for sig. På den anden side kunne den japanske etablering af en base for søfly på Tulagi betyde, at rekognosceringsfly herfra meget hurtigt ville observere de amerikanske skibe. Fletcher besluttede derfor at gennemføre et angreb på Tulagi. Han beordrede derfor *NEOSHO* med en destroyer som eskorte til at møde Fitch's og Crace's styrker på det rendezvous, der var bestemt for den 4. maj og sammen med dem forlægge til et nyt rendezvous ca. 300 sømil syd for øen Guadalcanal, hvor han ville forene sig med dem ved daggry den 5. maj³¹. Rear-Admiral Fitch blev først klar

over Fletchers beslutning, da *NEOSHO* og dens eskorterende destroyere sluttede sig til ham, og hans gruppe var da for langt væk (ca. 250 sømil) til, at han kunne støtte Fletcher.

Fletcher satte herefter omkring kl. 2030 kurs mod nord med først 24 og senere 27 knob. De amerikanske enheder var beskyttet mod observation fra japanske fly af et område med dårligt vejr, der først ophørte lige før Tulagi. Om morgenen den 4. maj kl. 0600 havde *YOTRKTOWN* nået et punkt ca. 100 sømil sydvest for Guadalcanal, og 11 torpedofly og 28 styrtbombere ledsaget af 6 jagerfly blev sendt af sted som den første angrebsbølge.

Så snart de japanske transportfartøjer var losset, var de blevet trukket tilbage fra Tulagi, og dækningsstyrkerne under admiralerne Goto og Marumo var også blevet trukket tilbage mod Bougainville, ligesom kontreadmiral Shima's styrke trak vest over for at støtte operationen mod Port Moresby, og der var derfor kun få mål at angribe for de amerikanske fly. Det amerikanske angreb, der blev indledt af styrtbomberne overraskede japanerne, og det mødte meget lidt modstand. Bombeflyene sænkede en destroyer og torpedoflyene et transportfartøj. Da flyene var vendt tilbage til *YORKTOWN*, og piloterne var blevet debriefet, besluttede Fletcher at iværksætte endnu et angreb, denne gang med 27 styrtbombere og 11 torpedofly. Resultatet af dette angreb var også magert, beskadigelse af en patruljebåd og ødelæggelse af 2 søfly. Fletcher besluttede at foretage endnu 2 angreb, der begge udviste beskedne resultater. Ifølge japanske rapporter var de samlede japanske tab 1 destroyer, 2 patruljebåde, 1 transportskib og mindst 4 søfly, medens 1 destroyer og 1 ministryger var beskadiget. Resultatet blev af Nimitz kommenteret med følgende påtegning på rapporten fra Fletcher:

*"This operation is indisputably disappointing in the quality of results achieved, particularly in view of the cost in ammunition and equipment. It shows the need for training in the dropping of bombs and torpedoes whenever possible."*³²

Det kan diskuteres om Fletchers beslutning om at angribe Tulagi var rigtig. Det blev gennem angrebet åbenbart for japanerne, at der befandt sig mindst 1 amerikansk hangarskib, der kunne true Operation MO, og Fletcher kunne have risikeret et angreb fra de japanske hangarskibe. Det var imidlertid hans held, at *SHOKAKU* og *ZUIKAKU* stadig var for langt væk til at angribe ham, fordi de var blevet beordret til at transportere fly til forstærkning af flystyrken i Rabaul, der var under kommando af kontreadmiral Yamada³³.

Opmarch den 5. maj.

Kl. 1630 var alle fly, bortset fra 2 jagerfly, der var skudt ned af japansk luftmålsskyts, tilbage på *YORKTOWN*, og styrken gik over på kurs sydøst og senere syd mod det for den 5. maj om morgenen fastsatte rendezvous, hvor styrkerne mødtes den 5. maj kl. 0815. Et par timer senere opdagede *YORKTOWN*'s radar et uidentificeret fly, og for første gang under Stillehavskrigen blev et jagerfly dirigeret i angreb af instrukser baseret på jagerkontrolofficerens radar observationer. Resultatet var nedskydning af et stort japansk rekognosceringsfly. Nedskydningen skete så hurtigt, at flyet ikke fik afgivet nogen observationsmelding til sin base³⁴.

På dette tidspunkt havde invasionsstyrken til Port Moresby forladt Rabaul, og var på vej mod Jomard Strædet i Luisiaderne dækket af kontreadmiral Marumo's styrke, medens kontreadmiral Goto's dækningsstyrke, der efter landsætningen på Tulagi havde trukket sig tilbage mod nordvest, var i gang med at bunkre syd for øen Bougainville. Kontreadmiral Takagi's kampgruppe med de 2 hangarskibe, der den 4. maj om morgenen var i gang med at bunkre ud for det nordlige Bougainville, fik på grund af japanske kommunikationsvanskeligheder først meddelelse om de amerikanske luftangreb på Tulagi midt på dagen, og satte straks kurs mod sydøst med god fart, og i løbet af den 5. maj havde den passeret Salomonøerne og sat kursen mod vest, hvor den kl. ca. 1930 passerede nord om øen Rennell³⁵.

Efter de amerikanske styrker igen var blevet forenet om morgenen den 5. maj, satte de kurs mod sydøst igennem et lavtryksområde, der minimerede risikoen for at blive observeret af japanske rekognosceringsfly, og begyndte en bunkring fra tankskibet *NEOSHO*. Fletcher, der havde fået meldinger både fra MacArthur's hovedkvarter og fra Nimitz om de japanske styrkers bevægelser, regnede med, at invasionsstyrken ville gå igennem Jomard Strædet. Han satte derfor kl. 1930 kurs mod nordvest for at nå en position, hvorfra han kunne spærre vejen gennem Strædet for japanerne.

På grund af afstanden til de af MacArthur og Nimitz meldte japanske styrker, havde Fletcher ingen praktiske muligheder for at foretage nogen rekognoscering, idet han ikke havde rådighed over landbaserede fly med tilstrækkelig rækkevidde. Flådens *CATALINA* fly, der var baseret på Nouméa, havde ikke tilstrækkelig rækkevidde, og kunne af Nimitz ikke placeres nærmere ved operationsområdet, fordi han så ville trænge ind på MacArthur's kommandoområde. En effektiv rekognoscering med de fly, som MacArthur havde til rådighed, var ikke mulig, dels fordi der var

for få fly, og dels fordi piloterne ikke var trænet til at observere over havet. Hertil kom et yderligere usikkerhedsmoment, fordi alle meldinger fra MacArthur's fly blev adresseret til hovedkvarteret i Brisbane, der sorterede dem, således at kun de, der af staben blev betragtet som nyttige, blev videresendt til Fletchers styrke. Han var derfor stort set henvist til rekognoscering med sine hangarskibsbaseerede fly³⁶. Japanerne havde her en ikke uvæsentlig fordel, fordi de i høj grad betjente sig af langt-rækkende landbaseerede rekognosceringsfly.

Fortsat opmarch den 6. maj.

Kontreadmiral Goto's styrke havde tilendebragt sin bunkring ved Bougainville, og gik kl. 0830 mod sydvest. På dette tidspunkt var kontreadmiral Takagi's kampgruppe placeret vest for øen Rennell og dermed nordvest for den amerikanske Task Force. På baggrund af efterretninger fra Rabaul besluttede han kl. 0930 at gå mod syd for at søge efter den amerikanske styrke.

Fletcher havde om morgenen den 6. maj modtaget flere meddelelser, hvoraf det fremgik, at de japanske styrker stadig trængte frem mod Port Moresby. Han sendte flere rekognosceringsfly i luften, men deres begrænsede rækkevidde betød, at de måtte vende om få sømil fra de forreste japanske enheder, men uden at observere disse. Fletcher besluttede herefter at bruge dagen til en nødvendig bunkring, og satte kursen mod sydøst med lav fart.

Japanerne var heldigere med deres rekognoscering, idet et japansk søfly fra flygruppe no. 25 i Rabaul kl. ca. 1100 observerede den amerikanske Task Force og rapporterede dens nøjagtige position til sin base i Rabaul. Forsinkelser i den videre transmission af signalet til Takagi betød imidlertid, at han først modtog signalet den 7. maj om formiddagen. Takagi gik således glip af muligheden for at ramme den amerikanske Task Force i den sårbare situation under bunkringen³⁷.

Ved middagstid modtog Fletcher et signal fra MacArthurs hovedkvarter, hvoraf det fremgik, at 4 "Flyvende Fæstninger" fra en australsk base kl. 1030 havde observeret et japansk hangarskib (det var *SHOHO* fra kontreadmiral Goto's gruppe), som man havde angrebet med bomber, men uden resultat. Senere på dagen fik Fletcher signal om, at en fjendtlig konvoj med orlogsskibe var blevet observeret kl. 1300 syd for Rabaul med kurs mod sydvest.

I løbet af eftermiddagen blev situationen klarere for Fletcher, idet han modtog signaler, hvoraf det fremgik, at japanske hangarskibe befandt sig

syd for Salomon Øerne, og at de japanske styrker også havde til opgave at etablere en base for søfly på en af øerne i Luisiaderne. Han fik også meddelelse om, at man forventede, at de japanske invasionsstyrker ville passere Jomard Strædet den 7. maj, således at invasionen af Port Moresby skulle finde sted den 8. maj³⁸.

Fletcher havde brugt det meste af den 6. maj til at bunkre sine enheder. Det var sket med lav fart, men på en sydøstlig kurs, der ledte bort fra de fjendtlige enheder, men var mest praktisk for bunkringen. Han besluttede nu at forlægge til en position sydøst for Port Moresby, hvorfra hans fly om morgenen den 7. maj kunne nå den japanske invasionsflåde. Bunkringen blev herefter stoppet, og kl. 1930 sattes kursen mod nordvest med god fart. Tankeskibet *NEOSHO* og dets eskorterende destroyer *SIMS* blev beordret mod syd til et nyt rendezvous.

Kontreadmiral Takagi's kampgruppe var fortsat på den sydlige kurs indtil sidst på eftermiddagen, men da man ikke havde observeret noget, og i øvrigt ikke havde nogen præcise underretninger om den amerikanske styrke, besluttede han igen at sætte kursen mod nord for at påbegynde bunkring af sine enheder. På det tidspunkt, hvor Takagi ændrede kurs mod nord, var hans og Fletcher's grupper kun ca. 70 sømil fra hinanden. Faktisk passerede fly fra de amerikanske hangarskibe over Takagi's gruppe, der imidlertid på grund af et dybt lavtryk var dækket af et lavt og tykt skylag. Det var således lidt af et tilfælde, at det afgørende slag mellem parternes hangarskibe ikke fandt sted allerede den 6. maj³⁹.

Omkring midnat den 6. maj stævnede Fletcher med god fart mod Ny Guineas sydøstlige spids for ved dagry at nå den position ca. 300 sømil sydøst for øen Deboyne, hvorfra han ville iværksætte angrebet mod den japanske invasionsflåde. Den japanske invasionsstyrke nærmede sig øen Misima ved den nordlige ende af Jomard Strædet. Kontreadmiral Goto's dækningsstyrker med det lette hangarskib *SHOHO* befandt sig nordøst for øen Deboyne, medens kontreadmiral Marumo's styrke om eftermiddagen var nået til Deboyne, hvor han havde etableret en base for søfly, hvorefter han havde trukket sig tilbage mod nordøst. Takagi's gruppe bunkrede stadig på en nordlig kurs, der førte styrken væk fra Fletcher's styrke⁴⁰. Det var sandsynligt, at situationen næste dag ville udvikle sig til en afgørende kamp mellem de amerikanske og japanske hangarskibe.

Den 7. maj – En japansk fejltagelse.

Kontreadmiral Hara, der havde den taktiske kommando over de japanske hangarskibe, ønskede på baggrund af de sparsomme informationer, man havde fået fra Rabaul, at afbryde bunkringen hurtigst muligt, og

sætte kursen syd på, for ved daggry at nå en position, hvorfra han kunne starte rekognosceringsfly, som kunne finde den amerikanske styrke, således at den kunne blive ødelagt, før den kunne nå at rette et ødelæggende angreb mod invasionsstyrkerne ved Port Moresby. Takagi accepterede ønsket, og kl. 0200 ændrede kampgruppen kurs til syd og satte farten op, og ved daggry ca. kl. 6 sendtes et antal rekognosceringsfly af sted for at dække et afsøgningsområde fra sydvest til sydøst. Først kl. 0736 indløb et signal fra et af flyene til den utålmodigt ventende admiral. Rapporten lød på observation af ét hangarskib og én krydser.

På grundlag af denne rapport forberedte Hara et angreb på de observerede enheder. Et nyt rekognosceringsfly blev sendt af sted for at genskabe kontakten, som det oprindelige fly på grund af sin begrænsede aktionsradius ikke havde været i stand til at fastholde. Medens flyene på de 2 hangarskibe blev klargjort, blev kampgruppens fart øget for at forkorte afstanden til de observerede skibe. Den første gruppe fly, der bestod af 14 *Kate* bombemaskiner blev sendt af sted kl. 0810, efterfulgt få minutter senere af yderligere 10. Kort efter afsendtes den anden bølge, der bestod af 25 *Kate* bombemaskiner samt 18 *Zero* jagerfly, medens 3. bølge bestod af 36 *Val* styrtbombere. Angrebet var under kommando af orlogskaptajn Takahashi.

Det var imidlertid ikke kun kontreadmiral Hara, der havde sendt rekognosceringsfly af sted den 7. maj om morgenen. Sådanne fly var blevet sendt op fra mange japanske baser, og også fra de mange japanske krydsere i området, idet viceadmiral Inouye's stab ønskede underretning om den amerikanske kampgruppe så hurtigt som muligt, således at den kunne blive tilintetgjort før, den kunne ødelægge invasionsstyrken. Kl. 0840 rapporterede et søfly, der var startet med katapult fra krydseren *KINUGASA*, at det havde observeret en fjendtlig styrke bestående af 1 hangarskib og 10 andre fartøjer ca. 200 sømil syd for *KINUGASA* og ca. 280 sømil nordvest for den sidst kendte position af Takagi's kampgruppe. Signalet blev sendt til krydseren, hvor det blev omkodet og derefter videresendt til kontreadmiral Takagi. Disse foranstaltninger betød, at Hara først modtog signalet omkring kl. 0900, altså nogen tid efter, at flyene i den sidste angrebsbølge var startet.

Hara var nu klar over, at han havde været lidt for hurtig, da han reagerede på grundlag af meldingen fra hans eget fly om morgenen. Det var ikke praktisk muligt, at omdirigere angrebsflyene, hvorfor han kun kunne håbe på, at flyene ville være tilbage ombord så betids, at de efter at have fyldt brændstof og ammunition kunne nå at angribe denne anden fjendtlige formation⁴¹.

Kl. 0935 nåede de japanske fly frem til den position, som det oprindelige rekognosceringsfly havde meldt, men fandt ingen ting. Efter kort tids søgning observerede et af de japanske fly tankskibet *NEOSHO* og destroyeren *SIMS*, og da man ikke kunne finde andet, beordrede Takahashi sine fly til at angribe de 2 skibe. *SIMS* blev hurtigt ramt af 2 svære bomber og sank. *NEOSHO* blev ramt af 7 bomber, og en japansk styrtbomber fløj ind i dets agterstavn, hvor benzin fra dets tanke startede en større brand⁴². Det sank ikke, men blev fundet drivende nogle dage senere, hvor den overlevende besætning blev reddet, og *NEOSHO* sænket med torpedoer af en amerikansk destroyer⁴³. Den japanske rekognosceringspilot havde således ikke været nogen særlig kompetent fjernkender.

Task Force 44 detacheres.

Den 7. maj om morgenen befandt TF 17 sig 115 sømil syd for Rossel Island, det østligste punkt i Luisiaderne, og Fletcher var klar over, at den japanske invasionsstyrke ville passere gennem Jomard Strædet i dagens løb. Hvis han fortsatte sin kurs mod nordvest, ville han fjerne sig fra de japanske dækningsstyrker, som ifølge meldingerne fra MacArthurs hovedkvarter omfattede et hangarskib. Hvis han i stedet valgte at iværksætte et angreb på dette hangarskib, og dermed måske en større japansk styrke, hvis nøjagtige position han ikke kendte, så ville han åbne adgang til Port Moresby for invasionsstyrken, som det var hans opgave at forsvare. Han besluttede derfor kl. 0645 at dele sin styrke, således at TF 44, bestående af de svære krydsere *CHICAGO*, *AUSTRALIA* og den lette krydser *HOBART* samt 3 destroyere, under den britiske Rear-Admiral J.C. Crace, blev beordret til at fortsætte mod vest for at blokere Jomard Strædets sydlige ende, medens han selv ville bruge sine hangarskibe til bekæmpe de japanske hangarskibe⁴⁴. Beslutningen var utvivlsomt meget risikabel, fordi han, selvom han kunne forvente flyangreb fra de japanske hangarskibe, svækkede sit A/L forsvar ganske betragteligt.

TF 44 fortsatte på den oprindelige nordvestlige kurs, men allerede kl. 0810 blev den på lang afstand observeret af et japansk søfly, der formentlig var startet fra den nye japanske base i Luisiaderne. Crace regnede herefter med, at der snart ville blive iværksat et japansk flyangreb, og han beordrede styrken til at indtage "diamant formation", som var den mest effektive mod luftangreb, fordi den gav bedre muligheder for at koncentrere luftværnsilden fra alle skibe mod de angribende fly. Samtidigt øgedes farten til 25 knob. Kl. 0940 observeredes en gruppe fly, der imidlertid viste sig at være amerikanske, og det samme skete kl. 1130. Lidt før kl. 14, da TF 44 næsten havde nået den position, hvor den var beordret til at afvente den japanske invasionsstyrke, observeredes

ukendte fly, der nærmede sig. Flyene blev hurtigt identificeret som 11 japanske bombefly.

Da chefen for den japanske 25. luftflåde i Rabaul, viceadmiral Yamada, havde modtaget meldingen fra det rekognosceringsfly, der havde observeret den amerikanske styrke om morgenen, kom han til det resultat, at den amerikanske styrke kunne hindre invasionen af Port Moresby, ikke mindst fordi piloten havde rapporteret tilstedeværelsen af et slagskib. Han havde derfor besluttet at iværksætte omfattende angreb på den rapporterede styrke med såvel bombe- som torpedofly.

De først observerede 11 bombefly, der ikke var særligt aggressive, blev afvist uden tab⁴⁵. Det næste angreb blev udført af 12 torpedofly. Ved dygtig og voldsom manøvrering lykkedes det Crace at undgå torpedoerne, og angrebet kostede japanerne 5 nedskudte fly. Det sidste japanske angreb blev udført af 19 bombefly fra stor højde, men ligeledes uden træffere på de amerikanske skibe. Kort efter blev TF 44 udsat for endnu et angreb af 3 bombefly, hvor ét af dem nær havde truffet en af destroyerne. Det viste sig imidlertid, at de 3 fly var amerikanske. Angrebet gav anledning til en ret stærk meningsudveksling med MacArthur's hovedkvarter⁴⁶.

Den 7. maj – *SHOHO* sænkes.

Efter detacheringen af Rear-Admiral Crace med Task Force 44, gik Rear-Admiral Fletcher over på nordlig kurs med Task Force 17, og kort før daggry sendte han adskillige rekognosceringsfly i luften. Kort efter kom de amerikanske skibe ind i et område med dårligt vejr og med et forholdsvis lavt skydække, der betød, at TF 17 ikke løb nogen større risiko for at blive observeret af japanske rekognosceringsfly, der ville være nødt til at komme ned under skydækket og dermed blive udsat for såvel amerikansk antiluftskyts som amerikanske jagerfly.

Kl. 0815 indløb et kodet signal fra et af hans rekognosceringsfly, der havde observeret 2 hangarskibe og 4 tunge krydsere lidt nord for øen Misima. Fletcher og hans stab var overbevist om, at denne styrke, der blev plottet til at være 225 sømil nordvest for TF 17s position, måtte være den japanske kampgruppe. Admiralen gav herefter ordre til at fortsætte på nordlig kurs og til at sende alle fly af sted så snart afstanden var formindsket tilstrækkeligt.

Kl. 0820 nedskød den amerikanske "Combat Air Patrol" et japansk søfly temmelig tæt på de amerikanske skibe, og admiralen var sikker på, at

piloten havde nået at rapportere sine observationer, hvorfor man kunne forvente angreb af fly fra de japanske hangarskibe.

Lidt over kl. 0900 ændrede TF 17 kurs til sydøst for at sende flyene i luften. De første fly startede fra *LEXINGTON* kl. 0925, kort efter sendte også *YORKTOWN* sine fly af sted, og kl. 1030 var 93 amerikanske fly i luften og på vej mod de rapporterede japanske hangarskibe⁴⁷, og TF 17 kunne igen gå over på nordlig kurs.

Efter forholdsvis kort tid måtte TF 17 igen gå over på sydøstlig kurs for at modtage rekognosceringsflyene, der nu vendte tilbage. Ved debriefingen af den pilot, der havde sendt fjendemeldingen kl. 0815, viste det sig, at der dels var tale om en alvorlig fjernkendingsfejl og dels om forkert kodning. Meldingen skulle have lydt på 2 krydsere og 2 destroyere, altså et mål, der slet ikke retfærdiggjorde den store indsats af angrebsfly⁴⁸. Fletcher var nu i samme situation som den japanske admiral havde været i, da de japanske rekognosceringsfly havde identificeret *NEOSHO* og *SIMS* som 2 hangarskibe. Han kunne af praktiske grunde ikke kalde sine fly tilbage, men alene håbe, at de alligevel ville finde den japanske kampgruppe med hangarskibene.

De første amerikanske fly fra *LEXINGTON* nåede frem til den rapporterede position lidt over kl. 1000, men fandt ikke umiddelbart de rapporterede skibe. Lederen af denne gruppe, Lieutenant-Commander Hamilton fortsatte mod nord, og kl. 1022 observerede han en større flådestyrke med et hangarskib. Det var kontreadmiral Goto's dækningsstyrke med det lette hangarskib *SHOHO*.

Lieutenant-Commander Hamilton videregav straks sin observation til de øvrige amerikanske fly, og fra kl. 1110 til kl. 1130 blev *SHOHO* udsat for angreb fra amerikanske styrtbombere og torpedofly. Man mener, at det blev ramt af 13 bomber og 7 torpedoer. *SHOHO* sank kl. 1135. En destroyer reddede ca. 100 medlemmer af besætningen. *SHOHO* havde 21 fly, der alle gik tabt, medens amerikanerne kun mistede 3 fly. Det var under denne operation, at man ombord i *LEXINGTON* fra en af piloterne, Commander R.E. Dixon, modtog signalet:

*"Scratch one flat-top! Dixon to aircraft carrier: I repeat: Scratch one flat-top!"*⁴⁹

Kl. 1335 var de amerikanske fly tilbage på deres hangarskibe, og kl. 1450 var de parat til nye operationer. Fletcher overvejede, om han skulle angribe de tunge krydsere og destroyere, der havde ledsaget *SHOHO*,

men opgav tanken, idet han nu havde modtaget et signal fra chefen for *NEOSHO* om dettes og *SIMS*'s skæbne. Denne meddelelse tydede på, at den japanske kampgruppe var længere mod øst, end han hidtil havde antaget. Da japanerne utvivlsomt var vidende om TF 17s position, kunne han forvente et angreb fra de japanske hangarskibe, hvis position han ikke kendte. Endeligt ville en sen start af hans fly betyde, at de sandsynligvis ville vende tilbage i mørke, og han ønskede ikke at udsætte sine trætte piloter for at skulle lande i mørke med risiko for at beskadige flyene⁵⁰.

Kl.0900 om morgenen den 7. maj havde viceadmiral Inouye på grund af TF 44s tilstedeværelse beordret Port Moresby invasionsstyrken til midlertidigt at vende om. Tabet af *SHOHO* fik ham til om eftermiddagen at beordre styrken til at sætte kursen mod Rabaul, formelt fordi operation MO skulle udsættes i 48 timer. Ved midnatstid var det imidlertid øjensynligt, at der var tale om en reel aflysning af invasionen af Port Moresby, idet Inouye svækkede invasionsstyrkens eskorte ved at detachere 2 svære krydsere til Takagi's kampgruppe⁵¹.

Det japanske skumringsangreb.

Inden de japanske fly vendte tilbage til *SHOKAGU* og *ZUIKAGU* efter angrebet på *NEOSHO* og *SIMS*, havde kontreadmiral Takagi modtaget meddelelse om sænkning af *SHOHO*, og han var nu klar over, at der befandt sig ikke ét, men 2 amerikanske hangarskibe i nærheden. Så snart flyene var ombord igen, blev de tanket op og fik ny ammunition. Takagi og kontreadmiral Hara, der havde den taktiske kommando over hangarskibene, overvejede nu, om man straks skulle forsøge et angreb på de amerikanske hangarskibe. Deres problem var i nogen grad det samme, som Fletchers. Et angreb ville betyde, at piloter, der allerede var trætte efter dagens første angreb, ville blive nødt til at lande på deres hangarskib i mørke. Hertil kom, at angrebet måtte foretages uden støtte af jagerfly, idet de japanske *Zero* fly ikke var udstyret til natflyvning. Resultatet af overvejelserne blev, at Takagi og Hara alligevel besluttede at gennemføre et angreb. Eskadrillecheferne på de japanske hangarskibe blev beordret til at vælge de piloter, der havde størst erfaring i natflyvning, og som samtidigt havde et godt nattesyn. Resultatet blev, at orlogskaptajn Takahashi, efter briefing af piloterne, kunne starte med 12 *Val* styrtbombere og 15 *Kate* torpedofly⁵².

Takahashi forventede at få kontakt med den amerikanske styrke ca. kl. 18, kort før mørkets frembrud. Vejret blev imidlertid dårligere med store skyformationer og megen regn, der gjorde det vanskeligt at navigere, hvilket førte til flere kursændringer. Resultatet var, at afstanden til målet

blev større end ventet, og tussmørket var indtrådt, før man nåede amerikanernes beregnede position. Da flyenes aktionsradius var nået, og man intet havde observeret, beordrede Takahashi flyene til at vende tilbage til deres hangarskibe. For at spare på brændstoffet, og for at gøre det muligt at lande uden fare, blev de endvidere beordret til at kaste deres bomber og torpedoer. Herefter delte flyene sig i 3 grupper, der fløj tilbage uafhængigt af hinanden.

Faktisk havde de amerikanske hangarskibe været betydeligt tættere på de japanske, end Takagi og Hara havde troet. Konsekvensen var, at de japanske fly på vejen tilbage mod deres hangarskibe kom så tæt på de amerikanske skibe, at amerikanske jagerfly fra dagens sidste Combat Air Patrol angreb en af de 3 grupper, og nedskød 8 torpedofly og 1 styrtbomber imod et eget tab på 2 fly⁵³.

Lidt senere, da den amerikanske Combat Air Petrol var landet, blev *YORTOWN* observeret af japanske fly, der cirklede for at lede efter deres eget hangarskib. I den tro, at de var nået hjem, forsøgte flere af dem at lande på det amerikanske hangarskib. Da de opdagede fejltagelsen, lykkedes det dem, bortset fra ét, der blev skudt ned, at undslippe.

Også de øvrige fly havde store problemer med at nå hjem til deres hangarskibe. De japanske skibe var i modsætning til de amerikanske ikke forsynet med radar, og amerikanerne var i stand til at "jamme" de japanske fly's radiofrekvenser, således at piloterne ikke kunne radiopejle hangarskibets position. Det medførte, at kontreadmiral Hara, uanset risikoen for opdagelse, beordrede projektørerne på flyvedækket tændt, da han kunne høre sine fly nærme sig. Da de overlevende 17 fly skulle lande opstod der kaos, på grund af brændstoffmangel og manglende rutine i natflyvning, og resultatet var, at kun 6 fly landede i sikkerhed⁵⁴.

Hangarskibsslaget den 8. maj 1942.

Da de japanske fly, der havde forsøgt at lande på *YORKTOWN*, flygtede, søgte man fra *LEXINGTON* at følge deres kurs, og kl. 1930 kunne man på *LEXINGTON*'s radarskærme observere et antal fly, der kredede over et punkt, som, man antog, var ca. 30 sømil borte. Radaroperatørerne var sikre på, at de japanske hangarskibe befandt sig på denne position, og at flyene var ved at lande. Rear-Admiral Fich fik imidlertid først kontakt med Fletcher ca. kl. 2200. Fletcher kunne ikke observere noget på *YORKTOWN*'s radar, da afstanden nu var blevet for stor. Japanerne befandt sig på dette tidspunkt ca. 95 sømil øst for *YORKTOWN*. Han var derfor skeptisk, men diskuterede med sin stab, om man skulle forsøge et angreb med krydsere og destroyere mod den japanske kampgruppe.

Resultatet af diskussionen blev, at man afstod fra et sådant angreb, dels fordi betingelserne for et sådant angreb ikke var gode på grund af et meget svagt måneskin, og dels fordi man ikke ville risikere at svække sit A/L forsvar mod de japanske flyangreb, man forventede næste morgen. Med Fletcher's egne ord hed det:

*"All in all, it seemed best to keep our forces concentrated and to prepare to confront the enemy's aircraft carriers on the following morning"*⁵⁵

De japanske admiraler Takagi og Hara havde tilsvarende drøftelser om aftenen den 7. maj, hvor de på baggrund af observationer fra japanske rekognosceringsfly antog, at de amerikanske hangarskibe befandt sig ca. 40 – 60 sømil mod vest.. Også japanerne opgav et sådant natligt angreb med krydsere og destroyere, og kampgruppen fortsatte mod nord, medens Task Force 17 fortsatte på sin sydvestlige kurs. De 2 styrker fjernede sig således fra hinanden. Både den japanske og den amerikanske admiral var, selvom de ikke kendte hinandens nøjagtige position, sikre på, at den endelige konfrontation ville finde sted næste dag, og at udfaldet ville afhænge af, hvem der fandt modparten først.

Den 8. maj kl. 0600 befandt den japanske kampgruppe sig på den position ca. 100 sømil sydøst for Rossel Island, hvorfra kontreadmiral Hara havde besluttet at sende sine første rekognosceringsfly i luften. Kort før solopgang startede adskillige japanske fly instrueret om at afsøge et område på 90 grader fra kurs 145 til kurs 235 indenfor en radius på 200 sømil. Hara ventede imidlertid ikke på meldinger fra rekognosceringsflyene, men sendte allerede kl. 0822 en styrke bestående af 33 styrtbombere, 18 torpedofly og 18 jagerfly i luften. Styrken blev ledet af orlogskaptajn Takahashi. Den japanske angrebsstyrke fulgte i starten kurs 190, afventende meldinger fra de japanske rekognosceringsfly. Den japanske kampgruppe, der under starten af sine fly havde været på sydøstlig kurs, øgede nu farten til 30 knob, og satte kursen stik syd, hvor man formodede, at de amerikanske hangarskibe var, således at de japanske fly fik en kortere tilbagetur efter angrebet⁵⁶.

Japanerne fik den første kontakt kl. 0833, da et af de japanske rekognosceringsfly rapporterede Task Force 17. Meldingen gav amerikanernes nøjagtige position og meldte, at den bestod af 2 hangarskibe og 12 krydsere og destroyere. Denne melding blev også opfanget ombord i *LEXINGTON* og straks videregivet til kontreadmiral Fitch og admiral Fletcher, der således var klar over, at man snart kunne forvente et japansk angreb. Chefen for *LEXINGTON*, Captain Sherman, beregnede, at angrebet kunne forventes kl. 1100.

Meldingen blev naturligvis omgående videresendt til Takahashi, som beordrede sine fly til at samles over den meldte position. Piloten i det rekognosceringsfly, der havde observeret den japanske styrke, mødte på vejen tilbage til sit hangarskib Takahashi's styrke, som han mente var ude af kurs. Han påtog sig derfor, selvom det betød, at han ikke havde benzin nok til at nå tilbage, at føre den japanske angrebsstyrke frem til målet.

Rear-Admiral Fletcher, der som de japanske admiraler var sikker på, at den 8. maj ville bringe den endelige konfrontation, vidste lige så lidt om modpartens position som japanerne. Ved daggry besluttede han derfor at iværksætte en systematisk rekognoscering fra nordvest til nordøst for at finde den japanske kampgruppe. Kl. 0625 sendte *LEXINGTON* derfor 18 fly i luften i forskellige retninger i denne sektor. Som allerede nævnt, opfangede amerikanerne kl. 0833 fjendemeldingen fra det japanske rekognosceringsfly, men allerede kl. 0838 modtog man melding fra et af de amerikanske rekognosceringsfly, der havde observeret japanerne ca. 175 sømil nordøst for TF 17⁵⁷.

Allerede kl. 0840 blev de amerikanske angrebsfly beordret til start, og kl. 0915 havde *YORKTOWN* sendt 24 styrtbombere og 9 torpedofly ledsaget af 6 jagerfly i luften på vej mod den japanske kampgruppe. 10 minutter senere var også *LEXINGTON*'s fly i luften. Her var der tale om 22 styrtbombere, 12 torpedofly og 9 jagerfly⁵⁸.

Det viste sig nu, at den første melding om den japanske kampgruppes position havde været forkert. Lieutenant-Commander Dixon, der var pilot på et af de øvrige amerikanske rekognosceringsfly, som observerede i sektoren ved siden af det rapporterende fly's sektor, ændrede kurs for at assistere med at holde kontakt. Han fandt imidlertid intet på den opgivne position, og først kl. 0930 observerede han japanerne på en sydlig kurs, men på en position, der var 45 sømil nord for den først rapporterede. Dixon holdt kontakt med japanerne indtil kl. 1045, hvor han på grund af manglende brændstof måtte vende tilbage til *LEXINGTON*. Den oprindelige fejlmelding skulle senere komme til at volde nogle af de amerikanske angrebsfly problemer.

Det amerikanske angreb.

Selvom de japanske angrebsfly var startet først, var det de amerikanske, der først kunne iværksætte angreb på modparten, idet de dels havde fået ordre til at flyve så hurtigt som muligt, og dels havde haft fordel af en ret kraftig medvind.

Kontreadmiral Hara, der havde den taktiske kommando over den japanske kampgruppe, havde i nattens løb modtaget forstærkning fra kontreadmiral Goto i form af 2 svære krydsere. Han havde herefter delt den japanske kampgruppe i 2 styrker, hver bestående af et hangarskib, eskorteret af 2 krydsere og 2 - 3 destroyere. De 2 grupper var beordret til at holde kølvandsorden efter hinanden, men med 8 - 10 sømils afstand mellem grupperne. Med denne formation havde Hara taget højde for det meget vekslende skydække, hvor massive skyer vekslede med områder med klar himmel. Hvis en af grupperne blev observeret i et klart område, ville der være en fair chance for, at den anden ville være skjult af skyer⁵⁹.

De første amerikanske fly, styrtbomberne fra *YORKTOWN* nåede frem til japanske kampgruppe kl. 1030. De amerikanske fly kredsede omkring *SHOKAGU*, der var det eneste synlige japanske hangarskib, idet *ZUIKAGO* var skjult under skydækket. *SHOKAGU* sendte imedens yderligere jagerfly i luften. Lidt før kl. 1100 var alle *YORKTOWN*'s fly samlet, og Lieutenant-Commander Taylor, der ledede gruppen, gav signal til angreb. Torpedoflyene dykkede til angrebshøjde fulgt af de amerikanske jagerfly, og kort efter indledte styrtbomberne deres angreb. Torpedoflyene og de amerikanske jagerfly blev angrebet af japanske jagerfly. Det førte til en vis forvirring med det resultat, at de amerikanske piloter kastede deres torpedoer for tidligt og på alt for stor afstand, og ingen af dem traf.

Styrtbomberne var heldigere, idet 2 af dem opnåede træffere på *SHOKAGU*. En bombe ramte styrbords side af flyvedækket og antændte en tank med benzin, medens den anden ramte agterenden. Resultatet var, at flyvedækket blev ubrugeligt, og *SHOKAGU* kunne foreløbigt ikke anvende sine fly⁶⁰.

Flyene fra *LEXINGTON* var ikke så heldige. 18 styrtbombere ledsaget af 3 jagerfly fandt aldrig den japanske gruppe, og måtte returnere til *LEXINGTON* med uforrettet sag. 12 torpedofly havde også besvær med at finde japanerne, idet man fløj efter den oprindeligt opgivne og fejlagtige position. Først kl. 1140 fandt denne gruppe *SHOKAGU*, idet *ZUIKAGO* stadig var skjult under skydækket. Sammen med 4 styrtbombere og 6 jagerfly, gennemførte man nu et angreb. Japanerne havde imidlertid ikke problemer med at undgå de amerikanske torpedoer, der igen var blevet kastet på for stor afstand. Derimod lykkedes det en af styrtbomberne at anbringe endnu en bombe på *SHOKAGU*'s flyvedæk. Flyet var så langt nede, at det fik vingerne revet af ved eksplosionen. Adskillige amerikanske fly blev skudt ned af det japanske luftværns skyts og japanske jagerfly.

Resultatet af det amerikanske angreb var således, at *ZUIKAGU* var uskadt, medens *SHOKAGU* var stærkt beskadiget, idet dens flyvedæk var ubrugeligt.

Det japanske angreb.

Kort efter, at de amerikanske fly havde angrebet *SHOKAGU*, nåede de japanske fly under ledelse af orlogskaptajn Takahashi frem til Task Force 17, der i modsætning til den japanske kampgruppe befandt sig under en skyfri himmel. Amerikanerne burde f.s.v. have været forberedt på deres komme, idet man, som nævnt, havde opfanget fjendemeldingen fra det japanske rekognosceringsfly, ligesom *LEXINGTON*'s chef havde beregnet, at japanerne ville angribe ca. kl. 1100.

De japanske fly blev observeret af de amerikanske radaroperatører, der kl. 1055 kunne melde om et stort antal ekkoer mod nordvest i en afstand af ca. 70 sømil. Den amerikanske jagerkontrolofficer havde imidlertid disponeret sine styrker forkert. En jagerpatrulje var netop landet for at fylde brændstof. Der var derfor kun 8 amerikanske jagerfly i luften på dette tidspunkt, og de havde kun lidt brændstof tilbage. Derfor kunne de ikke sendes ud for at møde de japanske fly. De amerikanske hangarskibe gik nu over på sydøstlig kurs, og der blev sendt yderligere 9 jagerfly i luften. TF 17 blev således forsvaret af 17 jagerfly, hvoraf de 8 fra *YORKTOWN* reelt var uden større kampværdi på grund af brændstofmangel, og hvor de 9 fra *LEXINGTON* var startet for sent til at kunne nå den højde, der var nødvendig for at kunne bekæmpe de japanske bombefly^{6f}.

Kontreadmiral Fitch, der havde den taktiske kommando, tog nu det usædvanlige skridt at supplere jagerforsvaret med 23 *Dauntless* bombefly. Disse styrtbombere, der skulle have været 2. bølge i angrebet på de japanske hangarskibe, blev sendt i luften, hvor de kunne optræde som jagerfly mod de langsomme japanske torpedofly. Det betød naturligvis også, at de efter det amerikanske angreb igen kunne lande, og få deres bombelast ombord.

Da de japanske fly nåede frem, startede de japanske torpedofly angrebet. De delte sig i 3 grupper, hvoraf de 2 angreb *LEXINGTON* fra hver sin side, medens den 3. gruppe angreb *YORKTOWN* på dennes bagbords side. Captain Sherman i *LEXINGTON* søgte at undgå de japanske torpedoer, der blev kastet knap 1.000 m fra målet. Det lykkedes at manøvrere det 40.000 tons tunge skib fri af et meget stort antal torpedoer, men, der var for mange af dem, og de var for hurtige. Kl. 1120 blev det ramt af den første torpedo på bagbords side af forskibet, og kort efter

ligeledes i bagbords side, men midtskibs. Skaderne var alvorlige, men skibet kunne stadig operere sine fly.

YORKTOWN, der kun blev angrebet af torpedoflyene på bagbords side, var lettere at manøvrere end den tungere *LEXINGTON*, og det lykkedes Captain Buckmaster at undgå alle de japanske torpedoer..

Samtidigt med, at de 2 amerikanske hangarskibe manøvrerede for at undgå de japanske torpedoer, satte de japanske styrtbombere, der ikke mødte større modstand fra amerikanske jagerfly, deres angreb ind. De delte sig i 2 gruppe, hvoraf den ene angreb *LEXINGTON*, og den anden *YORKTOWN*. Kl. 1125 blev *LEXINGTON* ramt af den første bombe i bagbords side af forskibet, og umiddelbart efter af en anden bombe i overbygningen ved siden af skorstenen. Herudover forvoldte et antal bomber, der faldt meget tæt på skibet, også nogle skader.

De styrtbombere, der angreb *YORKTOWN*, opnåede også en træffer, idet skibet kl. 1120 blev ramt af en tung bombe, som trængte igennem flyvedækket udfor overbygningen, og eksploderede 4 dæk nede, hvor den forårsagede store ødelæggelser og dræbte 37 mand og sårede 33⁶².

Umiddelbart efter det japanske angreb syntes situationen under kontrol for begge de amerikanske hangarskibe. Havaritjenesterne i begge skibe fik hurtigt slukket alle ildebrande, ligesom diverse lækker blev stoppet. På *YORKTOWN* kunne man hurtigt fastslå, at den japanske bombetræffer ikke hindrede skibet i at foretage flyoperationer.

LEXINGTON havde fået 7 graders slagside til bagbord, og 3 kedelrum var næsten fyldt med vand. Slagsiden blev rettet op ved at flytte om på brændstoffet i skibets tanke, og man begyndte at pumpe vand ud af skibet. Kl. 1230 var flyvedækket igen klart, og skibet kunne operere sine fly. I sin rapport til chefen sluttede lederen af Havaritjenesten med følgende ord:

"...*We have stopped up the holes made by the torpedoes, the fires are now out and the vessel will be almost back on an even keel in a few moments, but may I suggest, Captain, that if you intend to be hit be any other torpedoes it would be as well to take them on the starboard side!*"⁶³

Kl. 1247 indtraf katastrofen, idet *LEXINGTON* blev ramt af en voldsom intern eksplosion. Årsagen var, at de rør, der førte brændstof frem til flyene, var blevet beskadiget af de eksploderende japanske bomber og tor-

pedoer med det resultat, at der var opstået brud på dem. Benzindampe havde herefter samlet sig i et rum, hvor der stod elektriske generatorer, som var i gang. Resultatet var, at en gnist fra en generator havde forårsaget eksplosionen. Der udbrød nu igen brande, og der kom flere voldsomme eksplosioner, og kl. 1630 stod det klart, at *LEXINGTON* ikke kunne reddes, og kl. 1707 blev der givet ordre til at forlade skibet. Redningsoperationen blev ledet af Rear-Admiral Kinkaid fra de eskorterende krydsere og destroyere, og kl. 2000 blev *LEXINGTON* sænket af 4 torpedoer fra destroyeren *PHELPS*⁶⁴.

Parternes dispositioner efter slaget.

Efter slaget den 8. maj og sænkningen af *LEXINGTON* trak TF 17 sig tilbage mod syd, og om eftermiddagen den 11. maj splittedes den op i 2 grupper, den ene bestående af de amerikanske krydsere under kommando af Rear-Admiral Kinkaid, og den anden af *YORKTOWN* og dens eskorte under kommando af Fletcher. Kinkaid's styrke satte kursen mod basen på Nouméa, medens *YORKTOWN* først gik til Tongabatu for at bunkre, hvorefter det blev beordret til Pearl Harbour, hvor det med en ekstraordinær indsats fra værftet blev repareret på rekordtid, således at det kunne deltage i det store slag ved Midway, hvor det mødte sit endeligt den 4. juni⁶⁵.

De japanske admiraler var på baggrund af de rapporter, som de modtog fra deres piloter, overbeviste om, at begge de amerikanske hangarskibe var sænket. Umiddelbart skulle man have troet, at viceadmiral Inouye herefter ville have beordret Operation MO fortsat. Det skete imidlertid ikke. Den 8. maj kl. 1800 beordrede han Takagi til at vende tilbage til Truk, og samtidigt udsatte han Operation MO til den 3. juli, hvor de skibe, der skulle deltage i Midway operationen, igen ville være disponible. Inouye's dispositioner har vakt megen forundring. Hvis begge amerikanske hangarskibe var sænket, er det umiddelbart svært at få øje på væsentlige hindringer for en gennemførelse af operationen, idet TF 44 under Rear-Admiral Crace på dette tidspunkt var langt borte på vej mod Australien. Grunden til hans disposition har formentlig været frygt for, at han ikke disponerede over tilstrækkeligt stærke flystyrker til beskyttelse af invasionsstyrkerne mod MacArthur's landbaserede fly. *SHOHO*, der efter de oprindelige planer skulle have ydet denne beskyttelse, var sænket, og Takagi's kampgruppe rådede efter slaget den 8. maj kun over 37 fly⁶⁶. Flere forfattere har givet udtryk for den opfattelse, at baggrunden for Inouye's handlemåde var forvirring over, at amerikanerne ikke havde handlet, således som de japanske planer forudsatte⁶⁷.

Chefen for Combined Fleet, admiral Yamamoto var ikke enig i Inouye's

dispositioner, og kontramanderede ordren til Takagi om at gå til Truk. Han blev i stedet beordret til at opsøge den resterende amerikanske styrke for at ødelægge den. Kontreadmiral Goto fik tilsvarende ordrer, og de 2 styrker forenedes den 10.maj. Forsøget på at finde amerikanerne var forgæves, og Takagi beordrede samme dag kl. 1300 tilbagetrækning med kurs mod Truk. Denne ordre bekræftedes næste dag af Yamamoto⁶⁸.

Afslutning.

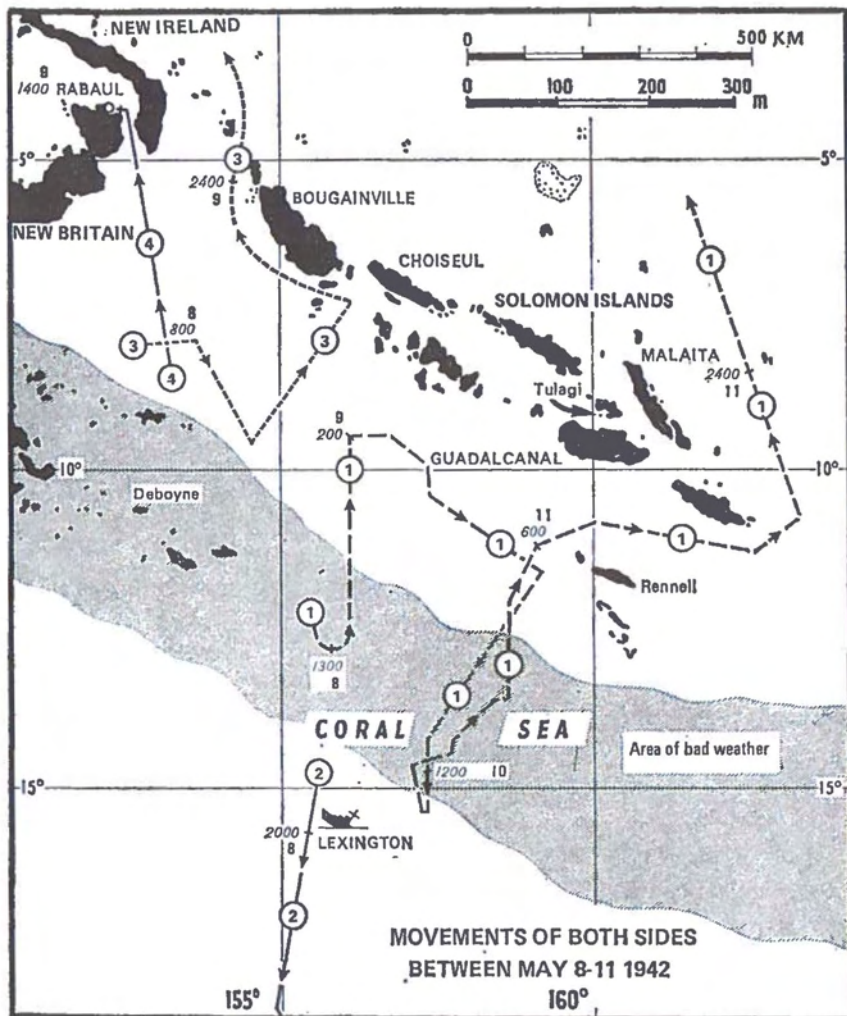
Hvis man vurderer resultatet af slaget i Coral Sea meget traditionelt i form af en opgørelse af tabte og beskadigede enheder, er det selvfølgelig uden for enhver tvivl, at der var tale om en taktisk japansk sejr. Tabet af det store hangarskib *LEXINGTON* kunne ikke på nogen måde udlignes af tabet af det lette *SHOHO* og et par destroyere. Set ud fra en strategisk synsvinkel, bliver resultatet et andet. Det japanske forsøg på at erobre den vigtige base, Port Moresby, var blevet standset, og beskadigelserne på *SHOKAGU* var så omfattende, at dette hangarskib var under reparation i mere end 3 måneder, ligesom *ZUIKAGU*'s tab af fly var så store, at de næste 2 måneder måtte bruges på "work up" af nye eskadriller til dette hangarskib. Ingen af disse 2 store og moderne hangarskibe kunne derfor deltage i den store Midway operation i begyndelsen af juni 1942. Det var måske den forskel, der betød nederlag ved Midway for Yamamoto⁶⁹.

Admiral King gav i et brev til den britiske I. Sea Lord, Sir Dudley Pound få dage efter slaget ret kontant udtryk for sin opfattelse af slagets betydning, idet det heri hedder:

*"The Battle of the Coral Sea was merely the first round of an engagement which will continue, with increasing strength on the part of the enemy, which we shall have difficulty in matching....On the whole, we had rather the better of it and we seem to have stopped the advance on Port Moresby for the time being."*⁷⁰

Endeligt havde de erfaringer, som ikke mindst amerikanerne vandt under dette slag, der var det første egentlige hangarskibsslag, stor betydning. Skaderne på *LEXINGTON* førte således til en forbedring i den amerikanske Haveritjeneste, og erfaringerne førte også til en forbedring af de amerikanske hangarskibsbaserede fly, og til en forbedret træning af de amerikanske flybesætninger. Endeligt medvirkede erfaringerne også til en tiltrængt forbedring af de amerikanske torpedoer⁷¹.

CORAL SEA 1942

Litteratur:

Følgende litteratur er anvendt under udarbejdelsen af artiklen:

Paul S. Dull: The Imperial Japanese Navy (1941 – 1945), Annapolis 1958

Fuchida & Okumiya: Midway, New York 1982 (Ballantine Ed.)

Liddell Hart: History of the Second World War, London 1973

Chris Henry: Battle of the Coral Sea, Annapolis 2003

Edwin P. Hoyt: Yamamoto, New York 1991

Per Jacobsen: Midway- et vendepunkt, TFS 2001 pag. 32 ff.

Stanley Johnston: Queen of the Flat-Tops, New York 1970 (Ballantine Ed.)

Ernest J. King & Walter Muir Whitehall: Fleet Admiral King, New York 1952

Bernard Millot: The Battle of the Coral Sea, London 1974

Samuel Elliot Morison: History of United States Naval Operations in World War II, Vol. IV, Boston 1954 (Morison 1)

Samme: The Two-Ocean War, New York 196 (Morison 2)

E.B. Potter: Nimitz, Annapolis 1979 (Potter 1)

E.B. Potter & C.W. Nimitz: The Great Sea War, New York 1960 (Potter 2)

John Prados: Combined Fleet Decoded, New York 1995

S.W. Roskill: The War at Sea 1939 – 1945, Vol. II, London 1956

Noter:

1. Millot pag. 7, Henry pag. 6
2. Henry pag. 44
3. Millot pag. 12 ff., Fuchida pag. 54 ff.
4. Millot pag. 14 ff., Fuchida pag. 54 ff.
5. Fuchida pag. 58, Prados pag. 103
6. Fuchida pag. 60 f.
7. Ibidem, Millot pag. 25 ff., Dull pag. 116
8. Millot pag. 23
9. Millot pag. 25 ff.
10. Fuchida pag. 64
11. Forkortelse af titlen Commander in Chief, United States Navy. Admiral King beklædte samtidigt posten som CNO, Chief of Naval Operations, og var således ubestridt øverste chef for US Navy
12. King pag. 373
13. Fuchida pag. 68
14. Ibidem pag. 71
15. Hoyt pag. 199 ff., Prados pag. 288 ff.

16. Millot pag. 27 ff.
17. Millot pag. 29 f., Dull. Pag. 118 og 129 f.
18. Dull pag. 120
19. Millot pag. 40
20. Prados pag. 305, Potter 1 pag. 64 ff.
21. Prados pag. 302
22. Den japanske admiral Nagumo, der også med sine hangarskibe forestod angrebet på Pearl Harbor, foretog i marts/april 1942 et raid i Den bengalske Havbugt mod bl.a. Ceylon, jf. Roskill pag. 24 ff.
23. Potter 1 pag. 66
24. Ibidem pag. 67, Morison 1 pag. 13
25. Morison 1 pag. 245 ff.
26. Ibidem og King pag. 370 f.
27. Prados pag. 301 f., Millot pag. 32, Morison 1 pag. 13
28. Millot pag. 32 ff., Morison 1 pag. 13 ff.
29. Morison 1 pag. 24, Millot pag. 43
30. Millot pag. 43 f., Morison 1 pag. 24 f.
31. Millot pag. 44 f., Morison 1 pag. 24 f.
32. Millot pag. 50
33. Prados pag. 304 f.
34. Millot pag. 51 f.
35. Millot pag. 51, Fuchida pag. 95
36. Millot pag. 53 f., Morison 1 pag. 30
37. Millot pag. 55, Morison 1 pag. 31
38. Millot pag. 56, Morison 1 pag. 30
39. Millot pag. 56, Morison 1 pag. 31
40. Millot pag. 57
41. Millot pag. 57 ff., Fuchida pag. 96 f., Dull pag. 124
42. Fuchida pag. 96, Millot pag. 60 ff, Morison 1 pag. 34f
43. Millot pag. 61 og 108 f., Morison 1 pag. 35 ff.
44. Millot pag. 62 ff., Morison 1 pag. 37 ff.
45. Millot pag. 64 f., Morison 1 pag. 38
46. Morison 1 pag. 38 f., Millot pag. 65
47. Millot pag. 66 ff., Morison 1 pag. 39 ff., Dull pag. 125 ff.
48. Millot pag. 68, Morison 1 pag. 39 ff.
49. Morison 1 pag. 41 f., Millot pag. 69 ff., Henry pag. 53 f., Fuchida pag. 97, Dull pag. 124 f.
50. Millot pag. 71 f., Morison 1 pag. 43
51. Millot pag. 72, Morison 1 pag. 45
52. Millot pag. 74 ff., Morison 1 pag. 43 ff, Henry pag. 58 f.
53. Henry pag. 59, Millot pag. 73, Morison 1 pag. 43
54. Henry pag. 59, Millot pag. 77, Morison 1 pag. 44
55. Millot pag. 78
56. Millot pag. 80, Morison 1 pag. 46, Fuchida pag. 97
57. Millot pag. 83 f., Henry pag. 60, Morison 1 pag. 48 f.
58. Morison 1 pag. 49, Millot pag. 85, Henry pag. 60
59. Henry pag. 59, Fuchida pag. 98, Millot pag. 85, Dull pag. 126
60. Fuchida pag. 98, Millot pag. 88 ff., Henry pag. 60 ff., Dull pag, 126
61. Millot pag. 93 f., Morison 1 pag. 52 ff., Henry pag. 64
62. Millot pag. 92 ff., Morison pag. 52 ff.

CORAL SEA 1942

63. Millot pag. 99
64. Millot pag. 98 ff., Morison 1 pag. 57 ff.
65. Per Jacobsen pag. 42 og 52 ff..
66. Millot pag. 106 og 154, Fuchida pag. 98, Morison 1 pag. 61
67. Se f.eks. Millot pag. 114
68. Henry pag. 84, Fuchida pag. 98 f., Millot pag. 106 f., Morison 1 pag. 61 f.
69. Morison pag. 63, Fuchida pag. 99 f.
70. King pag. 378
71. Millot pag. 112 ff.

INFORMATIONSDOPERATIONER I DET MARITIME MILJØ

af kaptajnløjtnant Claus Kitnæs

Kaptajnløjtnant Claus Kitnæs er tjenstgørende ved Søværnets Taktiske Stab (STS) som Staff Officer Anti-Submarine Warfare (SO ASW) og afgår efter sommeren 2009 til VUT II.

1. Indledning

Informationsoperationer (Info Ops) i det maritime miljø er en overset disciplin, der med fordel kan anvendes i det taktiske miljø på Task Group (TG) level. Målet med denne artikel er således at redegøre for Info Ops begreberne, sammenhængen mellem disse og endeligt at nå frem til nogle af de redskaber inden for Info Ops, der kan anvendes i det maritime Miljø. Som kilde er brugt AJP-3.10 (NATO Information Operations Doctrine, 5th Study draft¹) og diverse undervisningsmateriale fra NATO Information Operations Course, NATO School, Oberammergau, juni 2007.

2. Definition

Før begrebet Info Ops og de bagvedliggende værktøjer kan beskrives, er det nødvendigt at se på NATO definitionen, eftersom den i store træk beskriver, hvem, hvad, hvornår og hvorfor:

Info Ops is a military function to provide advice and co-ordination of military information activities in order to create desired effects on the will, understanding and capability of adversaries, potential adversaries and other NAC approved parties in support of Alliance mission objectives²

Essentielt gør definitionen det klart, at der er tale om en militær funktion, der koordinerer de militære informationsaktiviteter med henblik på at opnå den ønskede effekt på modstanderens vilje, forståelse og kapaciteter (VFK) til støtte for missionens mål. Info Ops er derfor ikke at regne som en selvstændig funktion, der iværksættes under en kampagne. Det er derimod en koordinerende og støttende militær funktion til opnåelse af en ønsket effekt. NATO knytter altså Info Ops til den effekt-baserede tankegang, hvilket ligeledes understreger den koordinerede tilgang, der er kendetegnende ved EBAO³. En ligeså vigtig del af definiti-

onen er, hvem Info Ops aktiviteterne rettes imod, idet der kun kan være tale om en af NAC⁴ godkendt aktør, herunder potentielle aktører og andre aktører. Aktørerne betegnes ofte som modstanderens beslutningstagere, men de dækker over såvel enkeltpersoner, grupper, organisationer, lokale medier og myndigheder samt disses informationssystemer. Således kan lokalbefolkninger i missionsområderne indgå såfremt de som målgruppe godkendes af NAC.

Det sidste vigtige aspekt af definitionen er Info Ops rådgivningsfunktion. Der anerkendes som konsekvens karakteren af nutidens operationsmiljø, at dette indeholder et såkaldt informationsmiljø, som alle aktører forsøger at kunne agere i med henblik på at opnå, at egne budskaber og meddelelser kommer ud til flest mulige målgrupper tidligere og mere troværdigt end modstanderens. Selv basale taktiske fejlhandlinger kan og vil komme ud til offentlighedens kendskab, qua at informationer flyder frit ind og ud af missionsområdet blandt andet via moderne informationsteknologi. Derfor er rådgivning om effekter i informationsmiljøet og evt. afledte konsekvenser af operative handlinger af højeste vigtighed. I denne forbindelse refereres der ofte til begrebet ”Strategic Corral”.

Såfremt en mission gennemføres med koalitions partnere uden for rammen af NATO, er det ikke NAC, der godkender aktører, men koalitions-hovedkvarteret alternativt nationale myndigheder afhængig af den enkelte nations mandat⁵

2.1. Hvorfor Info Ops

Beslutninger tages som en kombination af vilje til at udføre en given handling, tiltrække forståelse af situationen for at kunne gøre det og endeligt evnen (kapaciteter) til at udføre handlingen.

Traditionelle konventionelle operationer har fokuseret meget på at reducere modstanderens evne til at udføre sin vilje og i mindre grad på hans evne til at skabe situations forståelse og evident imod hans vilje. Nutidens modstandere kan være svære at ramme på evnen qua deres asymmetriske karakter, ligesom politiske og etiske krav har afstedkommet et krav om at anvende militære magtmidler med størst mulig forsigtighed og om at forsøge at anvende andre midler for at opnå de opsatte militære mål. Info Ops aktiviteterne repræsenterer denne ikke-kinetiske palet af virkemidler, som kan balancere den ubetingede fokus på brug af våbenmagt, og som giver mulighed for at kunne ramme nutidens asymmetriske kæmpende modstandere.

3. Info Ops kerneaktiviteter og MOE

Info Ops inddeles i 3 overordnede aktivitetstyper - kerneaktiviteter - der her kort redegøres for:

- **Influence Activity (IA).**

Formålet med IA er at yde indflydelse på viljen hos målgrupper⁶ med henblik på at kunne opmuntre, tilskynde eller overtale til en bestemt handling – Course of Action (CoA). Dette kan gøres både verbalt og non-verbalt. IA fokuserer ofte på de handlinger/angreb, der allerede er blevet foretaget med henblik på at tilsiere den ønskede CoA vælges eller foretrækkes af beslutningstageren.

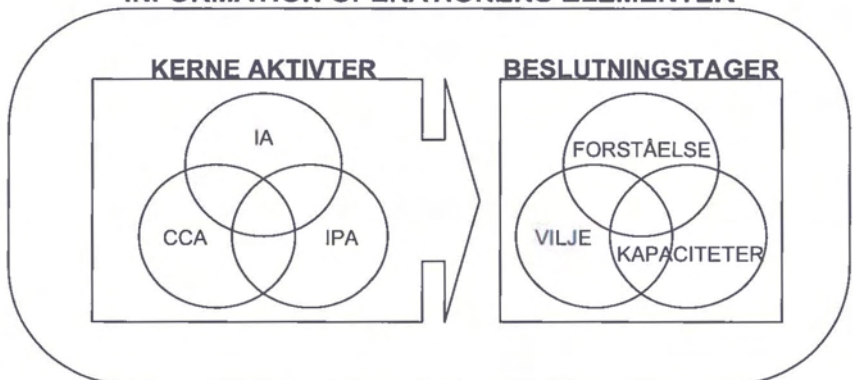
- **Counter Command Activity (CCA).**

CCA har til formål at påvirke og underminere beslutningstagerens evne til at træffe rationelle beslutninger. Når CCA initieres forsøger man at begrænse eller manipulere med det grundlag, som beslutningstageren skal træffe sine afgørelser på ved at påvirke perceptionsprocessen gennem kinetisk aktivitet. Angreb på Command and Control (C2) faciliteter, kommunikationscentre etc. vil oftest kunne henføres til CCA

- **Information Protection Activity (IPA).**

De aktiviteter, der har til formål at beskytte informationer omkring egne og venlige operationer, henføres til IPA. Begreber som informationssikkerhed, operationssikkerhed og Counter ISTAR⁷ relaterer sig alle til IPA, men er ikke begrænset hertil. IPA omfatter såvel kinetisk som ikke-kinetisk aktivitet.

INFORMATIONSDOPERATIONENS ELEMENTER

Kerneaktiviteterne skal ikke betragtes adskilt, men som et samlet hele, der har til formål at støtte den militære kampagnes øvrige aktiviteter, uanset om det er kinetisk eller ikke-kinetisk.

3.1 Measures of Effectivness (MOE).

MOE udvikles og bestemmes som en del af Info Ops planlægningen med henblik på at måle den effekt, som Info Ops aktiviteten afstedkommer og give de Info Ops ansvarlige den nødvendige tilbagemelding på processen. Populært sagt kan man sige, at hvis Info Ops aktivitetens delmål angiver kursen, så fungerer MOE som det ror, der sørger for at kursen holdes, hvilket vil sige, at der løbende justeres med henblik på at opnå den ønskede effekt.

4. Info Ops værktøjer og teknikker

De tidligere beskrevet Info Ops kerneaktiviteter kan effektueres ved hjælp af nogle værktøjer. Der er ingen udtømmende liste over værktøjer eller teknikker til brug ved en Info Ops kampagne, men der eksisterer nogle fundamentale elementer, som med fordel kan bruges afhængig af den konkrete situation og hvilken effekt der søges.

- **Psykologiske Operationer (Psy Ops).**
- **Key Leadership Engagement.**
- **Presence, Posture and Profile (PPP).**
- **Operationssikkerhed (OPSEC).**
- **Informationssikkerhed (INFOSEC).**
- **Deception.**
- **Elektronisk krigsførelse (EW).**
- **Fysisk ødelæggelse (PD).**
- **Computer Network Operationer (CNO).**

Psykologiske operationer

Info Ops og Psy Ops bliver ofte anvendt som synonymer for hinanden, hvilket dog må anses for at være fejlagtigt. Psy Ops dækker over de Info Ops aktiviteter, der målrettet forsøger at påvirke beslutningstagerens

perception via planlagte psykologiske meddelelser, som fremføres ved brug af diverse kontrollerede medier (radio, TV, flyveblade, internet etc) samt ikke mindst face to face (F2F) aktiviteter gennemført af styrker i kontakt med de pågældende målgrupper.

KLE

Disciplinen har til formål at påvirke nøglekommunikatorer til at støtte de opstillede målsætninger. KLE gennemføres af personer på samme niveau som målpersonen i form af nøje planlagt og på baggrund af systematisk historik som F2F engagementer. KLE bygger på gensidig respekt og dialog.

PPP

Info Ops værktøjet PPP knytter sig til egne militære styrkers indflydelse på beslutningstageren i kraft af deres tilstedeværelse, positur og adfærd. Ofte er det et sammenspil mellem de 3 faktorer, der påvirker beslutningstageren. Eksempelvis hjælper det ikke at være tilstede i missionsområdet, såfremt posituren eller adfærden er usynlig. PPP indflydelsen afhænger meget af, hvilken type mission der er tale om og hvilket militært apparat der indsættes, idet beslutningstageren vil veje det op mod eget antal af styrker. Eksempelvis vil beslutningstageren ikke lade sig påvirke af en eskadrille kampfly, såfremt han selv råder over 10 gange så mange fly, hvorimod en enkelt ubåd kan have stor indflydelse, hvis han ikke råder over et effektivt forsvar mod ubådstrusler.

OPSEC

Operation sikkerhed i Info Ops sammenhæng sigter mod at identificere og beskytte egne vitale informationer, der er kritiske med hensyn til opnåelse af den militære kampagnes overordnede mål, benævnt EEFI⁸. Dette gøres ved at afskære modstanderens muligheder for at få adgang til EEFI ved at angribe beslutningstagerens VFK såvel ved passive som ved aktive aktiviteter.

INFOSEC

INFOSEC er beskyttelse af egne informationer og tilgængeligheden af disse via en række administrative, tekniske og proceduremæssige tiltag, der normalt gennemføres på daglig basis, uden det kan henføres til en konkret kampagne eller mission. Når INFOSEC er en del af Info Ops værktøjskassen, er det fordi, den støtter og supporterer egne beslutningstager, mod at modstanderen laver Info Ops og indhenter EEFI.

Deception

Deception eller bedrag/vildledelse er tiltag, der sigter mod at vildlede

modstanderen til at træffe uhensigtsmæssige beslutninger (hensigtsmæssige for egne styrker) på baggrund af et falsk eller et fordrejet grundlag som følge af de eksekverede tiltag. En af forudsætningerne for effektiv deception er, at man har et indgående kendskab til modstanderens perception, således det er til at forudse, hvordan dette omsættes til handlinger på det taktiske eller operationelle niveau.

EW

EW i Info Ops sammenhæng bruges dels som softkill i CCA (IT og Kommunikationssystemer) og dels som et middel i forbindelse med deception.

PD

Fysisk ødelæggelse, som Info Ops værktøj, omhandler dels den PD af modstanderens C2 faciliteter, som beskrevet under punktet om CCA, og dels den generelle PD, der finder sted under militære aktioner. Med generel PD menes, at den PD som finder sted under militære aktioner, der ikke direkte kan henføres til Info Ops aktiviteter eller Info Ops formål, men som uundgåeligt har en stor psykologisk effekt på modstanderen og dennes beslutningstager. Det er ligeledes selvevident, at den PD der er tale om, tjener et militært formål jf. Geneve konventionerne og at eventuel collateral damage vil have den modsatte effekt set i et Info Ops perspektiv.

CNO

Angreb på IT systemer i form af virusser og manipulation med dataklider og software er en af de teknikker, der ligeledes finder anvendelse i Info Ops. Udover selve angrebene (Computer Network Attack (CNA)) kan Computer Network Exploitation (CNE) og Computer Network Defence ligeledes iværksættes. Sidstnævnte er eget forsvar mod modstanderens forsøg på CNA og CNE.

4.1. Relaterede aktiviteter.

Af andre aktiviteter der supporter Info Ops kampagnen, men ikke er en direkte aktivitet, skal nævnes Public Information (PI) og Civil-Military Cooperation (CIMIC).

PI samarbejder med Info Ops, da der skal sammenhæng mellem budskaberne og temaerne, således effekten af budskabet ikke går tabt, idet "Old News" fænomenet kan opstå. PI har desuden til formål at affærdige modstanderens forsøg på Info Ops ved at videregive sande og fyldestgørende beretninger om konkrete hændelsesforløb, dog uden at kompromittere OPSEC. En af de væsentlige forskelle PI og Info Ops er,

at PI ikke altid er rettet mod en bestemt målgruppe/aktør, hvorimod Info Ops, jf. definitionen, altid retter sig mod bestemte målgrupper og med en ønsket effekt som drivkraft.

CIMIC kan støtte Info Ops kampagnen ved at videregive og udveksle informationer til støtte for kampagnens overordnede mål. Dette bør dog ikke gøres på bekostning af de relationer, der er mellem CIMIC medarbejderne og de lokale organisationer/eventuelle NGO i operationsområdet, idet dette til tider kan blive fejlfortolket som decideret efterretningsindhentning.

5. Info ops i maritim sammenhæng

Det har gennem længere tid været den gængse opfattelse, at Info Ops i det maritime miljø på TG level har været en uvæsentlig opgave og har derfor, naturligt nok, været lavt prioriteret. Holdningen har ligeledes været den, at Info Ops kun hører til på MCC⁹ og CJTF¹⁰ niveau eller endog endnu højere niveau. Det er korrekt, at Info Ops aktiviteterne og den strategi, der søges gennemført, er rodfæstet i et højere niveau end ved CTG – som regel ved CJTF eller niveauet over. Dog bør det taktiske niveau ved CTG være dybt involveret i Info Ops aktiviteterne, idet det er på dette niveau, at nogle af de tidligere beskrevne værktøjer finder bedst anvendelse. Desuden vil den udfærdigede Informationsstrategi ikke kun være på det strategiske niveau men indeholde væsentlige elementer og delmål, der delegeres til commanderen på det operative og taktiske niveau. Delmålene på det operative og taktiske niveau skal understøtte Informationsstrategiens mål, hvilket den stedlige commander på operativt og taktisk niveau skal identificere og opfylde. Målene for Informations kampagnen forgrenes ned gennem niveauerne til CTG, der så ved hjælp af Info Ops værktøjerne skal opfylde hans delmål, der så tilgodeser overliggende niveaus delmål og endeligt understøtter det overordnede mål. Undervejs fra mål til delmål har de respektive commander ansvaret for, at skabe nødvendige betingelser for at underliggende commander kan opfylde delmålene ved eksempelvis at allokere flere ressourcer i form af styrker eller omprioritere underliggende commanders fokus områder ved at retaske.

Tages der udgangspunkt i en TG, som vi normalt kender det fra danske forhold bestående af 6-8 overfladeenheder, er der i denne gode mulighed for at lave effektive Info Ops.

5.1. Helstøbt synlige kapacitet.

En af de største fordele ved maritimt styrkebidrag, som det kendes fra eksempelvis TF150 eller SNMG1, er, at det er helstøbte kapaciteter -

forstået på den måde at samtlige principle warfares er dækket ind samtidig med, at TG kan løse et meget bredt opgave spektrum. Det faktum, at en sådan TG indeholder "den fulde pakke", sender et meget kraftigt signal om tilstedeværelse og dermed gode muligheder for at bruge de forskellige aspekter af PPP værktøjet. En TG, der ligger ud for en kyst, indikerer qua sin helstøbte kapacitet, beslutsomhed, hvilket modstanderens beslutningstager ikke kan undgå at lade sig påvirke af. Yderligere kan TG sprede sig ud grundet den naturlige mobilitet, der kendetegner maritime styrker, og dække et stort område med relativt få midler, hvilket gør den mere synlig end et tilsvarende bidrag fra de øvrige værn, og dermed synes at have en relativ stor tilstedeværelse. Det er ligeledes nemmere for en Maritime styrke hurtigt at ændre sin positur og adfærd. Det ene øjeblik kan enhederne have travlt med at anråbe og borde med hævet våbenføring, for det næste øjeblik at gennemføre uskadelige gummi-bådssejlad og skibsvedligeholdelse i nøjagtigt samme område. Tilsvarende kan enhederne være ekstremt aktive eksempelvis i deres brug af SONAR og fortage kraftfulde manøvrer, for derefter at være inaktive med deres SONAR og ligge død i vandet. Hvad enten det er tilstedeværelsen, posituren eller adfærden der er tale om, vil ovenstående eksempler påvirke modstanderens beslutningstagere i en sådan grad, at deres beslutninger bærer præg af indflydelse fra Info Ops værktøjet PPP.

5.2. Synlighedens konsekvenser.

Generelt kan det siges, at maritime styrkers anvendelse af OPSEC og INFOSEC ikke adskiller sig kendeligt fra andre bidrags anvendelse. Dog skal det bemærkes, at den store synlighed som maritime styrker har, når de er deployeret, stiller andre krav til især OPSEC.

Da det ikke er muligt at holde sig skjult på samme måde som land styrker - rent fysisk, er det sværere at skjule egne hensigter samt beskytte EEFI. En af de metoder, der kan og bør anvendes, er nedbrydelse af de rutiner og procedurer¹¹, der normalt kendetegner maritime enheders bevægelser og dispositioner. Ændringer af egne procedurer og mønstre er i høj grad med til at vanskeliggøre modstanderens mulighed for at opbygge et "normalbillede" og samtidig gøre det sværere for ham at identificere essentielle trip wires. Disse procedureændringer bør finde sted helt ned på enhedsniveau og bør ligeledes foretages så ofte som muligt, på trods af det vil kræve hårdt arbejde og stor omstillingsparathed ved de enkelte besætningsmedlemmer. I relation til INFOSEC adskiller et maritim styrkebidrag fra andre styrkebidrag sig ved at have en relativt stor række af aktive sensorer, hvorfor en nøje plan for udsendelse (EMCON¹²-plan) og brugen af disse skal implementeres og følges. En kompromittering af EMCON-planen kan resultere i, at modstanderen

får adgang vitale oplysninger, hvorved sikkerheden for egne styrker kan bringes i fare.

5.3. Psy Ops.

Maritime enheder kan også bidrage til udførelsen af Psy Ops. Flyveblade kan uddeles når et boarding hold går ombord på et handelsskib, eller når enheden ligger til kaj, eftersom Orlogsskibe i fremmede havne altid tiltrækker en masse opmærksomhed, hvilket derfor kan og bør udnyttes til at formidle psykologiske budskaber til støtte for operationen.

Er et af målene for missionen at skabe Maritime Influence. I et givet område vil dette også tilgodese en Info Ops kampagne. Et af midlerne til at skabe Maritime Influence går gennem påvirkning af de lokale (Fiske- re, Coaster, Dhows, lystfartøjer etc.), hvilket kan effektueres gennem psykologiske budskaber (propaganda), der i sidste ende indirekte vil påvirke beslutningstageren.

De psykologiske operationer skal være koordinerede og følge den strategi, der er besluttet på det ansvarlige niveau, således der ikke opstår divergenser mellem Info Ops målsætningerne og Psy Ops budskaberne.

5.4. Maritimt EW.

Maritime enheder råder som regel også over en del EW assets i form af ECM, EPM og ESM¹³, der alle anvendes som en integreret del af de doktriner, som kæmpes efter. Brugen af EW finder derfor anvendelse i det normale operationsmønster, som Maritime enheder gør brug af. Råder enheder over jamming udstyr, kan der meget effektivt sættes ind overfor modstanderens beslutningstager ved blokere adgangen til oplysninger, der er nødvendige for beslutningsprocessen. Jamming af Mobil- telefoni, radio- og TV-signaler, radarinstallationer, GPS etc. vil have en mærkbar effekt på modstanderen og det omkringliggende samfund.

Der er der også mulighed for at anvende EW på mere konventionel vis, nemlig som en del af deception plan. En del af TG kan eksempelvis operere overt (åbent, åbenlys) i et farvandsafsnit, skifte radarparametre, bruge flere kaldesignaler etc., mens den anden del af TG opererer covert (skjult, tilsløret) i et andet farvandsafsnit.

En kombination af aktiv og passiv brug af EW indenfor TG kan forårsage vildledelse af modstanderen, samtidig med at såvel OPSEC som INFOSEC i en vis udstrækning, tilgodeses. Mulighederne er mange og det er kun fantasien der sætter grænser for taktisk anvendelse af EW til støtte for Info Ops målsætningerne.

5.5. Bestykningen.

Som nævnt tidligere er et maritimt styrkebidrag en helstøbt kapacitet, hvilket betyder, at der også er mulighed for at yde Info Ops gennem PD. Da en TG råder over midler til at forsvare sig samt angribe i alle 3 dimensioner, kan nedkæmpelse af modstanderen foretages, når situationen måtte diktere dette, idet PD ikke er begrænset til militære C2 installationer i land, men kan også omfatte modstanderens maritime ORBAT¹⁴. Råder TG over enheder med tilstrækkelig NFS¹⁵ kapacitet (kanon eller land attack (capable) missile), kan PD dog også foretages mod land eller som eventuel deception, mens landstyrker angriber andetsteds. Går man skridtet videre og betragter en CSG¹⁶ frem for en TG, vil muligheden for PD i land forøges betragteligt, da styrken vil råde over jagerfly med stor angrebs kapacitet. Det skal dog bemærkes, at det ikke er den maritime styrkechef, der definerer missionerne og udpeger målene for jagerflyene eller land attack (capable) missilerne, da dette er på joint niveau. Ikke desto mindre kan de maritime styrker støtte Info Ops kampagnen med PD, da der rådes over bredt våben arsenal med store anvendelsesmuligheder, hvad enten der er tale om egne Info Ops delmål, andre niveaues Info Ops delmål eller Info Ops kampagnens overordnede mål.

5.6. Presse.

En maritime TG kan tilsvarende yde Info Ops gennem den relaterede aktivitet PI. Enhederne kan relativt nemt embed¹⁷ den civile presse og lade den udpegede presseofficer koordinere budskaberne og de dertil hørende kundgørelsestidspunkter, så den ønskede effekt opnås. PI kan med fordel også bruges meget aktivt i form af "breaking news". Situationer, eksempelvis et angreb, hvor man selv bestemmer tid og sted, som yderligere har en høj nyhedsværdi, kan formes og eksponeres, så den reelle effekt forøges mange gange i forhold til den kinetiske del. At bruge PI aktivt er derfor et meget vigtigt redskab i bestræbelserne på at vinde den informationskrig, der udspilles sideløbende med den militære kampagne.

5.7. Kombinationer.

Mange af Info Ops værktøjerne og aktiviteter bør kombineres, således effekten på beslutningstageren kan blive større. Eksempelvis kan flyveblade kastes udover et område (Psy Ops), hvori der advares om, at til et givet tidspunkt vil et militært mål blive destrueret (PD). En kombination af værktøjerne kan ligeledes udføres fra de forskellige niveauer, hvilket vil sige, at noget, der måske ikke direkte har en effekt på et niveau, kan have en indirekte effekt på et andet niveau. For opnåelse af dette stilles der ekstra store krav til koordineringen niveauerne imellem. Eksem-

pelvis kan et taktisk gennemført angreb have en meget lille Info Ops effekt på det taktiske niveau, hvorimod det vil have en anden og muligvis større effekt på det operative niveau.

6. Afslutning

Ovenstående gennemgang af Info Ops på det taktiske niveau for et maritimt styrkebidrag viser klart, at der er gode muligheder for at lave Info Ops på dette niveau, og at det dermed ikke bør nedprioriteres af den ansvarlige Commander, hvilket fra tid til anden er tilfældet. Ret beset kan man sige, at alt, hvad man som styrkebidrag foretager af handlinger, er Info Ops, eftersom det uundværligt i større eller mindre grad vil have en effekt på modstanderen. I denne sammenhæng er det ikke væsentligt, om det er det ene eller det andet Info Ops værktøj, der anvendes eller sågar en kombination af disse, idet det alene er effekten, der tilstræbes og ikke behovet for at afgøre, om det eksempelvis er INFOSEC, EW eller PPP. Den ansvarlige Commander skal, for at integrere Info Ops i operationerne, lade effekttankegangen være den styrende parameter i sin beslutningsproces og ikke blot anskue Info Ops som en sideløbende og nedprioriteret kampagne i forhold til de andre militære funktioner. Den effektbaserede tankegang vil desuden sikre, at der er overensstemmelse mellem de enkelte militære funktioner og elementer (Info Ops, kinetisk anvendelse, genopbygning, beskyttelse etc.), således der vil være optimal ressourceanvendelse i forbindelse med mål opfyldelsen. Afslutningsvist bør det erindres, at der til enhver aktivitet, der fører mod et Info Ops mål, skal udvikles en MOE, hvilket under tiden kan være meget svært og ofte er årsagen til, at Info Ops beklageligvis nedprioriteres.

Noter:

1. Et ratifikationsdraft er udsendt – forventes ratificeret 1. halvår af 2009.
2. AJP-3.10 NATO Information Operations Doctrine
3. Effect Based Approach to Operations
4. North Atlantic Council (NAC), Det Nordatlantiske Råd.
5. I EU ligger godkendelseskompetencen i det europæiske råd. (Political & Security Comitee).
6. Info Ops targets (CIS, C4I etc) og aktører.
7. Intelligence, Surveillance, Targeting, Acquisition and Reconnaissance
8. Essential Elements of Friendly Information

INFORMATIONSDOPERATIONER

9. Maritime Component Commander
10. Commander Joint Task Force
11. På engelsk benævnt TTP (Techniques, Tactics and Procedures)
12. Emission Control
13. Electronic Counter Measure, Electronic Protective Measure og Electronic Support Measures.
14. Order of Battle
15. Naval Fire Support
16. Carrier Strike Group
17. At pressen er embedet vil sige at den er "indlejret" i skibet og følger rutinerne og operationerne i en længere periode.

MARITIM DEBAT

UBÅDSVÅBEN IGEN?

af kommandørkaptajn Jørn Hansen

Nedenstående er inspireret af flotilleadmiral Niels Christian Borcks indlæg i T.f.S. nr. 1 - 2009, "Et bud på flådens fremtid anno 2009". Niels Christian Borck ønsker med sit indlæg at skabe debat, og redaktionen er interesseret i en sådan. Dette debatindlæg har på ingen måde Niels Christian Borcks indlægs faglige spændvidde, men er nødt til at holde sig inden for rammerne af, hvad dets forfatter ved noget om, nemlig problemstillingen omkring genetablering og effektiv drift af et ubådsvåben inden for det danske Søværn.

En af forudsætningerne for enhver plan for en udvikling af forsvaret i dette land har i mange år været enkel: Ganske uanset landets sikkerhedspolitiske situation kan der ikke ske markante forøgelser af de årlige forsvarsudgifter. Det seneste forsvarsforlig bekræfter denne tingenes fortsatte tilstand. En aktual yderligere forudsætning er: Opprioritering af internationale operationer og nedprioritering af det nationale nærforsvar.

Det er ganske rigtigt, at den øjeblikkelige udvikling af Søværnet følger modellen "Få, men store enheder", som kan indsættes fleksibelt i det fulde internationale spektrum. Få, men store enheder betyder færre enhedstyper, færre våbensystemer og dermed en overflytning af omkostninger fra støttestruktur til den operative struktur – og pengene passer så nogenlunde.

Som led i denne udvikling er minelægger-, ubåds- og tankskibskapaciteterne blevet nedlagt, og det kan nok med rette hævdes, at den samlede udvikling er gået væsentligt hurtigere, end Forsvarskommissionen af 1997 forestillede sig. Den forsvarskommission vurderede i hvert fald ubådene som en nyttig kapacitet, der imidlertid ligesom alle andre anskaffelser burde afvejes i forhold til de øvrige.

Denne afvejning fandt som bekendt sted i 2004, hvor ubådsvåbnet blev nedlagt.

Niels Christian Borck bemærker, at var denne beslutning blevet fulgt op med direktiver om, at uagtet at de foreliggende muligheder i 2004 ikke tillod en videreførelse af ubådsvåbnet, burde udviklingen på dette specialområde følges, således at der var tegnet et fremadrettet perspektiv for en eventuel genanskaffelse af denne kapacitet. Niels Christian Borck foreslår i denne sammenhæng en genoplivning af Projekt Viking II i form af foreløbig et feasibility study løbende over 6 år fra 2010.

En hovedlinie i Niels Christian Borcks argumentation er den ganske forståelige, at ved vi ikke, hvad der venter os af trusler og opgaver om hjørnet, er det mest fornuftigt at være forberedt på lidt af hvert – altså hellere en i hvert fald delvis tilbagegang til vor datidige og noksom bekendte mere ”balancerede flåde”.

Hvad har vi gjort før ?

Det er naturligt at se på, under hvor store antrengelser vi tidligere har bevæget os fra et ubåds-nulpunkt til at operere et lille antal rimeligt effektive ubåde igen.

Der var ingen, der seriøst regnede med, at de tre bedagede U/V-klasse, vi lejede af England i 1946, kunne bruges til andet end genopbygning af en meget elementær teknisk ubådskompetence. De blev udrustet med en såkaldt ”knæk-snorkel”, som aldrig kom til at fungere tilfredsstillende, og de fik aldrig et ECM-anlæg. De var følgelig tvungne til at genlade deres batterier på overfladen uden radarvarsling, og de var derfor ganske uanvendelige i Østersøen, hvor i hvert fald det indledende luftherredømme var sovjetisk.

Grunden til anskaffelsen af disse bådes efterfølgere, ”Delfinen”-klassen, blev lagt i 1952 ved udstedelsen af et byggedirektiv til Orlogsværftet. Den første båd af klassen var operativ med et kalibreret ECM-anlæg i 1963, hvorefter disse både ikke mere behøvede at vise sig på overfladen under patrulje. Tiden fra beslutning om bygning til første operative båd var altså 11 år. Lægges dette tidsforløb til et 6 års feasibility study, når vi op på 17 år.

Nu er der al grund til at antage, at vi har lært af historien. Søværnet tynnes ikke denne gang af stærke hensyn til videreførelsen af et Orlogsværft som en form for beskyttet værksted med en meget lav produktion, eller af hensyn til beskæftigelsen af en dansk dieselmotorleverandør, som aldrig før har leveret hurtigtgående dieselmotorer til ubåde. Videre er der bestemt ikke grund til at forvente, at de materiel- og logistiske tjenester vil fungere på samme måde som dengang. Endelig vil tidligere tiders

ubåds-kulturer ikke nødvendigvis forsinke en genindførelse af et dansk ubådsvåben på samme måde, som U/V-klassens historisk forankrede operationskultur forsinkede ”Delfinen”-klassens operative udvikling.

Kan fortidens erfaringer imidlertid ikke umiddelbart bruges i forbindelse med konkrete nutidige opgaveløsninger, kan de dog bidrage til en samlet belysning af den opgave, det vil være at genopbygge et dansk ubådsvåben.

Opgavens karakter

Uanset et eventuelt kommende ubådsvåbens karakter er et ubådsvåben et specialvåben, hvis effektivitet er betinget af dels ganske særlig uddannelse af størsteparten af dets personel, dels vedvarende og målrettet træning til søs under forhold, som ikke kan tilbydes af Det danske Søværn alene.

Opretholdelse af et effektivt virkende specialvåben som ubåde forudsætter kontinuerlig træning til søs i scenarier, som er ganske fjerne fra patruljesejladser i almindelige fredelige farvande. En ubåds træningsstandard kan ikke opretholdes, med mindre den ganske hyppigt deltager i avancerede NATO-øvelser, hvor den møder et kvalificeret træningsmodspil. Uden at forholdet skal overdrives, er det sådan, at ubådssejladser nu en gang er både psykisk og fysisk mere krævende end overflade-sejladser. Dette betyder, at der skal en stærk koncentration og energi til i Søværnet, hvis det vil operere ubåde effektivt.

Enhver specialtræning af personel repræsenterer et ganske betydeligt problem, idet den i sig selv medfører en begrænsning af den samlede personelfleksibilitet. En ubådsofficer er ret så umiddelbart udmærket anvendelig i fx et inspektionsskib, mens en officer fra et inspektionsskib er aldeles ubrugelig til tjeneste i en ubåd. Selv om man som nævnt ikke skal læne sig for meget op ad historien, er dette en kendsgerning, som historien bekræfter. Ubådsofficerer skal nødvendigvis gøre tjeneste i ubåde igennem lange perioder af deres karrierer, og personelplanerne skal kunne dække frasorteringer og andre former for uplanlagte afgange.

Man kan ikke med sund fornuft rekruttere en næstkommanderende eller chef for en ubåd blandt andre end netop yngre ubådsofficerer, som har nogle års praktisk ubådserfaring. Hertil kommer, at en ubådscbef ikke en gang kan uddannes endeligt i Danmark, men må gennemgå og bestå et kvalificerende chefkursus i et andet NATO-land, som kan tilbyde denne særlige uddannelse.

Specialer af enhver art er som bekendt meget følsomme over for uplanlagte afgange, og selv om det er lykkedes for det danske ubådsvåben at opretholde en meget høj grad af operationalitet i lange perioder, er der ingen tvivl om, at ubådsvåbnet i tilsvarende lange perioder har været ganske ”tyndslidt” personelmæssigt. Der har således været flere perioder, hvor vi ikke har kunnet bemande og operere det antal ubåde, vi har haft til rådighed.

”Sælen”s operationer i Middelhavet og Den persiske Golf i 2002 – 2003 blev gennemført særdeles professionelt, men der var mod slutningen ingen tvivl om hverken den personel- eller den materiel-mæssige ”tyndslidning”.

I et personelmæssigt ”tyndslidt” specialvåben er det fristende at råde bod ved en afkortning af den praktiske træning. Dette har været forsøgt, og nogle er blevet næstkommanderende og chef med en mindre praktisk erfaringsbase end tidligere. Fremgangsmåden er ikke anbefalelsesværdig – det er ikke hensigtsmæssigt at reducere kravene til den særlige påpasselighed, der er mere nødvendig i en ubåd end i et overfladeskib. Selv om det er nutidens og fremtidens argumentation, der er afgørende, kan man ikke se bort fra den erfaringsbaserede viden, Søværnet har på dette område.

Skal en genindførelse af ubådsvåbnet i Det danske Søværn overvejes, må man således helt indledningsvis gøre sig klart, at dette ikke på nogen måde bliver en simpel opgave.

Endelig er det værd at bemærke, at en genindførelse af ubåde i Søværnet vil nødvendiggøre en genindførelse af torpedovåbnet samt formentlig indførelse af helt specielle missiltyper.

Grundlaget for en vurdering af hensigtsmæssigheden af ubåde i Det danske Søværn må være en meget stærk overbevisning om, at et sådant specialvåben har en selvfølgelig plads i dette. Har man som udgangspunkt den overbevisning, at en ”balanceret flåde” er det rigtige, er der jo ikke megen tvivl, for en ”balanceret flåde” kan rumme hvad som helst. Skal den imidlertid fungere effektivt inden for alle sine specialer, er den særdeles bekostelig.

Videre er det jo sådan, at Danmark er medlem af NATO, hvilket i sig selv sikrer landet imod i hvert fald meget direkte, frontale angreb. Meget taler derfor for, at Det danske Søværn bør koncentrere sig om udvikling og drift af enheder, som har en ganske generel udnyttelsesflade inden for

Alliancen, frem for at udvikle specialvåben, der ikke synes at være det meget tydelige behov for. Vist kan der siges meget positivt om kystubådens anvendelse til recognoscerings- og rapporteringsformål under assymmetrisk krigsførelse, men denne ret beskedne del af et ubådsvåbens samlede kapacitet bør ikke have nogen betydelig vægt i en vurdering af behovet for dette specialvåben.

Inden for det politiske perspektiv, der fortsat er rammen om bevillinger til Forsvaret, er det ikke hensigtsmæssigt, at Søværnet bruger ressourcer på noget så specielt som et ubådsvåben. Søværnet har problemer nok med ud over opretholdelsen af den nordatlantiske tilstedeværelse at koncentrere sig om operationen af det nuværende ikke særligt imponerende antal skibe til forholdsvis brede og enkle formål i lejlighedsvis internationale operationer.

NOGLE SYNSPUNKTER PÅ DANSK MARITIM SIKKERHEDSPOLITIK

af kommandør S.S.v.F.Kieler

Danskeres syn på vore forsvarsproblemer i tider, hvor vi ikke har været umiddelbart truede fra fremmede magter eller krænkere af vort søterritorium, har efter opfattelse af forfatteren af dette indlæg, manglet forståelse for betydningen af vort riges karakter af at være et ørige - inklusive halvøen Jylland - adskilt af snævre farvande med sejlruiter, der forbinder Østersøen med Nordsøen og dermed verdenshavene. Det er både en udfalds- og indfaldsvej, som den finske digter Zacharias Topelius billedligt har kaldt for »Nordens Port«. I dansk militær sprogbrug er dette område normalt kaldt for »Strædeområdet«, et farvand som altid har været betragtet som et strategisk vigtigt nøgleområde af omverdenen og især af vore nabolande.

Forsvaret af dansk område kræver passende styrker af alle tre militære værn - udover et hjemmевærn, som vi har haft det efter 2. verdenskrig, indtil det politisk - efter den kolde krigs ophør - blev bestemt at reducere de væbnede styrker, herunder ikke mindst vor hidtidige velbevæbnede og alsidige flåde, som i den seneste 20 års periode er blevet reduceret i størrelsesorden fra 50 til 20 egentlige krigsskibe. På trods af, hvad der siden er anført om den våbentekniske udvikling, bør der ikke herske tvivl om, at den fornødne kontrol af strædeområdet og dermed også vor udadvendte maritime formåen - vil være afhængig af, at Danmark selv besidder en numerisk tilstrækkelig og alsidig flåde primært med sigte på kontrollen af vore hjemlige farvande. Hvad vi herudover måtte kunne overkomme på det flådemæssige område - udover vore forpligtelser ved Færøerne og Grønland - må altid blive en ekstra bonus, som Danmarks politikere både kan og bør udnytte i situationer, hvor der ikke er nogen umiddelbar trussel at øjne mod vort hovedland. Overvågning og beskyttelse af den civile søfart er en vigtig og krævende opgave både hjemme og ude, såvel under freds- som krigslignende forhold. Opretholdelsen af en velafbalanceret og tilpas alsidig orlogsflåde, må efter denne forfatters mening, altid være en væsentlig del af en fornuftig dansk sikkerheds- og forsvarspolitik. At vor forsvar idag også i høj grad bygger på vort NATO samarbejde bør ikke fordunkle behovet for en national og alsidig orlogsflåde, som vi tidligere har formået at forsyne landet med. Som amerikanerne siger: »numbers count« og englænderne tilføjer: »a safe base« er første betingelse for udfarende kraft.

Ser vi på vor tidligere krigshistorie, efter at Danmark var blevet et fast og selvstændigt rige med gode livsbetingelser bl.a. i kraft af vor søfart, har det ikke mindst været beherskelsen af strædeområdet, der har interesseret både vore potentielle og reelle modstandere og venner. Det gjaldt under svenskekrigene, englænderkrigene og vore slesvigske krige, sidstnævnte især med vor daværende flådes evne til at hindre fjenden i at erobre vore hovedøer. I 1658-59 lagde isen sig fast i vort strædeområde og forhindrede vor flåde i at imødegå Karl Gustavs erobring af øerne, men det var også vor flåde, der sammen med vore venner, muliggjorde en generobring. Og tidligere og siden i vor krigshistorie har flåden også været en væsentlig faktor for at kunne bevare Danmark som et selvstændigt rige.

Det gjaldt under 1. verdenskrig 1914-18, hvor det ikke mindst var vor flåde, der sikrede, at vi ikke blev direkte indblandet i denne krig og udsat for en fjendtlig erobring. Nedrustningen af vort forsvar og specielt den danske flåde før 2. verdenskrigs udbrud i 1939 var - som vi siden ved - desværre også en væsentlig grund til, at Nazityskland besluttede hurtigt og uventet at sikre sig kontrollen af strædeområdet ved overraskende at erobre hele Danmark. Og senere under hele den kolde krig fra 1949-1989 var det - som vi nu også ved - den sovjetrussiske admiral Gorsjkovs faste mål at kunne sikre sig det danske stræde område, om det var kommet til egentlig krig, noget som vore allierede lige fra starten lagde stor vægt på at kunne forhindre.

Nogle synes at mene, at en flåde har mindre betydning for vort lands forsvar efter at luftfartøjer og langtrækkende missiler er blevet en vigtig del af nutidens væbnede styrker. Man peger også på, at Danmark ikke lænere er et udpræget ørige med dets mange broer, som forbinder landsdelene både her og der.

Ligesom andre faste og samfundsnyttige installationer til havs er broer imidlertid vigtige objekter i krig, jævnfør tyskernes hurtige besættelse af Lillebælts- Storstrøms- og Masnedsund broerne tillige med de mindre broer over Limfjorden ved angrebet den 9. april 1940.

Broer vil selvfølgelig også være vigtige objekter i fremtidige krige, hvor det kan gælde om at bevare dem intakte eller at ødelægge dem, noget begge parter i en krig kan være interesserede i afhængig af situationen. Bliver de danske broer, som vi har dem i dag, ødelagt som følge af krigs-seller terrorhandlinger, er vi igen henvist til søtransport både mellem landsdelene og til det øvrige Norden samt velsagtens også sydover, skulde en kommende Femernbæltbro blive brudt. Hertil vil der nødvendig-

vis kræves et til farvandsforholdene egnet Søværn til sikring af de søværts forbindelses- og forsyningslinier og vore kontakter udadtil bedst muligt.

I drøftelser og forhandlinger om dansk forsvar har der i tiden efter den kolde krig - forekommer det denne forfatter - været for lidt forståelse af strædeområdets strategiske betydning, både for os selv som nation og for de fremmede, der har interesser og skibsfart i vort meget specielle farvandsområde. Den daværende danske udenrigsminister afviste i dagene op til den 9. april 1940, at strædeområdet kunne have nogen betydning for Tyskland, hvilket han som bekendt tog grundig fejl i. Under den kolde krig så NATO - og ikke mindst USA - heldigvis hurtigt betydningen af at kunne beherske kontrollen over det danske strædeområde, jævnfør de store leverancer af søminer og hjælpen til opbygningen af en dansk flåde, der kunne medvirke til, at NATO bevarede kontrollen med strædeområdet i krigstilfælde, også selvom det skulle være lykkedes for Warszawa-pagten at rykke op i Jylland, således som Danmarks fjender så ofte har haft som mål og gjort, som noget af det første, under deres krige mod Danmark

Så kan man spørge, om denne kontrol af strædeområdet er blevet mindre vigtig i den nuværende situation i Nordeuropa med de seneste NATO og EU udvidelser i Østersøregionen. Ser man historisk på sagen, er der ingen garanti for at disse tilstande vil vare ved selv i en overskuelig fremtid. Danmark kunne meget vel i en usikker fremtid igen blive udsat for, at andre vil sikre sig kontrollen med strædeområdet, hvis vi ikke selv formår det.

Med tanke på traditionel dansk uforberedthed - trods folkelig forsvarsvilje - og en almindelig opfattelse af, at landet næppe vil få alvorlige problemer, selv når der opstår uroligheder i vor omverden, kunne man fristes til at minde om en række alvorlige hændelser i vor tidligere historie.

I 1658 blev Danmark, som nævnt, besat af svenske tropper under Karl X Gustav, hvorefter der blev sluttet en fred, der var hård for Danmark og Norge. At Karl Gustav brød denne fred året efter ved overraskende at landsætte tropper i Korsør - i øvrigt ligesom tyskerne gjorde i 1940 - havde det danske forsvar ikke forventet. Heldigvis holdt hovedstaden ud med hjælp fra en hollandsk flåde, men det påtvang os en fred i 1660, som yderligere for alvor svækkede Danmark-Norge. I 1677 under den Skånske Krig sikrede Niels Juels flåde heldigvis Danmark mod en lignende skæbne. Men i år 1700 havde vi igen ikke forventet eller var forsvars-

mæssigt forberedt på, at Karl den Tolvte år 1700 gjorde landgang på Sjælland i samme øjemed.

Efter Slaget på Reden i 1801 og de efterfølgende fredsaftaler med England, havde vi heller ikke forudset, at England kun 6 år senere ville gøre landgang på Sjælland og bombardere København for at få udleveret vores dengang ret betydelige men stort set oplagte orlogsflåde.

I 1864 oplevede vi også det uventede, at Østrig sendte sin flåde mod Danmark for at støtte de prøjsiske ønsker om at kunne gøre landgang på de danske hovedøer. Det blev heldigvis forpurret af Suensons eskadre, fordi vi havde holdt vor orlogsflåde ved lige før denne ellers så nedslående kamp for fædrelandet.

Og hvem havde efter denne krig forudset, at vor tidligere fjende, Prøjsen, landmagten par excellence, blev bannerfører for et samlet Tyskland, som i løbet af en lille menneskealder også blev en meget betydelig flådemagt, der i modsætning til hidtil, var Danmarks flåde stærkt overlegen. Heldigvis havde vore ledende søofficerer haft sans for at skabe en flåde, der under verdenskrigen 1914-18, var i stand til at kontrollere og også forsvare strædeområdet, hvis det blev alvorligt antastet af de krigsførende parter.

I 1933 var der få herhjemme, som havde forudset, at Hitler kun 6 år senere havde skabt en militærmagt, som på kort tid kunne undertvinge sig store dele af Europa, før de andre af verdens førende militære magter 6-år senere kunne få bugt med Hitler og hans allierede. Hvem havde i 1985 forudset Berlinmurens fald og den efterfølgende afvikling af Warszawa-pagten og Sovjetunionens opløsning? Og hvem havde for 5 år siden forudsagt den i dag eksisterende verdensomspændende finanskrise? Alle disse hændelser i nyere tid er sket uventet indenfor et kortere åremål.

Når det gælder et længere sigtet maritimt forsvarsberedskab, er det også det ikke forventede og uforudsigelige, man bedst muligt må gardere sig imod. Og for en orlogsflådes vedkommende må planlægningen række mindst de 25 år frem i tiden, som er skibenes forventede levealder, heri ikke medregnet de 5-10 år det tager at planlægge, bygge, udruste og indsejle et nyt krigsskib.

Skibe og udrustning i rimeligt antal og typer svarende til specielle farvands- og geografiske forhold bør altid være til rådighed, hvis man vil undgå mulige fremtidige overraskelser.

DET FRIE HAV OG SØHERREDØMMET

af orlogshistoriker Hans Christian Bjerg

Dette indlæg har været bragt som kronik i Jyllands-Posten den 24. juni 2009 og skønnes efter henvendelser at være af interesse for tidsskriftets læsere.

I foråret 1609 – for 400 år siden – udkom i Leiden et lille skrift med titlen *Mare Liberum (Det frie hav)*. Forfatteren var anonym, men det var skrevet af den begavede unge nederlandske tænker Hugo Grotius (1583-1645).

Baggrunden for dette skrifs fremkomst var spaniernes og portugisernes bestræbelser på, efter de store opdagelser og koloniseringer i 1500-tallet, at hævde besiddelsen af verdenshavene og de havområder, der stødte op til de nye besiddelser. Retten til disse besiddelser og deres farvande havde efter spaniernes og portugisernes opfattelse hjemmel i et paveligt dekret, der i 1494 havde delt alle de »nye« lande mellem Spanien og Portugal. Verden blev delt som et æble ved en linie i Atlanterhavet, der i princippet fortsatte på den anden side i Stillehavet. Alle nye områder, der lå øst for linien i Atlanterhavet, skulle tilhøre Portugal og alle områder vest for Spanien.

I takt med at de nordvesteuropæiske ikke-katolske sømagter, især efter 1588, den spanske armadas ødelæggelse, begyndte at gøre sig gældende, bestred disse naturligvis gyldigheden af pavens dekret.

Nederlænderne begyndte, efter i 1581 endeligt at være sluppet af med det spanske overherredømme, en imponerende maritim aktivitet, særligt set ud fra landes ringe størrelse. I denne forbindelse stødte nederlænderne hurtigt sammen med portugiserne i indiske og asiatiske farvande, som disse hævdede tilhørte dem i modsætning til andre europæere.

Allerede i de første år af 1600-tallet samlede Hugo Grotius materiale ind til en holdbar argumentation for nederlændernes ret til generelt at gennemføre maritim aktivitet på verdenshavene.

I februar 1603 blev denne problematik accentueret, idet et nederlandsk skib i Malacca-strædet erobrede et portugisisk skib, som viste sig at have en umådelig kostbar last om bord, der blev hjemført til Amsterdam. Ved

salget af lasten indbragte den en sum, der på dette tidspunkt svarede til det samlede engelske statsbudget. Denne begivenhed rejste naturligtvis i Europa en voldsom debat om det pavelige dekret og portugisernes ret til det farvand, hvor erobringen havde fundet sted. Som et modtræk forbød Spanien i 1606 al fremmed handel på deres besiddelser i Amerika.

I 1608 blev Hugo Grotius af det hollandske ostindiske kompagni opfordret til at fremkomme med et sammenhængende forsvar for den nederlandske handling og hævdede ret til frit at bevæge sig på havet. Grotius valgte at udbygge et allerede igangværende arbejde og udsendte som et selvstændigt skrift det omtalte *Mare Liberum* i 1609.

Det er klart, at den direkte anledning til denne publikation var begivenheden i Malacca-strædet i 1603, men i sin argumentation bevægede Grotius sig hurtigt over i noget helt generelt omkring hævdelser af havene som frie områder.

Grotius' *Mare Liberum* er idag svær læsning, fordi man på hans tid i sin argumentation ustandselig hentede synspunkter og citater fra alle de klassiske værker og biblen.

Essensen af hans fremstilling er imidlertid, at havet, ligesom himlen og luften, ikke kan besiddes af nogen, og derfor tilhører naturretten. Havet, der er en flydende masse, kan der ikke dyrkes og bygges på, i modsætning til landjorden. Havet tilhørte derfor ingen, og var derfor frit for alle mennesker helt ind til kysterne. Da havet således efter naturretten var frit og fælles for alle, kunne monarker derfor ikke fastsætte bestemmelser for farvande. Grotius bestred derfor både spaniernes og portugisernes ret til at gøre farvande til »deres«. Grotius bestred også pavens ret til at tildele farvande, som han ikke var i besiddelse af. Denne påstand medførte iøvrigt, at *Mare Liberum* hurtigt kom på Index over de bøger, som den katolske kirke forbød læsning af.

Mens de fleste af de 13 kapitler i skriftet tog deres udgangspunkt i erobringen af det portugisiske skib i 1603, så bevægede Grotius specielt i skriftets kapitel 5 sig ind på mere generelle betragtninger over det begreb, *det frie hav*, som han så at sige havde opfundet ved denne lejlighed.

I Portugal og Spanien valgte man tilsyneladende stort set at ignorere skriftet, men overraskende kom der protester fra England, som man skulle forvente havde samme interesse i dette begreb som nederlænderne. En skotsk retslærd William Welwod udsendte modskrifter i 1613 og

1615. Tilsyneladende havde han dog misforstået Grotius' skrift, som han opfattede som et angreb på englændernes ret til fiske i egne farvande. Welwods hovedangreb, der i sær var vendt mod det omtalte kapitel 5, gik på, at Gud havde skabt både himlen, land og hav samtidigt. Man kunne derfor ikke skelne mellem disse elementer, hvorfor alle tre elementer kunne besiddes, ligesom landjorden. Welwods skrifter fik ikke blivende værdi. Hugo Grotius udarbejdede imidlertid et omfattende svar til Welwod, hvori han for alvor udbygger sine betragtningerne om det frie hav i kapitel 5 med en tekst, der er dobbelt så lang som hele *Mare Liberum*. For at forstå Grotius' lancerede begreb er dette svar i dag mere interessant end det publicerede skrift fra 1609. Manuskriptet til dette svar kom først for en dag i 1864 og er først publiceret i 1872.

Et mere kvalificeret angreb på Grotius fremkom med englænderen John Seldens skrift *Mare Clausum seu De dominio maris* (Det lukkede hav eller om at besidde havet) fra 1635. Heri hævder Selden, at havet ikke er andet end landmasse, der mere eller mindre midlertidigt er overskyullet af vand. Landmassen under vandet kunne derfor besiddes sammen med det ovenover liggende hav. Denne holdning var utvivlsomt skræddersyet til den globale sømagt, som England var i gang med at opbygge og som især gjorde sig gældende i 1700- og 1800-tallet. Senere har Seldons bidrag til begrebsdiskussionen om »frit hav« haft betydning ved fastsættelsen i moderne havret af økonomiske zoner og fastlandssokler.

Der kom ikke noget modskrift mod Selden fra Grotius. Han havde andet at se til på dette tidspunkt. I 1621-30 var han politisk flygtning i Frankrig, og fra 1634 til sin død arbejdede han for Sverige, og var dette lands ambassadør i Frankrig. Hans produktion er omfattede og på talrige områder original og banebrydende, og han er en af de meget store europæiske tænkere. Specielt huskes han i dag for værket *De Jure Bellis ac Pacis* (Om krigens og fredens lov), udsendt 1625, som anses for et grundlæggende hovedværk for folkeretten.

I 1702 fremkom nederlænderen Cornelis Bynkershoek med skriftet *De dominio maris* (Om at besidde havet). Heri fastholder han i princippet Grotius' opfattelse af begrebet »frit hav«, at havet er et fælles og frit område for alle mennesker, men han modificerede det dog ved at hævde, at logikken må tilsige, at man faktisk kan besidde et havområde, som direkte og effektivt kan forsvares fra land. Kystbefæstninger kunne dominere et område både mod landsiden og søsiden. Radius for denne dominans var efter Bynkershoek's opfattelse den distance, som et kanonskud rakte. Bynkershoek blev derved ophavsmand til begrebet territorialfarvande og tre-mils-grænser.

I dag kan Grotius', Seldens og Bynkershoeks originale synspunkter findes i havretten, men der er næppe tvivl om, at Grotius' begreb stadig er det basale begreb i den måde, vi opfatter havet på, selv om det som anført har været genstand for modifikationer. Derudover kan man supplere med, at Grotius ikke kendte eller indtænkte begrebet søherredømme, som først blev beskrevet omkring 1900 af sømagtsteoretikere som A.T.Mahan, Friderich Ratzel og Julian S. Corbett. Dette begreb indebærer, at man ved hjælp af søstridskræfter faktisk kan udøve en ret over et farvand uden at besidde dette. Det var det, englænderne gjorde i 1700- og 1800-tallet.

Begrebet »frit hav« har i 400 år spillet en stor rolle for den nordvesteuropæiske handelsmæssige, magtpolitiske og kulturpolitiske udvikling. For Danmark, som en lille men udpræget maritim nation med globale interesser, har dette begreb stadig afgørende betydning, ligesom det har haft det siden 1600-tallet..

FRANSK FORSVAR 2009 –2014

Af kontreadmiral Arvid Sørensen

Det franske parlament har ved afstemning medio juli 2009 vedtaget forsvarsloven (la loi de programmation militaire) for perioden 2009 – 2014. Det sker som opfølgning på forsvarshvidbogen, der blev præsenteret medio 2008, og som tegner hovedtendenserne 15 år ud i fremtiden. Forsvarshvidbogen er kort omtalt i dette tidsskrift nr. 4/2008. Den efterfølgende fremstilling af forsvarsloven, der tager udgangspunkt i forsvarshvidbogen, er hovedsageligt baseret på oplysninger fra det franske forsvars hjemmesider. Forsvarsloven fastlægger de overordnede rammer for det franske forsvars udvikling, herunder de økonomiske vilkår, organisation, styrketal, infrastruktur og materielanskaffelser mv.

Der er tale om betydelige indgreb med nedlæggelse af 80 militære installationer, flytning af 30 andre og en reduktion af styrketallet på 54.000 militære og civile stillinger. Den samlede militære styrke i det franske forsvar reduceres frem til 2014 – 2015 til 225.000 (131.000 i hæren, 44.000 i marinen og 50.000 i flyvevåbnet). Reduktionerne vil især ramme administrative stillinger og støttefunktioner. Der er lokalpolitisk modstand mod de vedtagne ændringer, som især går ud over det nordøstlige Frankrig, hvor der siden den kolde krig har været opretholdt en betydelig militær infrastruktur.

Den franske sikkerhedspolitik baseres på følgende strategiske opgaver:

Efterretningsoplysninger og forudseenhed har høj prioritet og garanterer nationens evne til at træffe selvstændige beslutninger og sikrer det strategiske initiativ.

Forebyggelse drejer sig om udstationering af styrker i Afrika, tilstedeværelse i den arabiske havbugt og i udvalgte oversøiske departementer. *Den nukleare afskrækkelse* forbliver et essentielt fundament for den nationale strategi og er den ultimative garanti for Frankrigs sikkerhed og uafhængighed.

Beskyttelse af territoriet og befolkningen er central i overvejelserne om udviklingen i og vurderingen af nye trusler, herunder terrorisme.

Intervention, hvor kapaciteten koncentrerer omkring de zoner, hvor Frankrigs og Europas interesser skønnes truet i en akse fra Atlanten til Den persiske Golf og Det indiske Ocean.

I erkendelse af, at det ikke er muligt klart at skelne mellem intern og ekstern sikkerhed er der på overordnet niveau oprettet et nationalt sikkerheds- og forsvarsråd under foresæde af republikkens præsident. Dette råd omfatter desuden den centrale styring af efterretningstjenesterne, som ventes tilført væsentlige investeringsmidler til overvågning og en personelforøgelse på 700 personer.

Den franske flåde

Den franske flådes hovedopgaver er i sammentrængt form fortsat at:

- sikre permanent deployering af den strategiske ubådsstyrke, som især er garant for evnen til at kunne besvare et atomangreb (*second strike capability*),
- overvåge og sikre de søværts adgangsveje til Frankrig og oversøiske territorier,
- varetage statens interesser i territorialfarvandet og i den eksklusive økonomiske zone,
- bidrage til kontrol af interesseområder i Vest-Afrika, Den persiske Golf og Det indiske Ocean med henblik på sikring af skibsfarten mod terrorisme, illegal menneskesmugling og handel med narkotika og andre stoffer,
- deltage i interventionsstyrker på globalt plan og
- opretholde evnen til selvstændig reaktion, f. eks. evakuering af franske statsborgere, reaktion mod maritim terrorisme eller udførelse af humanitære operationer.

Til udførelse af disse opgaver vil den franske flåde i hovedsagen komme til at bestå af:

- 4 strategiske ubåde (*sous-marins nucléaires lanceurs d'engins – SNLE*) med missiler med interkontinentale rækkevidde og nukleare ladninger
- 6 SNA (*sous-marins nucléaires d'attaque*)
- 1 hangarskibsgruppe med tilhørende luftfartøjer
- 18 fregatter
- 4 kommando/støtteskibe
- Diverse forsynings- og støtteskibe samt skibe til særlige formål

Det maritime bidrag til den nukleare afskrækkelse sikres primært af 4 strategiske ubåde, hvoraf den nyeste LE TERRIBLE leveres i 2010 og vil være udrustet med interkontinentale missiler af nyeste type. Det er fortsat planlagt, at mindst én ubåd vil være deployeret til enhver tid. De strategiske ubåde er i særlig grad afhængig af den beskyttelse, som udføres af de 6 SNA. Programmet omfatter 6 både af RUBIS-klassen, som fra 2017 afløses af 6 enheder af BARRACUDA-klassen.

Den europæiske multimissions fregat (FREMM) vil i fremtiden komme til at udgøre ryggraden i fregatstyrken. De 2 første FREMM leveres i perioden 2012 – 2014, og styrkemålet på i alt 18 fregatter vil i 2023 omfatte 2 HORIZON, 11 FREMM og 5 LA FAYETTE. FREMM-fregatterne udrustes med krydsermissiler, Exocet MM 40 B3, antiubådstorpedoen MU90¹ og ASW helikopteren NFH² 90.

Antallet af dage til søs vil på årsbasis være 100 og for skibe i oversøisk tjeneste 110. Antallet af flyvetimer for jagerpiloter er 180 pr. år, dog 220 for piloter med certifikat til natlanding, mens helikopterpiloter ventes at levere 220 flyvetimer/år.

Ved indgåelse af aftale om leje af 3 Ro-Ro skibe har den franske marine øget transportkapaciteten, og antallet af chartrede skibe ventes i 2013 øget til 5.

Beslutning om bygning af hangarskib nr. 2 ventes taget i 2011/2012. Der pågår studier, specielt om fremdrivningsmaskineriet.

Den europæiske Union og Nato

Det er en fransk vision, at den Europæiske Union udvikles til en vigtig aktør ved krisehåndtering og ved løsning af internationale konflikter – en udvikling, som kan gå hånd i hånd med Natos transformation på det strategiske område. Det er opfattelsen, at EU til brug for global krisehåndtering bør kunne opstille en interventionsstyrke på 60.000 mand, som kan udsendes i op til et år med støtte af de nødvendige fly- og flådestyrker.

Frankrigs tilnærmelse til Nato har været længe undervejs og tog mere konkret og aktuel form ved en forelæsning på det franske forsvarsakademi i marts 2009, hvor den franske præsident Nicolas Sarkozy fremlagde beslutningen om tilbagevenden til fuldgældigt medlemskab af Nato, og efterfølgende orienterede premierminister François Fillon parlamentet herom. Frankrigs genindtræden i den integrerede militære kommandostruktur blev formelt besluttet ved Natos rådsmøde i Strasbourg og Kehl i begyndelsen af april 2009, hvor alliancen markerede 60 års dagen for dens oprettelse. Den formelle beslutning gør ikke den store forskel på det praktiske plan, fordi fransk forsvar i forvejen har haft et vidtgående samarbejde med alliancen og indgår lejlighedsvis i interventionsstyrker som f. ex. i Bosnien, Kosovo og Afghanistan. I de militære stabe vil de franske missioner blive erstattet af officerer, som indgår i den permanente kommandostruktur, og det er givet, at Frankrig vil søge indflydelse på de højeste poster. Frankrig har haft sæde i Militærkomi-

teen siden 1994 og vil med beslutningen tidligere på året igen deltage fuldt ud i arbejdet i *Defence Planning Committee* men ikke i *Nuclear Planning Group*, hvorved Frankrigs autonomi i nukleare spørgsmål bevares. Den væsentligste modstand mod fransk genindtræden kommer fra kredse, som finder, at beslutningen går ud over et af symbolerne på national uafhængighed, indskrænker den udenrigspolitiske handlefrihed og at landet underkaster sig en organisation, der er og vil blive domineret af USA. Modsætningerne i 1960'erne var koncentreret om de Gaulles ønske om at fremhæve fransk suveræniteten, at kunne føre en selvstændig afspændingspolitik over for Sovjetunionen, en protest mod den amerikanske dominans i alliancen og en klar afstand til den amerikanske krigsførelse i Vietnam. De Gaulle var ligeledes dybt skeptisk over for den fleksible atomstrategi (*flexible response*), der åbnede mulighed for begrænset og lokal anvendelse af atomvåben, mens den franske holdning var, at atomvåben skulle reserveres til den absolutte afskrækkelsesstrategi. De Gaulles efterfølgere fastholdt i en lang periode Frankrigs enegang i alliancen, og det var først i 1996, at Chirac sonderede mulighederne for en genindtræden i den militære del af alliancen. Der blev i denne forbindelse fremsat et urealistisk krav om, at Frankrig skulle overtage chefsposten i Middelhavsregionen (Napoli) med en fransk admiral. Dette forslag havde ingen gang på jorden, da den amerikanske chef for Natos sydlige region samtidig er chef for den 6. amerikanske flåde i Middelhavet. I alliancesammenhæng har Frankrig hidtil været repræsenteret med godt 100 officerer. Frem til 2012 ventes dette tal øget til ca. 1.000 fordelt på alliancens højere hovedkvarterer. Det betragtes som givet, at Frankrig allerede på forhånd har modtaget tilbud om at overtage to vigtige, prestigefyldte poster på højt niveau: I Lissabon vedrørende Natos udrykningsstyrke (NRF) og i Norfolk, Virginia, vedrørende alliancens fremtidige transformation, altså den strategiske planlægning.

Den franske marinestabs pompøse hovedkvarter *l'Hôtel de la Marine* ved *Place de la Concorde* ventes udlejet, når et nybygget hovedkvarter – det franske pentagon – for forsvarsministeriet, den centrale administration og værnstabene – til i alt ca. 10.000 personer - i juni 2014 står færdigbygget i Balardkvarteret i XV. Arrondissement i det sydvestlige Paris.

Bevillinger

Inden for planlægningsperioden på 12 år er afsat en ramme på 377 mia.€ (prisniveau 2008), hvoraf 200 mia. € til materielanskaffelser. 185 mia.€ (2008) er afsat til forsvaret i de kommende 6 år, hvoraf godt 100 mia.€ er øremærket til materielområdet. Præsidenten har ved flere lejligheder – senest ved Bastilledagen 2009 - forsikret, at forsvarsbudgettet ikke

kommer til at lide under den aktuelle økonomiske og finansielle krise med en recession på omkring 3 %, stigende arbejdsløshed og voksende statsgæld. Finansiering skal også ses i sammenhæng med nedlæggelse af knap 54.000 stillinger i det franske forsvar og ved en reduktion af tilstedeværelsen i Afrika på de steder, hvor situationen er stabiliseret eller FN-styrker har overtaget opgaverne. Det drejer sig om ca. 2.100 mand, som trækkes hjem fra Tchad, Den centralafrikanske Republik og fra Elfenbenskysten. Det ventes desuden, at to franske flådefartøjer trækkes tilbage fra overvågningsopgaver ved Libanons kyst.

En Airbus A 330 og 2 Falcon anskaffes og indrettes til brug for præsidenten (den franske Airforce One) og regeringen.

Baseaftale

Frankrig har styrket sit strategiske engagement i Den persiske Havbugt ved i maj 2009 at oprette et permanent støttepunkt i Abu Dhabi i de Forenede Arabiske Emirater, ligesom forsvarsaftalen fra 1995 mellem de to lande er blevet fornyet. Det var i kraft af denne aftale, at de Forenede Arabiske Emirater bidrog med 1.200 mand og 15 *Leclerc*-kampvogne i Mitrovica i det nordlige Kosovo sammen med belgiske og danske styrker, alle under fransk kommando. Det er første gang i 50 år, at Frankrig har oprettet et militært støttepunkt i udlandet. Basen i Abu Dhabi har en relativt beskeden fast bemanning på ca. 500 mand, mens støttepunktet i Djibouti i bunden af Adenbugten er på ca. 3.000 mand. Formålet med oprettelse af basen synes at tilgodese to formål, nemlig at være et frem-skudt støttepunkt for den franske flådes operationer i Den persiske Havbugt og Det indiske Ocean samt at udgøre et rygstød for fransk våbenhandel med emiraterne. Der forhandles konkret om udskiftning af 60 *Mirage 2000* jagerfly med et tilsvarende antal af typen *Rafale*. Desuden er der forhandlinger om udnyttelse af atomkraft til civile formål. Oprettelse af basen ca. 200 km fra Iran og ved Hormuz-strædet – en livsnerve for olieforsyningerne til hele verden - illustrerer et strategisk skifte i fransk politik. Den franske marine disponerer i Fujairah øst for Hormuz-strædet ud mod Oman-bugten allerede over anløbsfaciliteter for sine SNA.

Noter:

1. Samme torpedo som i ABSALON-klassen og IVER HUITFELDT-klassen.
2. NFH = Nato Frigate Helicopter.

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER NOVEMBER/DECEMBER 2008 (i uddrag)

ADMINISTRATION OG UNDERVISNING

Mental styrke: Coaching i frømandskorpset
Jens Hansen, Kim Østergaard
København: Nyt Nordisk Forlag, 2008. - 158 s.
Forfatterne er henholdsvis psykolog og frømand. Frømanden har dog bagefter taget væsentlige videreuddannelser; herunder en mastergrad som proceskonsulent. Temaet er, at de fleste af os lever under pres, omend ikke på det livsfarlige niveau. Vi har derfor brug for mental styrke og den hverdagsklogskab, der får det hele til at fungere.
Opstilling: Efterretningsvæsen.A.

HISTORIE

In irons: Britain's naval supremacy and the American Revolutionary economy
Richard Buel
New Haven: Yale University Press, 1998. - xi, 397 s.
Bogens undertitel er et amerikansk udtryk for at "Ligge i vindøjet" og der henvises til kolonikrigene, der så deres begyndelse i 1775. Således var vindøjet her den engelske flådes

blokade af de nordamerikanske fristater. Den økonomiske og militære historie hænger sammen, og denne bog foretager en bedre end normalt set videnskabeligt forsket årsagssammenhæng, idet den som hovedkonklusion ser på den engelske flådeblokades påvirkning af landbrugssektoren og videre på den skade fristaterne påførtes ved engelsk besættelse af betydningsfulde landbrugsområder og manglende oversøiske eksportmuligheder for disse oprørske stater.

Opstilling: Krh.A.II.a.1755-1783

This people's navy: The making of American sea power
Kenneth J Hagan
New York: The Free Press, 1991. - 434 s.

En lidt ældre udgivelse om skabelsen af den amerikanske flåde i 1775 og dennes deltagelse i kolonikrigene, der endeligt afsluttedes i 1815. Der fortsættes med flådernes rolle i den amerikanske borgerkrig og med opbygningen af en førsteklasses sømagt i perioden 1898 til 1918, og der ses tillige på den rivalisering mellem de største flåder, der førte til Washington flådetraktaterne. I afsnittet om perioden 1933 til 1945 ses på opbygningen af den flåde, der om nogen vandt krigen til søs i Stillehavet og delvist i Atlanten. De forskellige strate-

gers teser bliver behandlet løbende. Forfatteren har undervist i historie på U. S. Naval Academy i Annapolis.

Opstilling: Historie.C.3.

Piracy: The complete history

Angus Konstam

Oxford: Osprey, 2008. - 336 s.

Forfatteren, der bl.a. er tidligere søofficer, har et omfattende forfatterskab bag sig, herunder er der nu i ti år foretaget udgivelser om pirateri. Værket her gennemgår og sammenskriver den i verdenshistorien kendte pirathistorie fra antikken til nutiden.

Opstilling: Historie.E.

Britannia's daughters: The story of the WRNS

Ursula Stuart Mason

rev.ed.- London: Leo Cooper, 1992. - 187 s.

En lidt ældre udgivelse fra 1992 om den engelske flådes frivillige kvindekorps, forkortet WRNS. Dette kvindekorps blev første gang oprettet i slutningen af første verdenskrig - i 1917 - med ikke mindre end 5000 personer. Korpsset udførte en række støttefunktioner, hovedsageligt kommunikation og kørselstjeneste. Kvindekorpset blev dog nedlagt i mellemkrigsårene for så atter at blive genetableret i 1939 ved udbruddet af den anden verdenskrig, hvor kvindernes rolletildeling blev meget udvidet, herunder kom radioefterretningstjeneste til, ligesom de tjente udenfor Storbritannien. Korpsset nåede her den

imponerende størrelse af 75.000 personer. Korpsset er siden 1945 langsomt blevet integreret med Royal Navy med lige rettigheder for avancement fra 1990 at regne. Den nuværende personelstyrke er på 3000 kvinder.

Opstilling: Kvinder i Forsvaret.

Patriot pirates: The privateer war for freedom and fortune in the American Revolution

Robert H. Patton

1. ed.- New York: Pantheon Books, 2008. - xxii, 291 s.

Her behandles kapervæsenet under den amerikanske frihedskrig, hvor mere end 2000 mindre og hurtige handelsskibe fik den amerikanske regerings kaperbrev og blev forsynet med et passende søartilleri. Den samlede effekt heraf var et sammenbrud af den engelske handel på Nordamerika og det væsentligste bidrag til, at englænderne tabte denne krig.

Opstilling: Krh.A.II.a.1775-83

The timberclads in the Civil War: The Lexington, Conestoga, and Tyler on the Western Waters

Myron J. Smith

Jefferson, N.C.: McFarland & Co., 2008. - vii, 552 s. ; 27 cm.

Summary: »This is the first detailed history of Union warships in the western rivers of the Civil War. The author recounts the exploits of the Lexington, the Conestoga and the Tyler, three steamboats converted to warships that formed the core of the West-

ern Flotilla, from 1861 to 1865«—Provided by publisher
Opstilling: Krh.A.II.a.1861-65

Fighting at sea in the eighteenth century: The art of sailing warfare

Sam Willis

Woodbridge, Suffolk, UK: Boydell Press, 2008. - xviii, 254 s.

Forfatteren her er: Arkæolog, marinehistoriker og fuldriggersejler. Han har her brugt en moderne søofficers viden, færdighed og holdning til professionen til at forklare, at man på lignende måde men under forskellige ofte større besværligheder, anvendte ganske mange af nutidens fremgangsmåder og taktiske manøvrer: identifikation, jagt og undvigelse, formationssejlad, kommunikation, kommando og kontrol inkl. uskrevne regler; vejranalyser, flådetaktik, der kunne variere fra admiral til admiral samt havaritjeneste. Bogen går således specifikt i dybden med skibschefens opgaver og grundvilkår i netop sejlskibstiden.

Opstilling: Krh.A.

Raising the red banner: The pictorial history of Stalin's fleet 1920-1945

Vladimir Yakubov, Richard Worth
Staplehurst: Spellmount, 2008. - 223 s.

Her fortælles historien om Stalins udvikling af sovjetunionens flåde, der gav ham så mange byggemæssige problemer og tillige operative problemer, da den skulle

anvendes i 1941 til 1945. Bogen inddeles simpelthen i beskrivelsen af skibstyperne: Slagskibe, krydsere, jagere, ubåde og overfladeenheder af andre typer. Tabeller over våbenmæssige data for monitører og mindre såkaldte "Støtteenheder". Ind imellem disse skildringer ses på det historiske forløb og andre forhold.
Opstilling: Historie.C.8.

[s.l.]: [s.n.], 1802. - u. pag.
Et unika, af allerstørste forskningsværdi. Udfærdiget et år efter slaget på Rheden.

KRIGSHISTORIE

Søkrig i danske farvande under anden verdenskrig

Poul Bech

København K: Schønberg, 2008. - 279 s.

Her er publiceret en kronologisk oversigt over søkrigsbegivenheder i danske farvande fra krigsudbruddet og til udgangen af 1942. Her begyndes med de to polske ubådes dygtigt udførte passage af Sundet og tillige senere andre ubådsoperationer. Sømineringen omtales tillige med de tab denne afstedkom, herunder konsekvenser for fiskerne. Den militære transport mellem Frederikshavn og Norge omtales med de dramatiske operationelle tab, der blev påført især den tyske hær. Endvidere diverse væsentlige begivenheder såsom Bismarcks passage af de danske stræder m.v.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.A.

Gunfire around the Gulf: The last major Campaigns of the Civil War

Jack D. Coombe

Bantam Books: New York, 1999.

- xii, 239 s.

Den amerikanske borgerkrig, der forløb fra 1861 - 1865 kan fortsat give anledning til mange udgivelser. Her ses der de voldsomme sø- og landslag omkring havnene i den mexicanske havbugt inklusive New Orleans, Mobile Bay og Vicksburg. Endvidere behandles personalia, blokadebrydere og kapere, skibenes indretning og de helt nye pansrede skibe. Endvidere miner og primitive torpedoer, brændere med videre. Beskrivelser af selve søslagene, herunder miljøbeskrivelserne er tydelige. Betydelig forskning ligger til grund.

Opstilling: Krh.A.II.a.1861-65.

Tomorrow the world: Hitler, Northwest Africa, and the path toward America

Norman J. W Goda

1st ed- College Station: Texas A & M University Press, 1998. - xxvi, 307 p.

(Texas A&M University Military History Series ; 47)

En gennemgang af Hitlers formodede verdensstrategi, der er forfattet i 1938. *Forfatteren diskuterer her den almindelige opfattelse om, at Hitlertyskland opererede sine styrker ud fra et koncept, der kunne kaldes uplanlagt opportunisme. Over for dette står så den forfatters teori om, at når Hit-*

ler havde sikret sig Europa ville han fortsætte med at forsøge sig med verdensherredømmet. Forfatteren fremdrager eksempler på at der tidligt under den anden verdenskrig i Tyskland blev opstillet planer for de videre operationer, der skulle omfatte USA. Denne optimistiske planperiode, der bl.a. omfattede erobringen af de midtatlantiske øgrupper endte brat med de allieredes landgang i Nordvestafrika i november 1942. Hitlers strategiske evner bliver således endnu engang sat under en mildest talt kritisk vinkel.
Opstilling: Krh.A.II.d.2.A

Attack transport: USS Charles Carroll in World War II

Ken Goldman

Gainesville: University Press of Florida, 2008. - xxvi, 319 s.

(New perspectives on maritime history and nautical archaeology)
Dette skib, som var under bygning som passagerskib, blev overtaget af den amerikanske flåde som amfibisk troppetransportskib under overstående navn. Skibet deltog i følgende landgangsoperationer: Nordafrika, Marokko i november 1942, samt bl.a. i de senere invasioner af Sicilien, Sydfrankrig og Okinawa og invasionen af Normandiet i juni 1944. Baseret på forfatterens faders optegnelser og bevarede operationsordrer med videre. En god og forholdsvis autentisk kilde.

Opstilling:

Krh.A.II.d.2.B.Middelhavet

German maritime aircraft: A selection of German wartime photographs from the Bundesarchiv, Koblenz
Bryan Philpott
Cambridge: Stephens, 1981. - 94 s.

(World War 2 photo album ; no.18)

De maritime fly, der blev opereret og fløjet af Luftwaffe, spændte fra den slagskibs- og slagkrydserbaserede Arado til 6-motorede Blom og Voss flyvebåde. Idet næsten alle fly blev anvendt landbaseret angives de operative parametre fra faste flyvestationer. De meget betydelige samarbejdsproblemer mellem Kriegsmarine og Luftwaffe anføres. Bogens styrke er dog de tekstede billeder af de anvendte maritime fly.

Opstilling: Krh.A.II.d.2.H.

Gallipoli: Attack from the sea
Victor Rudenko

New Haven Conn.: Yale University Press, 2008. - x, 338 s.

Gallipolikampagnen, der udførtes i 1914 og 1915, blev senere en af de mest diskuterede operationer under den første verdenskrig. Den første moderne amfibiske landgangsoperation med styrker fra hele det engelske imperium på en fjendtlig og vel forsvaret kyst.

Der blev af denne situation anledning til megen improvisation. Flådedimensionen er ikke fremtrædende i historieskrivningen, men her behandles faktorerne logistisk støtte under kamp, artilleristøtte, ubådsoperationer,

både allierede og tyske. Endvidere analyseres strategien og operationerne på land, til søs og i luften, herunder de altid vigtige tekniske rapporter og personlige skrivelser. Udført af en forfatter på et højt forskningsmæssigt niveau.

Opstilling:

Krh.A.II.b.2.B.Dardanellefelttog et

The Russo-Japanese war in global perspective

John W. Steinberg

Leiden: Boston, 2005. - 671 s., tav.

(History of warfare ; 29)

Der er her tale om et to-binds værk om ovennævnte krig på over 1200 sider. Værket er skrevet på grundlag af en række fremtrædende militære forskeres undersøgelser af bl.a. nyåbnede russiske og tidligere ubrugte japanske kilder. Værkets hovedtese er, at denne krig er en direkte forløber for første verdenskrig, hvorfor forfatterne benævner den russisk-japanske krig, World War Zero. Bind I vurderer den russiske side og den vestlige kontekst, medens bind II ser på den asiatiske side af krigen. I begge bind ses på følgende forhold: Militære, diplomatiske, sociale, politiske, økonomiske og kulturelle sammenhænge, der alle har spillet en rolle.

I: World War Zero.- 2005.- xv, 671 s

II: World War Zero.- 2007.- xv, 583 s

Opstilling: Krh.A.II.a.1904-05

Tidsskrift for Søværnen
oprettet 1827
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet
Protector: H.K.H. Kronprins Frederik

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg

Artikler, indlæg, der ønskes optaget i tidsskriftet, samt bøger, der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen

Hans Chr. Bjerg

Møllevej 4

2970 Hørsholm

Tlf.: 45 86 18 28

email: hcbjerg@post.tele.dk

Manuskripter bedes fremsendt i word pr. email eller på diskette. Evt. illustrationer fremsendes særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul

Søe-lieutenant-Selskabet

Overgaden oven Vandet 62 B

1415 København K

Tlf.: 32 95 99 54

Fax: 32 95 99 53

Giro: 2 04 77 64

Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebros Bogtryk

www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at publicere artikler og indlæg vedrørende maritime forhold i almindelighed og Søværnet i særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827 som Archiv for Søværnet og udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig kildeangivelse

Søe-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab af søofficerer, oprettet 1784.

Formand:

Kaptajn løjtnant

Michael G. Landmark

Selskabets hjemmeside:

www.sls.forsvaret.dk

Annoncer tegnes ved henvendelse til ekspeditionen

Tidskrift for Søværnen

Nr. 4 · 2009 · 180. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2009/4 * 180. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Meddelelser fra redaktionen	221
Artikler	
Et arktisk regime <i>Af Frank Edlefsen</i>	222
Bibliotekssagen 2001-2009 <i>Af K. P. Hansen</i>	258
Nekrolog	
Kjeld Søderlund <i>Af S. S. v. F. Kieler</i>	264
Boganmeldelser	
Jørn Hansen & Johan Knudsen: Ubådene af Delfinen-klassen <i>Af Arvid Sørensen</i>	266
Hans Christian Bjerg: Fra sømilitær kapacitet til museumsgenstand <i>Af Arvid Sørensen</i>	268
Søe-Lieutenant-Selskabet	
Formandens årsberetning for det 225. forsamlingsår <i>Af Michael G. Landmark</i>	271
Søe-Lieutenant-Selskabets 225 års jubilæum <i>Ved redaktionen</i>	279
Annoncer	295

Redaktionen sluttet 15. oktober 2009

**Forside: Den 10. september 2009 blev galionsfigurerne genopsat på Holmen under overværelse af forsvarschefen, admiral Tim Sloth Jørgensen, der ses her sammen med CH LSCKH kommandørkaptajn Christian Nielsen foran galionsfiguren til Danmarks sidste sejllinieskib »Dannebrog« 1850.
(Foto: Hans Chr. Bjerg)**

MEDDELELSE FRA REDAKTIONEN 2009/4

Den 17. september 2009 afholdt Søe-Lieutenant-Selskabet sit 225 års jubilæum. Arrangementet blev en god dag for selskabet, der selv om det er et de ældste i landet fortsat er ungt, aktiv og levende, hvad de seneste sæsoner med al ønskelig tydelighed vidner om. På dagen var der frokost for nulevende tidligere formænd med alderspræsidenten, viceadmiral Adam Helms i spidsen. Der blev i løbet af dagen holdt festforelæsning og taler, hvoraf de fleste er gengivet i dette nummer af tidsskriftet.

I forrige nr. af tidsskriftet var der gengivet en liste over selskabets formænd siden 1934. Som det blev antydnet var redaktionen klar over, at der kunne være fejl i denne liste på grund af mangelfuldt kildemateriale. Redaktionen har derfor været taknemmelig for at få en række oplysninger, der skulle gøre det muligt nu at sammensætte den korrekte og fuldstændige liste. I den kommende årgang vil der således blive meddelt en liste, ikke alene over selskabets formænd siden 1934, men også over selskabets øvrige embedsmænd.

På selskabets § 32-møde den 13. oktober meddelte bestyrelsen, at der af sparehensyn kun vil blive udsendt 5 numre af tidsskrift i 2009. Man håber dog på, at der fra næste år atter vil kunne udsendes 6 numre som sædvanlig. På samme møde fik selskabet ny formand, nemlig kaptajnløjtnant Christian Greulich Højgod Meinertz, der overtog posten efter kaptajnløjtnant Michael G. Landmark.

Dette nummers hovedartikel er kaptajnløjtnant Frank Edlefsens artikel om »Et arktisk regime« for hvilken han har modtaget Søe-Lieutenant-Selskabets H.C.Sneedorff-pris. Endvidere er gengivet et resumé over en større redegørelse, der er udarbejdet omkring forløbet af beslutningen om at sammenlægge de tre værnslbiblioteker. Selve redegørelsen vil kunne fås ved henvendelse til Søe-Lieutenant-Selskabs kontor.

Det vil desværre først være muligt i det næste nummer at bringe indholdsfortegnelsen for tidsskriftet i 2008.

God læselyst!

Hans Christian Bjerg

ET ARKTISK REGIME

Er der ved at opstå et internationalt regime i Arktis?

af kaptajnløjtnant Frank Edlefsen

Forfatteren, kaptajnløjtnant Frank Edlefsen, gør tjeneste som taktisk sagsbehandler i 1. Eskadres stab. Artiklen er skrevet som hovedopgave ved den videregående officersuddannelse og tildelt Søe-Lieutenant-Selskabets H.C.Sneedorff-Pris.

Det Arktiske Ocean er under konstant påvirkning af klimaforandringerne. Udviklingen kan få følger for aktiviteten i området og indebære, at naturressourcerne, herunder de uopdagede olie- og gasforekomster, bliver lettere tilgængelige. Temperaturforandringen kan tillige føre til åbningen af nye transportveje imellem Stillehavet og Atlanterhavet. Den nye situation i Arktis har forøget de geopolitiske interesser for området.

Canada, Rusland, Norge, USA og Danmark har med *Ilulissat-erklæringen* tilkendegivet, at de ser sig selv som de primære aktører i spillet om Nordpolen. Samtidig har kyststaterne erklæret, at man vil styrke det fremtidige samarbejde i Arktis. Opgavens formål er at belyse, hvorvidt der er ved at opstå et internationalt regime i Arktis, og hvorvidt dette fælles regime i givet fald kan anses som holdbart.

Som baggrund for analysen anvendes teorier omkring regimer, herunder regimers dannelse set fra henholdsvis den neoliberalistiske skoles forklaringsmodel og den realistiske skoles forklaringsmodel. Analysen viser, at de fremtidige udfordringer i Arktis kun kan imødekommes igennem samarbejde, men at der kan ligge en udfordring i at etablere dette samarbejde.

Opgavens konklusion er, at der er et begyndende regime i Arktis, men at dette regime er skrøbeligt. Det vurderes, at regimet på sigt kan udvikle sig til et holdbart regime, men at der samtidigt er nogle forhindringer, der kan stå i vejen for denne udvikling.

Indledning

Klimaforandringerne samt fokus på forsat tilgang til fossile brændstoffer og andre råstoffer i Det Arktiske Ocean (i det følgende benævnt Ark-

tis, bilag 1) har medført en stigende udenrigspolitisk opmærksomhed på området. Nedsmeltningen af isen i Arktis ændrer betingelserne for skibsfart og udvinding af naturrigdomme, og medfører dermed muligvis også en ændring af hele den sikkerhedspolitiske situation.

De nye muligheder i Arktis har medført en række reaktioner fra de omkringliggende lande. Især Rusland og Canada har ført en hård linje for at fremme deres nationale interesser. USA har ind til videre ført en relativ passiv politik i Arktis, hvilket kan hænge sammen med, at landet endnu ikke har ratificeret FN's havretskonvention. Danmark har sammen med Norge ført en mere forsigtig linje i havretsspørgsmålet. (Mortensen 2009)

Norge og Danmark har udtrykt deres behov for en overordnet politisk drøftelse mellem de stater, som spiller en særlig rolle i Arktis. Derfor inviterede Danmark de fem kyststater, dvs. Canada, Danmark/Grønland, Norge, Rusland og USA til en konference i Ilulissat i slutningen af maj 2008. (Mortensen 2009)

Danmarks udenrigsminister, Per Stig Møller, har efterfølgende understreget, at man med mødet har forpligtet sig til at løse alle uoverensstemmelser gennem forhandlinger, bl.a. for at aflive myterne omkring et "kapløb mod Nordpolen". Ifølge Per Stig Møller er der alle de regler, der er brug for, og de fem lande har i Ilulissat-erklæringen, der blev udsendt efter mødet, erklæret sig villige til at rette sig efter dem. (Møller 2008)

Det fremtidige samarbejde i Arktis vil have stor betydning for den sikkerhedspolitiske situation i området. Det afgørende spørgsmål er derfor, om man vil se et fremtidigt anarki, eller om det vil lykkes at etablere et samarbejde, der kan regulere forholdene i området. Det er den problemstilling, denne opgave vil forsøge at belyse.

1.1. Problemformulering

I situationer, hvor stater erkender behovet for samarbejde inden for en anarkistisk struktur i det internationale system, dannes der ofte internationale regimer for at imødekomme dette behov. Grundet klimaforandringerne er opmærksomheden omkring Arktis blevet skærpet inden for de seneste år. Denne opmærksomhed skyldes blandt andet adgangen til mulige naturressourcer og nye transportveje. Med Ilulissat-erklæringen har Canada, Rusland, USA, Norge og Danmark/Grønland tydeliggjort, at de betragter sig selv som hovedaktørerne i spillet om Nordpolen. Samtidigt forudsætter erklæringen, at kyststaterne opretholder og udvikler deres samarbejde på en række områder.

Med udgangspunkt i teorier om regimer, set i forhold til det nuværende organisatoriske grundlag samt kyststaternes reaktioner på udviklingen i Arktis, vil jeg belyse, *om der er ved at opstå et internationalt regime i Det Arktiske Ocean, og om dette fælles regime i så fald kan anses som holdbart.*

1.2. Begrebsdefinition

Internationalt regime

Med et internationalt regime skal som udgangspunkt forstås: en institution, der regulerer samarbejdet mellem konkurrerende stater på baggrund af uformelle eller formelle, juridiske eller ikke juridiske; principper, regler, normer og procedurer for hvorledes beslutninger skal træffes. Definitionen er kompleks og vil blive yderligere uddybet i den teoretiske redegørelse.

1.3. Opgavens formål

Formålet med opgaven er, at belyse hvorvidt der er ved at opstå et internationalt regime i Arktis, samt om dette regime i givet fald kan anses som holdbart. Problemstillingen vurderes på længere sigt at kunne få indflydelse på forsvarets aktiviteter i Nordatlanten. Ifølge chefen for Søværnets Operative Kommando, Kontreadmiral Nils C. Wang, er samarbejde, set fra et operativt synspunkt, den eneste måde, hvorpå man kan imødekomme udfordringerne i forbindelse med den øgede maritime aktivitet i Arktis. (Wang 2008)

1.3.1. Personlig motivation

Meget tyder på, at udviklingen i Arktis er ved at blive et centralt emne i dansk forsvarspolitik. På sigt kan udviklingen i Arktis få indflydelse på forsvarets og hermed søværnets aktiviteter i det arktiske område. Som medarbejder i søværnet er det derfor en naturlig interesse at følge med i denne udvikling.

1.4. Metode

For at kunne besvare de i problemformuleringen fremhævede spørgsmål tages der udgangspunkt i teoretiske beskrivelser af begrebet regime. Teoriene om regimer sammenholdes med det empiriske grundlag i analysen. Denne metode anvendes, idet det vurderes, at teoriene vil kunne forklare nogle af de mekanismer, der ligger til grund for samspillet mellem landene omkring Arktis.

Materialet, der benyttes til at beskrive teoriene samt det empiriske grundlag, er angivet i bibliografien ud fra *Harvard-metoden*¹. I opgaven vil der være løbende angivelse af de primære kilder, der har dannet

grundlag for teksten. De sekundære kilder vil fremgå af bibliografien. Kilderne vil i teksten, jf. *Harvard-metoden*, være angivet i alfabetisk rækkefølge ved forfatterens efternavn samt udgivelsesår.

1.5. Afgrænsning

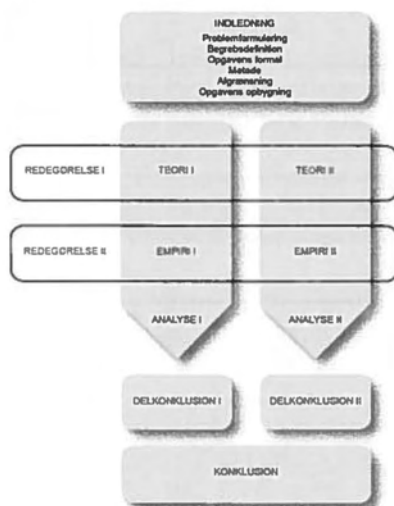
Der er i opgaven valgt at fokusere på de udenrigs- og sikkerhedspolitiske problemstillinger, der kan opstå i forbindelse med klimaforandringerne påvirkninger af Arktis. Opgaven tager derfor ikke stilling til den videnskabelige dokumentation omkring klimaforandringerne reelle omfang.

1.6. Opgavens opbygning

I teoridelen redegøres der for begrebet internationalt regime. Afsnittet inddeles i to underafsnit; (1) Regimets elementer og klassificering af regimer samt (2) regimers dannelse ud fra henholdsvis den neoliberalistiske forklaringsmodel og den realistiske forklaringsmodel. Herefter beskrives de to empiriske områder; (1) Det organisatoriske grundlag i Arktis og (2) kyststaternes reaktioner på den nye situation i Arktis.

Der vil herefter analyseres på tværs af de to delområder. Teori (1) sammenholdes med empiri (1) og teori (2) sammenholdes med empiri (2). Analysen udmønter sig i to delkonklusioner, der vil danne grundlag for en endelig konklusion.

Herunder er vist en grafisk præsentation, der viser opgavens opbygning:

2. Teori

2.1. Teorikritik

Den i opgaven anvendte teori tager primært udgangspunkt i John Baylis & Steve Smith bog *The Globalization of World Politics*. Bogen indeholder en relevant teoretisk gennemgang af internationale regimer beskrevet af Richard Little, professor ved universitetet i Bristol. Bogen anvendes som undervisningsmateriale ved Søværnets Officersskole og anses derfor som en troværdig kilde.

2.2. Redegørelse for teori

I det følgende redegøres der indledningsvist for begrebet internationalt regime og klassifikationen af regimer. Efterfølgende redegøres der for, hvordan regimer bliver dannet ud fra henholdsvis den neoliberalistiske forklaringsmodel og den realistiske forklaringsmodel. Teorierne vil danne grundlag for analysen om, hvorvidt der er ved at opstå et regime i Arktis, og hvorvidt dette regime kan anses som holdbart.

2.2.1. Internationale regimer

Interessen for regimer opstod for alvor i 1970'erne, da der var bekymringer om, hvorvidt USA kunne opretholde de økonomiske regimer, der var etableret efter 2. verdenskrig. Interessen er yderligere tiltaget i takt med globaliseringen. I en globaliseret verden, hvor landenes indbyrdes afhængighed er tiltagende, spiller internationale regimer en stadig større rolle i forbindelse med regulering af landenes aktiviteter i verdenssamfundet. (Baylis 2006)

Der er mange definitioner af begrebet regime, men Stephen Krasners definition fra begyndelsen af 1980'erne er anerkendt som en standarddefinition. Krasner definerer et regime som:

"... sets of implicit or explicit principles, norms, rules, and decision making procedures around which actors' expectations converge in a given area of international relations." (Baylis 2006)

Overordnet kan man udlede, at der er fire grundlæggende elementer, der skal være til stede, for at der er tale om et regime. Disse fire elementer er:

1. **Principper** repræsenterer et fælles teoretisk værdigrundlag.
2. **Normer** beskriver generelle standarder for opførsel og identificerer rettighederne og forpligtigelserne landene imellem.
3. **Regler** opererer på et generelt lavere niveau end principper og nor-

mer. De er ofte udarbejdet for at imødekomme de konflikter, der kan opstå imellem principperne og normerne.

4. **Procedurer for beslutningsprocesser** identificerer specifikke forskrifter for, hvorledes beslutninger skal træffes, som fx afstemningsprocedurer. Procedurerne vil ofte ændre sig i takt med regimets udvikling.

Krasners definition er mere end bare et sæt regler. Den forudsætter, at der på et højt plan finder en interaktion sted mellem landene, og at de er gensidigt afhængige af hinanden.

Såfremt der ikke er nogen formel aftale tilstede, og såfremt der ikke er ens forventning om, at regler vil blive overholdt, vil der **ikke være tale om et egentligt regime**. (Baylis 2006)

2.2.2. Klassificering af regimer

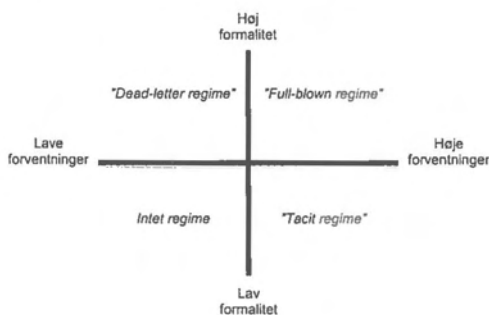
Selv om der ikke er et egentligt regime til stede, kan der i mindre grad være tale om et regime. De forskellige kategorier inden for regimer kan klassificeres på mange måder. En anerkendt måde at klassificere regimer på er i forholdet mellem formaliteter og overensstemmelse mellem de involverede parters forventninger. Overordnet kan disse klassificeres i tre kategorier. (Baylis 2006)

"Full-blown regime"; et optimalt regime hvor der er en høj forventning om, at formelle regler vil blive overholdt.

"Tacit regime"; et stiltiende regime hvor der selv uden tilstedeværelsen af formelle regler er en forventning om, at uformelle regler bliver overholdt.

"Dead-letter regime"; et regime hvor der er opsat et formelt regelsæt, men hvor der i mindre grad er forventninger om, at disse regler bliver overholdt.

Klassificeringen kan illustreres på følgende måde:

Dette er ikke den eneste måde, hvorpå et regime kan klassificeres. Det er fx muligt at klassificere dem på basis af deres geografiske udstrækning; bilateral, regional og global. (Baylis 2006)

2.3. Regimers dannelse

Indenfor teorier omkring dannelsen af internationale regimer er der overordnet to skoler; Den neoliberalistiske skole (*Liberal Institutionalists*) og den realistiske skole (*Realists*). Både den neoliberalistiske skole og den realistiske skole anerkender, at regimer er et væsentligt element i internationale relationer. De tager begge udgangspunkt i forudsætningen om, at regimer skabes som et resultat af en reaktion mellem rationelle aktører, der opererer inden for en anarkistisk struktur i det internationale system. På trods af dette fælles udgangspunkt har neoliberalisterne og realisterne udviklet forskellige teoretiske forklaringsmodeller på regimer. (Baylis 2006)

2.3.1. Neoliberalisternes forklaringsmodel

Neoliberalisterne antager, at regimer er nødvendige for at imødekomme de problemer, der opstår i et anarkistisk verdenssamfund. I et forsøg på at forstå, hvorfor anarki forhindrer samarbejde mellem staterne, og hvordan disse forhindringer overvindes, tager neoliberalisterne udgangspunkt i *mikroøkonomi*² og *spilteori*³. (Baylis 2006)

Mikroøkonomi kan i denne sammenhæng anvendes til at illustrere situationer, hvor markedsmekanismerne fejler, og der derfor er behov for en alternativ metode, hvorpå de frie markedskræfter kan reguleres. Der er brug for en fremgangsmåde, der kan generere et samarbejde frem for en konkurrence mellem de involverede aktører. Dette kan gøres ved, at staten blander sig i markedet og kræver, at de økonomiske aktører samarbejder frem for at konkurrere. Staten kan fx i tilfælde, hvor floder er blevet forurenede af spildevand fra industrien, vedtage en lovgivning, der kræver, at de relevante aktører producerer en alternativ måde at afskaffe det forurenede spildevand på. I det internationale system er der ingen overordnet myndighed, der ligesom staten kan bestemme én fælles politik. Det er som konsekvens heraf, set fra *mikroøkonomernes* synspunkt, ikke overraskende, at der udbredt findes bevis på globale problemer. Disse problemer er opstået som resultat af, at suveræne stater ikke formår at samarbejde og implementere fælles løsninger. (Baylis 2006)

Global forurening, udnyttelsen af naturressourcer, våbenkapløb og handelsbarrierer bliver af neoliberalisterne anset som et resultat af, at staterne konkurrerer frem for at samarbejde. Tilstedeværelsen af regimer indikerer på den anden side, at samarbejde er muligt inden for det anar-

kistiske system. Et anarki forhindrer ikke samarbejde, men gør det vanskeligere at opnå. Dette dilemma kan forklares ved hjælp af *fangernes dilemma*, en *spilteori*, der illustrerer behovet for en samarbejdende strategi (bilag 2). (Baylis 2006)

Fangernes dilemma illustrerer samspillet mellem to aktører, der hver har to mulige strategier, der kan følges; én der tilsiger samarbejde og én der tilsiger konkurrence. Den strategiske interaktion imellem aktørerne involverer derfor fire mulige resultater. Rationelle aktører vil, i forhold til denne teori, evaluere de mulige udfald, foretage en prioritering og til sidst træffe en beslutning. Dette samspil forklarer ifølge neoliberalisterne, hvorfor der ofte opstår irrationelle resultater i samspillet mellem staterne i det internationale system. Et eksempel på dette kunne være et våbenkapløb, hvor to stater føler sig nødsaget til at forsætte kapløbet, fordi den anden stat gør det, selv om det bedste for begge stater ville være, at våbenkapløbet stoppede. (Baylis 2006)

Ovenstående forklarer ligeledes, hvorfor stater fortsætter med at overfiske havet, og hvorfor de fortsætter med at forurene atmosfæren. Ligeledes forklarer det, hvorfor stater fortsætter med at sælge våben til uønskede statsstyrer, samt fortsat laver lovgivninger, der forhindrer handel. Alt dette repræsenterer eksempler på markedsfejl, hvor lande vælger at konkurrere frem for at samarbejde. De formår ikke at opbygge et grundlag for samarbejde, fordi at de forventer, at de øvrige parter i det anarkistiske system holder fast i en konkurrerende strategi. Det ville være irrationelt for en af staterne at stille krav til deres egen fiskeindustri om at overholde en fiskekvote, hvis staten samtidig forventer, at de øvrige stater ikke stiller de samme krav til deres fiskeriflåde. Som en konsekvens heraf vil ingen af staterne opnå et optimalt resultat, idet de er drevet af rationelle beregninger, der overbeviser dem om at anvende en strategi, der medfører negative konsekvenser for det samlede resultat. (Baylis 2006)

Tager man udgangspunkt i, at *spilteori* kan anvendes til at forklare ovenstående dilemma, så giver det ikke kun et billede af, hvorfor anarki forhindrer samarbejde, men det indikerer ligeledes at staterne anerkender fordelene ved samarbejde. Neoliberalister mener, at etableringen af regimer er et bevis på, at grundlaget for samarbejde er til stede. (Baylis 2006)

Neoliberalisterne erkender, at regimer kan opstå på baggrund af, at en dominerende stat, en hegemon, presser andre stater til at samarbejde og tilpasse sig et regime. Det forventes, at stater i et anarkistisk system som

udgangspunkt vil konkurrere frem for at samarbejde. Men når staterne først har etableret en tilstand, hvor de samarbejder, og hvor det fælles udbytte er optimal, har de ikke noget incitament til at gå tilbage til en tilstand, hvor de igen konkurrerer. Derfor argumenterer neoliberalisterne for, at etablerede regimer vil overleve selv i fraværet af en hegemon. (Baylis 2006)

Neoliberalisterne har øget deres fokus på de faktorer, der kan styrke gensidigheden inden for regimet. De mener blandt andet, at inspektion og overvågning er vigtige for at sikre, at staterne opererer inden for regimets parametre. Som eksempel blev etableringen af satellitovervågning en fremmede faktor for, at våbenkontrolaftaler mellem USA og Sovjetunionen blev overholdt. En anden vigtig faktor, der kan styrke gensidigheden indenfor et regime, er en øget opmærksomhed på videnskabens resultater. Stater er oftest uvillige til at basere deres aktiviteter på spekulationer, men de reagerer mere velvillige, når videnskaben argumenterer om vigtigheden af deres opdagelser. (Baylis 2005)

2.3.2. Realisternes forklaringsmodel

Realisterne er ikke enige i neoliberalisternes antagelse om, at regimer opstår som et resultat af staternes bestræbelser på at imødekomme de uhensigtsmæssigheder, der kan opstå som et resultat af den konkurrence, der vil bestå mellem staterne som et naturligt element i et anarki. Realisterne mener derimod, at regimer dannes i situationer, hvor der er fare for, at ukoordinerede strategier påvirker hinanden, så det resulterer i en situation, hvor man ikke får det bedst mulige udbytte. (Baylis & Smith 2006)

Koordineringsproblemer kan ofte imødekommes igennem kommunikation. Dette kan simpelt illustreres ved et eksempel, hvor man forestiller sig et kærestepar, der bliver væk fra hinanden i et indkøbscenter. De ønsker begge at finde hinanden igen, men idet der er fare for, at de vil vente på hinanden på to forskellige steder, generer situationen et koordineringsproblem. Uden at kunne kommunikere kan det være svært eller ligefremt umuligt at løse et sådant problem. (Baylis 2006)

Realisterne frygter ikke, at staterne udøver en konkurrerende strategi, men nærmere at manglen på koordination resulterer i en tilstand, hvor det bedst ønskelige resultat ikke opnås. Realisterne anvender *spilteorien*; *Kønnenes kamp* (bilag 3) til at illustrere, hvorfor stater ønsker at etablere et regime for at imødekomme en manglende koordinering mellem staterne. Et af de primære formål med *Kønnenes kamp* er at illustrere, at der kan eksistere flere løsninger i forbindelse med en optimal

koordinering. Disse løsninger er ikke nødvendigvis retfærdige for alle parter. (Baylis 2006)

Realisterne argumenterer for, at denne form for analyse kan hjælpe os med at forstå, hvorfor stater tilpasser sig et regime, selv om de ønsker at ændre de underliggende principper. Staterne observerer regimet, da de i forvejen opererer i situation, hvor der er behov for koordinering. Manglende vilje til at koordinere vil betyde, at den pågældende stat sættes i en mindre udbytterig situation. (Baylis 2006)

2.4. Sammenfatning

For neoliberalisterne opstår behovet for regimer, ved at der altid er en risiko i det anarkistiske system for, at konkurrerende strategier vil overvinde samarbejdende strategier. Deres analyse fokuserer derfor på, hvordan man forhindrer konkurrerende strategier, der ellers vil være den rationelle reaktion i et anarkistisk system.

Realisterne forbinder derimod regimernes opståen med situationer, hvor der er et gensidigt ønske om at samarbejde, men hvor anarkiet står i vejen for, at staterne kan koordinere dette samarbejde. I forhold til neoliberalisterne antager de, at der ikke er nogen tilskyndelse til at springe fra, når først samarbejdet er koordineret imellem staterne.

Neoliberalisterne mener, at en hegemon kan anvende dens magt til at presse andre stater til at samarbejde samt tilpasse sig regimet. Men de anerkender også, at stater kan etablere og opretholde regimer uden tilstedeværelsen af en hegemons magt. Staternes stræber efter at opretholde samarbejdet i regimet på grund af frygten for, hvad fremtiden kan bringe. Der består en gensidig erkendelse af, at hvis én stat bryder samarbejdet i regimet, vil det resultere i, at andre stater også melder sig ud. Dette vil igen resultere i, at man går fra en situation, hvor det fælles udbytte var optimalt, til en ny situation der indebærer omkostninger i forhold til det samlede spil.

For realisterne spiller magt en afgørende rolle. Ikke som trussel til at disciplinere stater der ikke overholder en aftale om at samarbejde, men i forhandlingsprocessen – til at bestemme formen på det regime, de andre stater skal tilpasse deres handlinger efter.

3. Redegørelse

3.1. Redegørelse for det organisatoriske grundlag i Arktis

I det følgende beskrives det organisatoriske grundlag, der på nuværende

tidspunkt regulerer samarbejdet i Arktis. Indledningsvis beskrives de mellemstatslige organisationer, de regionale organisationer og de ikke-statslige organisationer. Herefter redegøres der for Ilulissat-erklæringen, idet de fem kyststater i denne erklæring erkender behovet for at udbygge samarbejdet, og at de anerkender de internationale spilleregler. Endeligt redegøres der for FN's havretskonvention, idet denne vil kunne få en afgørende betydning i staternes indbyrdes konkurrence om tildeling af havbundsområder. Denne del af redegørelsen vil sammen med teoridelen i kapitel 2.2. danne grundlag for analysen i kapitel 4.1.

3.1.1. Arktiske organisationer

Siden afslutningen af den kolde krig i slutningen af 1980'erne er der blevet etableret en række organisationer i Arktis. Dette har medført et samarbejde på tværs af de arktiske stater⁴ igennem mellemstatslige organisationer som *Arktisk Råd* (Arctic Council) og regionale organisationer som *Northern Forum* samt ikke-statslige organisationer som *Arctic Science Committee*. (Young 2005)

I september 1989 mødtes embedsmænd fra de otte arktiske lande i Rovaniemi i Finland for at diskutere fælles tiltag til beskyttelse af det arktiske miljø. Man enedes om at arbejde hen mod et møde for de ministre, der havde ansvaret for de miljømæssige anliggender i Arktis. Dette blev efterfulgt af en række forberedende møder i henholdsvis Canada, Sverige og Finland. Disse møder resulterede i en række tekniske og videnskabelige rapporter omkring miljøet i Arktis, og i forlængelse af disse rapporter blev *Den Arktiske Miljøstrategi* (*Arctic Environmental Protection Strategy*) udviklet. *Den Arktiske Miljøstrategi* ses som kulminationen på de indledende bestræbelser på at etablere et samarbejde imellem de arktiske lande. (AC 2007)

Den Arktiske Miljøstrategi blev erstattet af *Arktisk Råd* i 1996. *Arktisk råd* er et mellemstatsligt forum bestående af de otte arktiske landes regeringer. *Arktisk Råd* blev etableret ved *Ottawa-erklæringen*⁵ og har til formål at udvikle samarbejdet i mellem de arktiske lande i et tæt samarbejde med de oprindelige befolkninger omkring fælles arktiske anliggender. Hovedoverskrifterne er bæredygtig udvikling og beskyttelse af det arktiske miljø, herunder plante- og dyrelivet. (AC 2007)

Arktisk Råd opnåede i 2005 et af sine mest markante resultater ved udarbejdelsen af *Arctic Climate Impact Assessment*, som er en undersøgelse af klimaændringernes virkning i de arktiske områder. Derudover har *Arktisk Råd* gennemført en række andre projekter, der har dokumenteret vigtige problemstillinger i Arktis. (Young 2005)

Ved etableringen af *Arktisk Råd* havde man en forventning om, at det vil komme til at spille en fremtrædende rolle i forhold til at sikre en bæredygtig udvikling i Arktis. Det hævdes, at en af grundene til, at rådet ikke har opnået dette, er, at USA har ønsket at nedtone rådets rolle. Desuden er rådets organisatoriske opbygning meget kompleks med en manglende overordnet styring, hvilket medfører en begrænset gennemslagskraft. (Udenrigsministeriet 2008)

Ottawa-erklæringen opfordrer rådet til at fungere som et ”*high level forum*” med den hensigt at ”*provide a means for promoting cooperation, coordination and interaction among the Arctic States*”. Den indeholder således ingen regler, der regulerer medlemslandenes handlinger, og den har ingen vision om, at rådet skal være en autoritet, der kan foretage formelle beslutninger omkring betydningsfulde problemstillinger. (Young 2005)

Arktisk Råd har på baggrund af nogle meget velunderbyggede rapporter haft succes med at generere et fælles ansvar mellem medlemslandene i relation til blandt andet klimatilpasningsområdet, erhvervs- og ressourcudvikling og overordnede arktiske spørgsmål. (Udenrigsministeriet 2008)

Ikke-arktiske stater, mellemstatslige og mellemparlamentariske organisationer samt ikke-statslige organisationer har mulighed for at søge om observatørstatus i *Arktisk Råd*. På nuværende tidspunkt har lande som Kina, Frankrig, Tyskland, Italien, Polen, Spanien, Holland og Storbritannien observatørstatus. Derudover har Sydkorea søgt om observatørstatus. (AC 2007)

Arktisk Råd anses som den mest formelle af de arktiske organisationer. (Young 2005). Der er imidlertid andre organisationer af mere eller mindre betydende karakter. En af de vigtige organisationer for det arktiske område er *Northern Forum*. *Northern Forum* er ligesom *Arktisk Råd* sammensat af de otte arktiske lande. Derudover repræsenterer den en række nordlige regioner. Disse regioner har blandt andet det tilfælles, at deres økonomi er baseret på udnyttelsen af naturressourcer, de har en begrænset infrastruktur, et barskt klima og et sårbart økosystem samt et lavt befolkningstal, der er baseret på et relativt stærkt kulturelt fundament. Disse komplekse faktorer skaber en unik udfordring for regionerne. *Northern Forum* danner grundlag for møder mellem de nordiske lande og deres regioner, hvor der diskuteres overordnede politiske, miljømæssige og økonomiske spørgsmål. (NF 2009)

Derudover er der forskellige ikke-statslige aktører, der har til formål at styrke og varetage særlige arktiske interesser samt at formidle vigtigheden af arktiske problematikker. Til disse ikke-statslige organisationer hører fx *the Inuit Circumpolar Conference* (1977), *the International Arctic Science Committee* (1990) og *the University of the Arctic* (2001). (Young 2005)

3.1.2. Ilulissat-erklæringen

Danmark inviterede de fem kyststater til en konference på udenrigsministerniveau i Ilulissat i slutningen af maj 2008. Formålet med mødet var, ifølge Per Stig Møller, en overordnet politisk drøftelse mellem de stater, som har en særlig rolle i Arktis. Konferencen resulterede i Ilulissat-erklæringen. (Møller 2008)

Ilulissat-erklæringen forudsætter, at de fem lande vil følge de folkeretlige spilleregler samt løse fremtidige uoverensstemmelser gennem dialog, samarbejde samt forhandling og i yderste tilfælde igennem international mægling. Erklæringen fastslår samtidig, at de fem kyststater er enige om, at de nødvendige regler allerede findes, og at der derfor ikke er behov for et *særligt juridisk regime* i Arktis. (Møller 2008)

Det Arktiske Ocean er et havområde og dermed fuldt ud reguleret i de havretlige regler. Dette slås fast med følgende uddrag af Ilulissat-erklæringen: "...*Notably, the law of the sea provides for important rights and obligations concerning the delineation of the outer limits of the continental shelf, the protection of the marine environment, including ice-covered areas, freedom of navigation, marine scientific research, and other uses of the sea. We remain committed to this legal framework and to the orderly settlement of any possible overlapping claims.*" (DFK 2008)

Kyststaterne har med *Ilulissat-erklæringen* yderligere tilkendegivet, at man vil styrke samarbejde på alle områder. Det gælder det brede samarbejde, der blandt andet finder sted i *Arktisk Råd*, såvel som det operative samarbejde indenfor søredning, miljøovervågning og forskning. (Møller 2008)

3.1.3. FN's havretskonvention

FN's havretskonvention af 1982 (United Nations Commission on the Law of the Sea, UNCLOS) definerer nationernes rettigheder og forpligtelser i forbindelse med anvendelsen af verdenshavene samt forvaltning af havets ressourcer. Havretten er en del af folkeretten og skal bidrage til, at staterne afgør alle spørgsmål vedrørende havretten ved

gensidig forståelse og samarbejde. Konventionen ses som et vigtigt bidrag i forhold til bevarelsen af fred, retfærdighed og fremskridt for alle verdens folkeslag. (MVTU 2003)

Artikel 76 i havretskonventionen giver signatarmagterne mulighed for, ind til 10 år efter deres ratifikation af konventionen, at fremsætte dokumenterede krav på de dele af kontinentalsoklen, der ligger op til 150 sømil fra deres eksklusive økonomiske zone. (MVTU 2003)

3.2. Redegørelse for kyststaternes reaktioner

I det følgende kapitel redegøres der for de fem kyststaters reaktioner på den nye situation i Arktis. Kyststaternes reaktioner kan være med til at belyse grundlaget for det fremtidige samarbejde i Arktis. De i redegørelsen anvendte referencer er udvalgt ud fra en vurdering af deres relevans i forhold til opgavens problemstilling. Denne del af redegørelsen vil sammen med teoridelen i kapitel 2.3. danne grundlag for analysen i kapitel 4.2.

3.2.1. Rusland

I 2001 rejste Rusland, som den første af de fem kyststater, krav på en del af det frie arktiske område. Regeringen i Moskva krævede et område på næsten 1,2 millioner kvadratkilometer, men kravet blev afvist af FN's havretskommission grundet mangelfuld dokumentation. I august 2007 sendte Rusland en atomdrevet isbryder og to ubåde til Polarhavet for at plante et titaniumflag på havbunden under Nordpolen. Derudover begyndte Rusland at sende strategiske bombefly ind over Nordpolen. Dette var ikke sket siden afslutningen af Den Kolde Krig. (Borgerson 2008)

Den officielle frist for, at Rusland kan rejse formelle krav om havret i Arktis, er 2009. Ifølge professor emeritus Nicolaj Petersen, Institut for Statskundskab ved Århus Universitet, vides det ikke, hvad disse formelle krav vil indeholde, men de vil formentlig tage udgangspunkt i det sektorprincip, som Rusland har benyttet i tidligere havretlige sammenhænge. Dette betyder, at Rusland anser havområderne mellem Nordpolen og den russiske kystbasislinje mellem henholdsvis Alaska og Norge som sit rette suverænitetsområde. Andre lande vil normalt vis følge havretskonventionens midterlinjeprincip. Dette anses derfor som et oplagt konfliktområde. (Mortensen 2009)

Rusland har i dag en afgrænsningsstrid med Norge i Barentshavet samt en uafklaret situation med USA i Beringstrædet. Medio 2008 påpegede Rusland sine interesser ved Svalbard ved at genoptage patruljeringer i

området. Skulle Rusland i kølvandet af krigen med Georgien og det forværede forhold til vesten vælge at spille med musklerne, vil Arktis, ifølge Nicolaj Petersen, være en oplagt mulighed herfor. I en udtalelse af præsident Medvedev den 17. september 2008 om grænsedragningen i Arktis kan det udledes, at Rusland ikke nødvendigvis ville respektere FN's kompetence til at afgøre kyststaternes krav om sokkeludvidelse. (Mortensen 2009)

NATOs generalsekretær, Jaap de Hoop Scheffer, har på et sikkerhedspolitisk seminar i Reykjavik i slutningen af januar 2009 gjort det klart, at et af de første emner, NATO vil drøfte med Rusland i NATO-Rusland rådet, er den sikkerhedspolitiske situation i de arktiske områder. For NATO er det primære formål med samtalerne med Rusland at holde den militære spænding i de arktiske områder så lav som muligt. (Bauman 2009) På et udenrigsministermøde i NATO den 4. marts 2009 blev det besluttet at genoptage forbindelserne i NATO-Rusland rådet. De formelle drøftelser har ellers været afbrudt siden august 2008, hvor Rusland invaderede Georgien i forbindelse med krigen i Kaukasus. (Berlingske 2009)

3.2.2. USA

USA har indtil videre ført en relativt passiv politik i Arktis. Dette kan hænge sammen med, at USA endnu ikke har ratificeret FN's havretskonvention og derfor ikke har haft mulighed for at rejse formelle krav vedrørende kontinentalsoklen. Ind til videre har USA fokuseret på Nordvestpassagen. USA betragter Nordvestpassagen som internationalt farvand, men dette er Canada ikke enig i, idet passagen af Canada anses for at være canadisk territorialfarvand. Det er først inden for de seneste år, at dette spørgsmål er blevet relevant, idet passagen har været lukket af is i mange århundreder. Passagen har nu været åben to sæsoner i træk, og hvis den fortsætter med at være sejlbare om sommeren, kan dette skabe grobund for en egentlig konflikt. (Mortensen 2009)

USA's tidligere præsident, George W. Bush, udgav i januar 2009 et direktiv⁶ for USA's politik i det arktiske område. Direktivet tilkendegiver, at USA ser sig selv som en arktisk nation med utvetydige interesser i den arktiske region. (Bush 2009)

I direktivet erkender USA, at det vil være nødvendigt at ratificere FN's havretskonvention, hvis kravet om en del af kontinentalsoklen skal opnå international anerkendelse og juridisk gyldighed. Det fremgår ligeledes, at man ønsker at styrke de institutioner, hvori de arktiske lande⁷ har mulighed for at koordinere deres samarbejde. Flere steder i dokumentet

bliver det fremhævet, at USA ser *Arktisk Råd* som en vigtig aktør i forbindelse med løsningen af arktiske problemstillinger. (Bush 2009)

USA lægger imidlertid ikke skjul på, at man vil varetage de nationale interesser, uanset om de øvrige lande ønsker at samarbejde. I direktivet står der således: "*The United States has broad and fundamental national security interests in the Arctic region and is prepared to operate either independently or in conjunction with other states to safeguard these interests*". (Bush 2009)

Endvidere fremgår det af direktivet: "*Human activity in the Arctic region is increasing and is projected to increase further in coming years. This requires the United States to assert a more active and influential national presence to protect its Arctic interests and to project sea power throughout the region*". Dette vil USA blandt andet gennemføre ved at intensivere den maritime tilstedeværelse i Arktis. Om nødvendigt vil USA bygge flere og større kapaciteter, der kan beskytte USA's grænser fra luften, på land og til søs. USA vil tillige opmuntre til, at eventuelle arktiske stridigheder løses på fredelig vis. (Bush 2009)

Direktivet lægger ikke skjul på, at USA ser potentialer i tilgangen til de endnu uopdagede naturressourcer i Arktis. Udnyttelsen af energiresourcer i Arktis vil komme til at spille en vigtig rolle for at imødekomme det voksende globale energibehov. USA vil sikre, at energiudvindingen i Arktis vil ske på en miljømæssig forsvarlig måde med behørig hensyntagen til de oprindelige befolkninger og de lokale samfund. (Bush 2009)

3.2.3. Canada

Canada har ført en relativ hård linje i henhold til landets Arktis politik. Ifølge professor Nicolaj Petersen er det for Canada ikke blot et spørgsmål om retten til området ved Polarhavet, men i ligeså høj grad ønsket om at bevare fuld national kontrol over Nordvestpassagen. (Mortensen 2009) Canadas konservative regering har ambitiøse mål for militær tilstedeværelse i den canadiske del af Arktis og arbejder ud fra filosofien "*use it or lose it*", som Canadas premierminister Stephen Harper har udtrykt det. (FAITC 2008)

Flere af Canadas seneste maritime satsninger til forsvaret har været målrettet mod suverænitetsbevarelse og territoriale forpligtelser i de arktiske områder. Dette omfatter blandt andet investeringer i nye flådefartøjer målrettet den nye situation i Arktis. Canada har endvidere investeret i et satellit overvågningssystem, der er designet specielt til at søge efter skibe, der passerer landets farvand. Selvom den nordlige sejlroute vil

åbnes før Nordvestpassagen, har Canada stor interesse i at stoppe al transport igennem den canadiske skærgård, dette gælder specielt for *US Coast Guard* og *US Navy*. Disse tiltag er et forsøg på at udvise stor interesse for området for herefter at kunne gøre krav på det. (FAITC 2008)

Der er endnu ikke gjort formelle krav vedrørende kontinentalsoklen uden for den eksklusive økonomiske zone fra Canadas side. Canada har derfor indledt et samarbejde med Danmark om at fremskaffe videnskabelig dokumentation, som kan danne grundlag for landenes krav vedrørende kontinentalsoklen. Ud fra de dansk-canadiske undersøgelser, der er blevet gennemført i perioden 2006 til 2008, har Canada erklæret, at der er påvist en klar sammenhæng mellem Lomonosov-ryggen og den grønlandsk-canadiske sokkel. (Mortensen 2009)

3.2.4. Norge

I den norske regerings strategi for Arktis er der to overordnede prioriteringer. Dette gør udenrigsminister Jonas Gahr Støre klart i sin tale til *Arctic Frontiers Conference* i Tromsø, Norge den 19. januar 2009: "*One is the aspect of international cooperation in any given field of activity. The other is knowledge, education and research, which are fundamental in any efforts to create good living conditions for people in the north, and also for laying the foundations for a sound and environmentally safe economic development in the future.*" (Støre 2009, afsnit 36, linje 1-4)

I talen understreger han ligeledes, at Norge ser *Arktisk Råd* som den eneste cirkumpolare organisation og, at denne vil få en tiltagende betydning. Han ser det igangværende arbejde under *Arktisk Råd* med at udvikle standarder for beskyttelse af miljøet samt udvindingen af naturressourcer som særdeles vigtige. (Støre 2009)

Norge mener, at der ligger et stabilt grundlag i de internationale love. FN's havretskonvention kan i særdeleshed være med til at sikre en ansvarlig forvaltning af Arktis og dets ressourcer, såfremt de bliver forvaltet seriøst af de fem kyststater. Der er ifølge Jonas Gahr Støres mening ikke behov for at etablere et omfattende internationalt regime i Arktis. (Støre 2009)

I februar 2009 blev *Stoltenberg-rapporten* vedrørende det nordiske samarbejde om udenrigs- og sikkerhedspolitik udgivet. Rapporten er udarbejdet af Norges tidligere udenrigsminister⁸ Thorvald Stoltenberg efter opfordring fra de øvrige nordiske landes udenrigsministre. Rapporten indeholder 13 konkrete forslag til at styrke det nordiske samarbejde. To af forslagene omhandler henholdsvis; *Havovervågning og arktiske*

spørgsmål og Nordisk samarbejde om arktiske spørgsmål. Rapporten pointerer, at udviklingen i Arktis medfører ansvar, og at dette skaber et behov for nordisk samarbejde. Det gælder ifølge rapporten ikke kun landene, som grænser op til det arktiske område, men alle de nordiske lande i egenskab af deres medlemskab i *Arktisk Råd*. (Stoltenberg 2009)

Rapporten lægger vægt på, at en aktiv politik i Arktis er betinget af, at man har et godt overblik over aktiviteterne i området. Derudover henviser rapporten blandt andet til, at et nordisk satellitsystem og et nordisk samarbejde om luftovervågning over Island også vil kunne bidrage til at sikre et godt overblik og en bedre kommunikation landene imellem. Det vurderes, at de nordiske lande vil kunne spille en vigtig rolle i *Arktisk Råd* omkring spørgsmål som klimaudvikling generelt og særligt i forholdet mellem ressourcudnyttelse og miljø. Det vurderes tillige, at de nordiske lande vil kunne udvikle konkrete samarbejdstiltag til opfølgning af rådets anbefaling om at styrke samarbejdet om søredning. Rapporten slår fast, at et sådant samarbejde vil kunne udbygges til også at omfatte Canada, Rusland og USA. (Stoltenberg 2009)

3.2.5. Danmark

For Danmark er der ifølge Nicolaj Petersen (Petersen 2009) særligt tre begivenheder der gør sig gældende i forhold til Arktis: Striden om Hans Ø, kontinentalsokkelprojektet og mødet i Ilulissat.

Striden om Hans Ø er det eneste udestående bilaterale afgrænsningsproblem omkring Grønland. I 1973, hvor havgrænsen mellem Danmark og Canada blev fastlagt, lykkedes det ikke at opnå enighed om grænse-dragningen omkring øen. Uenigheden om grænse-dragningen er ikke tidligere blevet tillagt den store betydning, men med Canadas nye Arktis politik har øen opnået stor symbolsk betydning i henhold til at kontrollere den nordøstlige adgang til Nordvestpassagen. Danmark og Canada har ved Ilulissat-erklæringen forpligtiget sig til at løse stridigheden på fredelig vis. (Mortensen 2009)

Kontinentalsokkelprojektet har til opgave at identificere de områder, hvor krav om retten til nye havbundsområder kan fremsættes, samt at indsamle, tolke og dokumentere de nødvendige data for en kravfrem-sættelse over for FN. Danmark ratificerede FN's havretskonvention i november 2004 og har herefter 10 år til at fremsætte krav om udvidelse af retten til havbunden ud over 200 sømil. For Danmark, Færøerne og Grønland er der 5 interessante områder, heriblandt selve Nordpolen. (MVTU 2003)

4. Analyse

4.1. Analyse af det arktiske samarbejde

Som det fremgår i redegørelsen, finder der et bredt samarbejde sted imellem staterne i det arktiske område. Samarbejdet finder sted både direkte mellem de enkelte stater, i regionale organisationer, i internationale organisationer samt i mellemstatslige organisationer og ikke-statslige organisationer. Organisationerne regulerer samarbejdet på en række områder lige fra forskning og beskyttelse af miljøet til erhvervs- og resourceudvikling samt andre arktiske spørgsmål. I denne del af analysen undersøges der, hvorvidt der med de nuværende organisationer og aftaler er et internationalt regime tilstede i Arktis. Dette gøres ved, at der undersøges, om der et grundlag for et regime tilstede i Arktis. Derudover undersøges det, om der er trusler imod det nuværende samarbejde i Arktis.

4.1.1. Grundlaget for et regime

Arktisk Råd kan anses for at være den mest formelle af organisationerne. Som det fremgår i redegørelsen, har rådet udviklet sig fra at være en organisation, der har beskæftiget sig med et begrænset miljøfagligt område til en organisation, der beskæftiger sig med alle aspekter omkring bæredygtig udvikling i Arktis. Rådet har ikke kunnet spille en så fremtrædende rolle, som man havde håbet ved etableringen af rådet ved Ottawa-erklæringen i 1996. Samtidig har *Arktisk Råd* på det organisatoriske plan en meget forgrenet struktur samt en manglende overordnet styring, hvilket gør, at organisationen har en begrænset gennemslagskraft. Tillige indeholder Ottawa-erklæringen ingen regler, der kan regulere medlemslandenes handlinger, og den har ingen vision om, at rådet skal være en autoritet, der kan foretage formelle beslutninger omkring betydningsfulde problemstillinger.

Dette betyder ikke, at man skal undervurdere det arbejde *Arktisk Råd* og de øvrige organisationer udfører. Som det fremgår i redegørelsen, har *Arktisk Råd* udarbejdet nogle rapporter vedrørende klimatilpasningsområdet, erhvervs- og resourceudvikling, der har spillet en vigtig rolle i forhold til at identificere og belyse disse arktiske spørgsmål.

Samarbejdet i Arktis er således baseret på et bredt spektrum af organisationer med hver deres interesseområder og afviger derfor fra det, man normalt vil karakterisere som et "*full-blown*" internationalt regime. Dette skal ses i forhold til definitionen og klassificeringen af begrebet internationalt regime. Her defineres et internationalt regime som en institution, der regulerer samarbejdet mellem konkurrerende stater på baggrund

af uformelle eller formelle, juridiske eller ikke juridiske; *principper, regler, normer og procedurer* for hvorledes beslutninger skal træffes. I *Ilulissat-erklæringen* slår de fem kyststater endvidere fast, at der ikke er behov for *et særligt juridisk regime*, idet de nødvendige regler allerede findes, og at staterne vil rette sig efter dem.

Selv om det kan konstateres, at der ikke er etableret et egentligt internationalt regime, og der ikke umiddelbart er ønske om at danne et *særligt juridisk regime*, kan man argumentere for, at der til en vis grad alligevel tegner sig konturerne af et arktisk regime. Denne påstand kan begrundes med, at kyststaterne med *Ilulissat-erklæringen* forpligtiger sig til at løse fremtidige uoverensstemmelser ved forhandling eller mægling. Det vil sige, at der som udgangspunkt er en fælles forventning om, hvordan landene skal opføre sig i forhold til eventuelle stridigheder. Endvidere er der forventninger om, at det arktiske samarbejde vil blive styrket for en periode i forbindelse med at der etableres et fælles formandskabssekretariat i *Arktisk Råd*.

Derudover er der meget der tyder på, at der i fremtiden vil opstå behov for, at de implicerede lande samarbejder på endnu flere områder, end det er tilfældet på nuværende tidspunkt. *Ilulissat-erklæringen* lægger op til, at man styrker det operative samarbejde inden for en række opgaver som søredning, miljøovervågning og forskning.

Klimaforandringerne i Arktis kan udover at give muligheden for at udvinde naturressourcer også åbne muligheden for andre aktiviteter. Der er allerede nu en stigende interesse fra turistindustrien, hvilket medfører en øget trafik af krydstogtskibe i området. En stor del af de nye sejlruiter går igennem internationalt farvand. Den tiltagende skibstrafik skaber en række udfordringer inden for sejladssikkerhed og miljøovervågning. Dette vil blandt andet medføre et stigende behov for samarbejde i forbindelse med udfærdigelsen af søkort, etableringen af overvågnings- og kommunikationssystemer, koordinering af søredning og miljøforureningsbekæmpelse samt regulering af fiskeressourcerne.

Allerede nu foregår der et arbejde i FN's Internationale Maritime Organisation med at videreudvikle de nuværende retningslinjer for navigation i Arktis til et retligt bindende instrument. Det kan tænkes, at også de øvrige problemstillinger kan danne grundlag for en udvidelse af det nuværende samarbejde, hvilket vil medføre udarbejdelsen af regelsæt, der regulerer samarbejdet og identificerer rettighederne og forpligtigelserne staterne imellem. En udvidelse af samarbejdet på disse områder vil som udgangspunkt involvere de arktiske stater, men det kan ikke ude-

lukkes, at det også bliver nødvendigt at involvere andre stater, for at disse regelsæt kan baseres på et bredere grundlag.

Det er interessevækkende, at lande som Kina, Spanien, Frankrig og Sydkorea har søgt observatørstatus i *Arktisk Råd*. Dette synliggør, at der er mange interessenter foruden de arktiske stater. Det kan antages, at disse staters interesse i det arktiske område berører fiskeri samt de nye mulige transportruter mellem Atlanterhavet og Stillehavet.

4.1.2. Trusler imod det arktiske samarbejde

Ilulissat-erklæringen forudsætter, at kyststaterne løser fremtidige konflikter igennem forhandling. Kravene om kontinentalsoklen vil skulle afgøres i henhold til FN's havretskonvention, idet Arktis er et havområde og dermed fuldt ud er reguleret i de havretlige regler. Dette rejser spørgsmålet om, hvordan det fremtidige samarbejde vil forløbe, hvis et af landene ikke overholder havretskonventionen i bestræbelsen på at opnå et større område til fx udvinding af naturressourcer. I yderste konsekvens vil man herved kunne opleve et anarki, kendetegnet ved uoverensstemmelser om grænsedragninger og ensidig varetagelse af nationale interesser. Det vurderes, at sådanne stridigheder vil kunne få indflydelse på de øvrige områder, hvor der forventes et behov for samarbejde imellem kyststaterne.

Ovenstående problematik rejser tillige en diskussion om, hvorvidt det nuværende samarbejde er baseret på uformelle *principper*, der er repræsenteret ved et fælles værdigrundlag. Der er en lang række udfordringer, fx sejladssikkerhed, miljø og de indfødtes rettigheder, hvor landene ser en klar fordel i at etablere et samarbejde. På den anden side er det noget mere uklart, hvordan lande som fx Rusland stiller sig i forhold til overholdelse af FN's havretskonvention.

Som det fremgår i redegørelsen, skal Rusland allerede i 2009 fremsætte dokumenterede krav på de dele af kontinentalsoklen, som ligger indtil 150 sømil uden for deres økonomiske zone. Man kan argumentere for, at forskningsresultaterne vil få en afgørende betydning for russisk stillingtagen. Det bliver herefter interessant at se, om ønsket om samarbejde blandt de arktiske stater er stærkt nok, til at de vil rette sig efter de forskningsmæssige resultater og havretskonventionens afgørelse.

4.1.3. Delkonklusion

På baggrund af ovenstående analyse kan det konkluderes, at der ikke er etableret et "*full-blown*" internationalt regime i Arktis, idet samarbejdet ikke er reguleret igennem et formelt regelsæt. Det tyder ikke på, at der i

den nærmeste fremtid vil opstå et egentligt internationalt regime baseret på en traktat, idet de fem kyststater har understreget, at de ikke ønsker at etablere et særligt juridisk regime.

Alligevel er der en del faktorer, der peger på, at der tegner sig konturerne af et internationalt regime i Arktis. Der eksisterer et bredt samarbejde i *Arktisk Råd*, og meget tyder på, at samarbejdet vil blive udvidet på en række områder i fremtiden. I *Ilulissat-erklæringen* har de fem kyststater anerkendt de internationale spilleregler og opfordrer samtidigt til, at samarbejdet i *Arktisk Råd* bliver styrket. Man kan derfor konkludere, at der er et begyndende regime tilstede i det arktiske område.

Meget tyder på, at det tilstedeværende regime vil blive udfordret i fremtiden. Der ligger en fare i, at modsatrettede krav om havområder og råstoffer overskygger det allerede etablerede samarbejde. For at kunne vurdere om det begyndende internationale regime er holdbart, og om det kan forventes at udvikle sig til et egentligt regime, er det nødvendigt at betragte de enkelte landes reaktioner i forhold til den nye situation i Arktis samt de mekanismer, der ligger bag dannelsen af regimer.

4.2. Analyse af kyststaternes reaktioner

Kyststaternes reaktioner på den nye situation i Arktis rejser spørgsmålet om, hvordan det fremtidige samarbejde imellem disse stater kommer til at forløbe. I det foregående kapitel blev det konstateret, at der er et begyndende internationalt regime i Arktis. Dette afsnit vil fokusere på grundlaget for regimets dannelse og herunder, hvordan regimet kan tænkes at ville udvikle sig. Denne del af analysen vil på baggrund af kyststaternes reaktioner, set i lyset af teorier om hvordan regimer opstår, belyse, om det tilstedeværende regime kan betragtes som holdbart eller skrøbeligt. Den anvendte teori om regimers dannelse tager udgangspunkt i henholdsvis den neoliberalistiske skoles forklaringsmodel og den realistiske skoles forklaringsmodel.

4.2.1. Kyststaternes reaktioner set i forhold til den neoliberalistiske forklaringsmodel

Ifølge den neoliberalistiske skole opstår behovet for regimer, fordi der altid er en risiko i det anarkistiske system for, at staterne vil konkurrere frem for at samarbejde. Konkurrence kan medføre en række u hensigtsmæssigheder, der i sidste ende vil gå ud over staterne selv. I forhold til Arktis vil konkurrencen om territorium og grænsedragninger for at få større adgang til naturressourcer kunne udløse diplomatiske kriser og i yderste tilfælde anvendelse af magt. Selv om det måske ikke vil komme så vidt, kan man forestille sig, at en territoriell stridighed imellem stater-

ne vil have en forstyrrende indvirkning på staternes arbejde med at udvinde naturressourcer som fx gas og olie.

Ligeledes vil en situation, hvor de arktiske stater konkurrerer frem for at samarbejde, kunne medføre en overfiskning af Polarhavet. Det vil ikke være rationelt for en af kyststaterne at stille krav om overholdelse af fiskekvoter, hvis staten samtidig forventer, at de øvrige kyststater ikke stiller samme krav til deres fiskeriflåde. Staterne uden for det arktiske område vil ligeledes kunne udnytte et ikke tilstedeværende samarbejde imellem kyststaterne og den hermed følgende manglende regulering af fiskeriressourcerne.

Klimaforandringerne vil samtidigt åbne op for flere søveje, hvilket vil medføre, at skibstrafikken tiltager både med hensyn til passagertransport og med hensyn til godstransport herunder fragt af gas og olie. Mere trafik på havet medfører større risiko for skibs- og miljøkatastrofer. Det er en generel antagelse, at ingen af staterne vil kunne løfte denne opgave alene. Derfor er der også behov for samarbejde og koordinering på dette område. I følge neoliberalisterne er der således en række incitamenter for at etablere et samarbejde frem for at konkurrere. Selv om staterne anerkender behovet for samarbejde, ligger der imidlertid en udfordring i at etablere dette samarbejde.

Neoliberalisterne anerkender, at regimer kan opstå på baggrund af, at en dominerende stat presser andre stater til at samarbejde og tilpasse sig et regime. USA vurderes at være den stærkeste magt blandt de arktiske stater set i forhold til militære magtressourcer. USA har indtil videre ført en relativ passiv politik i Arktis. Selv om USA har underskrevet *Ilulissat-erklæringen* og efterfølgende gjort opmærksom på *Arktisk Råd* som en vigtig aktør i forbindelse med løsningen af arktiske problemstillinger, kan man ikke påstå, at USA har forsøgt at presse de øvrige kyststater til at samarbejde og tilpasse sig et regime.

Det kan ligeledes ikke hævdes, at det er Canada og Rusland, der har presset på for at etablere et regime i Arktis. En af grundene til at Danmark inviterede til mødet i Ilulissat i slutningen af maj 2008 var, at man fra dansk og norsk side var bekymret over den offensive russiske og canadiske linje.

Neoliberalisterne anerkender, at stater kan etablere og opretholde et regime uden tilstedeværelsen af en hegemon. Staterne kan vælge at samarbejde eller konkurrere imod de øvrige stater. Selv om staterne hver især ser en fordel i at samarbejde, kan de ikke være sikre på, at de øvrige sta-

ter også ønsker at samarbejde. Dette kan medføre, at de enkelte stater holder fast i en konkurrerende strategi, selv om de foretrækker at samarbejde. Spilstrategien *fangernes dilemma* fremhæver problematikken i at generere et samarbejde i det anarkistiske system. *Fangernes dilemma* forudsætter imidlertid, at spillet kun spilles en omgang, og spillet kan således ende med at få en negativ udgang. I den virkelige verden vil det ifølge neoliberalisterne derimod være mere passende at forestille sig, at spillet bliver spillet om og om igen, idet situationen udspiller sig over en tidsperiode.

Denne antagelse vil i forhold til Arktis betyde, at det bliver attraktivt for kyststaterne at forsøge sig med en samarbejdende strategi for på den måde at skabe det bedst mulige fæles udbytte. Det kan med andre ord betale sig for staterne at tage en chance. Hvis alle kyststater kan blive overvist om at gøre det samme, vil den fremtidige vilje til at melde sig ud af regimet være begrænset. Ifølge neoliberalisterne stræber staterne efter at opretholde samarbejdet i et regime, når regimet først er dannet, fordi der er en gensidig erkendelse af, at hvis én stat bryder samarbejdet i regimet, vil de andre følge efter. Dette vil resultere i, at staterne går tilbage til en tilstand, hvor de atter konkurrerer.

For at et regime kan bestå, er det ifølge neoliberalisterne vigtigt, at gensidigheden inden for regimet bliver styrket. Med dette menes der, at staterne indbyrdes har mulighed for at overvåge, om de andre stater agerer inden for regimets parametre. Derfor er overvågning og inspektion en vigtig faktor for, at et regime kan opretholdes.

I Stoltenberg-rapporten understreges det, at en aktiv politik i Arktis er betinget af, at man har et godt overblik over aktiviteterne i området. Den foreslår derfor, at der etableres et nordisk satellitsystem og et nordisk samarbejde om luftovervågning over Island. Dette samarbejde vil som udgangspunkt berøre de nordiske lande, men rapporten lægger op til, at man på sigt udbygger samarbejdet til ligeledes at omfatte Canada, Rusland og USA. Denne anbefaling ligger i god tråd med neoliberalisternes antagelse om, at gensidigheden er en vigtig mekanisme i forbindelse med opretholdelsen af et regime.

I forhold til neoliberalisternes forklaringsmodel dannes regimer, fordi staterne kan se en fordel i at samarbejde og derved indgår en fælles strategi frem for at konkurrere imod hinanden. Det kan antages, at der er forskel på, hvor stærkt ønsket om at samarbejde er iblandt de fem kyststater. Det vurderes, at de stater, der har den mindste militære kapacitet, hvilket formodes at være Danmark og Norge, har den største interesse i

at etablere et samarbejde samt at løse eventuelle stridigheder på fredelig vis. Dette kan være årsagen til, at Danmark og Norge har ført en relativ forsigtig linje i forhold til situationen i Arktis. Derimod har Canada og Rusland ført en mere aggressiv strategi. Alligevel har Canada og Rusland igennem *Ilulissat-erklæringen* erkendt behovet for at samarbejde. USA, der ind til videre har ført en noget mere passiv strategi i forhold til Arktis, har ligeledes udtrykt ønsket om at samarbejde. Man kan forestille sig, at det ville få de største negative konsekvenser for Danmark og Norge, hvis kyststaterne begynder at konkurrerer frem for at samarbejde.

Der er meget, der tyder på, at man i fremtiden vil se en øget militær tilstedeværelse i Arktis. Dette kan skyldes behovet for en ensidig varetagelse af de nationale interesser, men det kan ligeledes tolkes som et behov for gensidig overvågning. En øget militær tilstedeværelse er, i forhold til teorien, ikke nødvendigvis et tegn på optrapning af en konflikt.

Videnskabelige resultater spiller ligesom overvågning og inspektion en vigtig rolle i forbindelse med styrkelsen af gensidigheden i et regime. Denne antagelse kan ses som særlig relevant i forhold til et arktisk regime. Her vil de forskningsmæssige resultater komme til at spille en afgørende rolle i forbindelse med, at landene gør krav på deres del af kontinentalsoklen. De fem kyststater har i *Ilulissat-erklæringen* bekræftet, at man vil agere i overensstemmelse med de eksisterende retlige rammer. Kyststaterne vil overholde de havretlige regler, og det er her, de videnskabelige resultater omkring kontinentalsoklen kan få afgørende betydning.

Neoliberalisterne antager, at når stater først har etableret en tilstand, hvor de samarbejder, og hvor det fælles udbytte er optimalt, har de ikke noget incitament til at gå tilbage til en tilstand, hvor de igen konkurrerer. Ud fra denne betragtning vil det nuværende samarbejde i Arktis som minimum bestå. På den anden side kan man argumentere for, at processen ikke er nået så langt endnu, da der er en lang række områder, hvor de arktiske stater endnu ikke samarbejder. *Ilulissat-erklæringen* lægger op til, at kyststaterne fremover styrker deres samarbejde på alle områder. Dette gælder både det brede samarbejde som finder sted i blandt andet *Arktisk Råd*, og det gælder det operative samarbejde om både søredning, miljøovervågning og forskning. Men hvad vil der ske, hvis en af staterne ikke anerkender FN's afgørelse vedrørende staternes krav på et udvidet sokkelområde? Dette spørgsmål vil formodentligt blive besvaret inden for en overskuelig fremtid, når kyststaternes frist for fremsættelse af krav på dele af kontinentalsoklen udløber. Det kan imidlertid også

have lange udsigter, fordi USA endnu ikke har ratificeret FN's havretskonvention.

Som det fremgår i *Ilulissat-erklæringen*, ønsker de fem kyststater ikke at etablere et *særligt juridisk regime*. Dette kan forekomme bemærkelsesværdigt set i forhold til den neoliberalistiske forklaringsmodel, idet et *særligt juridisk regime* vil styrke fundamentet for samarbejdet i regimet yderligere. Det kan diskuteres, hvorvidt der er behov for at danne et juridisk regime for herigennem at have et juridisk bindende regelsæt, der er baseret på en traktat. Kyststaterne mener, at de nødvendige regler allerede eksisterer, og at Arktis er et havområde og derfor fuldt ud er reguleret af de havrettlige regler. En anden grund til, at staterne ikke ønsker et juridisk bindende regime, kan være, at dette vil kunne stå i vejen for de nationale interesser.

4.2.2. Kyststaternes reaktioner set i forhold til den realistiske forklaringsmodel

Realister er ofte skeptiske overfor international lov. På trods af dette har de udviklet en klar holdning til begrebet regimer. Realisterne forbinder internationale regimers opståen med situationer, hvor der er et gensidigt ønske om at samarbejde, men hvor anarkiet står i vejen for, at staterne kan koordinere dette samarbejde. En manglende koordinering imellem staternes strategier kan medføre, at et fælles ønskeligt mål utilsigtet bliver forbigået.

I forhold til et samarbejde i Arktis vil der være behov for, at staterne koordinerer deres strategier på en række områder. Det er nødvendigt at etablere standarder inden for de områder, hvor staterne ønsker at samarbejde. Her tænkes blandt andet på standarder for kommunikation, miljøovervågning, skibsmeldesystemer, søopmåling og søredning. Der vil være behov for et fælles regelsæt, og der vil løbende være behov for informationsudveksling landene imellem. Det kan umiddelbart forekomme banalt, men det kan have stor betydning, at de involverede lande fx anvender konvertible systemer i forbindelse med en kontinuerlig overvågning af skibstrafikken.

Staternes behov for at koordinere deres strategier imødekommes bedst igennem kommunikation. Realisterne mener, at det er så godt som umuligt at løse koordineringsproblemer uden kommunikation. Dette kan forklare, hvorfor blandt andet USA ønsker at styrke de institutioner, hvor de arktiske stater har mulighed for at koordinere deres samarbejde. I USA's strategipapir for Arktis fra januar 2009 fremgår det, at USA ser *Arktisk Råd* som en vigtig aktør i forbindelse med løsningen af arktiske pro-

blemstillinger. Institutioner som *Arktisk Råd* kan derfor danne rammerne for, at de arktiske lande kan kommunikere indbyrdes samt koordinere deres strategier.

Foruden *Arktisk Råd* vurderes det ligeledes, at NATO kan få en betydelig rolle i forbindelse med koordinering af landenes strategier. NATO kan være stedet, hvor de arktiske stater kan opbygge tillid, og hvor de kan dele deres bekymringer med hinanden. Som det fremgår i redegørelsen, vil NATO-Rusland rådet kunne få en afgørende betydning for at bevare den militære spænding så lav som muligt imellem Rusland og de øvrige kyststater.

For realisterne spiller magt en afgørende rolle i forbindelse med dannelsen af et regime. I forhandlingsprocesser vil det oftest være den mest dominerende stat, der bestemmer formen på regimet. De øvrige stater må tilpasse deres handlinger herefter. I forhold til Arktis kan man ikke påstå, at det er en af de dominerende stater, der har været afgørende for fastsættelsen af rammerne for det tilstedeværende samarbejde. Som bekendt var det USA, der i begyndelse nedtonede *Arktisk Råds* rolle. Derudover var det Danmark, der tog initiativ til mødet i Ilulissat i maj 2008. I overensstemmelse med teorien er det derimod ikke utænkeligt, at man i takt med USA's voksende engagement i Arktis vil se et tiltagende behov for indflydelse på områder, hvor et samarbejde skal etableres eller udvides.

Realisterne er optagede af måden, hvorpå staterne anvender deres magtbeføjelser. I situationer, hvor der er behov for koordinering, vil det ofte være de mest dominerende stater, der opnår de største fordele i forhold til regimets udformning. Man kan spørge sig selv, hvorfor mindre dominerende stater er villige til at indgå i et regime, hvor de er uenige med regimets underliggende principper. Ifølge teorien har disse stater ikke andre muligheder end at underlægge sig regimets regler. De befinder sig i en situation, hvor de ikke har andet valg end at rette sig efter den dominerende stats strategi og tilpasse deres egen i forhold til regimet.

I en situation, hvor flere stater går sammen om at danne et regime, vil staterne kunne anvende deres samlede dominans til at opnå de største fordele. Andre stater, der efterfølgende ønsker at operere inden for regimets område, har således ikke andet valg end at koordinere med regimets strategi, selv om de ikke er enige i de underliggende principper. Dette kunne for Arktis betyde, at de arktiske stater igennem et regime fastsætter fælles regler og standarder på en række områder som fx etablering af skibsmeldesystemer⁹. Ikke-arktiske stater vil herefter skulle

indordne sig efter disse regler og standarder, hvis de ønsker at agere i de arktiske område.

Man kan således anskue de fem kyststaters møde i Ilulissat som et forsøg på at monopolisere fremtidens regulering af Arktis. Det kan diskuteres, hvad det egentlige formål med mødet i Ilulissat var, men det står fast, at de fem kyststater med Ilulissat-erklæringen betragter sig selv som at spille en særlig rolle i forhold til Arktis. Kyststaterne sætter hermed dagsordenen for det fremtidige samarbejde i Arktis. Samtidigt har kyststaterne gjort klart, at *Ilulissat-erklæringen* ikke må betragtes som en konkurrent til *Arktisk Råd*. Der er lagt op til, at samarbejdet i *Arktisk Råd* bliver styrket, og det vurderes således, at samtlige otte arktiske stater vil få indflydelse på en række områder i forbindelse med udviklingen i Arktis.

I forhold til realisternes forklaringsmodel vil et regime blive dannet i situationer, hvor der er fare for, at ukoordinerede strategier påvirker hinanden, så det resulterer i en situation, hvor staterne ikke opnår det bedst mulige udbytte. Faren i forhold til et arktisk regime ligger i, at de stærkeste stater ikke erkender, at deres samlede udbytte kan forbedres igennem samarbejde. Det kan tænkes, at en stat ser fordelene i at samarbejde på en række områder fx trafikovervågning og søredning, men at det mulige udbytte, der kan opnås ved at "kæmpe" for naturressourceholdige områder, overskygger disse fordele.

4.2.3. Delkonklusion

Neoliberalisternes forklaringsmodel og realisternes forklaringsmodel synes ikke at udelukke hinanden. Der er mange indikationer på, at de arktiske stater har erkendt behovet for at samarbejde frem for at konkurrere på en række områder. Selv om de er blevet enige om at samarbejde, kan der efterfølgende ligge en udfordring i at koordinere dette samarbejde.

Overvågning og inspektion bidrager til at styrke gensidigheden i et regime. Herigennem vedligeholdes regimet og bliver dermed mere holdbart. Det kan derfor konkluderes, at det begyndende regime i Arktis vil være afhængig af, at de arktiske stater etablerer gensidig overvågning og inspektion. Stoltenberg-rapporten lægger op til, at de nordiske lande etablerer et fælles satellitsystem og samarbejder om luftovervågning over Island. Det forslås endvidere, at dette samarbejde udvides til også at indbefatte Canada, Rusland og USA. Dette kan være et tegn på, at de mindre stater ønsker at styrke gensidigheden i det tilstedeværende samarbejde og på den måde bidrage til sikre et fremtidigt samarbejde.

Det kan endvidere konkluderes, at de arktiske organisationer har en afgørende rolle i styrkelsen af regimet. Organisationerne danner grundlag for, at de arktiske stater kan koordinere deres strategier. Kommunikation er afgørende for, at de arktiske stater kan koordinere deres strategier. Derfor vurderes det, at NATO-Rusland rådet er et vigtigt element i forhold til at holde de militære spændinger i Arktis så lave som muligt.

Der er en lang række områder, hvor der endnu ikke er etableret et samarbejde imellem de arktiske stater. Som minimum har de fem kyststater erklæret, at de vil udvide det nuværende samarbejde, og at man vil løse alle stridigheder på fredelig vis. Det vurderes imidlertid, at kyststaternes ageren i forhold til spørgsmålet om suverænitet kan få en afgørende betydning for det overordnede samarbejde i fremtiden.

5. Konklusion

Med udgangspunkt i de to analyser kan det konkluderes, at der er ved at opstå et internationalt regime i Arktis. Det begyndende regime udgøres primært af de fem kyststater, men samarbejdet i regimet omfatter tillige de øvrige arktiske stater. De fem kyststater har erklæret, at de vil følge de folkeretlige spilleregler, og at staterne vil løse eventuelle konflikter på fredelig vis igennem dialog og i yderste tilfælde igennem mægling. Samtidigt har de fem kyststater tilkendegivet, at de vil styrke deres operative samarbejde inden for områder som fx miljøovervågning, miljøbeskyttelse og inden for søredning. Derfor kan det konkluderes, at de fem kyststater ser sig selv som de primære aktører i forhold til Det Arktiske Ocean.

De fem kyststater har understreget, at der ikke er behov for et *særligt juridisk regime*, fordi Arktis er et havområde og derfor reguleret af de havretlige regler. Det vurderes, at det begyndende internationale regime som udgangspunkt vil udvikle sig på flere områder, og at dette regime kan danne grundlaget for et holdbart samarbejde imellem kyststaterne. Et fremtidigt samarbejde indenfor regimets rammer forudsætter imidlertid, at kyststaterne overholder de spilleregler, der er aftalt igennem *Illussat-erklæringen*. Det er på nuværende tidspunkt ikke tydeligt, om Rusland agter at gøre dette.

For at det begyndende regime skal kunne udvikle sig til et bæredygtigt regime, er det en forudsætning, at de arktiske stater har mulighed for at kommunikere igennem de etablerede organisationer og andre fora for på den måde at kunne koordinere deres strategier. På det punkt kan organisationer som *Arktisk Råd* komme til at spille en vigtig rolle.

Det begyndende internationale regime i Arktis kan forekomme skrøbeligt i forhold til den nuværende situation. En forudsætning for, at regimet i fremtiden vil blive udviklet til et internationalt arktisk regime, hvor der er en indbyrdes høj forventning om, at formelle og uformelle regler vil blive overholdt, er, at gensidigheden i regimet bliver styrket. Det er derfor vigtigt, at staterne indbyrdes giver hinanden mulighed for at overvåge og inspicere aktiviteterne i Arktis. Stoltenberg-rapporten lægger op til, at man fra de nordiske landes side har taget initiativ til at styrke overvågningen af aktiviteterne i Arktis. En anden vigtig faktor, for at gensidigheden i regimet kan blive styrket, er, at staterne anerkender de videnskabelige resultater vedrørende kontinentalsoklen.

Afslutningsvis kan det konkluderes, at det begyndende internationale regime i Arktis som udgangspunkt kan anses som skrøbeligt. Forudsætningerne for, at det fremtidige samarbejde i Arktis kan danne grundlag for udvikling af et holdbart regime, er tilstede. Men der ligger en usikkerhed i kyststaternes reaktioner på de uafklarede forhold omkring havretsspørgsmål og grænsedragning. Her tænkes særligt på Ruslands - til tider - aggressive attitude i forhold til de arktiske spørgsmål.

6. Perspektivering

Stoltenberg-rapporten anbefaler, at der etableres et nordisk samarbejde omkring arktiske spørgsmål, og at dette samarbejde kan udvides til at omfatte Canada, Rusland og USA. Det vurderes, at de nordiske lande har et særligt ønske om at holde den militære spænding i de arktiske områder så lav som muligt, og at dette bedst kan løses igennem samarbejde og dialog.

På det operative niveau finder der allerede i dag et vigtigt samarbejde sted, igennem *North Atlantic Coast Guard Forum (NACGF)*. *NACGF* er et kystvagtssamarbejde, hvor blandt andet Danmark, Canada, Island, Norge og USA deltager. Igennem *NACGF* kan medlemmerne udveksle informationer, herunder omkring maritim sikkerhed i Nordatlanten. Under Danmarks formandskab i 2008 blev der blandt andet afholdt en større øvelse i håndtering af søredning og miljøbeskyttelse i Disko Bugt. Derudover var et af målene under det danske formandskab at få IMO, den Internationale Maritime Organisation, til at regulere og stille krav til en øget besejling af Arktis.

Sikkerhedsmæssige problemer skal løses på det politiske plan. Det kan imidlertid tænkes, at et udbytterigt samarbejde på det operative niveau kan have en positiv afsmittning på det politiske niveau.

7. Bibliografi

Kildeindsamlingen sluttede den 23. marts 2009.

Primær litteratur

[AC] Arctic Council 2007, *About Arctic Counsel*, <http://arctic-council.org/article/about>, hentet 11. marts 2009

Bauman, T. 2009, *NATO er bekymret for interessen for Arktis*, P1 Orienteringen, 3. februar kl. 17:10, <http://www.dr.dk/P1/orientering/indslag/2009/02/03/174851.htm>, hentet 18. marts 2009

Berlingske 2009, *NATO vil møde russiske ledere igen*, Berlingske Tiden-
de, 5. marts, www.berlingske.dk/article/20090305/verden/903050443/
hentet 10. marts 2009

Borgerson, S. G. 2008, *Arctic Meltdown: The Economic and Security Implications of Global Warming*, Foreign Affairs, Vol. 87, nr. 2, s. 63

Bush, G. W. 2009, *Arctic Region Policy*, National Security Presidential Directive and Homeland Security Presidential Directive, 9. januar, http://www.whitehouse.gov/briefing_room/, hentet 22. marts 2009

[DFK] De fem kyststater 2008, *The Ilulissat Declaration*, Arctic Ocean Conference, 27-29. maj 2008, Ilulissat, <http://www.um.dk>, hentet 1. marts 2009

[FAITC] Foreign Affairs and International Trade Canada 2008, *The Northern Dimension of Canada's Foreign Policy*, <http://www.international.gc.ca/polar-polaire/ndfp-vnpe2.aspx?lang=en#18>, hentet d. 23. marts 2009

[MVTU] Ministeriet for videnskab, teknologi og udvikling 2003, *Kontinentalsokkelprojektet*, <http://www.a76.dk/>, hentet 22. marts 2009

Mortensen, H., Red. 2009, *Helt forsvarligt? Danmarks militære udfordringer i en usikker fremtid*, 1. udgave, 1. oplag, Gyldendal, København

Møller, P. S. 2008, *Kronik: En fredelig og bæredygtig udvikling i Arktis*, Jyllands Posten, <http://jp.dk/arkiv/?id=1358565>, hentet 2. marts 2009

[NF] Northern Forum 2009, *About the Northern Forum*, www.northernforum.org/servlet/content/about_the_northern_forum.html, hentet 18. marts 2009

Petersen, N. 2009, Egne noter, *Arktis – Et problem I dansk sikkerhedspolitik*, Foredrag i Søe-Lieutenant-Selskabet, København 19. marts 2009

Stoltenberg, T. 2009, *Nordisk Samarbeid om Utenriks- og sikkerhetspolitikk*, <http://www.um.dk/NR/rdonlyres/958EB963-011C-4A3D-B722-EB4FBDC2CD32/0/Stoltenbergrapporten.pdf>, hentet 18. marts 2009

Støre, J. G. 2009, *Perspectives on the Arctic and Norway's High North Policy*, publiceret tale holdt af Elisabeth Walaas på vegne af Jonas Gahr Støre ved *Arctic Frontiers Conference*, Tromsø 19. januar, http://www.regjeringen.no/nn/dep/ud/Omdepartementet/_Utenriksminister-Jonas-Gahr-Store/Taler-og-artiklar/2009/arctic_perspectives.html?id=542877, hentet d. 23. marts 2009

Udenrigsministeriet 2008, *Arktis i en brydningstid - Forslag til strategi for aktiviteter i det arktiske område*, <http://www.um.dk>, hentet 20. marts 2009

Wang, N. C. 2008, *Climate Change and Defence Policy*, publiceret tale i Tidsskrift for Søvæsen, nr. 5, årgang. 179, 2008

Young, O. R. 2005, *Governing the Arctic: From Cold War Theater to Mosaic of Cooperation*, fra *Global Governance* 11, s. 9-15

Sekundær litteratur

[AC] Arctic Council 1996, *Declaration on the Establishment of the Arctic Council*, <http://arctic-council.org/filearchive/Declaration%20on%20the%20Establishment%20of%20the%20Arctic%20Council-1..pdf>, hentet 11. marts 2009

Arctic Economics 2009, *The New U.S. Arctic Policy Directive*, Arctic Economics, 14. januar, http://benmuse.typepad.com/arctic_economics/2009/01/us-arctic-policy.html, hentet 23. marts 2009

Baylis, J. & Smith, S. 2006, *The Globalization of World Politics*, 3. udgave, Oxford University Press, Oxford

Benitah, M. 2007, *Russia's Claim in the Arctic and the Vexing Issue of Ridges in UNCLOS*, ASIL Insights, vol. 11, nr. 27, 8. november

Caulfield, R. A. 2004, *Resource Governance*, fra *Arctic Human Development Report*, s. 121-138

[CEC] Commission of the European Communities 2008, *The European Union and the Arctic Region*, Bruxelles

Dunne, T., Kurki, M., Smith, S. 2007, *International Relations Theories – Discipline and diversity*, Oxford University Press, New York

Heininen, L. & Nicol, H. N. 2007, *The Importance of Northern Dimension Foreign Policies in the Geopolitics of the Circumpolar North*, fra *Geopolitics* kap. 12, s. 133-165, Taylor & Francis Group, LLC

Hvilsom, F. 2008, *Klimakrise kan føre til hundeslagsmål*, Politiken, 5. juli, <http://politiken.dk/indland/article534816.ece>, hentet 20. marts 2009

Jackson, R., Sørensen, G. 2007, *International Relations – Theories and approaches*, 3. udgave, Oxford University Press, New York

Lindqvist, A. 2007, *Kapløbet om Nordpolen skærpes*, Politiken, 9. august, <http://politiken.dk/udland/article355951.ece>, hentet 18. marts 2009

Lodgaard, S. 2008, *Åpent hav i nord*, Dagbladet, 26. januar s. 52

Medvedev, D. 2008, *Protecting Russia's National Interests in the Arctic*, publiceret tale 17. september 2008, Moskva, http://www.kremlin.ru/eng/text/speeches/2008/09/17/1945_type82912type82913_206564.shtml, hentet 11. marts 2009

Rienecker, L., Jørgensen, P. S. 2006, *Den gode opgave – Håndbog i opgaveskrivning på videregående uddannelser*, 3. udgave, 2. oplag, Forlaget Samfundslitteratur, Frederiksberg

Kristeligt Dagblad 2009, *Rusland advarer om udvikling i Arktis*, 23. februar 2009, <http://www.kristeligt-dagblad.dk/artikel/314733:Udland—Rusland-advarer-om-udvikling-i-Arktis?rss>, hentet 22. marts 2008

Statsrevisoratet 1996, *Beretning om forsvarets aktiviteter i Nordatlanten*, København

Utenriksdepartement 2006, *Regjeringens nordområdestrategi*, <http://www.regjeringen.no>, hentet 22. marts 2009

Young, O. R. 2000, *The Internationalization of the Circumpolar North:*

Charting a Course for the 21st Century, The Arctic, Arctic Institute and individual authors, <http://www.thearctic.is>, hentet 20. marts 2009

Young, O. R. 2008, *Whither the Arctic? Conflict or cooperation in the circumpolar north*, Cambridge University Press, USA

Young, O. R. & Einarsson, N. 2004, *Human Development in the Arctic*, fra *Arctic Human Development Report*, s. 15-26

8. Bilag

8.1. Bilag 1, Det Arktiske Ocean

Kilde: <http://upload.wikimedia.org>

8.2. Bilag 2, Fangernes dilemma

The Prisoners' Dilemma scenario

The governor of a prison once had two prisoners whom he could not hang without a voluntary confession of at least one. Accordingly, he summoned one prisoner and offered him his freedom and a sum of money if he would confess at least a day before the second prisoner did so, so that an indictment could be prepared and so that the second prisoner could be hanged. If the latter should confess at least a day before him, however, the first prisoner was told, then the prisoner would be freed and rewarded and he would be hanged. 'And what if we both should confess on the same day, your Excellency?', asked the first prisoner. 'Then you each will keep your life but will get ten years in prison.' 'And if neither of us should confess, your Excellency?' 'Then both of you will be set free—without any reward, of course. But will you bet your neck that your fellow prisoner—that crook—will not hurry to confess and pocket the reward? Now go back to your solitary cell and think about your answer until tomorrow.' The second prisoner in his interview was told the same, and each man spent the night alone considering his dilemma (Deutsch 1968: 120).

The two actors are confronted with two possible strategies, generating a situation with four possible outcomes. Being rational, the prisoners can place these outcomes on a preference ranking. The matrix below reveals the preference rankings for the two prisoners. Both prisoners will pursue the strategy which will optimize their position in the light of the strategies available to the other prisoner. To avoid being hanged, both prisoners will confess and end up in prison for ten years, thereby demonstrating how individual rationality leads to collective irrationality. The suboptimal outcome

could only be avoided if the two prisoners possessed a mechanism which allowed them to collaborate.

		A	
		Silent	Confess*
B	Silent	3, 3‡	4, 1
	Confess*	1, 4	2, 2†

In this figure, cell numerals refer to ordinal ranked preferences: 4 = best, 1 = worst. The first number in each cell refers to A's preference and the second number refers to B's preference.

Key

* Dominant strategy: both players have dominant rather than contingent strategies. A strategy becomes dominant if it is preferable to the alternative strategy no matter which strategy the other player adopts.

† Denotes an equilibrium outcome.

‡ A Pareto optimal outcome: Vilfredo Pareto (1848–1923) was an Italian sociologist and economist who developed a criterion for identifying when an exchange between two parties has reached its most efficient or optimum point. He argued, in essence, that the point is reached when one party is better off and the other party is no worse off than before the exchange took place. An implication of this optimum is discussed later.

8.3. Bilag 3, Kønnenes kamp

The Battle of the Sexes

The scenario of this game envisages a couple who have just fallen in love and decide to go on holiday together. The problem is that one wants to go hiking in the mountains and the other wants to visit art galleries and museums in the city. But both much prefer to be with their partner than to go on holiday alone. When mapped on to a matrix, two stable equilibria emerge from the scenario.

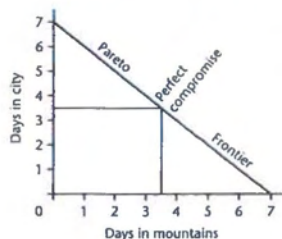
		A(male)	
		Holiday in city	Holiday in mountains
B(female)	Holiday in city	4, 3*	1, 2
	Holiday in mountains	2, 1	3, 4*

In this figure, cell numerals refer to ordinal ranked preferences: 4 = best, 1 = worst. The first number in each cell refers to A's preference and the second number refers to B's preference.

* Denotes an equilibrium outcome and a Pareto optimal strategy.

The Pareto frontier

Wishing to reach a compromise, the couple might decide to split their week's holiday, spending time in the city and in the mountains. Since the two extreme positions represent a Pareto optimum, so too must all the possible combinations and these can be mapped to form a Pareto frontier.

Noter

1. The Harvard Referencing System
2. Mikroøkonomi: En gren af den økonomiske videnskab, som beskæftiger sig med virksomheders ageren i forhold til markedet. (Baylis 2006)
3. Spilteori: En gren af den matematiske videnskab, som beskæftiger sig med strategisk interaktion. (Baylis 2006)
4. Canada, Danmark, Finland, Island, Norge, Rusland, Sverige og USA.
5. Ottawa-erklæringen er underskrevet af repræsentanter fra de otte arktiske stater i Ottawa, Canada den 19. September 1996.
6. National Security Presidential Directive and Homeland Security Presidential Directive
7. USA, Canada, Danmark, Finland, Island, Norge, Rusland og Sverige
8. I perioden 1987-1989 og 1990-1993
9. Et skibsmeldesystem for hele Polarhavet vil i givet tilfælde skulle udvikles i samarbejde med IMO, International Maritime Organization.

BIBLIOTEKSSAGEN 2001-2009

Sammenlægningen af værnslbibliotekerne

Af Kommandørkaptajn K. P. Hansen

Det er nu blevet besluttet at sammenlægge de tre værnslbiblioteker. Forløbet af den beslutningsproces, der førte frem til denne beslutning har været langvarig. Den sidste marinebibliotekar, kommandørkaptajn K. P. Hansen har sammen med flere af de involverede udarbejdet en større redegørelse på 33 sider om denne beslutningsproces. Redegørelsen, der naturligvis har karakter af et partsindlæg, er blevet fremsendt til Forsvarschefen. Da det ikke har været muligt at publicere redegørelsen her i tidsskriftet, har redaktionen i stedet anmodet kommandørkaptajnen og hans medforfattere om at udarbejde et resumé, som gengives nedenfor. Det består i en kort beskrivelse af redegørelsens enkelte afsnit. Resuméet skal ses i forlængelse af de andre indlæg vedrørende denne sag, som er blevet bragt i Tidsskrift for Søværnen, og afslutter dermed tidsskriftets omtale af værnslbibliotekernes sammenlægning.

Selve redegørelsen vil kunne rekvireres i enten trykt eller elektronisk form ved henvendelse til Søe-Lieutenant-Selskabets kontor; email-adresse: sls@post9.tele.dk. Tlf. 32 95 99 54.

Som den sidste tjenestegørende Marinebibliotekar, har jeg haft den tjenstlige pligt, at tage stilling til en række biblioteksforslag, der er fremsat i ovennævnte periodes sidste halvdel. Nogle af disse biblioteksforslag var en videreførelse af projekter, der var behandlet af min forgænger, afdøde kommandørkaptajn P. Groth i perioden 2001 – 2004, og andre tilføjedes til behandling af undertegnede i min tjensteperiode 2005 – 2009.

Kommandørkaptajn Groth havde systematisk arkiveret dokumenterne fra Marinens Biblioteks deltagelse i de arbejdsgrupper, der efterhånden blev oprettet. Ligeledes har undertegnede, der tidligt i min tjensteperiode skønnede hvilken vej udviklingen tog, ligeledes taget kopier af sagsgangen til senere brug for en eventuel senere dokumentering af bibliotekssagens forløb.

Indledning.

Redegørelsen begynder med en beskrivelse af processerne under sagsgangen generelt og min forundring over, over den betydning, som særlige uformelle grupperinger omkring chefen for Det Kgl. Garnisonsbibliotek fik tildelt. Herunder kom Marinens og Flyvevåbnets biblioteker til

kort og fik, som det ses, uanset en solid stabsmæssig indsats, ingen indflydelse.

Kort historisk tilbageblik og perspektiv.

Redegørelsen fortsætter med et historisk tilbageblik, hvor man forundres over Hærens konstante trang til centralisering af biblioteksvæsenet, begyndende i 1841 og fortsat med forskellig argumentation op til vor tid, hvor det så endeligt er lykkedes.

Her ses der på hovedargumenterne, der tidligere bestod i, at bibliotekernes sammenlægning måske kunne være en god idé, forudsat der skabtes tilstrækkelig plads til de tre værnssamlinger med den nødvendige tilhørende bemanning. Overfor denne gamle planlægningsforudsætning fremkom så, for mindre end to år siden, den nye idé, hvor bibliotekernes samlinger og bemanning reduceredes til den plads, der tilfældigvis kunne findes i Garnisonsbibliotekets nuværende lokaler i Kastellet.

Bibliotekernes underlægges Forsvarsakademiet, den 1. januar 2001.

Her begynder arbejdsgruppernes tidsalder og der beskrives, hvorledes Det Kgl. Garnisonsbibliotek får tillagt lederskabet og især styringen af en række arbejdsgrupper, hvis resultater ikke er et produkt af arbejdsgruppernes kollektive viden, men snarere et dække for at gennemføre forudfattede tanker om et kommende Forsvarets Bibliotek. Endvidere ses på de styringstiltag, der kunne reducere Marinens og Flyvevåbnets bibliotekers indflydelse i de beskrevne arbejdsgrupper.

For dette ikke skal være et postulat, er der her gjort meget ud af kilderne til dokumentation af dette forhold, samt manglen på god analysemetodik og godt lederskab.

Forsvarsakademiets Informationservice.

Denne konstruktion, forkortet FAKIS kom til at omfatte de tre værnslbiblioteker samt Forsvarsakademiets institutionsbibliotek. Hertil oprettedes i 2006 en chefsstilling, oberstløjtnant af Hæren, med en ganske betydelig stab, der skulle ensrette og overtage forvaltningen, af de tidligere selvforvaltende værnslbiblioteker.

Ambitionerne i denne periode var store, men det bedste resultat under denne ordning kom fra samarbejdet med Flyvevåbnets Bibliotek, der igangsatte opsporing og forvaltningen af adgangen for primært officerer og kadetter til elektroniske tidsskrifter via udvalgte søgeportaler. Et arbejde, der således er afsluttet for år tilbage, men som nu tages til indtægt, som en kommende hovedeffekt af den nye biblioteksordning i forsvaret.

I dette afsnit redegøres tillige for de råd, som Marinens Bibliotek indhentede om en evt. sammenlægning af bibliotekerne ved den i denne sammenhæng foresatte myndighed, nemlig Biblioteksstyrelsen. Endvidere vore forgæves råd om et forbedret samarbejde.

McKinsey-undersøgelsen af april 2007.

Her forholdes der kritisk til den videnskabelige metode, som ovennævnte firma på biblioteksområdet bragte i anvendelse, og som alle fire biblioteksledere dømte ud, som uanvendelig. Undersøgelsens anbefalinger blev dog senere ved at dukke op som legitimeringsgrundlag for dele af den videre sagsgang på biblioteksområdet.

Analyse af FAKIS bibliotekerne, AG BIB(II).

Dette var den næstsidste arbejdsgruppe, som kun Flyvevåbnets Biblioteks leder kom til at deltage i.

Marinens Biblioteks leder protesterede naturligtvis over ikke at blive inddraget i undersøgelsen af eget bibliotek, uden at dette synspunkt blev hørt. Arbejdet her fulgt på ingen måde den stabsmetodik, som tidligere blev foreskrevet i "Håndbog i Stabstjeneste" eller lignende reglements-mæssige anvisninger.

De "blå" bibliotekers eneste repræsentant, lederen af Flyvevåbnets Bibliotek, forlod til slut denne arbejdsgruppe efter at have afgivet dissens mod såvel produkt som proces.

AG BIB(II) fremkom med to versioner af sin afrapportering, hvoraf den ene var ukendt for arbejdsgruppens medlemmer. Det var ikke kun i mindre detaljer den ukendte, men senere anvendte rapport, afveg fra den udsendte. Opgaveformuleringen her var lavet om på væsentlige punkter, og forudsætningsformuleringer var tilføjet.

Chefen for FAKIS nævner i rapporten, at den har været drøftet med akademichefen. Men om det er en ene, den anden eller begge versioner heraf, der har været genstand for drøftelse anføres ikke.

Følgen var, at alle fire biblioteksledere anmodede akademichefen om, at trække AG BIB(II) rapporten tilbage. Akademichefen svarede ikke herpå. Tværtimod var nævnte rapport af Forsvarsakademiet blevet udbredt til en række kommandomyndigheder og til officersskolerne.

Projektgruppe Forsvarets Bibliotek (PG FB).

Med basis i ovennævnte rapport blev der fremstillet en projektbeskrivelse for Forsvarets Bibliotek.

Det nye i forudsætningerne anførtes her at være, at Det Kgl. Garnisons-

biblioteks etagearealer i Kastellet, uden tilførsel af økonomiske midler, skulle danne rammen om et forsvarsbibliotek med eller uden historisk samling.

Der blev af Flyvevåbnets og Marinens biblioteker fremstillet et stabsstudie over pladsforholdene i Kastellet; forhold, der var klart utilfredsstillende, hvilket også blev meddelt akademichefen.

Akademichefen svarede heller ikke på denne henvendelse.

Det blev senere i denne gruppes afrapportering fastslået, at Marinens Bibliotek kun skulle medtage godt 7000 bind af ikke under 42.000 enheder. Fotosamlingen skulle magasineres og det såkaldte Foto-station-projekt (indscanningen) indstilles. Vejledningen til brugere og forskere nævntes ikke og skulle implicit bortfalde.

Marinebibliotekaren, der ikke - ud over opmålingen af tegningerne over garnisonsbiblioteket og fremstillingen af det hertil hørende stabsstudie - havde deltaget i ovennævnte projektgruppes rapportskrivning, afgav dissenser og lederen af Flyvevåbnets Bibliotek afgav en erklæring, der på kontant vis redegjorde for, hvorledes denne var blevet holdt udenfor udarbejdelsen af hele rapporten.

De forsvundne bøger og den kreative bogføring på Det Kgl. Garnisonsbibliotek.

Ovennævnte biblioteks leder anfører, at han har kasseret 50.000 stykker materiale over en 11-årig periode, heraf 30.000 i de sidste 3 år.

Det anføres, at disse bl.a. er solgt eller destrueret, og at de solgte bøger har indbragt over 1,5 millioner kroner, der har medfinansieret den elektroniske udvikling på biblioteket.

Bøgerne er solgt via et antikvariat, der handler med hele Europa m.v. og bøger, måske endda kulturhistoriske klenodier, har fundet vej ud af Danmark i modstrid med Biblioteksstyrelsens direktiv herom.

Akademichefen blev på den måde, som redegørelsen anfører, underrettet herom flere gange primo 2008.

Pressereaktioner og tidsskriftartikler.

Her redegøres for den fyldige debat i Danske Officerer, hvor Forsvarsakademiets repræsentant fremkom med direkte vildledende oplysninger om IT- universitetets "bogløse" bibliotek m.v., hvilket da også blev grundigt tilbagevist, bl.a. af IT- universitetets bibliotekar. Videre omtales Forsvarets Mediccenters resultatløse forsøg på et interview med lederne af Flyvevåbnets og Marinens biblioteker, der blev stoppet af akademichefen og chefen for Forsvarskommandoens Ledelsessekretariat i forening. Videre omtales artikler i Jyllands-Posten, Kristeligt Dag-

blad, Frederiksborg Amts avis, Søfart, Tidsskrift for Søværnen, der bragte flere indlæg, samt indlæg i marinedansens blad: Under Dannebrog.

Endvidere omtales underskriftindsamlingen til støtte for bevarelse af Marinens Bibliotek, der nåede skønsmæssigt 2000 underskrifter.

Spørgsmål til Forsvarsministeren.

Kort omtales, at Forsvarsministeren den 16. marts 2009 kom til at give en spørger i Folketinget forkerte oplysninger, derved at ministeren svarede, at det ikke var rigtigt, at Marinens Bibliotek kun var planlagt til Kastellet at medtage 7000 bind af den 42.000 bind store samling.

Dette var præcist planlægningstallet for Marinens Bibliotek i rapporten fra PG FB af august 2008.

Senere hen, i september 2009, er dette planlægningstal yderligere nedjusteret til 5000 medtagne bøger.

Der redegøres for, hvorledes denne misinformation kunne komme til at finde sted, og det formodes at Forsvarschefen ligeledes blev misinformeret om eller holdt uvidende om, hvordan det kunne gå til, at Forsvarsakademiet og Ledelsessekretariatet i FKO i fællesskab kunne fremkomme med andre ligeså forkerte statistiske biblioteksoplysninger.

Hvor blev Marine- og Flyverbibliotekaren af?

Kort fortælles, hvordan det kunne gå til, at de to "blå" værnslibliotekarer netop fra år 2009 kunne undværes i en turbulent periode for bibliotekerne, der nu i snart et år har været uden ledelse på kommandørkaptajn/oberstløjtnant niveau, herunder at tvivlen om fremtiden betød, at Marine- og Flyverbibliotekaren måtte fratræde deres stillinger, medens Hærbibliotekaren kunne forblive ansat på Garnisonsbiblioteket.

Det beskrives, hvad de to værnslibliotekarer har gjort for at underrette Forsvarskommandoen og Forsvarets Personeltjeneste herom.

Især har det senere undret, at Forsvarets Personeltjeneste ikke har sørget for stillingernes genbesættelse, i en periode, hvor der generelt har manglet personale ved de to biblioteker.

Konklusioner.

Der er anført en række konklusioner. Efter en så lang og rodet planlægningsperiode med så aparte processer, kan det ikke være anderledes.

Det skal selvfølgelig på dette sted foreslås læseren, at man rekvirerer og læser den spegede "Bibliotekssagen 2001 – 2009" i sin fulde længde, nu hvor interessen er fanget.

Hovedkonklusionen går blandt andet på, om resultaterne har været den kamp værd?

Om det kommende biblioteksvæsen overhovedet kommer til at bidrage til Forsvarsakademiets akademiseringsproces, som var et af hovedformålene?

Om det kan klassificeres som forskningsbibliotek, derved at det bliver i stand til at bidrage lige så meget til forskningen, som de nu reelt nedlagte værnslbiblioteker har gjort det?

Vil der i fremtiden komme lige så mange sagligt funderede bøger om militære emner, som dem vi har medvirket til i de sidste mange år?

Endelig er det forfatterernes holdning, at de her beskrevne ledelsesprocesser, uden sammenligning har været de værste, som forfatterne har deltaget i 45 år og det kan ikke afvises, at Forsvarschefen i lighed med Folketinget i denne sag, flere gange er blevet misinformeret grænsende til vildledning.

Der er i den her beskrevne sag - således af forfatterne - oplevet et decideret kulturbrud i Forsvaret. Redelighed, troværdighed og respekt for andres supplerende kompetencer har i lange perioder været tilsidesat.

Til slut er det oplevelsen og den overvejende formodning, at disse miserable forhold ikke mindst skyldes en decideret topstyret proces.

NEKROLOG

Kjeld Søderlund

(1681) Kjeld Søderlund blev født den 12. september 1926 i Vejle. Århusdrengen, søspejderen og modstandsmanden Kjeld Søderlund blev optaget som søkadetlærling i 1946 og udnævnt til søløjtnant II i 1950. Som ung officer gjorde han tjeneste i minestrygere, fregatter og motortorpedobåde. Han blev i en ung alder chef for mindre orlogsfartøjer. Han specialiserede sig derefter som søartillerist og gennemgik i 1956 et »Long Gunnery Course« på *HMS EXCELLENT* i England; en uddannelse og opdragelse, som kom til at præge hans marinekarriere markant. Efter udnævnelse til orlogskaptajn i 1962 fik han i de følgende år en række chefskommandoer, først i depotskibet *Hjælperen*, hvor hans fortid som ung officer i motortorpedobåde kom til at betyde meget for hans indflydelse på og forståelse af de yngre torpedobådschefer i denne eskadre. Han fik derefter flere udkommandoer som chef i inspektionsskibe med togter til Færøerne og Grønland, hvorunder han bl.a. blev hædret for en vellykket bjergning af et civilt skib tilhørende Grønlandske Handel. Efter udnævnelse til kommandørkaptajn i 1973 blev han først chef for de årlige skoledelinger i forbindelse med chefsposter i minelæggerne *Fyen* og *Møen*, hvor han med sine gode sømandsegenskaber kom til at præge de fremtidige søofficerer. I de senere år af sin karriere var han bl.a. chef for Færøernes Kommando, tjenstgjorde i det allierede NATO hovedkvarter på Kolsås i Norge som efterretningsofficer, og senest som Søværnets Våbeninspektør og chef for Våbenskolen på Holmen i København.

Søderlund var med sin baggrund helt fra sin ungdom den fødte sømand, som befandt sig bedst ved tjenesten til søs, men havde også en række ansvarsfulde tjeneste stillinger i land. Også efter sin afsked fra Søværnet i 1986 var han en ivrig sejlsportsmand med tilknytning til Kongelig Dansk Yachtklub, som han tjente på forskellige måder bl.a. ved ajourføring af søkort. Han udgav i 2005 bogen »Søforklaringer« med undertitlen »Den Maritime Opslagsbog«, en ordbog over maritime udtryks betydning og oprindelse.

Søderlund bevarede sin store interesse for Forsvaret og især for Søværnets sag lige til sin død. En stor vennekreds vil huske ham for hans kvalifikationer og praktiske erfaringer som søofficer og sømand. De vil også

NEKROLOG

huske ham for hans markante meninger, som han aldrig lagde skjul på. Han overlevede sin hustru, Lis - født Christensen -, som delte hans interesser og altid hjalp ham i hans mange engagementer. Han døde den 3. oktober 2009.

(1617)

BOGANMELDELSER

UBÅDENE AF DELFINEN-KLASSEN

Flådens skibe nr. 7

Jørn Hansen og Johan Knudsen

Redaktion: Søren Nørby og Tom Wismann

Steel & Stone Publishing, Helsingør, 2009

ISBN 87-991490-7-9

44 sider A4 format, 42 fotos (sort/hvid) og 6 fotos (farve), 3 tegninger, 6 tabeller og 1 datablad.

110 kr. inkl. moms og forsendelse. Kan bestilles på

www.flaadensskibe.dk

Redaktionen har med det 7. hefte i serien Flådens skibe samlet et betydningsfuldt materiale om en vigtig periode i dansk ubådshistorie. Forordet er skrevet af kontreadmiral Niels Mejdal, selv tidligere chef for ubåde af såvel DELFINEN-klassen som af NARHVALEN-klassen og nuværende formand for Ubådsforeningen. Forfatterne Jørn Hansen og Johan Knudsen, begge tidligere ubådschefer for DELFINEN-klassen, har på baggrund af et betydeligt kendskab til og stor erfaring med netop disse både tegnet et overbevisende og detaljeret billede af klassen, som kom til at spille en ikke uvæsentlig rolle i dansk søforsvar under den kolde krig. Det er et interessant sammentræf af omstændigheder, at begge tidligere ubådschefer forlod søværnet efter fortjenstfuld tjeneste på den betroede post som chef for en ubåd.

Forfatterne indleder naturligt nok med en meget kort beskrivelse af baggrunden for anskaffelsen af DELFINEN-klassen ved at gå tilbage til introduktionen af den første danske ubåd DYKKEREN i 1909, ubådene i mellemkrigsårene og leje af de tre britiske ubåde umiddelbart efter 2. verdenskrig. Sidstnævnte spillede en vigtig rolle for opretholdelse af ubådseksperisen i den danske flåde og dannede overgangen til mere tidssvarende både af DELFINEN-klassen, som indgik i flådens tal fra slutningen af 1950'erne.

Forfatterne redegør for byggeprojektet og de vanskeligheder, som oplevedes med Orlogsværftet, hvor der blev konstateret fejl og mangler i forbindelse med såvel bygning, eftersyn som reparationer. Radarvarsling og

–analyseanlæg blev fremskaffet med forsinkelse fra leverandøren, og et dengang moderne torpedoledelsessystem udvikledes, således at det samlede våbensystem var klar til operativ indsats i slutningen af 1960'erne – altså knap 10 år efter, at bådene indgik i flådens tal.

Skriftet indeholder en meget detaljeret beskrivelse af forholdene ombord med trange forhold for hele besætningen. Beretningen tager læseren med fra torpedorum, gennem kontrolrummet til maskinrum, og der gives en udførlig skildring af de tekniske forhold omkring snorkelsejlads og batteriopladning, torpedoarmering, varslingsudstyr og kommunikationsforhold. Under neddykket sejlads modtog ubåden de vigtigste informationer fra omverdenen fra en særlig ubådssender (VLF S/M Broadcast Rugby), der kunne aflyttes under patruljesejlads langt ude i Østersøen. Som et kuriosum kan nævnes, at behovet for at kunne følge med i nationale sportsbegivenheder blev løst ved, at kommunikationsfolk indsmuglede resultatet af danske fodboldkampe i vejrmeldingerne. Livet ombord er skildret med stor forståelse og sympati for de særlige forhold, som for ca. 40 år siden opfattedes som en udfordrende tjeneste. De operative forhold under neddykket patruljesejlads i Østersøen er beskrevet meget nøje, og behovet for deltagelse i allieret øvelsesvirksomhed er understreget. De mange gode illustrationer bidrager i høj grad til, at en udenforstående kan fornemme det komplekse våbensystem og den snærende ramme omkring besætningerne i de danske ubåde af DELFINEN-klassen.

I skriftet findes en oversigt over chefer i DELFINEN-klassen, og der er ligeledes en oversigt over de hovedbegivenheder, hvori de enkelte både i klassen har deltaget. I noterne bemærker forfatterne, at DELFINEN-klassen afsluttede en æra, idet de blev de sidste af en række på 21 ubåde, der i perioden 1912 – 1964 blev konstrueret af og bygget på Orlogsværftet. De efterfølgende både NARHVALEN og NORDKAPEREN blev ganske vist bygget ved Orlogsværftet men efter tyske tegninger. Efter politisk beslutning blev det danske ubådsvåben nedlagt i 2004, og det giver forfatterne stof til eftertanke at konstatere, at både store og små lande i 2009 enten bygger eller overvejer at bygge nye dieselelektriske ubåde.

Det er lykkedes for redaktionen og forfatterne på relativt få sider at samle og præsentere oplysningerne om ubådene i et alsidigt og spændende portræt af et kompakt våbensystem, der udgør en vigtig del af den danske marines historie. Tidligere ubådsfolk vil utvivlsomt nikke genkendende til denne udførlige beskrivelse af deres tidligere arbejdsplads, og personer med et ringe kendskab til ubådene bliver kyndigt ført rundt i

det særprægede og fascinerende miljø. Flådens skibe nr. 7 om ubådene af DELFINEN-klassen kan varmt anbefales til begge kategorier.

1818

FRA SØMILITÆR KAPACITET TIL MUSEUMSGENSTAND
Ubåden i dansk forsvarspolitik gennem 100 år

Hans Christian Bjerg

Forsvarshistoriske skrifter nr. 9

STATENS FORSVARSHISTORISKE MUSEUM 2009

ISBN 978-87-89022-645

112 sider; 37 sort/hvid- og 1 farvefoto, 8 skitser, 2 konstruktionstegninger og litteraturliste. Pris 150,00 kr. Bogen kan rekvireres hos Statens Forsvarshistoriske Museum eller gennem boghandelen.

Bogen er udgivet i anledning af 100 års dagen d. 5. oktober for kommandohejsning i den første danske undervandsbåd DYKKEREN og dermed for indførelse af ubådsvåbnet i den danske flåde. Forordet er skrevet af kontreadmiral Niels Mejdal, formand for Dansk Ubådsforening.

Forfatteren af bogen er ingen ringere end orlogshistorikeren Hans Christian Bjerg, der vil være dette tidsskrifts læsere særdeles bekendt. Bogen er opdelt i 7 kapitler og en epilog. I indledningen udmeldes hensigten om at gengive træk af diskussionerne for og imod ubåde gennem de seneste 100 år. Forfatteren søger at besvare og illustrere, hvordan ubåden blev indført i Danmark, hvorledes den forsvarspolitiske indstilling til ubåden som våbenplatform har været og hvorfor ubådsvåbnet endte med at blive nedlagt. Hans Christian Bjerg har ikke haft til hensigt at gennemgå den rent tekniske side af de danske ubåde.

I det følgende kapitel findes en omtale af de spæde og fantasifulde udviklingsprojekter, som prægede 1800-tallet. Strategiforløbet med udgangspunkt i *la jeune école*, torpedoens fremkomst og de almindelige teknologiske landvindinger udgjorde en væsentlig del af grundlaget for ubådens fremkomst. Desuden følger en udførlig beretning om søofficeeren G. W. Hovgaard's rolle som ubådsteoretiker og skibskonstruktør. Kollegaen O. Aarestrups indsats som arvtager efter Hovgaard på ubådsområdet beskrives indgående, herunder hans besvarelse af Søe-Lieutenant-

Selskabets prisopgave om ubåde. Besvarelsen af prisopgaven er offentliggjort i dette tidsskrift i 1904. Det lykkedes Aarestrup at få foretræde for den dengang nyligt nedsatte forsvarskommission, som modtog en udførlig redegørelse om fremtidsperspektiverne for et ubådsvåben.

I næste kapitel skildrer forfatteren de politiske processer, der ledte til beslutningen om at anskaffe en ubåd, herunder om forsvarskommissionens betænkning og forsvarsordningen af 1909. Bogen beskæftiger sig dernæst med den danske flåde i årene før 1. verdenskrig, hvor ubådsvåbnet nød fremme ved yderligere anskaffelser, men der lød også kritiske røster, idet ubådens evne til at løse mere traditionelle maritime opgaver betvivledes. Ved 1. verdenskrigs udbrud rådede flåden over 7 ubåde, som fordeltes rundt om i de danske havne, og en enkelt båd underlagdes Københavns Sødefension. Forfatteren beskriver endvidere udviklingen af ubåde i Norge og Sverige. Ubådernes deltagelse i 1. verdenskrig giver anledning til at konstatere, at ubådene indledningsvis blev betragtet som et defensivt våbensystem med hovedvægt på kystnære operationer og havneforsvar. Man var dog også opmærksom på ubådens muligheder i rollen som fremskudt observationsplatform og til efterretningsindhentning. Den nærmest eksplosive udvikling af ubådene i århundredet frem til 1. verdenskrig bevirkede, at der spredt rundt blandt marinerne kunne tælles ca. 400 både. En tysk ubåds sænkning af tre engelske krydsere i Nordsøen ændrede synet på ubådens anvendelsesmuligheder, idet det blev klart, at ubådene havde potentielle muligheder for at operere selvstændigt, aggressivt, offensivt og i nogen afstand fra baseområdet. Dermed var grundlaget skabt for den uindskrænkede ubådskrigsførelse i krigens sidste år.

Bogen behandler mellemkrigsårene indgående med fokus på de rustningsbegrænsende aftaler, som skulle sikre specielt *Royal Navy* mod en senere tysk oprustning ved at lægge loft over fremtidige tyske ubådes displacement. I midten af 1930-erne indgik Storbritannien en flådetraktat med Tyskland, som tillod Tyskland at opbygge en ubådsstyrke på særligt begrænsende vilkår. I mellemkrigsårene gik debatten i Danmark bl.a. på antallet af ubåde og om ubåde kontra luftfartøjer.

Under 2. verdenskrig kom de danske ubåde ikke i anvendelse, og med sænkningen eller ødelæggelsen d. 29. august 1943 af 12 ubåde på Holmen blev der sat et midlertidigt punktum for ubådsvåbnet. I perioden umiddelbart efter 2. verdenskrig stod den danske flåde på bar bund med ubådsvåbnet. På baggrund af erfaringerne fra krigen var det enighed om, at ubådens rolle skulle ændres fra de kystnære operationer til en mere offensiv anvendelse i Østersøen og Skagerrak. For at opretholde det professionelle niveau lejede Søværnets i første omgang tre engelske ubåde.

På politisk hold opstod i 1970-erne og i resten af århundredet politisk animositet mod ubådsvåbnet, som vel bedst kan betegnes som følelsesladet og til dels baseret på naive forestillinger om en revolution af detektionsmulighederne af ubåde i Østersøen. Også internt i Søværnet blev der stillet spørgsmålstejn ved ubådens berettigelse i den moderne marine, hvilket stimulerede den politiske argumentation for afskaffelse af ubåde. Drøftelserne for og imod anskaffelse af nye ubåde blev genoptaget i slutningen af 1990-erne i en ny forsvarskommission, og det ideologiske felttog mod ubådene fik ny næring som følge af den kolde krigs ophør. Som bekendt blev den politiske beslutning om leje i stedet for bygning af ubåde et varsel om våbnets afskaffelse, som blev endelig besluttet ved forsvarsforliget i 2004. Bogens afsluttende kapitel beskriver i nogen detalje de politiske processer, der førte frem til den endelige beslutning. Forfatteren konstaterer afsluttende – som bogens titel angiver – at ubåden SÆLEN hurtigt blev til en museumsgenstand opstillet på Holmen. Endvidere omtales oprettelsen i 2004 af Danske Ubådsforening, der med stor entusiasme dyrker mindet om de gode, gamle dage.

Bogens hovedstruktur er kronologisk, og man får her et varieret og sammenhængende billede af det danske ubådsvåbens livsløb. På baggrund af forfatterens deltagelse i forsvarskommissions arbejde gives en nuanceret og interessant fremstilling af de seneste årtiers politiske og militære overvejelser og begrundelser, der har haft indflydelse på ubådsvåbnets skæbne. Bogens mange noter underbygger fremstillingen, og det er interessant at notere, i hvor stort omfang debatten om ubåds spørgsmål er dokumenteret med henvisning til artikler i dette tidsskrift. Dette faktum har forfatteren benyttet sig flittigt af.

Bogen giver læseren en fyldig og bred fremstilling af emnet og kan varmt anbefales. Sammen med heftet *Ubådene af DELFINEN-klassen*, der ligeledes anmeldes i dette nummer af tidsskriftet, og bogen *Danske Torpedoer*, anmeldt i tidsskriftets nr. 6/2008, er der i forbindelse med jubilæumsåret givet en overordentlig detaljeret fremstilling af det danske ubådsvåben.

1818

MEDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

FORMANDENS ÅRSBERETNING FOR DET 225. FORSAMLINGSÅR

Mødeaktivitet

Der har i det 225. forsamlingsår været afholdt i alt otte møder, alle i København. Efterårets møderække omfattede en række foredrag givet af nogle af de centrale medlemmer af Forsvarskommissionen af 2008. Selskabets medlemmer fik ved disse lejligheder en enestående mulighed for at udveksle synspunkter om fremtidens danske forsvar med bl.a. Mikkel Vedby Rasmussen, Bertel Heurlin og ikke mindst Forsvarschefen, Admiral Tim Sloth Jørgensen.

Forårets møderække gav bl.a. medlemmerne mulighed for at få en status på Fregatprojektet, en førstehåndsberetning fra den dansk ledede, og i medierne meget omtalte, piratjagt i Adenbugten og ikke mindst yderligere indsigt i de sikkerhedspolitiske udfordringer Danmark kan stå overfor i det Arktiske område i de kommende årtier, såfremt Nordvestpassagen vil kunne benyttes kommercielt og udvindingen af råstoffer i Polarhavet indledes som følge af klimaforandringerne.

Et af højdepunkterne i foråret var det stort anlagte politiske møde i Landstingssalen på Christiansborg, hvor Selskabet i tæt samarbejde med Marineflyverforeningen gennemførte en paneldebat med deltagelse af de største partiers forsvarspolitiske ordførere. Emnet var fremtidens danske søværn, herunder anskaffelsen af maritime helikoptere og disses betydning for evnen til at kunne levere helstøbte maritime kapaciteter, også i fremtiden. Mødet havde deltagelse af mere end 100 medlemmer og indbudte gæster fra det maritime Danmark.

Emnerne for de afholdte møder i det 225. forsamlingsår omfattede:

- "Fra varm til kold krig",
v. Professor Bertel Heurlin.
- Fremtidens danske forsvar,
v. Ph.d., Mikkel Vedby Rasmussen.

- Det topprofessionelle forsvar – ude og hjemme,
v. Admiral Tim Sloth Jørgensen.
- Fregatprojektet,
v. KK Anders Friis og KL Nicholas H. Karlsen.
- Commander Task Force 150,
v. OK Thomas Stig Rasmussen.
- Fremtidens danske søværn. Paneldebat i Landstingssalen på
Christiansborg,
v. Hans Christian Thoning, MF (V)
Helge Adam Møller, MF (KF)
Morten Helveg Petersen, MF (R)
John Dyrby Poulsen, MF (S)
Ib Poulsen, MF (DF)
Pernille Frahm, MF (SF)
- Arktis – Et problem i dansk sikkerhedspolitik,
v. Professor Nikolaj Petersen.
- Søe-Lieutenant-Selskabets 225. års jubilæum,
Festforelæsning v. orlogshistoriker Hans Christian Bjerg.

Det gennemsnitlige antal deltagere til møderne har været ca. 40, hvilket betegnes som særdeles tilfredsstillende.

Andre arrangementer

Som led i markeringen af 201-årsdagen for Slaget ved Sjællands Odde foretog Søe-Lieutenant-Selskabet den officielle aflevering af det nyrenoverede smedejernshegn til menigheden ved Odden Kirke. Med økonomisk støtte fra A.P. Møller og Hustru Chastine Mc-Kinney Møllers Fond til almene Formaal har Søe-Lieutenant-Selskabet således sikret, at søheltenes sidste hvilested også i årene fremover fremstår med den fornødne værdighed.

Programmet omfattede indledningsvis en gudstjeneste i Odden kirke v. sogne- og orlogspræst Camilla Munch. Efter gudstjenesten blev der nedlagt kranse på fællesgraven, hvorefter VBK var vært for den traditionsrige frokost bestående af gule ærter og en fantastisk udsigt over et solbeskinnet Kattegat. Som noget nyt var den norske marine repræsenteret ved arrangementet, idet store dele af besætningen om bord i Linieskibet »Prins Christian Frederik« var af norsk oprindelse. Desuden deltog også i år borgmesteren i Assens kommune, Willemoes' fødeby.

I forbindelse med højtideligholdelsen af Slaget på Rheden den 2. april, deltog bestyrelsesmedlem PL Johannes Kidmose i kransenedlæggelsen ved mindesmærket på Holmens kirkegård sammen med sekretæren, en

repræsentant fra Marineforeningen, og det officielle søværn, repræsenteret ved Chefen for Søværnets Officersskole. Efterfølgende nedlagdes en krans ved Olfert Fischers gravmonument ved den Tysk Reformerte Kirke i Gothersgade i København. Til stede ved den lejlighed var foruden bestyrelsesmedlemmet og sekretæren repræsentanter for kirke og menighed.

Den 26. juni deltog formanden ved udnævnelsen af kaptajnløjtnanter ved SOS. Søe-Lieutenant-Selskabets H.C. Sneedorff-pris, der efter indstilling fra bedømmelsesudvalget, gives til en af de bedst bedømte hovedopgaver på VUT I/L, gik i år til KL Frank Edlefsen, som belønnes med kr. 2.000,- Opgaven vil blive bragt i Tidsskrift for Søvæsen i den kommende tid.

Den 1. juli foretog næstformanden og sekretæren kransenedlæggelsen foran Niels Juel statuen.

Den 2. juli afholdtes det traditionelle introduktionsarrangement i Søofficers-Foreningens (SOF) lokaler for afgangsklassen ved Søværnets Officersskole (SOS). I lighed med tidligere år gennemførtes mødet i fællesskab med SOF. Arrangementet afstedkom 16 indmeldelser i Søe-Lieutenant-Selskabet.

Den 3. juli deltog formanden ved udnævnelsen af afgangsklasserne fra SOS. Ved denne lejlighed uddeltes Søe-Lieutenant-Selskabets Hæderlegat. Modtageren af legatet var PL Thomas Holm Norup, som belønnes med to års gratis medlemskab af selskabet samt "en ekstra dags-ration rom".

Driften af selskabet

Forsamlingsåret har endnu engang været kendetegnet ved et højt aktivitetsniveau, der har afstedkommet enkelte ekstraordinære udgifter til driften. Bestyrelsen har fundet det væsentligt at skabe opmærksomhed om selskabets aktiviteter i forbindelse med såvel Forsvarskommissionens arbejde og det efterfølgende forsvarsforlig samt foretage en passende markering af Selskabets 225. års jubilæum den 17. september 2009.

Der arbejdes stadig i retning af, med tiden, at gøre selskabet så økonomisk solidt, at det helt kan klare sig uden ekstern støtte som eksempelvis portostøtte, en støtte som selskabet fortsat modtager fra staten efter årlig ansøgning. I indeværende år har Selskabet modtaget godt kr. 21.300,- i støtte. Der foreligger endnu ikke tilsagn om støtte for det kom-

mende år, men bestyrelsen er dog af den opfattelse, at der vil blive ydet støtte med et beløb af tilsvarende størrelse næste år.

Arbejdet med at gennemføre urafstemningen om Selskabets vedtægter har fyldt meget i bestyrelsesarbejdet i det foregående forsamlingsår, men målet er nået og urafstemningen blev afsluttet med udgangen af det 225. forsamlingsår. Afstemningen har afstedkommet 303 stemmer, hvoraf 290 medlemmer har stemt for ændringsforslaget, 10 har stemt imod og 3 har hverken stemt for eller imod ændringsforslaget. Dermed er 95,7 % af de afgivne stemmer således for den ændrede ordlyd i Søe-Lieutenant-Selskabets Love § 4, der fra og med dette § 32 møde at regne, lyder som følger:

”Tiltrædende medlemmer af selskabet betaler et indskud, størrelsen af indskuddet og det årlige kontingent fastsættes på forsamlingsårets første møde (jf. § 32). Der kan fastsættes særligt, reduceret kontingent for medlemmer, der har betalt kontingent i selskabet i 40 år. Æresmedlemmer er kontingentfri.”

Bestyrelsen har fastsat, at kontingentet fastholdes uændret i det kommende forsamlingsår, idet medlemmer, der har betalt kontingent i selskabet i 40 år, i det 226. forsamlingsår vil blive opkrævet et særligt reduceret kontingent, svarende til halvt kontingent. Sidstnævnte kontingentopkrævning vil finde sted i begyndelsen af det 226. forsamlingsår.

Bestyrelsen vil gerne takke medlemmerne for deres opslutning omkring urafstemningen. En særlig tak sendes til udvalget bestående af KA Arvid Sørensen, KD Bent Fabricius og KK Jørn Hansen, for deres arbejde med at udarbejde forslaget til den ændrede ordlyd i § 4, og sidste men ikke mindst til medlemmerne i Det Stående Udvalg for deres behandling af sagen.

Tidsskriftet bestyres som hidtil af overarkivar Hans Christian Bjerg. Bestyrelsen og redaktionen gør sit yderste for at udgive et tidsskrift, der beskriver aktuelle og interessante maritime emner, og samtidigt bibringer læseren historisk og teoretisk viden. For til stadighed at sikre et varieret indhold, opfordres medlemmerne til at indsende artikler til redaktionen. Det vil i den forbindelse være interessant om medlemmer tjene- stegørende i udlandet kunne bidrage med stof til Tidsskrift for Søværnen.

Selskabet agter i det kommende år at undersøge mulighederne for i samarbejde med KD Henrik Muusfeldt at udsende en fortsættelse af Rabenlisten over danske søofficerer efter 1720, også kaldet Tordenskiold-

listen, som en fortsættelse af den, selskabet senest udsendte i 1978. Endvidere påtænkes der i 2010 publiceret en opdateret liste over selskabets bestyrelsesmedlemmer og embedsmænd siden 1934, således at listen i jubilæumsværket fra dette år (Tidsskrift for Søværnen nr. 03/2009) kan blive opdateret. Til dette arbejde har KD Muusfeldt ligeledes stillet sig til rådighed.

Webmaster- og annoncekoordinator-funktionen er fortsat indlagt under sekretærens arbejdsområde.

Selskabets økonomi

Regnskabet for det 225. forsamlingsår giver desværre selskabet underskud på driften, hvilket bl.a. kan henføres til de ekstraordinære omkostninger, der har været forbundet med afholdelsen af Selskabets 225. års jubilæum samt mødeaktiviteten i Landstingssalen på Christiansborg. Den store afgang blandt officererne er heldigvis aftaget betydeligt, men har i nogen grad stadig indflydelse på selskabets trængte økonomi. Sekretariatet og bestyrelsesformanden gjorde i første halvdel af det 225. forsamlingsår en særlig indsats for at opkræve de manglende kontingentindbetalinger for de(t) foregående år, men desværre viste det sig ganske vanskeligt at få de skyldige beløb inddrevet. Baggrunden for de økonomiske tab blev der nærmere redegjort for ved sidste § 32 møde. Yderligere tiltag vil ikke blive iværksat, idet medlemslisten efterfølgen- de er blevet saneret, således yderligere tab på eksempelvis udsendelse af Tidsskrift for Søværnen er forhindret.

Bestyrelsen har valgt at lade renteafkastet, fra de fonde, Selskabet råder over, dække udgifterne til jubilæumsarrangementet. Udgiften til trykning og fremsendelse af Tidsskrift for Søværnen vejer stadig tungt i driftsregnskabet, med en samlet udgift på godt kr. 253.000,-. Bestyrelsen har derfor valgt at støtte udgivelsen af Tidsskriftet med kr. 50.000,-.

Selskabet kommer samlet ud af forsamlingsåret med et underskud på kr. 17.119,- hvilket ikke er tilfredsstillende. Ændringen af Selskabets Love § 4, ventes at indbringe Selskabet øgede indtægter på ca. kr. 40.000, såfremt alle medlemmer, der har betalt kontingent i mere end 40 år, fortsat ønsker at bibeholde deres medlemsstatus. For at tilsikre en mindre udgift, og dermed overskud på næste forsamlingsårs regnskab, har bestyrelsen besluttet kun at udsende 5 numre af Tidsskrift for Søværnen i 2009. Såfremt der fremover igen viser sig økonomi til at udgive 6 eksemplarer af tidsskriftet, vil bestyrelsen meddele dette på næste § 32 møde.

Den årlige renteindtægt på fondsbeholdninger udgør i år kr. 24.989,-. Hovedstolen på selskabets fonde er ved udgangen af det 225. forsamlingsår uændret kr. 624.600,-. Selskabets likviditet er således ikke truet på kort sigt, og det er bestyrelsens vurdering, at de igangværende initiativer har sikret selskabets fortsatte økonomiske formåen. Bestyrelsen agter således at fortsætte bestræbelserne på at øge hovedstolen på selskabets fonde for på lang sigt at opnå økonomisk uafhængighed. I den forbindelse skal det understreges, at denne bestræbelse naturligtvis ikke bliver på bekostning af selskabets aktiviteter.

Det kommende år, vil i lighed med de forgangne, byde på ekstraordinære aktiviteter, som må formodes i nogen grad at medføre øgede omkostninger for Selskabet.

Planlægningen af Søe-Lieutenant-Selskabets aktiviteter i relation til markeringen af søværnets 500 års jubilæum i 2010, står således for døren. Bestyrelsen vil bestræbe sig på at markere jubilæet på passende vis gennem Selskabets aktiviteter.

Antallet af annoncer i Tidsskrift for Søværnen er af væsentlig betydning for tidsskriftets samlede økonomiske fundament. Bestyrelsen bestræber sig for løbende at bevare annonceindtægterne på nuværende niveau, og om muligt øge dem, for derved at skabe mulighed for at fortsætte den positive udvikling af tidsskriftet.

Bestyrelsen har besluttet at fastholde kostprisen på kr. 100,- ved foredragene. Selskabet byder på en forfriskning efter møderne, samt afholder omkostninger til serveringen, således at den hidtidige høje standard for gennemførelsen af mødeaftenerne kan bibeholdes.

Af- og tilgang af medlemmer

I det forgangne år er flg. medlemmer afgang ved døden:

KK Kjeld Søderlund
Æret været hans minde.

7 har meldt sig ud og 16 har meldt sig ind.

Således er antallet af medlemmer pr. 30. september 2009 er 572

Bestyrelsens sammensætning

Der er foretaget en del rokast i bestyrelsen i f. m. formandsskiftet. Bestyrelsen vil efter § 32 mødet derfor bestå af:

Formand: Kaptajnløjtnant Christian Greulich Højgod Meinertz

Næstformand: Kaptajnløjtnant Jens Peter Holst Andersen

Regnskabsfører: Premierløjtnant Johannes Kidmose

Suppleant: Kaptajnløjtnant Andreas Thye

Suppleant: Kaptajnløjtnant Henrik Schjoldager

De forskellige udvalg tilknyttet selskabet vil i det 226. forsamlingsår bestå af:

Det stående udvalg:

AM T. S. Jørgensen

KA L. Kragelund

Voldgiftsrådet:

SLS siddende formand

KD L. R. Christophersen

KD J. C. Hansen

Revisorer:

KK S. Kastberg

OK P. Christensen

KD H. Muusfeldt (suppleant)

Redaktionsudvalg:

KA T. Ø. Jørgensen

KK G. Lang

KD T. Mikkelsen

Bedømmelsesudvalget:

KA N. Mejdal

KD B. Fabricius

KD O. B. Andersen

Møderne i det kommende forsamlingsår

Den resterende møderække for efteråret 2009 ser således ud:

- »Havretten i dag, Problemer i havretten i dag, med særlig henblik på det arktiske område og pirateri«.
v. Chefkonsulent Birger Worm
- ”Håndtering af en kapring”,
En førstehåndsberetning om kapringen og den senere frigivelse af »CEC Future«.

v. General manager SQE i rederiet CLIPPER, Niels Mathiesen
(tidl. FM SLS)

- Forsvarsforlig 2010-2014,
CH SOK syn på søværnet efter forliget.
v. KA Nils Wang

Jeg vil afslutningsvis takke alle, som i det 225. forsamlingsår har støttet selskabet gennem indlevende foredrag og oplysende artikler i Tidsskriftet. En særlig tak rettes til selskabets udvalgsmedlemmer for arbejdet i året, der gik, ikke mindst bedømmelsesudvalget for det veludførte arbejde i forbindelse med bedømmelsen af hovedopgaver forud for uddeling af H.C. Sneedorff-prisen på Søværnets Officersskole. Med disse ord afslutter jeg min sidste beretning efter godt tre år som formand. Et af højdepunkterne har for mig været gennemførelsen af GALATHEA 3 symposiet og herunder skiftet af protektor fra HKH Prinsgemalen til HKH Kronprinsen. Dertil et væld af spændende mødeaftener og sidst med ikke mindst Selskabets netop gennemførte 225. års jubilæum. Jeg ønsker den tiltrædende formand KL Christian Greulich Højgod Meinertz og hans bestyrelse god vind på vej mod nye spændende tiltag i Søe-Lieutenant-Selskabet.

*Michael G. Landmark
kaptajnløjtnant*

*Formanden for
Søe-Lieutenant-Selskabet,
kaptajnløjtnant Michael G.
Landmark ved kransened-
lægningen på Odden Kirke-
gård i anledning af årsdagen
for Kampen ved Sjællands
Odde 22. marts. På billedet
ses gitteret, der omgiver
krigergaven, hvis gennem-
gribende renovering er
bekostet af A.P.Møller og
Hustru Chastine McKenny
Møllers Fond til Almene
Formål.
(foto: Hans Chr. Bjerg)*

SØE-LIEUTENANT-SELSKABETS 225 ÅRS JUBILÆUM 17. SEPTEMBER 2009

Den 17. september 2009 fejredes Søe-Lieutenant-Selskabets 225. års jubilæum i Søofficers-Foreningen. Bestyrelsen havde indbudt alle nulevende, tidligere formænd for Selskabet til frokost. Hædersgæsten var Viceadmiral Adam Helms, der var formand 1943-47. Tillige deltog forsvarschefen, admiral Tim Sloth Jørgensen, der også er tidligere formand for selskabet. Der blev under frokosten holdt taler af de to nævnte admiraler:

Formanden, kaptajnløjtnant Michael G. Landmark bød velkommen med følgende ord:

Kære formænd,

Det er en stor glæde, at så mange tidligere formænd har taget imod bestyrelsens indbydelse og kunnet afse tid til at deltage i markeringen af Selskabets 225-års jubilæum. En særlig ære for bestyrelsen er det, at kunne byde velkommen til VA Helms.

Jeg vil gerne benytte lejligheden til at takke Tidsskriftets redaktør, Hans Christian Bjerg for arbejdet med at udrede formandslisten for perioden 1934-2009.

Selskabets protektor, HKH Kronprins Frederik er desværre forhindret i at deltage i fejringen, men har sendt sine hilsner til Selskabets bestyrelse i anledning af jubilæet.

Omkring dette bord er idag samlet 3 generationer af søofficerer, formænd gennem et mere end et halvt århundrede og langt over 500 års maritim erfaring! Disse tal illustrerer klart, at Søe-Lieutenant-Selskabet har vist sig at være den røde tråd op gennem Flådens snart 500-årige historie, der har knyttet søofficererne sammen gennem udveksling af faglig viden, oplevelser fra fjerne egne og holdninger til maritime emner – eller som selskabets grundlæggere, Hans Christian Sneedorff og Henrik Gerner udtrykte det "idet den binder krigerne, omfavner den videnskaberne"...

Med disse ord byder jeg velkommen.

Efterfølgende blev der afholdt reception for selskabets medlemmer, venner og forbindelser. I forbindelse med receptionen udtalte formanden følgende:

Kære medlemmer, kære venner af Søe-Lieutenant-Selskabet,

Jeg har hermed den ære at kunne byde velkommen til det 9. møde i det 225. forsamlingsår, som Søe-Lieutenant-Selskabet ekstraordinært afholder som reception i anledning af 225. års dagen for Selskabets stiftelse .

Det antages, at planerne om at grundlægge et selskab allerede lå klar i løbet af foråret 1784, men at disse ikke nåede at blive bragt ud i livet, da alle de involverede yngre søofficerer var travlt beskæftiget med at rigge flådens skibe til på Holmen. Den årlige afrigning af de 4 største orlogsskibe fandt sted i perioden 1.-16. september 1784, og ombord i disse forrettede grundlæggerne af selskabet tjeneste. Premierlieutenant H.C. Sneedorff menes derfor, at have afholdt det første møde i Selskabet netop den 17. September 1784.

Flåden idag er ganske anderledes end ved selskabets tilblivelse, og informationsteknologien har haft stor indvirkning vores evne til at foretager vidensdeling. På trods af dette har søofficererne bevaret interessen for at mødes og udveksle tanker, anskuelser og erfaringer, og Søe-Lieutenant-Selskabet har således gennem næsten halvdelen af flådens historie, været det faglige forum, hvor søofficererne har kunnet mødes og drøfte emner af fælles interesse. Selskabets motto ”idet den binder krigerne omfavner den videnskaberne” er således stadig dækkende for Selskabets virksomhed.

Jeg vil gerne benytte lejligheden til at rette en særlig tak til selskabets sekretær, Hans Erik Juel og Tidsskriftets redaktør, Hans Christian Bjerg for jeres aldrig svigtende indsat overfor Selskabet.

Jeg har hermed den ære at give ordet til orlogshistoriker Hans Christian Bjerg.

Orlogshistorikeren Hans Christian Bjerg holdt derefter festtalen, som gengives nedenfor:

Ærede gæster og medlemmer af Søe-Lieutenant-Selskabet.

På Deres vej ind til denne reception, i anledning af Søe-Lieutenant-Selskabets 225 års jubilæum, passerede De i Hallen portrættet af en af den danske flådes bekendte skibskonstruktører fra 1700-tallet, fabrikmester Henrik Gerner. Portrættet er knyttet til Søe-Lieutenant-Selskabets historie og er selskabets fornemmeste klenodie. Det er udført 1788-89 af Jens

Juel. Hvis De ikke har bemærket dette portræt ved ankomsten, så dvæl et øjeblik ved det, når De går.

Henrik Gerner døde forholdsvis ung som 45-årig i december 1787. På sit dødsleje vendte han sig mod en af sine elever, den unge løjtnant H. C. Sneedorff, der senere blev en bekendt chef for Søkadetakademiet, og sagde:

Hils dit selskab af unge officerer og siig dem, at jeg agter dem, at jeg på min døds seng anbefaler dem at blive ved, at gaae frem med enighed, saa ville de kunne gjøre nytte.

Nogle kilder hævder, at han ikke fik fuldendt sætningen inden han udåndede.

Umiddelbart efter Henrik Gerners død bestiltes dette portræt af ham. Kredsen af unge søofficerer betalte det første bidrag, resten kom ind gennem indsamling blandt de andre søofficerer og flådens venner. Det har været i selskabets besiddelse siden det blev færdigt, og har fulgt selskabet i dets forskellige domiciler.

Det selskab, som Henrik Gerner hentyder til, er Søe-Lieutenant-Selskabet, som i år har eksisteret i 225 år, og dermed er en af landets ældste sammenslutninger. Jeg vil i det følgende forsøge kort at fremdrage nogle karakteristiske og væsentlige træk fra selskabets historie og virke.

Vi véd med sikkerhed, at i 1784 samledes en kreds af løjtnanter i Flåden for at danne en slags studiekreds, hvor man gennem foredrag og diskussioner kunne højne hinandens kundskaber. Baggrunden for dannelsen af den i starten løst organiserede kreds må ses i lyset af de klubber, som var opstået i København. Både H. C. Sneedorff og Henrik Gerner var således medlemmer af den berømte Drejers Klub, der var stiftet 1774-75 efter engelsk forbillede.

Kredsen af løjtnanter, der mødtes i 1784 og i årene umiddelbart efter, synes at have hentet inspiration to forskellige steder fra. Dels hos den nævnte Henrik Gerner dels fra Poul Løwenørn, en anden af den danske flådes store personligheder, der var samtidig med Henrik Gerner.

Fra starten synes der at have gjort sig flere forskellige opfattelser gældende blandt løjtnanterne, om hvilken vej man skulle gå. Bl.a. var man ikke helt enige om, hvor reguleret arbejdet i studiekredsen skulle være. Fra begyndelsen indebar dét at være optaget i kredsen nemlig hårdt

arbejde, idet alle efter tur skulle fremlægge emner og afhandlinger til diskussion. Hvis man ikke fik gjort dette, vankede der bøder.

En del af kredsen ville tilsyneladende løse lidt på disse bestemmelser og brød i 1788 ud og dannede Det Søe-Militaire Kaart-, Archiv- og Bibliotheks-Selskab med egne love og møderækker. Dette selskab eksisterede sideløbende med Søe-Lieutenant-Selskabet frem til 1927. I den kreds, der samlede sig fra 1784, kan man populært tale om en Gernerfløj og en Løwenørn-fløj. Det var så at sige disse to fløje, der gik hver til sit i 1788. Poul Løwenørn var ikke medlem af Søe-Lieutenant-Selskabet, men blev i 1807, i øvrigt sammen med H. C. Sneedorff, æresmedlemmer af dette selskab. Derefter synes der at have været et samarbejde mellem selskabet og Poul Løwenørn. Da fløj-krigen, som måske er dét Gerner hentyder til i sine sidste ord, var afklaret, organiseredes Søe-Lieutenant-Selskab først rigtigt i 1790. Selskabet fik sit nuværende navn, et passende navn, idet selskabet udelukkende ved denne etablering bestod af løjtnanter i flåden. Ved samme lejlighed fik det nyorganiserede selskab også sit segl og mottoet:

Idet den binder krigerne omfavner den videnskaberne.

Mottoen smager nok i dag lidt af oplysningstidens og romantikkens sprogbrug, men essensen af selskabets formål kunne næppe siges mere klart og tydeligt i nutidens sprog. Med andre ord er der tale om en kreds, hvor man inden for sociale og kollegiale rammer dyrker videnskabelige emner. Søe-Lieutenant-Selskabet er en ganske unik konstruktion, der, så vidt jeg ved, ikke eksisterer tilsvarende nogen andre steder. Hvori består så det unikke?

Selskabet dannedes som nævnt med baggrund i en studiekreds af unge løjtnanter, der var interesserede i at diskutere tjenstlige og videnskabelige emner. Man var således interesseret i at kunne drøfte materierne frit. Derfor måtte selskabet nødvendigvis hvile på to nøglebegreber:

hemmeligholdelse og lighed.

Hemmeligholdelse var nødvendig, hvis man skulle kunne diskutere tjenstlige sager frit, ligesom skriftlige redegørelser, der blev lagt ind i selskabets arkiv, fremover også kun måtte læses af medlemmer, der var underlagt tavshedsloftet.

Enhver diskussion i militær sammenhæng vil uundgåelig blive påvirket af det tjenstlige hieraki, som næppe kan undgå at trykke de yngre i en

forsamling, hvor deres foresatte vil være tilstede. Da imidlertid alle medlemmerne i selskabet var løjtnanter, var det derfor muligt at gennemføre et lighedsprincip, og derigennem skabe det rigtige diskussionsmiljø. Et af selskabets senere æresmedlemmer, viceadmiral Henri Wenck, udtalte som ung officer ved en lejlighed, at »han ikke bøjede sig for snore, men kun for argumenter«. Det var en sådan ramme, man ville skabe i selskabet gennem kravet om lighed.

Lighedskravet kom imidlertid hurtigt under pres. For de kvikke løjtnanter i selskabet blev efterhånden udnævnt til kaptajnløjtnanter og kaptajner. Fra starten var det forudsat, at de så skulle udtræde. Det kunne alle hurtigt indse ikke var særligt fornuftigt, men spørgsmålet var, hvordan man så, hvis de forblev i selskabet, alligevel kunne bibeholde den oprindelige koncept. I andre sammenslutninger plejer man vist nok at etablere juniorafdelinger for at tiltrække nye medlemmer. I Søe-Lieutenant-Selskabet måtte man etablere en seniorafdeling, for at få løst problemet med de udnævnte officerer, der ville forblive medlemmer af selskabet. Løsningen synes at være, at man begyndte at skelne mellem ordentlige medlemmer, overordentlige medlemmer og selvfølgelig æresmedlemmer. Man kunne kun være ordentlig medlem, hvis man var løjtnant i flåden. Når man blev udnævnt til kaptajnløjtnant, kunne man ikke længere være ordentlig medlemmer og mistede flere af sine rettigheder som medlem. I virkeligheden har de ældre medlemmer så at sige siden været gæster hos løjtnanterne. Men udviklingen væk fra det rene løjtnant-selskab kradsede naturligvis lidt i lighedsprincippet.

Da man senere ikke længere skelnede mellem ordentlige og overordentlige medlemmer, bibeholdt man bestemmelsen om, at kun løjtnanter, d.v.s. løjtnanter og kaptajnløjtnanter, kunne vælges til bestyrelsen. Denne bestemmelse er fortsat gældende i dag og må siges at være en særegen. Den ytrer sig også ved, at kun selskabets embedsmænd, d.v.s. bestyrelsen, og evt. den militære foredragsholder, til mødeaftenerne møder i uniform.

Der kan nok siges både for og imod denne bestemmelse om løjtnantbestyrelsen, hvorved Søe-Lieutenant-Selskabet nok adskiller sig fra de foreninger og selskaber, vi kender. Det plejer normalt ikke kun at være de yngste medlemmer, der sidder i en forenings bestyrelse! Ordningen har nok i nogle tilfælde givet manglende kontinuitet, men samtidig er der altid et frisk pust i bestyrelsen, hvor man har fingeren på pulsen med hensyn til, hvad der rører sig i Søværnet, og hvad den unge officer gerne vil have diskuteret. Samtidig kan man sige, at selskabet gennem denne ordning har indbygget en slags dødemandspedal. Den dag, der ikke

længere er unge officerer – løjtnanter – der ønsker at tage den opgave på sig at drive selskabet, den dag forsvinder selskabet.

Kravet om hemmeligholdelse har gennem de mange år været en medvirkende årsag til, at den oprindelige konstruktion stort set er blevet fastholdt. Det har nemlig været en hindring for, at Søe-Lieutenant-Selskabet blev fusioneret med en af de to andre selskaber, der opstod inden for Søværnet.

Allerede i 1830erne blev der gjort forsøg på at sammenlægge Søe-Lieutenant-Selskabet med udbryderselskabet Det Søe-Militaire Kaart-, Archiv- og Bibliotheks-Selskab. Der var på dette tidspunkt stort set tale om den samme medlemskreds, men i Søe-Lieutenant-Selskabet fastholdt man som en betingelse for sammenlægning, at tavshedsløftet skulle opretholdes. Endvidere var der vanskeligheder med at finde en ordning, således at nye medlemmer fra Biblioteksselskabet ikke kom til at læse de afhandlinger, der allerede lå i Søe-Lieutenant-Selskabets arkiv ved fusionens ikrafttræden. Sammenslutningen blev ikke til nogen. Den forsøgte ved en senere lejlighed, også uden held, inden Biblioteksselskabet helt ophørte.

Hemmeligholdelsesprincippet hindrede også en sammenlægning med Søofficers-Foreningen, der i år netop har celebreret sit 150 års jubilæum. Denne forening opstod dels ud fra et ønske blandt Søe-Lieutenant-Selskabets medlemmer om at supplere de mere videnskabelige diskussionsaftener med lidt selskabelighed, dels fordi Søe-Lieutenant-Selskabet i 1860erne var nede i en periode med lav aktivitet. Medlemskredsen var stort set den samme, men flere forsøg på senere at sammenlægge de to selskaber mislykkedes netop på grund af tavshedsproblematikken. I 1882 nåede man frem til en samarbejdsordning mellem selskabet og Søofficers-Foreningen, et symbiotisk forhold, der også må siges at være unik, og som eksisterer i bedste velgående i dag. Søe-Lieutenant-Selskabet afholder sine møde og arrangementer i Søofficers-Foreningen og har en mand siddende i foreningens bestyrelse, men ellers kører de to sammenslutninger helt uafhængigt af hinanden.

Selskabet har virket gennem afholdelse af foredrag med efterfølgende diskussion. Før 1945 var der fortrinsvis tale om interne oplægsholdere, efter 1945 har der været et stigende antal eksterne foredragsholdere. Hovedvægten har klart været på aktuelle emner, der i dagligdagen kunne gavne den danske søofficer. Det gjaldt f.eks. også det foredrag, der blev holdt i selskabet 17. januar 1888 om »Brevduesagens udvikling med henblik på brevduernes anvendelse til søs«.

Der er altid blevet diskuteret meget i selskabet, det er jo også det, der er dets eksistensberettigelse. Ikke så få gange, fremgår det af kildematerialet, har en foredragsaften uventet har givet anledning til en række efterfølgende møder for at få emnet udtømt. F.eks. måtte der ikke mindre end 11 mødeaftener med debat til, før man havde udtømt diskussionslysten, efter et foredrag af Orlogsværftets direktør Knud Nielsen den 11. februar 1890 om »Tegningen til et nyt kampskib«. Diskussionerne i selskabet blev forudsætningerne for kystpanserskibene af »Herluf Trolle«-klassen.

Der blev, især i de første 50 år af selskabets eksistens, afholdt evolutionsøvelser. D.v.s. hvordan man betjener sejlkrigsskibe i formationer i forbindelse med kamphandlinger. Senere gik denne virksomhed fra 1878 over i afholdelsen af søkrigsspil, en aktivitet, der ebbede ud efter 2. verdenskrig. I dag er selskabets materialer til brug for søkrigsspil foræret til Søværnets Taktikkursus i Frederikshavn.

Endnu en aktivitet har den årlige udskrivning af prisspørgsmål været. Disse kunne besvares anonymt, blive bedømt og evt. få tildelt en præmie, senere en af selskabets medaljer. Oprindeligt skulle alle medlemmer efter turnus levere afhandlinger, men da dette efterhånden ophørte i begyndelsen af 1800-tallet, lanceredes i 1853 prisspørgsmålene som aktivitet. Efter nogle få år stoppede denne aktivitet, men blev taget op efter 1871 og eksisterede frem til 1980'erne. Et studie i disse 4-5 årligt fremsatte prisspørgsmål er overordentligt interessant for den, der vil studere den danske flådes historie. De bevidner, hvad der til enhver tid har været oppe i tiden og har interesseret den danske søofficer. Antallet af besvarede prisspørgsmål har samlet været ret begrænset, men både diskussionerne om hvilke emner, der skulle fremsættes som prisspørgsmål, og behandlingen af de afleverede, har der i selskabet været brugt utallige timer på. De præmierede prisspørgsmål er i de fleste tilfælde offentliggjort i Tidsskrift for Søvæsen.

I dag udskrives der ikke længere prisspørgsmål. I forbindelse med de videregående stabsuddannelser på Forsvarsakademiet udarbejder mange af nutidens søofficerer de afhandlinger, som de måske tidligere ville have leveret enten som foredrag i Søe-Lieutenant-Selskabet eller i form af besvarelser af prisspørgsmål

Som en erstatning for prisspørgsmålspræmierne har selskabet nu indstiftet den såkaldte H. C. Sneedorff-pris, der årligt gives for den bedste hovedopgave, afleveret ved den videregående officersuddannelse på Søværnets Officersskole.

Endnu en af selskabets aktiviteter, der skal nævnes her, er Tidsskrift for Søværnen. Det blev grundlagt af folk uden for Flåden i 1827 som Archiv for Søværnet, og er således et af landets ældste tidsskrifter, og i øvrigt et af verdens ældste maritime tidsskrifter. Søofficerer overtog senere redaktionen, dog stadig uden for deres tjenstlige virke. I 1851 besluttede en kreds af søofficerer at udgive et Tidsskrift for Søværnen og anmodede Søe-Lieutenant-Selskabet om støtte. Med selskabets bestyrelse som initiativtager blev den endelige konstruktion, at Archiv for Søværnet blev fortsat i et nyt Tidsskrift for Søværnen, der så fik støtte fra selskabet. Efterfølgende begyndte selskabet i højere grad at anvende tidsskriftet til offentliggørelse af selskabets afhandlinger. Fra 1888 overtog Søe-Lieutenant-Selskabet helt tidsskriftet og redaktionen, der siden har været en integreret del af selskabets virke. Det lever i bedste velgående den dag i dag og er nu i sin 180. årgang.

Søe-Lieutenant-Selskabet kan ikke siges at være en kendt størrelse i offentligheden. Tit støder man på, at selve navnet virket blokerende. Det hjælper, når man forklarer, at det er søofficerernes krigsvidenskabelige selskab, og at man forklarer udgangspunktet med løjtnanterne. Der kan i dag også være visse vanskeligheder med betegnelsen »Tidsskrift for Søværnen«. Begrebet Søværnen er relativt ukendt blandt nutidens unge.

Ser man igennem selskabets historie har det nu heller ikke været noget udtalt ønske fra selskabets side, at det skulle frem i lyset.

Efter vedtagelsen af forsvarsordningen i 1922 og et forslag fremsat i Folketinget i 1924 om afrustning af landet og etablering af et grænsekorp og et søpoliti, i stedet for de militære værn, var de danske søofficerer stærkt opbragte. Selskabet tog derfor i 1924 initiativ til udsendelsen af en pjece med titlen »Flåde eller Søpoliti«. Det var Henri Wenck, der foreslog, at selskabet »trådte ud af eksklusiviteten og energisk agiterede offentligt, således at landets borgere blev klar over, hvad der var ved at ske«. Pjecen blev omdelt i begyndelsen af 1925 i 103.000 eksemplarer, hvad der den gang var et formidabelt antal. Antallet svarede til at hver 9. husstand fik Søe-Lieutenant-Selskabets pjece, d.v.s. så godt som landsdækkende, ligesom mange aviser omtalte pjecen. Der er svært direkte at måle, om pjecen havde nogen virkning. Godt nok blev afrustningsforslaget vedtaget i Folketinget, men det blev forkastet i Landstinget, og bortfaldt dermed.

Søe-Lieutenant-Selskabet forsøgte sig atter med udadvendt aktivitet i 1932, efter vedtagelsen af en forsvarsordning, der bragte det danske forsvar til et lavpunkt. Ved denne lejlighed foregik der et samarbejde mel-

lem en selvstændigt organiseret komité betegnet Den sømilitære Oplysningskreds og selskabet om at tilbyde foredragsholdere om Flåden og dens betydning.

Vi skal frem til 1987, før selskabet atter udtaler sig til offentligheden ved udsendelsen af pjecen »Flådens fremtid – hvor støvner vi hen?«. Samtidig søgte selskabet forbindelse til kredse uden for selskabet for at gøre mere opmærksom på flådens rolle i dansk sikkerhedspolitik. Bortset fra pressemeddelelser i 1999 og 2004 er denne fremgangsmåde dog ikke senere blevet benyttet af selskabet.

Søe-Lieutenant-Selskabet fejrer i dag 225 året for sin grundlæggelse. Der kan ikke være tvivl om selskabets store betydning for det danske søofficerskorps gennem alle disse år. Selskabet har fra starten skabt et unikt diskussionsforum for søofficererne, der tidligere i høj grad har erstattet en stabs- og videreuddannelse. Selskabet har tillige været, som det er blevet udtrykt »en frihavn for diskussionerne i søofficerskorpset«, men det er også blevet betegnet som »et ortopædisk institut for skæve anskuelser i Søværnet«. Hvad der mon ligger i denne karakteristik, kan der ved en anden lejlighed filosoferes over!

Ligesom tilfældet var i begyndelsen af selskabets eksistens, er det nødvendigt, at de gamle principper om hemmeligholdelse og lighed lægges på sinde. Et hensyn til disse principper vil altid give det bedste diskussionsmiljø, og vil jo ikke hindre, at man lejlighedsvis skulle have lyst til at henvende sig til offentligheden.

Tager man temperaturen på selskabet i dag, kan man konstatere, at det en sund sammenslutning, der fungerer i en af sine gode perioder, set i et historisk perspektiv. Dette på trods af, at selskabet i dag har to meget store udfordringer, nemlig den geografisk spredte placering af Søværnet og dermed også af personellet, og det ændrede familiemønster, der hindrer et egentlig klubliv i vinterhalvåret – i lighed med tidligere - til fordel for et mindre antal mødeaftener. Den oprindelige og stadig fastholdte koncept er dog formentlig en af årsagerne til, at det, på trods af tiderne, inden for traditionelle rammer er lykkedes at tilpasse selskabet til nutiden.

Søe-Lieutenant-Selskabet er det danske søværns juvel, og jeg vil derfor ved denne lejlighed appellere til Søværnets unge løjtnanter. Det er Jer, der skal føre dette selskab videre. Pas på selskabet, slut op om det, og giv det fortsat nyt liv, således at det kan leve op til sit motto:

idet det binder krigerne omfavner det videnskaberne.

I løbet af receptionen blev der holdt tale af viceadmiral Jørgen Bork samt af kaptajn Gerner Thalsøe-Madsen, der overrakte selskabet et armbåndsur; som efter selskabets valgt kan tildeles for en særlig indsats. Overrækkelsen var ledsaget af følgende tale.

Søe-Lieutenant-Selskabet og tiden

Tiden knytter bånd mellem fortid, nutid og fremtid.

Mellem tradition og fornyelse
Mellem erfaring og nye evner

mellem erfarne officerer
og unge fremadstræbende kadetter

mellem materiel fra datiden og materiel fra nutiden
mellem mekanik og ny elektronik

dog er tiden den samme, tid er tid
dog favner den fortid, nutid og fremtid

den går på sin egen stabile måder i faste rytmer
fra fortid til nutid med appetit på fremtid

når tiden går i vores verden har den en stemme
tik tak tik tak tik tak
som kan lyde som ti tak
vores stemme siger tusinde tak
tiden slår glas for Søværnet gennem tiden
vi siger ti tak ti tak ti tak til selskabet
som matematikkens hjælp også bliver til tusinde tak

Tiden rummer viden, historie og fremtid
Men også præcision og troværdighed
Disse forhold varetages på fornem vis af Søværnet og selskabet
Gaven i dag til selskabet forener disse dyder,
Viden, fortid, fremtid, præcision og troværdighed

Selskabet kan være stolt på denne 225 års dag
Selskabet har leveret varen og der er respekt om den måde
som selskabet ydmygt har brugt tiden
Og med denne respekt i dag kan fejre jubilæet.

Gaven i dag, som jeg har fået lov til at overrække selskabet, er i en form,

der samler tiden på mange måder, og fremhæver gaven som eksponent for noget specielt, moderne, operativt og tidstypisk, er venligst fremkaffet via hjælp fra Søværnets Helikoptertjenestes chef og næstkommanderende, og som samtidig ved en særlig markering på tiden, fremhæver helikopteren som en organisk del af Søværnets operative virke. Disse to officerer har endvidere ved deres personlige mellemkomst og indsats, gjort det muligt her i dag at overrække gaven til selskabets formand.

Lad os alle ønske selskabet og dets virke længe leve!

Forsvarsministeren Søren Gade deltog i receptionen for at lykønske selskabet med 225 års jubilæet.

Søe-Lieutenant-Selskabets nye formand, kaptajnløjtnant Christian G.H.Meinertz (i midten) i samtale med kommandør Henrik Muusfeldt, der er tidligere formand for selskabet, og kaptajnløjtnant Henrik Schjoldager fra bestyrelsen.

Formanden i samtale med CH SOK kontreadmiral Nils C. Wang, der har været formand for selskabet.

Viceadmiral Adam Helms, der var formand 1943-47, sammen med kommandør A. C. Struckmann, der var formand 1951-52. Det var de to ældste, tidligere formænd, der var til stede ved jubilæet.

Under formandsfrokosten i Niels Juel-salen i Søofficers-Foreningen ses fra venstre kontreadmiral Nils C. Wang, den nye formand kaptajnløjtnant Christian G. H. Meinertz, kommandør Bent Fabricius og orlogskaptajn N.U.Bagge.

Den tidligere og nuværende chef for Forsvarets Efterretningstjeneste, kontreadmiralerne Jørn Olesen (t.v.) og Finn Hansen.

Tidsskrift for Søværnen

Nr. 5 · 2009 · 180. årgang

UDGIVET AF SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

TIDSSKRIFT FOR SØVÆSEN

2009/5 * 180. årgang

Redaktion: Hans Christian Bjerg

INDHOLD

Indeks for Tidsskrift for Søværnen 179. år. 2008. u.sidetæl

Artikler

Historien der aldrig blev fortalt. SØLØVEN-klassen
Af V. Theill 295

F.H.Jøhnke: Min virksomhed i Marinen 1870-98
Ved Hans Christian Bjerg 324

Søe-Lieutenant-Selskabet

Foredragsrække for foråret 2010
Af Christian G. H. Meinertz 343

Maritim Debat

Flådens fremtid til debat
Af Jesper Glahn 344

Nekrolog

1700. Peter Broberg
Af 1617 og 1702. 349

Marinens Bibliotek

Erhvervelser sept/okt 2009 351

Sømilitære kuriosa

Ældste dansk-norske bådsmandspibe/søfløjte 1566
Af Hans Christian Bjerg 354

annoncer 357

Redaktionen sluttet 15. december 2009

Forside: Fragment af verdens formentlig ældst bevarede
bådsmandspibe, optaget fra dansk orlogsskib forlist ved Visby1566
(Foto: Jonathan Eastland/AJAX)

*Tidsskrift
for
Søvæsen*

2008 - 179. årgang

REDAKTION
HANS CHRISTIAN BJERG

UDGIVET AF
SØE-LIEUTENANT-SELKABET

KØBENHAVN
2008

Tidsskrift for Søvæsen
udgivet af Søe-Lieutenant-Selskabet
og etableret i 1827 som
Archiv for Søeväsenet

Det er tidsskriftets formål at
publicere artikler og indlæg
vedrørende maritime forhold
i almindelighed og Søværnet
i særdeleshed

Søe-Lieutenant-Selskabet
Overgaden O. Vandet 62B
1415 København K
Email: sls@post9.tele.dk

Trykt hos:
ID-TRYK

ISBN 0040-7186

INDHOLDSFORTEGNELSE

EMNELISTE I

FORSVARSPOLITIK OG STRATEGI

Frandsen, Ole SIKKERHED PÅ TVÆRS AF ATLANTEN	2
Bergqvist, Gorm SØVÆRNETS TAKTIKKURSUS	72
Nørby, Søren SYV MINUTTER OVER GOLFEN	146
Skogøy, Jan ET STYRKET FORSVAR. BETÆNKNING FRA DEN NORSKE FORSVARSKOMMISSION AF 2006	220
Redaktionen DEN NORSKE FORSVARSCHEFS FORSVARSSKITSE 2007 MED SÆRLIGT HENBLIK PÅ SJØFORSVARETS UDVIKLING	236
Bagge, Asger THE LITTORAL COMBAT SHIP	262
Sørensen, Arvid FRANSK FORSVARSHVIDBOG 2008	266
Walther, Jens DEN ARKTISKE UDFORDRING	292
Wang, Nils C. CLIMATE CHANGE AND DEFENCE POLICY	301
Petersen, Nikolaj ARKTIS – DEN NYE DIMENSION I DANSK SIKKERHEDSPOLITIK	305

Kudsk, Henrik
FAKTORER OG PARAMETRE FOR DEN
SIKKERHEDSPOLITISKE UDVIKLING
I GRØNLAND 338

Lawson, W. Brigham
ARCTIC MARINE TRANSPORT AND SECURITY:
RESPONSES TO CHANGING ARCTIC OCEAN ACCESS... 349

MARINE- OG SØKRIGSHISTORIE

Nielsen, Svend
OMKRING EN 75 ÅR GAMMEL GOLFKRISE 93

Bjerg, Hans Christian
BETYDNINGEN AF SØHERREDØMMET PÅ 1500-TALLET 106

Munk, Camilla
I DEN GAMLE HISTORIE ER DER SPOR,
DER PEGER VIDERE..... 131

Bjerg, Hans Christian
KAMPEN VED SJÆLLANDS ODDE
22. MARTS 1808 134

Kieler, S.S.v.F.
STORADMIRAL ERICH RAEDERS ERINDRINGER..... 184

Kieler, S.S.v.F.
STORADMIRAL KARL DÖNITZ' ERINDRINGER 244

Holm, Arne
LIDT MERE OM MIMREKLUBBENS HISTORIE..... 270

Hansen, Mikael Kristian
POUR LE MERITE MILITAIRE. EN FRANSK ORDEN
TILDELT DANSKE SØOFFICERER 1759-1784..... 377

Bjerg, Hans Christian
KANONBÅDSANGREBET UD FOR FALSTERBO DEN
20. OKTOBER 1808..... 405

FORFATTERFORTEGNELSE TIL EMNELISTE I

Bagge, Asger THE LITTORAL COMBAT SHIP	262
Bergqvist, Gorm SØVÆRNETS TAKTIKKURSUS	75
Bjerg, Hans Christian BETYDNINGEN AF SØHERREDØMMET PÅ 1500-TALLET	106
Bjerg, Hans Christian KAMPEN VED SJÆLLANDS ODDE 22. MARTS 1808	134
Bjerg, Hans Christian KANONBÅDSANGREBET UD FOR FALSTERBO DEN 20. OKTOBER 1808	405
Frandsen, Ole SIKKERHED PÅ TVÆRS AF ATLANTEN	2
Hansen, Mikael Kristian POUR LE MERITE MILITAIRE. EN FRANSK ORDEN TILDELT DANSKE SØOFFICERER 1759-1784	377
Holm, Arne LIDT MERE OM MIMREKLUBBENS HISTORIE	270
Kieler, S.S.v.F. STORADMIRAL ERICH RAEDERS ERINDRINGER	184
Kieler, S.S.v.F. STORADMIRAL KARL DÖNITZ' ERINDRINGER	244
Kudsk, Henrik FAKTORER OG PARAMETRE FOR DEN SIKKERHEDSPOLITISKE UDVIKLING OMKRING GRØNLAND	338
Lawson, W. Brigham ARCTIC MARINE TRANSPORT AND SECURITY: RESPONSES TO CHANGING ARCTIC OCEAN ACCESS . . .	349

Munk, Camilla I DEN GAMLE HISTORIE ER DER SPOR, DER PEGER VIDERE	131
Nielsen, Svend OMKRING EN 75 ÅR GAMMEL GOLFKRISE	93
Nørby, Søren SYV MINUTTER OVER GOLFEN	146
Petersen, Nikolaj ARKTIS – DEN NYE DIMENSION I DANSK SIKKERHEDSPOLITIK	305
Redaktionen DEN NORSKE FORSVARSCHEFS SKITSE 2007 MED SÆRLIGT HENBLIK PÅ SJØFORSVARETS UDVIKLING	236
Skogøy, Jan ET STYRKET FORSVAR. BETÆNKNING FRA DEN NORSKE FORSVARSKOMMISSION AF 2006.....	220
Sørensen, Arvid FRANSK FORSVARSHVIDBOG 2008	266
Walther, Jens DEN ARKTISKE UDFORDRING	292
Wang, Nils C. CLIMATE CHANGE AND DEFENCE POLICY	301

EMNELISTE II

BOGANMELDELSER

Roger Knight: The Pursuit of Victory (S.S.v.F.Kieler).....	41
--	----

John Lundstrom: Black Shoe Carrier Admiral (S.S.v.F.Kieler)	44
Mike Rossiter Sink the Belgrano (S.S.v.F.Kieler)	46
Yoichi Nagashima Dødens købmand (Hans Christian Bjerg)	48
Søren Nørby og Jakob Seerup Den danske flåde 1850-1943 som fotograferne så den (Hans Christian Bjerg)	50
Tom Wismann Korvetterne af Triton-klassen (Hans Christian Bjerg)	53
Sune Wadskjær Nielsen Holmenskatastrofen (1818)	277
Lars Hovbakke Sørensen Europas historie gennem 1000 år (1818)	279
Tom Kristiansen m.fl. Fregatter i storm og stille (Tor Jørgen Melien)	282
Kaj Toft Madsen Danske torpedoer 1868-2008 (1818)	423

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER JANUAR/FEBRUAR 2008	54
ERHVERVELSER MARTS/APRIL 2008	204
ERHVERVELSER MAJ/JUNI 2008	286
ERHVERVELSER JULI/AUGUST 2008	360
ERHVERVELSER JULI/AUGUST 2008 (II)	429

MEDDELELSER FRA REDAKTIONEN

(Hans Christian Bjerg)	
2008/1	1
2008/2	73
2008/3	145
2008/4	219
2008/5	291
2008/6	376

MEDDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET

MEDDELELSE FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET (Michael G. Landmark)	74
MARKERING AF 200 ÅRS DAGEN FOR KAMPEN VED SJÆLLANDS ODDE 22. MARTS 1808	126
FORMANDENS BERETNING FOR DET 224. FORSAMLINGSÅR (Michael G. Landmark)	410

NEKROLOGER

1632. W.W.CHRISTENSEN (1634,1636,1637)	274
1565. OLE BRINCK-LUND (1617).....	426
1967. PALLE CORTES (Nils C. Wang)	427

MARITIM DEBAT

OM IGEN...EN KOMMENTAR TIL PLANERNE OM SAMLING AF FORSVARETS BIBLIOTEKER (Niels C. Borck)	418
---	-----

DET MENER MAN I UDLANDET

HVAD FÅR BORGERNE FOR PENGENE NÅR DE INVESTERER I FLÅDERNE (Nils C. Wang)	140
---	-----

FORFATTERFORTEGNELSE TIL EMNELISTE II

Bjerg, Hans Christian YOICHI NAGASHIMA DØDENS KØBMAND (Boganmeldelse).....	48
Bjerg, Hans Christian SØREN NØRBY OG JAKOB SEERUP DEN DANSKE FLÅDE 1850-1943 SOM FOTOGRAFERNE SÅ DEN (Boganmeldelse).....	50

Bjerg, Hans Christian TOM WISMANN KORVETTERNE AF TRITON-KLASSEN (Bog anmeldelse)	53
Borck, Niels C. OM IGEN ... KOMMENTAR TIL PLANERNE OM SAMLING AF FORSVARETS BIBLIOTEKER (Maritim debat)	418
Kieler, S.S.v.F. ROGER KNIGHT THE PURSUIT OF VICTORY (Bog anmeldelse)	41
Kieler, S.S. v. F. JOHN LUNDSTROM BLACK SHOE CARRIER ADMIRAL (Bog anmeldelse)	44
Kieler, S.S.v.F. MIKE ROSSITER SINK THE BELGRANO (Bog anmeldelse)	46
Landmark, Michael G. MEDDELELSER FRA SØE-LIEUTENANT-SELSKABET (Meddelelser)	74
Landmark, Michael G. FORMANDENS BERETNING FOR DET 224. FORSAMLINGSÅR (Meddelelser)	410
Melien, Tor Jørgen TOM KRISTENSEN m.fl. FREGATTER I STORM OG STILLE (Bog anmeldelse)	282
(1818) Sørensen, Arvid SUNE WADSKJÆR NIELSEN HOLMENS KATASTROFEN (Bog anmeldelse)	277

(1818) Sørensen, Arvid LARS HOVBAKKE SØRENSEN EUROPAS HISTORIE GENNEM 1000 ÅR (Bog anmeldelse)	279
(1818) Sørensen, Arvid KAJ TOFT MADSEN DANSKE TORPEDOER 1868-2008 (Bog anmeldelse)	423
Wang, Nils C. HVAD FÅR BORGERNE FOR PENGENE, NÅR DE INVESTERER I FLÅDERNE (Det mener man i udlandet)	140
Wang, Nils C. 1967.PALLE CORTES (Nekrolog).	427

FORFATTERE EFTER SØOFFICERSRULLEN 1720

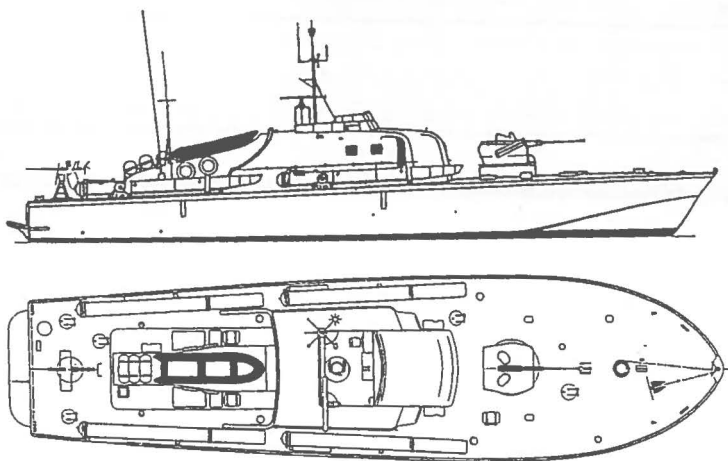
1617	S.S.v.F.Kieler
1634	P. E. A. Reib
1636	John M. Arentoft
1637	Ulf Henriksen
1818	Arvid Sørensen

*”I det den binder krigerne
omfavner den videnskaberne”*

HISTORIEN DER ALDRIG BLEV FORTALT TORPEDOBÅDENE SØLØVEN OG SØRIDDEREN

Af orlogskaptajn V. Theill

De første gasturbinedrevne enheder til søværnet, torpedobådene SØLØVEN og SØRIDDEREN blev bygget hos VOSPER Ltd., Portsmouth, England i årene 1962 – 1965. Kommandohejsning fandt sted på HMS Dolphin, Gosport, Portsmouth den 15. februar 1965. Efter uddannelse af besætningen fandt hjemsejladts sted i perioden 21.-25. marts 1965 med ankomst Holmen den 25. marts 1965 og med over 1 års forsinkelse. Om denne forsinkelse beretter orlogskaptajn V. Theill. Han var som maskinofficer tilkommanderet afleveringskontrollen af torpedobådene i England. Denne funktion udviklede sig til noget af en kompliceret affære, som der berettes om her i artiklen. Beretningen er nok mest møntet på teknisk kyndige læsere, men andre kan få et levende indblik i hvor kompliceret et moderne krigsskib er, og hvilke vanskeligheder, der kan være forbundet med implementeringen af nye systemer. De to gasturbinedrevne enheder kostede pr. enhed £512.000, men når man har læst Theills beretning er man klar over, at det engelske firma Vosper næppe kan have tjent mange penge på leveringen af disse enheder. Beretninger er forsynet med tegninger, som forfatteren udførte under arbejdet. De er mest ment som eksempler.

Forord

Fra august 1960 til august 1967 var jeg tjenestegørende ved Torpedobådseskadren (TBE), hvor jeg fra depotskibet HJÆLPEREN i jan 1961 blev mesterelev i en af de gamle tyske E-både, GLENTEN-kl. Fra 1961 til august 1963 sejlede jeg i GLENTEN- og FLYVEFISKEN-kl., indtil jeg blev udlånt til Søværnets Skibs- og Maskininspektion (SMI) og senere overført til Orlogsværftet (OLV) og sendt til England som tilsynsførende ved færdiggørelsen af de to første gasturbinedrevne torpedobåde (GTB) til søværnet.

Under en NO DAME i begyndelsen af 1960'erne deltog englænderne med to gasturbinedrevne torpedobåde BRAVE BORDERER og BRAVE SWORDSMAN.

Fig. 1 "Brave Borderer"

Som støtteenhed var de ledsaget til lands af en gammel Bedford kassevogn, der var navngivet BRAVE BEDFORD. Vi blev inviteret om bord i Ålborg, hvor styrken lå over, og vi var utrolig interesserede og videbegærlige omkring dette nye islæt – marinegasturbiner! Det faldt senere i mit lod at blive den første danske maskinofficer på en gasturbinedrevet flådeenhed. Efter et gasturbine-kursus på Holmen og hos Bristol-Sidde-

Fig. 2 "Brave Swordsman"

ley (BS) i England, befandt jeg mig i Portsmouth den 20. september 1963 klar til at påbegynde min opgave.

Det skulle blive en ganske speciel og interessant oplevelse. Hjemsejladsen med de to både var berammet til primo 1964, og alle kræfter var sat ind fra både engelsk- og dansk side.

Således skulle det ikke gå!

Efterfølgende vil der blive givet et objektivt og så detaljeret billede som muligt af nogle af de begivenheder, der medførte, at projektet blev mere end et år forsinket.

Begivenhedsforløbet baserer sig på mine originale skrivelser, Orlogsværftets og Vospers ditto. Hvis forløbet skal beskrives i henhold til dette mangfoldige materiale, vil det blive for langtrukket, hvorfor det vil blive fortalt dokumentarisk populært. Det vil visse steder i beretningen være nødvendigt at anvende den oprindelige ordlyd eller kopiere fra disse papirer. Billeder, tegninger og skitser vil være indsat som eksempler for at understøtte teksten. Da der er tale om originalkopier, der er 45 år gamle, kan nogle være lidt utydelige.

Indledning

I henhold til våbenhjælpsaftalen mellem Danmark og USA, der bl.a. indeholdt bygningen af 25 skibe til søværnet, var inkluderet seks torpedobåde. De fire blev til FALKEN-kl. en videreudvikling af FLYVEFISKEN-kl. og bygget på Orlogsværftet (OLV). De to sidste skulle blive til SØLØVEN og SØRIDDEREN (SLOV-kl.). Kontrakten blev indgået mellem SMI og det engelske værft VOSPER Ltd. Portsmouth og underskrevet den 23. marts 1962. Da bådene var et engelsk design, måtte man gå med til, at de blev bygget i England. Bådene var glidebåde, og farten var over 50 knob. Datidens torpedobådstaktik i danske farvande var netop baseret på angreb med høj fart "hit and run", hvorfor de var velegnede til formålet. SLOV-kl. kunne, udover torpedobådsrollen, relativt hurtigt konverteres til en kanonbåds- og minelæggerrolle.

Den 1. oktober 1963 modtog jeg en skrivelse, jeg havde ventet med spænding, den indeholdt min instruks. Det var første gang, jeg fik indblik i min opgaves omfang, på sin vis en mærkelig oplevelse, men tjenestens vilkår. Jeg havde på intet tidspunkt forud været i berøring med noget, der bare lignede nutidens projektorganisation eller medvirken i projektet. Foran mig lå SØLØVEN næste færdigmonteret.

Den 24. oktober modtog jeg en skrivelse fra sekretæren for "Modtagelseskommissionen for de engelskbyggede GTB SØLØVEN og SØRIDDEREN" til foranstaltning for:

- Søværnskommandoen
- Søværnets Skibs- og Maskininspektion
- Søværnets Televæsen
- Søværnets Navigationsvæsen
- Søværnets Intendantur og
- Orlogsværftet,

hvor bilaget var:

"Program for afleveringsprøver for GTB SØLØVEN"

Programmet godtgjorde byggeværftets prøver, og foranstaltningsadressaterne skulle således foranlediget overvære afprøvingerne af deres

respektive materiel i henhold til prøveprogrammet i perioden 7. oktober – 28. november 1963, hvorefter de havde at disponere. Derefter, anfører skrivelsen, ”påregner byggeværftet at skulle anvende 6 uger til færdiggørelsen af fartøjet” og således, at de endelige afleverings- og repræsentationsprøver forventes at finde sted medio JAN 1964!

Dette var den officielle status fra modtagelseskommissionen, der således kunne se frem til færdiggørelsen af SØLØVEN og acceptance **medio jan 1964**. Planen vedr. SØRIDDEREN var, at dennes designerede maskinofficer skulle ankomme senere og medvirke til færdiggørelse.

De begivenheder, der herefter indtraf og, som der her skal redegøres for, var medvirkende til, at acceptance først kom til at finde sted **primo februar 1965!**

Båden

SLOV-kl. er en båd af typen glidebåd. Motortorpedobådene og gasturbinetorpedobådene er både, der benævnes ”High Speed Small Craft”. Der findes to typer af skrogbenævnelser, displacementsskroget (displacement hull) og glidebådsskroget (hard chine planning hull).

High speed small craft er betegnelsen på både, der er mindre end 130 ft, og hvor farten er over 15 kn. Dette må betragtes som arbitrære definitioner, men som et hele kan man vel samtykke i, at hastigheder over 15 kn ikke kan betragtes som langsomt og skroglængder over 130 ft som små!

Bådene er helt bygget af træ, der overalt er limet sammen og fremtræder som en meget stærk kon-struktion. Beklædningen er diagonal og limet sammen. Det vil være for omfattende her at anføre specifikationer for de forskellige træsorter og bygge teknikker. Yderst er påført et lag glasfiber.

De tre skrueaksler er ført igennem hver sin akselbærer og skrueerne placeret umiddelbart foran de tre ror. Forneden på agterkant er anbragt en bevægelig trimklap, der i en vis grad kan ændre bådens langskibs trim. Hard chine formen giver anledning til ”slamming”, der i sø og med høj fart er årsag til store påvirkninger på skroget. Man får et indtryk af dette på billedet af P 511 Søridderen under fartprøver i ”The Solent” ud for Portsmouth i 1963.

Modtagelsesprøverne

På grund af en uges forsinkelse under kajprøverne fandt første prøvesejlads sted den 14. november 1963. Søprøverne gik i hovedsagen ud på at sikre, at hovedfremdrivnings- og hjælpemaskineriet med tilhørende

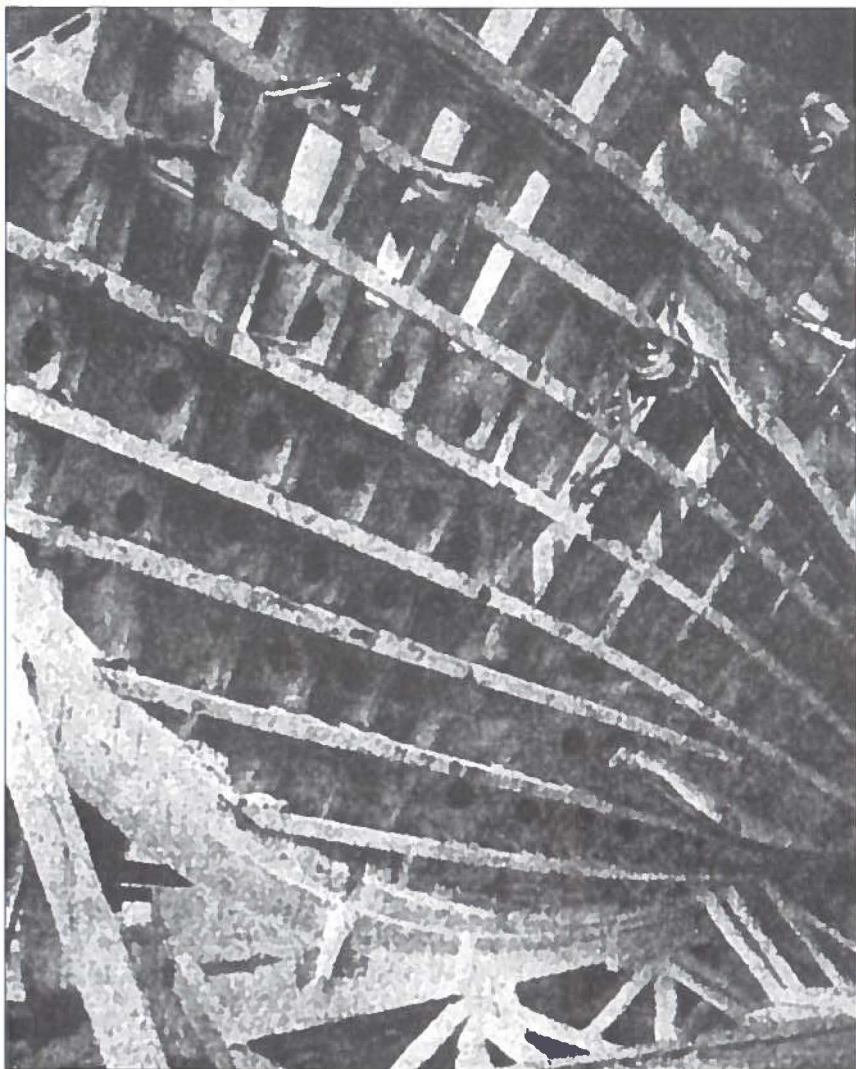

Fig. 3 "Søløven " under bygning hos Vosper 1962-63

systemer og komponenter virkede efter hensigten og kunne leve op til de specificerede krav om bl.a. fart, drejningsradius og styreegenskaber m.m. Med over 50 knops fart og i en sø med vekslende bølge-højder er påvirkningerne på skroget forståeligt meget store og ikke mindst ved "slamming action," hvor påvirkningerne på skroget i overvejende grad (og kraftigst) forplantes til de komponenter, der befinder sig i maskin-

Fig. 4 P 511 "Søridderen" under søprøver 1963 i The Solent, farvandet ud for Portsmouth.

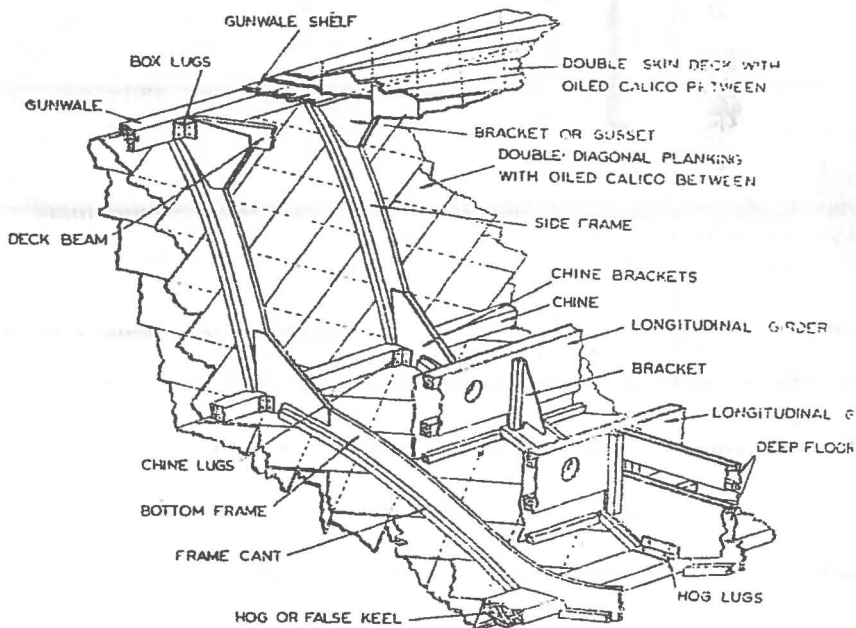

Fig. 5 Detaljetegning til byggemetoden for "Søløven"s skrog

rummet. Ved MCP (Max Continuous Power) eller MAX omdrejninger er skruerakseldrejningerne mellem 1600 – 1760 omdr/min.

Med tre skrueer med hver 3 blade giver det påvirkninger på skibsbunden umiddelbart under styremaskinarrangementet med en høj frekvens (ca. 88) og en betydelig amplitude. Rorene, der befinder sig umiddelbart bag hver skrue, bliver også påvirket og kommer i svingninger, hvilke ligeledes forplanter sig til styremaskinplatformen (rorbænken) og styremaskinen.

Læseren må tage mit ord for – og forstå – at der er tale om virkeligt store påvirkninger, der både kan mærkes, ses og høres!

Det indtryk, der stod tilbage efter søprøverne, indikerede, at der næppe ville blive ”acceptance trials” i januar 1964 for SØLØVENS vedkommende.

Der var vanskeligheder med de to ROVER turbiner, der som hjælpeturbiner hver skulle kunne levere 40 KW, men kun leverede 32 KW.

Styremaskinen havarede 4 gange under søprøverne. Årsagerne var øjensynligt svingninger fremkaldt af rorene. Alle havarier fandt sted på den mekanisk-hydrauliske indstillingsmekanisme. Hele mekanismen udgjorde ”et lidet tillidvækkende indtryk”. I et tilfælde – på sjette prøvedag – svigtede styremaskinen i et drej, hvor farten var anslået til 51 knob. Svigtet gjorde, at rorene selv gik i yderstilling, hvor båden krængede stærkt, heldigvis indefter. Farten blev øjeblikkelig reduceret, og båden gik i havn og videre søprøver blev aflyst. Derudover var der flere uheldige forhold ved maskin- og rørarrangementet, hvor adkomst- og betjeningsforholdene til adskillige komponenter og ventiler var uhenigtsmæssige og skulle ændres.

Disse forhold gjorde, at man ved afslutningen af modtageprøverne således kunne forudse en forsinkelse af ”acceptance trials”, der som tidligere nævnt var fastsat til medio jan 1964.

OLV sendte den 28. november 1963 et alvorligt brev til Vosper, hvori OLV redegjorde for deres bekymringer omkring styremaskinens ”lidet tillidvækkende indtryk”, idet den betragtedes af vital vigtighed, når vi sejlede i snævre farvande og med høj hastighed.

Da vi gik ud af året 1963, var mit gæt til OLV i en skrivelse af 31. december, at hjemturen nok tidligst kunne finde sted i april 1964.

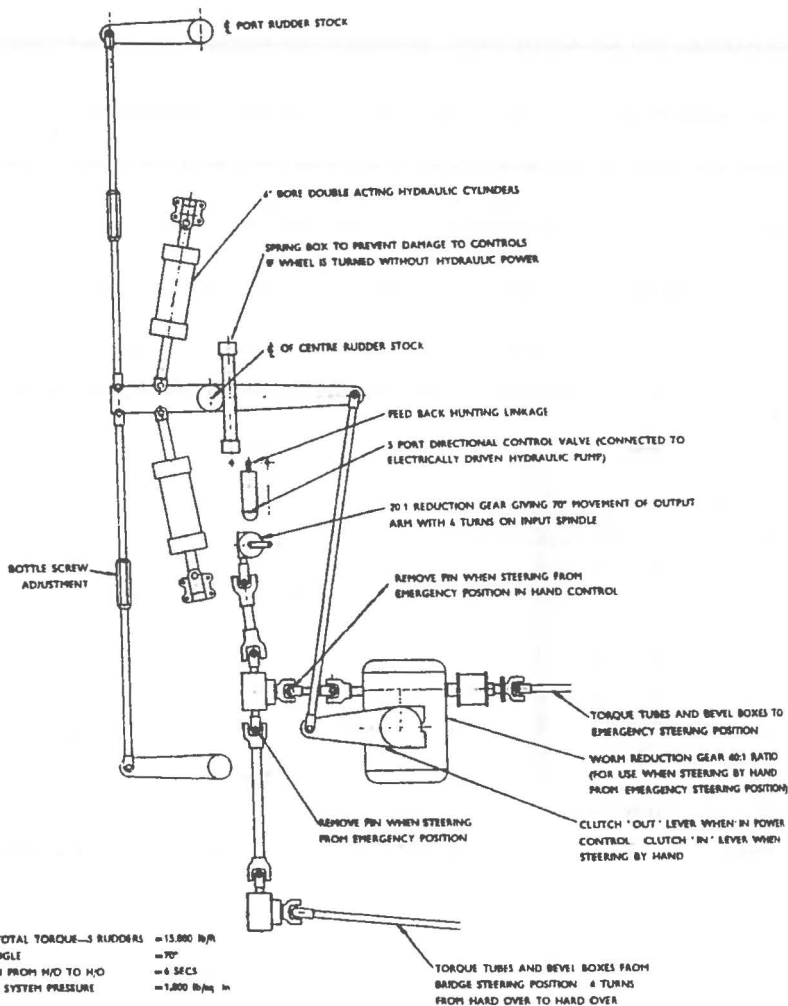

Fig. 6 Vospers styremaskine, der i alt væsentligt var for spinkelt konstrueret. Den blev aldrig god trods modifikationer, og blev senere udskiftet med en Svendborg styremaskine.

Januar – februar 1964

I januar fortsatte Vosper bestræbelserne med at rette fejlene på styremaskinen i SØLØVEN (SLOV). Ændringsarbejder pågik i maskinrummet og andre steder på båden, hvor der var givet indsigelser fra de respektive væseners personel. Dette var forventeligt og acceptabelt. Personel fra Rover afsluttede deres undersøgelser over turbinens manglende ydelse,

hvilket viste sig at have været en betjeningsfejl under belastningsprøverne, der havde til følge, at turbinerne fik en reduceret brænd-stofmængde tilført, hvorfor de ikke kunne yde de specificerede 40 KW. Røverturbinerne blev godkendt, og dette problem var løst.

OLV fik den 22. jan besked om, at Vosper påregnede at afholde de første søprøver med SØRIDDEREN (SRID) i tiden 20. februar – 11. marts og derefter at kunne aflevere båden i den tredje uge i april 1964!

Under søprøver med SLOV i slutningen af januar begyndte der at opstå tekniske problemer med vitale komponenter i fremdrivningsmaskineriet og (igen) med styremaskinen. Problemerne opstod under sejlad i hård sø med meget kraftig slamming under høj fart. De kraftige rystelser i rorbænken forårsaget af høj skruefrekvens og kraftige torsionssvingninger i rorene genererede alarmerende varmeudvikling i styremaskinens lejebøsninger ved forbindelsesstængernes fastgørelse til rorarmene. Lejebøsningerne var metalliske og ikke vibrations-absorberende. Lejehuset, der omgav koblingsforbindelsen mellem Proteus turbinen og V-gæret bevægede sig faretruende meget i aksial retning i den hårde sø og kunne i værste fald forventes at beskadige turbinens forreste ophæng.

Der opstod også problemer med TWIFLEX-koblingen mellem GM motoren og V-gæret, hvor koblingen i et tilfælde ikke ville slippe. Hvis noget sådant sker, uden at man kan registrere det, kan det resultere i ødelæggelse af GM'ens reduktions- og reversegear, når turbinen startes.

Disse nye opståede problemer gav igen OLV anledning til at meddele Vosper med hvilken bekymring, man betragtede disse uheldige tilstande.

Den 19. februar 1964 informerede jeg i en skrivelse til OLV, at ved adskillelse af SSS-koblingernes muffeforbindelse mellem koblingen og V-gæret, var den indvendige fortanding i muffen og de korresponderende tænder på den udvendige side af koblingsringen blåfarvede (anløbne) og havde indtrykninger. Det gjaldt ca. 2/3 af antallet af tænder. Muffedelen mod V-gæret var OK. Skaderne var mest udprægede på sideturbinerne, for centerturbinens vedkommende drejede det sig kun om en enkelt tand. De afmonterede koblinger kunne betragtes som *uanvendelige*.

SSS står for Self Shifting & Synchronising og ind- og udkobles ved henholdsvis en "electric actuator" og en palmekanisme. Se i øvrigt tegning.

På det tidspunkt ultimo februar var der hermed opstået alvorlige tekni-

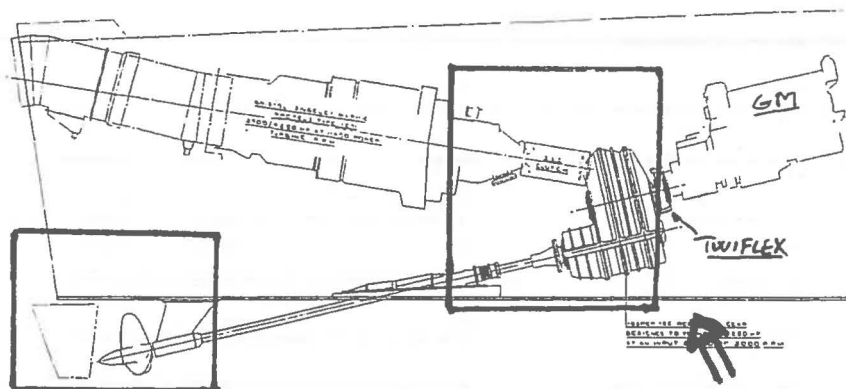

Fig. 7 Maskinarrangement med markering af problemområderne Forårsaget af slamning og vibrationer

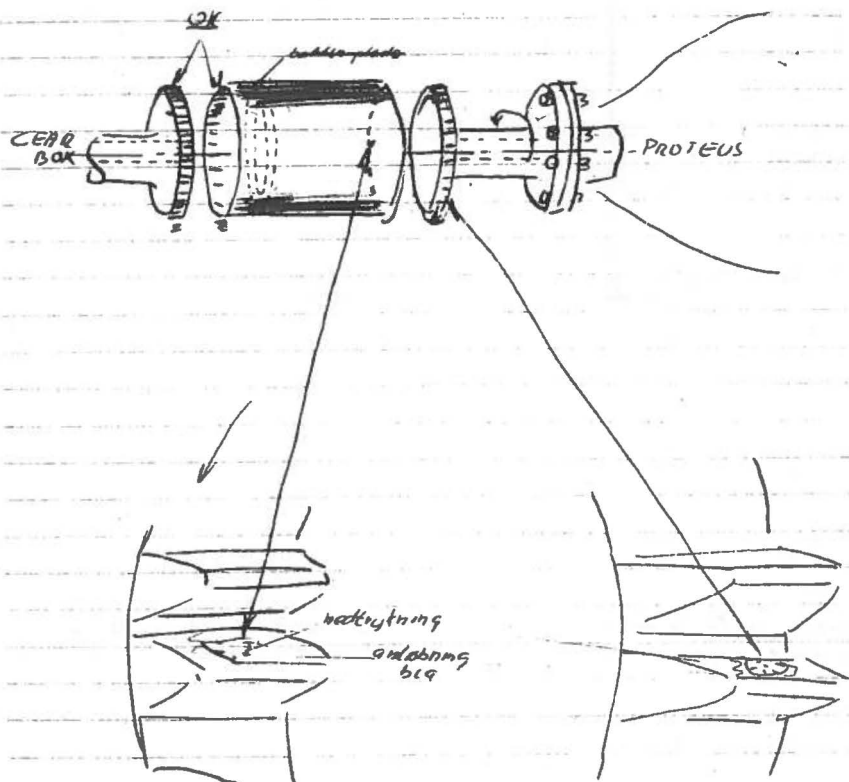

Fig. 8 Skematisk tegning, der viser hvor problemet mellem koblingsring og koblingsmuffe opstod

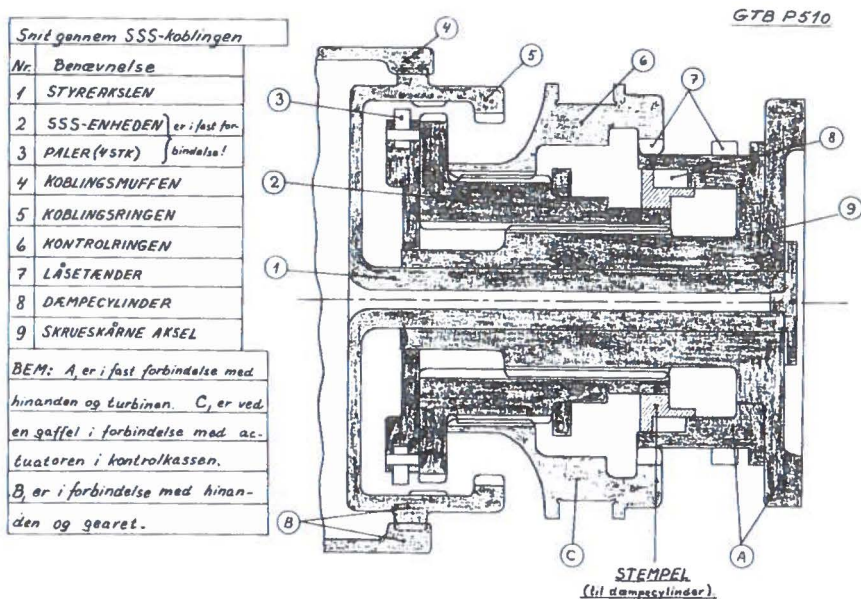

Fig. 9 Tegning, der viser SSS kobling mellem Proteus til højre og koblingsring og -muffe til venstre

ske problemer, hvis varighed ikke kunne forudsiges. SSS-koblingsfirmaet, Bristol-Siddeley og Vosper havde sandelig her fået deres sag for! I samme skrivelse kunne jeg fortælle OLV, at SRIDs søprøver måske kunne begynde ca. 9 marts

Vi gik nu ind i marts 1964, og nu var usikkerheden stor om, hvornår vi kunne forvente acceptance trials. Det ville ikke blive den første måned!

Marts 1964

Ved en dokning primo marts blev bund, skruer og rør besigtiget. Bagbord skrues bladtipper var alle bøjet. Dette stammede fra en berøring af bunden under en prøvesejlads den 28. januar. De to yderrør havde kavitationserosion på den nederste del. Midterør i.a.b. De to yderrør blev afkortet med henholdsvis 1 1/2" og 1 7/8". Rorbærelserne var intakte og i orden. På dette tidspunkt - 4. marts - forventedes ny prøvesejlads ultimo marts - primo april og ny acceptance ultimo april 1964!

Problemerne med koblingerne har OLV også drøftet med Vosper og følgende teser opstillet:

Tænderne i koblingsmuffen bliver ikke smurt tilstrækkeligt, fordi olien bliver slynget ud ved bunden af tænderne i den udvendige part. Dette vil blive ændret ved omkonstruktion.

Der er i hårdt vejr (slamming) meget store bevægelser i tandkoblingen. Vosper har endnu ikke taget stilling til dette problem. Ved denne bevægelse udvikles så megen varme på tænderne, at disse anløbes, og hærdeningen ødelægges.

Hvor tænderne således er udglødede og bløde, kan de ikke bære belastningen, og overfladen bliver trykket ud og slidt.

OLV forudser langvarige forsøg i hårdt vejr for at løse disse problemer. Evt. lave tiltag for at formindske bevægelserne mellem turbiner og V-gear ved forstærkning af båden.

SKEMATISK ANGIIVELSE AF AFSTIVNINGEN MELLER PROTEUSER

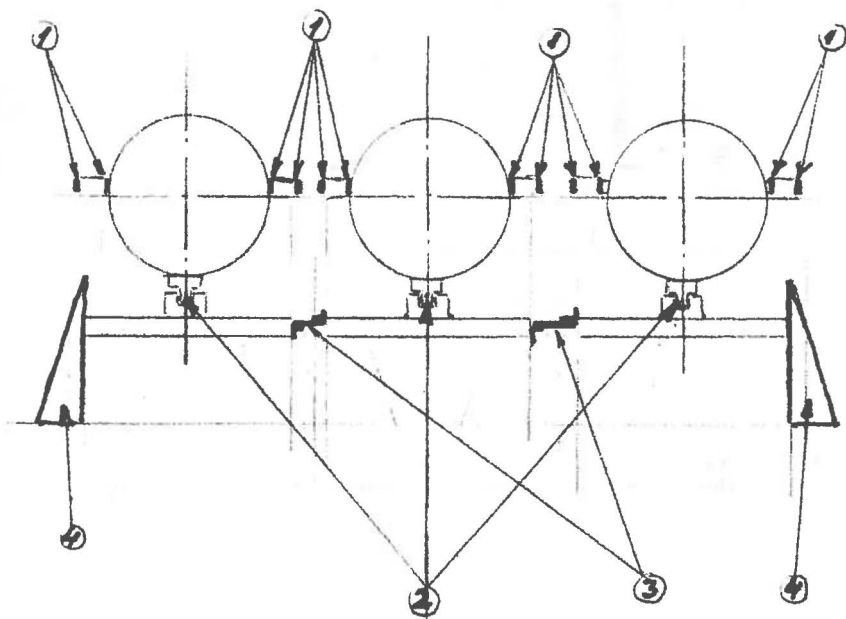

Fig. 10 I et forsøg på at fiksere det samlede system var det nødvendigt også at fiksere turbinerne indbyrdes og sammen. Her ses en skematisk angivelse af afstivningen mellem proteuserne

På baggrund af de formodninger, der næres om indbyrdes bevægelser mellem vitale komponenter i det samlede fremdrivningsmaskineri, besluttede Vosper i første omgang at fiksere de tre turbiners indbyrdes bevægelser vertikalt, sideværts, samt ”lænke” dem sammen for at gøre den samlede masse mere kompakt. Dette vises på den her gengivne skematiske tegning.

På grund af dette nye tiltag tages hovedturbinerne nu ud af båden. Dette arbejde medførte ændring af rørsystemer under turbinerne. Smøringen til undersiden af koblingsmuffens tænder vil blive modificeret, så den bliver mere effektiv.

Da de næste søprøver først vil finde sted ultimo april, ses acceptance forrykket yderligere. Vi gætter på daværende tidspunkt på maj/juni!

April 1964

Vosper meddeler pr telex, at SRID vil påbegynde søprøver medio maj og påregner acceptance i juli, samt at repræsentanter fra Vosper vil komme til OLV for ”Full discussion and explanations on coupling troubles”.

Modtagelseskommisionen meddeler den 15. april til:

- Søværnskommandoen
- Søminevæsenet
- Søværnets Navigationsvæsen
- Søværnets Televæsen
- Søartilleriet
- Søværnets Intendantur
- Søværnets Skibs- og Maskininspektion
- Orlogsværftet

at terminerne for henholdsvis SLOVs og SRIDs acceptance trials nu forventes at være medio juni og medio juli.

Den 15. april meddeler jeg OLV, at Vosper påregner at kunne påbegyn-

de søprøver med SLOV den 11. maj. Det viste sig *ikke* nødvendigt at udtage turbinerne for at fiksere deres sideværts bevægelser!

Det ovennævnte møde hos OLV, hvor Vosper ville redegøre for problemerne "en bloc", resulterede i en FORTROLIG rapport, som jeg modtog en kopi af ultimo april. Rapporten indeholdt i det væsentlige hvilke modifikationer, man ville foretage ved koblingsarrangementet, turbinernes fiksering, m.v. Disse modifikationer omhandlede smøringsproblematikken, finere forarbejdning af- og ændret profilering af tænderne på tandhjul og i koblingsmuffes inderside, samt ændret hærdnings-procedure. Vosper blev rykket for svar på tre spørgsmål, OLV tidligere havde stillet vedrørende en formodet "løs" rorstamme, turbinernes langskibs bevægelse i forhold til V-gearene i dårligt vejr og TWIFLEX-koblingens advarselssystem.

Vosper ville undersøge de to første spørgsmål og viste en tegning af et kontrolsystem, der ville vise grønt lys ved under 80 o/min og rød ved over 80 o/min. OLV godkendte.

Det ses altså, at med udgangen af april er acceptance yderligere rykket for begge både.

Maj 1964

I forbindelse med afprøvning af agterste kanon (40mm) viste det sig nødvendigt at foretage yderligere dæksunderstøtning. Dækket bevægede sig for meget under affyring! Denne udførelse fremgår af viste skitse/tegning. Et arbejde, der også er tidrøvende, men et held, at det var sammen-faldende med de øvrige problemers opståen.

Primo maj er de modificerede udgaver af koblingerne ankommet, og afstivningen af turbinerne er næsten afsluttet. Delene til sideværts fiksering afventes stadig fra Bristol-Siddeley. Der pågår løbende ændringsarbejder rundt om i båden(ene), SRID modificeres sideløbende! Ændringer, der er foranlediget af de stedfindende prøver, er mest af adkomst-mæssig karakter.

Vosper har meddelt søprøver den 10. maj.

Den 11 maj skriver jeg til OLV, at der desværre – og heldigvis – er opstået et nyt alvorligt problem. Denne gang inden i V-gearet. Den agterste trykring er løsgået. Søprøverne blev afbrudt. Gearboksen blev udtaget og sendt til værkstedet i Broad St. i Old Portsmouth. Uheldet havde

Slæts af dæksunderslætning og agt. kanon

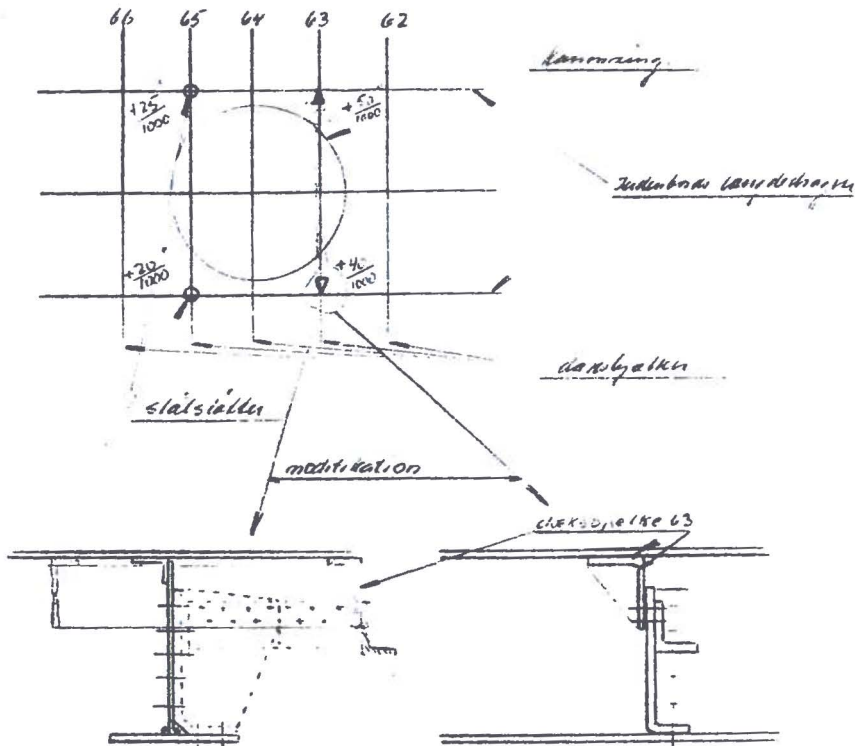

Fig. 11 Da agterste kanon bevægede sig for meget under affyring, var det nødvendigt at foretage viste dæksunderstøtning

til følge, at man besluttede at udtage samtlige gearbokse af de to både. De blev bragt til værkstedet for undersøgelse og evt. modifikation.

Således slutter maj, hvor denne nye sag skal undersøges. Det må forstås, at flere virksomheder var involveret, og at der måtte adskillige møder til for at løse problemet.

Juni – juli 1964

Dagen efter at den løsgæde trykring var blevet opdaget, tilkaldte Vosper en uvildig ekspert, der som konklusion på sin undersøgelse anbefalede:

- Alle V-gear med trykringe udtages og returneres til Park Works for undersøgelse.

- At sikkerhedsfaktoren øges med faktor 2 ved at fordoble antallet af bolte, der fæstner trykringen til tandhjulet.
- Der tages forholdsregler til at modificere detailtegninger for at hindre ukorrekt centrering af korresponderende huller for boltene. (Der var konstateret ekcentricitet mellem korresponderende huller, hvilket ansås for at være en medvirkende årsag til bruddet på boltene).
- Hullernes kanter reifes for at sikre, at boltene kan skrues optimalt i bund.

OLV redegjorde i en skrivelse til Vosper om deres betænkeligheder ved de anvendte boltes fabrikation og fabrikat, idet OLV påpegede nogle eksempler på brud på skruer, der ikke var af mærket Unbrako.

Jeg har ikke noget papir af senere dato, der viser, hvad sagen endte med udover den kendsgerning, at V-gearene kom på plads igen og ikke senere frembød driftsmæssige problemer.

I en skrivelse af den 6. juli 1964 skriver jeg til OLV om problemerne i styremaskinrummet forårsaget af vibrationer. De fremherskende træk og foranstaltninger gengives i forkortet form.

- Vosper agtede at tage alvorligt fat om disse problemer ved en række søprøver.
- De to sideror afmonteredes for en sammenligningsprøvetur. Efter 30 min. på MCP sporedes en svag bedring. Man konkluderede, at vibrationerne *ikke* kunne lægges rorene til last, d.v.s. at vibrationerne ikke overføres via skruer til ror.
- Ny prøvetur med tre ror, men med tre skruer med en mindre diameter. Vibrationerne var her mindre og bedringen mærkbar. Der forelå imidlertid ingen sammenlignende målinger, kun fornemmelser. Der var lokale varmedannelser ved midterrorarm, hvor denne er fastgjort til rorstammen, samt hvor styrbord sideror har fat i trækstangen fra agterkant af midterror. Varmedannelserne var intet at regne i sammenligning med tidligere, hvor en trækstang bl.a. opgik sig. Altså generelt en bedring, men det gik ud over farten der blev målt til 45,5 – 46 knob. Turbinerne ydede knap nok MCP (11.250 kompressor o/m). Skruedomdrejningerne var 1750 o/m, hvilket var max. for disse skruer.

- Båden blev dokket og skruer, rør og hele styremaskinarrangementet afmonteret. Fundamenter gået efter for evt. revnedannelser og evt. forstærkning. Der monteres tre skruer fra BRAVE-klassen og en ny prøvetur berammes til 15. juli.

Der meddeles, at SRIDs prøvesejladser påbegyndes 22. juli, samt at SLOVs acceptance ikke kan finde sted før ca. medio august!

Den 9. juli skriver OLV til Vosper bl.a.: ”Tandhjul i koblingen til bb. turbine mangler 2 tænder! Skal fornyes”.

En løsgåelse af bb. turbines pakdåse ønskes forklaret! OLV påpegede nogle fejl i arrangementet. Videre foreslår OLV, at man modificerer koblingen mellem turbine og V-gear, således at der bliver mulighed for større aksial bevægelse, i hvert fald for de 4 GTBs vedkommende OLV bygger”.

Ved skrivelse af 14. juli til OLV diskuteres og informeres om tiltag omkring:

- Afstivningsarbejder i styremaskinrum.
- Skruerne.
- Akselbærerne.
- Søprøver.

Diskussion om, hvorvidt akselbærerne er medvirkende årsag til vibrationerne. Det er evident, at der er et samspil mellem alle de nævnte komponenter, skruer, rør, akselbærere og skibsbund. Det er et virkeligt problem, der søges løst ved alle disse tiltag. Der meddeles søprøver ca. 17. juli, og SRIDs søprøveprogram er foreløbig annulleret.

- Vosper meddeler i et MEMO af 24. juli, at de vil udføre:
- Yderligere afstivning af rorbænk.
- Fabrikere og montere lettere rorforbindelsesarme.
- Forsyne enderne med gummibøsninger.
- Man vil forsøgsvis fremstille 3 stk. 5 bladede skruer og 3 uba-

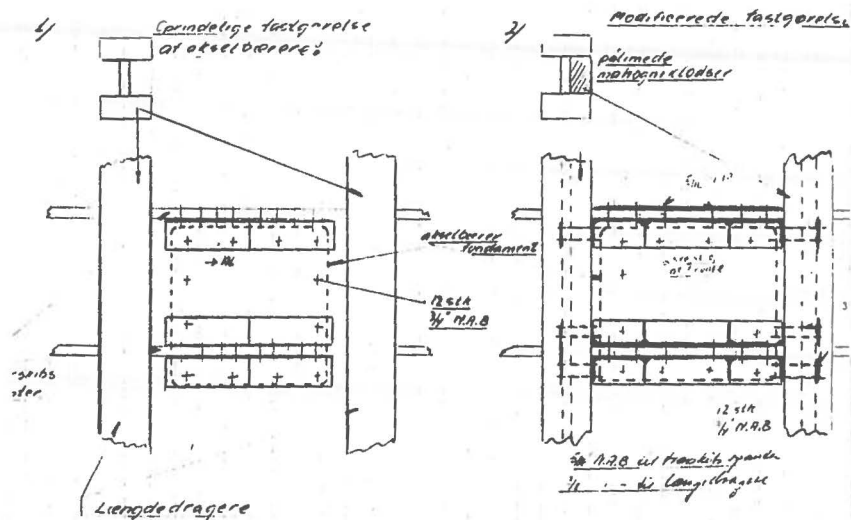

Fig. 12 Som et led i bestræbelserne på at minimere det samlede vibrationsniveau i styremaskine m.m. besluttede Vosper at afstive akselbærernes fastgørelsesområde i skibsbunden

lancerede rør i et forsøg på at dæmpe vibrationsniveauet. Det tilstræbes, at disse skruer og rør bliver klar ca. 4 måneder fra nu! Det vil sige ca. november 1964.

Vedrørende søprøver meddeler Vosper nu, at for SLOVs vedkommende tilstræbes disse fra 25. august og acceptance ca. 15. september. SRID forventes nu at afslutte søprøver ca. 5. september og være klar til acceptance 5. oktober 1964.

Vi går således ud af juli med betydelige forsinkelser.

August 1964

August måned afsluttes med et MEMO fra et møde (VIP møde!), der blev afholdt i Portsmouth med deltagelse fra OLV af:

- Direktør H. H. Schou-Pedersen
- Underdirektør C. Sørensen
- Civilingeniør. E. Bauch

Deltagere fra Bristol-Siddeley og bestyrelsesformand for Vosper Cdr. Peter Du Cane OBE i spidsen for 9 andre Vosper folk.

Fra SVN deltog jeg og SL I (MS) P. Bakmand, designeret SRID.

Vi står nu ved begyndelsen af september og ca. 10 måneder er gået med enerverende prøver, havarier, udbedringsarbejder, modifikationer her og der, samt adkomstmæssige ændringsarbejder.

Hovedpunkterne fra MEMO'et trækkes op herunder:

”Man gennemgik de sidste prøvesejladser, hvor Schou-Pedersen gav udtryk for det synspunkt, at vibrationerne i styremaskinrummet på SRID ”were not excessive”, skønt båden stadig manglede MCP og MAX prøver.

Egon Bauch udtrykte, at i sammenligning med SLOV var der en mærkbar bedring i vibrationsniveauet.

Schou- Pedersen konkluderede på denne baggrund, at vibrationerne nu var inden for en acceptabel grænse, men foreslår ikke desto mindre, at man gerne ser, at Vosper reducerede dem yderligere, hvis muligt.

Vosper svarede, at vibrationerne aldrig kunne undgås, men tog ikke desto mindre dette til efterretning, og meddelte, at man i øjeblikket var ved at fremstille 5 bladede skruer og rør med ”mindre balance”. Vosper spurgte, om man måtte afholde prøver med ovennævnte, idet de godtgjorde, at skruerne ville være klar medio oktober og rørene ultimo oktober, hvilket lå inden for den anslåede leveringstid af den anden båd (SRID). Det blev besluttet efterfølgende, afhængig af disse forsøg, at Vosper og OLV skulle drøfte, hvilken aktion, der skulle tages efter forsøg med 5 bladede skruer og modificerede rør.

Derudover:

- At bringe hele styremaskinarrangementet i begge både op til en godkendt standard.
- Modificere (forstærke) forbindelsesarm mellem bb.rørarm og styremaskinesenderen.
- Undersøge- og udbedre defekter ved turbinernes labyrintpakdåser ved udgangsaksel før kobling til V-gear.

- En permanent modifikation af SSS koblingshusets spillerum mod turbinen. Bristol-Siddeley samtykkede i at overveje dette.
- Udføre hårdtvejrs søprøver.
- Sikre akselpakdåsernes fastspændingsmøtrik.

Det blev besluttet, efter at ovenstående var udført og afprøvet til søs, at Vosper ville rette henvendelse til OLV med henblik på at fastsætte søprøver med både SLOV og SRID i 3 timer, 1 time MCP og 2 timer MAX.

Derefter skulle så diskuteres:

- Hvilken båd, der skulle benyttes til forsøg med 5 bladede skruer og modificerede ror.
- Afslutning af aflevering af begge både.
- Overveje om der skal tilknyttes specielle (nye) klausuler til "acceptance documents".

Det var en alvorlig omgang og understreger endnu en gang de mange problemer, deres løsningsforslag og Vospers bestræbelser for at løse dem. Det var efterhånden ved at være lidt uoverskueligt, da hele det købte koncept langsomt ændrede karakter.

Ingen dato for acceptance!

September 1964

Der var berammet en prøvesejlads den 8. september for måling af vibrationer på turbiner, SSS koblinger og V-gear efter forudgående dynamisk afbalancering af koblingsmufferne (forbindelsen mellem SSS kobling og V-gear). BS havde en formening om, at opliningen mellem turbiner og V-gear "kunne være" unøjagtig. Efter check og "realignment" blev prøvesejladsen afholdt den 10. september.

Under denne prøvesejlads blev der slået ned i fart, da der observeredes en tilsyneladende stor sideværts bevægelse af sb. og bb. V-gear, forårsaget af "slamming action". Den 17. september foretoges en ny søprøve, hvor formålet var, med et til lejligheden fremstillet måleinstrument, at måle, hvor store V-gearenes udsving var. Søen var knap så stor som den 10. Og de største udsving blev målt til $9/16''$ i forhold til midterste V-

gear (ca. 14,3 mm). Prøveturen blev afbrudt, da der opdagedes en smøreolie-lækage. Boltene, der sammenbolter turbine- og reduktionsgearflange (de underste), var sandsynligvis blevet strukket, da møtrikkerne stadig var sikrede.

Ved ankomst blev der udført et "hot alignment check" af midterste turbines SSS kobling relativ til V-gæret. Herunder konstateredes, ved at løfte i SSS koblingens muffekobling, at koblingsflangen på turbinens reduktionsgears udgangsaksel ("Low speed output shaft") bevægede sig vertikalt!! Denne bevægelse viste sig med måleur at være 0,0018" svarende til ca. 0,5mm! Ved at afmontere koblingen og løfte i akslen målttes lejeslør på mellem 0,006" og 0,0010" svarende til 0,15-0,2 mm.

Der skal indskydes, at der *ikke* skal være slør nogle af de omtalte steder (i hvert fald ikke mærkbart).

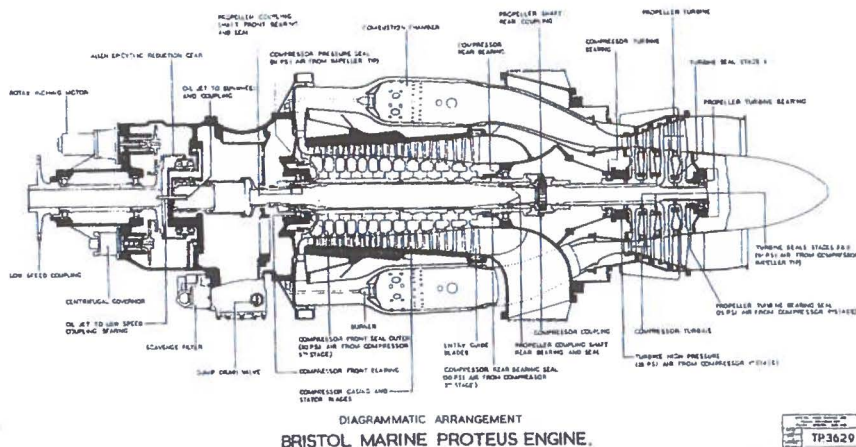

Fig. 13 Allen reduktionsgear på turbinen med udgangsaksel, hvor på SSS kobling, der vejer 60 kg, er på påboltet

Det må nu forstås, at vi stod med nogle "artige" problemer. At der ikke var nogen entydig løsning, og at alle gode kræfter måtte sættes ind på at løse de opståede observerede og målte problemer, der var årsag til de konstaterede og absolut uacceptable havarier på/af turbinens flange til reduktionsgear, udgangsaxlens leje- og "mangenot" slør, SSS koblings- og muffekoblings tandindtrykninger, vibrationer i det samlede system og V-gearernes sideværts bevægelser.

Disse nye tiltag affødte et internt møde mellem Vosper, Bristol-Siddeley

og Allens (reduktionsgear fabrikanten). Jeg kontaktede OLV og forelagde dem de nye problemer, hvilket medførte et brev fra OLV, der nu så alvorligt på sagen (igen!). OLV anmodede Vosper sende "some competent representatives to Copenhagen as soon as possible to explain to the Naval Command! and to this yard, how the actual state of the affairs is".

Ovenstående medførte, at midterturbinen blev udtaget og reduktionsgearet afmonteret og sendt til Allens for adskillelse og inspektion. Der vil intet blive foretaget med sideturbiner og V-gear, før et resultat foreligger.

SRID blev dokket for udskiftning af midterror, der var blevet angrebet af kavitationserosion.

Status er nu for SLOVs vedkommende, at midterturbinen er udtaget, reduktionsgear afmonteret og alle 3 SSS koblinger nedtaget.

Terminen er igen usikker. September var en nedslående måned.

Oktober 1964

OLVs anmodning om en forklaring ved kompetente personer medførte, at Vosper og Bristol Siddeley sendte to repræsentanter over den 12. Oktober. Ved dette møde fremlagde Mr. Lindsay fra BS, Allens teori om lejeproblemet i forbindelse med en stålforing, om end den er krympet ind, må anses for at være for løs, da letmetalhuset (red.gearhus) ved driftstemperaturen findes at udvide sig for meget og således åbne mulighed for stålforingen at bevæge sig. Når denne tilstand indtræffer, er der sandsynlighed for, at labyrintpakdåsen på "low speed output shaft" bliver ødelagt.

Dette medførte, at SLOVs tre reduktionsgear nu skulle udtages.

Vospers repræsentant Mr. Lowell redegjorde for, hvilke tiltag Vosper fandt nødvendige, hvilket skitsen med tekst viser. Ved at afstive ved spant 56 håber man at mindske bådens bevægelser om diametralplanet, når den hamrer ind i søen, og slamming opstår.

Der var således stor aktivitet i oktober måned med dels at forklare og udbedre de konstaterede tekniske problemer, og hvor et billede måske begyndte at tegne sig af, hvorfor og hvad, der er årsagen

November 1964

Den 12. November skriver sekretæren for modtagelseskommissionen til:

- Søværnskommandoen
- Søminevæsenet
- Søværnets Navigationsvæsen
- Søværnets Televæsen
- Søartilleriet
- Søværnets Intendantur
- Søværnets Skibs- og Maskininspektion
- Orlogsværftet

at

”Byggeværftet Vosper og turbinefirmaet Bristol Siddeley er efter en undersøgelse af forholdene vedr. de ødelagte turbinepakdåser kommet til det resultat, at bådens bundkonstruktion ved maskinfundamenterne skal afstives, samt at visse dele i turbinernes påbyggede gear skal ændres.

Arbejdet hermed vil være afsluttet i begyndelsen af december, hvorefter der foretages en serie søprøver med begge både i henhold til vedlagte program for at konstatere, om alle vanskelighederne er afhjulpet.

Prøverne, der vil blive foretaget ved forskellige farter og under forskellige vindforhold, kommer til at bestå af følgende:

1. Vospers kontrolprøver
2. Tre-timersprøve bestående af 1 time ved MCP (maximum continuous power) efterfulgt af 2 timer ved maximum
3. Skrueprøver, hvor SØRIDDEREN forsynes med 3 stk. 5 blade-de skruer, for at konstatere, om vibrationerne herved formindskes i styremaskinen(-rum).

4. Acceptance trials.

Prøverne punkt 2 og 4 gennemføres kun under forudsætning af, at prøverne punkt 1 henholdsvis 2 giver et tilfredsstillende resultat.

Acceptance trials og overdragelse kan, under forudsætning af et godt resultat, forventes den 8. januar med SØLØVEN og den 12. januar med SØRIDDEREN.”

Ved udgangen af november måned 1964 og med baggrund i Vospers prøveprogrammer for SLOV og SRID, der begge daterer sig fra 16. oktober 1964, afsluttes disse med for SLOV den 8. januar

1964 med ”Sea Acceptance Trial and Handover” og SRIDs med den 12. januar 1964 og samme program!

Skal det virkelig lykkes denne gang?

December 1964

Siden medio oktober har SLOV og SRID været lige langt i færdiggørelsesprocessen, og de observerede og igangværende modifikationer af det samlede fremdrivningssystem og med de største problemer koncentreret fra turbinens reduktionsgear via SSS koblingssystemet og til V-gear udføres om hinanden, medens prøvesejladserne pågår.

Udenom på/i bådene foretages de afsluttende arbejder med rengøring og malerarbejder, således at man kan være klar, når de tekniske problemer forhåbentlig er afklarede.

Vibrationsniveauet i styremaskinen er, som før nævnt, erklæret acceptabelt og bliver næppe anderledes. Der mangler endnu hårdtvejsprøver og de aftalte sejladser afsluttende med 2 timers MAX ydelse. Afstivningsarbejderne af spant 56 og V-gearernes fundamenter er afsluttet, og øvrige tidligere omtalte problemer med reduktionsgear er søgt løst og modificeret, oplining og genmontering foretaget.

Den 7. december går SRID an med hårdtvejsprøver med det resultat, at et skot mellem officersmessen og tankrummet bryder sammen. Skottet befinder sig i det område, hvor skroget modtager den største påvirkning ved slamming. OLV og eskadren blev meddelt dette, og en yderligere forsinkelse på en måned kunne forventes. Vosper forklarer og beklager den vending, de afsluttende prøver og arbejder har taget og lover, at SLOV vil blive forstærket på samme måde som SRID. OLV betinger sig

i en skrivelse til Vosper, at man ikke vil acceptere SLOV, hvis ikke dette arbejde udføres.

I mellemtiden var SLOV udset til forsøg med 5 bladede skruer. Disse blev monteret den 13.december. Søprøver med disse skruer og vibrationsammenligninger udførtes den 18.december. Den 19.december blev skruerne skiftet tilbage igen. Cdr Du Cane besluttede dette, da der ikke var mærkbar gevinst.

Under søprøverne i hårdt vejr havde forstærkningerne af spant 56 vist sig at medvirke til en nedsættelse af V-gearernes sideværts bevægelser, og dette problem syntes også at være løst til et acceptabelt niveau. Forstærkning af SLOVs skot ved tankrum vil blive foretaget fra ultimo december.

Vosper sluttede sit brev med: "Once again, we regret very much the delay occasioned by the necessity for this modification, but trust you will find the delay to be acceptable and that you will appreciate we are taking the right course in the circumstances."

December slutter fra Vospers side med: "We anticipate having SRID ready for acceptance trials on the 3rd February and SLOV on the 12th February."

Som det vil ses på grund af omstændighederne, er der nu byttet om på leveringsrækkefølgen af bådene.

Dermed er vi nu oppe på 13 måneders forsinkelse.

Januar/februar 1964

Endelig medio januar ser det ud til at blive en realitet med "acceptance trials and handing over".

Jeg har fra januar og februar ingen skrivelser fra min hånd til OLV, hvilket indikerer, at tingene nu går som de skal, men derimod 2 skrivelser fra OLV til Vosper. Den første af 14.januar 1965 omhandler "Handing over arrangements and Passage to Denmark", og en af den 25.januar 1965 "Final Trials with SLOV and SRID". Vedrørende skrivelserne af 14.januar omhandler den, udover forskellige praktiske ting, for første gang om besætningerne, deres underbringelse, overtagelse af bådene, kommandohejsning og "Work up" periode af bådene og besætningernes uddannelse, hvilket havde været under udarbejdelse herfra, sideløbende og sammen med bidrag til Standard-ordrebog for GTB (STANDARD),

kodificering af komponenter til berørte myndigheder i søværnet og specificering af værktøj m.m.

Skrivelsen af 25.januar omhandlede primært OLVs accept af Vosper's program for "Final Trials". OLVs kommentarer til dette program lød bl.a. som følger:

"It is desired that there shall be 2 hours run at Max (as for SØRIDDEREN) on Monday the 1st Feb). During Rough Weather Trial it is desired- as have been previously discussed between you and Mr. Bauch - to measure the longitudinal movement, i.e. the gap in the SSS-coupling. After the preliminary 3-hours trials it is expected that the coupling and turbine stuffing boxes are stripped for inspection. Except for these remarks we can approve of the programme suggested"

Derudover omhandlede skrivelsen de rent praktiske tiltag omkring, hvilke officielle personer, der ville komme og hvilke reservationer, der skulle gøres for disses underbringelse etc.

Efter de afsluttende prøver havde vi udarbejdet en "sidste" liste til Vosper over ting, vi havde observeret, og hvilke vi anmodede om deres medvirken til. Dette blev accepteret, da det var forventelige og acceptable ønsker.

Efter "acceptance and handing over" udfærdigedes det første ugeøvelsesprogram, hvilket gjaldt fra lørdag den 13.februar 1965. Kommandohejsning den 15.februar 1965. SLOV og SRID satte flag og gøs, og dermed var SLOV og SRID de første gasturbinedrevne enheder i det danske søværn, og jeg var tilbage i eskadren efter 18 måneder i England og mange erfaringer og oplevelser rigere.

Som nævnt foran, ankom vil til Holmen den 25.marts 1965 og var nu 114 torpedobådsdivision.

Jeg fortsatte på GTB projektet og afsluttede det med aflevering af GTB 515 SØULVEN, der indgik i flådens tal den 17.maj 1967.

Efterskrift. Et historisk tilbageblik

Som teknikofficer i en søværnsenhed er man leder af et område, der omfatter fremdrivning, vedligeholdelse og havaribekæmpelse og i forbindelse hermed logistiske og uddannelsesmæssige funktioner. Disse indgår i en enheds øvrige funktioner, hvilke tilsammen medfører, at

enheden udadtil og i en hvilken som helst situation fungerer som en samlet enhed med et fælles mål.

Jeg indså allerede under gasturbinekurset hos Bristol-Siddeley, at jeg ville komme til at stå over for en uddannelsesteknologisk udfordring, hvilket blev endnu mere bestyrket, da jeg fik et bedre indblik i det samlede maskinanlægs opbygning. De operationelle funktioner ved klargøring og start, samt under gang, var rent manuelle funktioner, der (blot) bestod i at betjene ventiler, trykknapper, kontakter og håndtag i en given rækkefølge. Hvis alt fungerede, kunne man på kontrolpanelet i et hjørne af O-rummet overvåge driften ved forskellige belastningsområder med forskellige grænseværdier, og verbalt gribe ind, hvis kontrollerne blev betjent fra åben bro. Når vi sejlede på turbiner, kunne man risikere, at en af turbinens egne indbyggede kontroller var anledning til, at der på et splitsekund blev lukket for gasolien, eller, hvis man i modsat fald ikke kunne få turbinerne startet. Det var bl.a. i sådanne situationer, den uddannelsesteknologiske udfordring lå.

Det, jeg og mine daværende kolleger var uddannet til på den kommercielle maskinmesterskole fulgt op af en 2-årig videregående teknisk uddannelse på Søværnets Officersskole sidst i 1950'erne, honorerede kravene til store langsomtgående dieselmotorer, tre- og firegangs dampstempelmaskiner og damp-turbiner med alt tilhørende hjælpemaskineri, samt det maskineri, der anvendtes i søværnets skibe, og hvilket også omfattede de højtydende dieselmotorer i torpedobådene. Det ses, at der for os beskæftiget med SLOV-kl var tale om ny viden og forståelse for dette anderledes sammensatte maskinanlæg.

For at gøre en lang historie kort må det forstås, at hvor det drejer sig om startkredsløbet og funktionsafprøvning af samtlige komponenter, der indgår, er det indlysende, at et godt kendskab til disse, samt deres placering ombord, er en stor fordel ved fejlfinding og udbedring. Den tekniske sammenbygning af systemet mellem manøvrehandtag på kontrolpanelet og den aktuelle fremdrivningsmaskine, diesel eller gas, var det link, hvor den nye teknologi lå for os, der var vant til at stå på maskindørken og starte, stoppe, samt manøvrere og frem for alt at være i maskinrummet, vagt om vagt.

En enhed af SLOV-kl først i 1960'erne var altså en enhed, der levede op til de operative krav i Søværnet og var i høj grad baseret på datidens torpedobådstaktik "hit and run". Det var koldkrigsperioden, og den formodede fjende var kendt og ligeså hans bevæbning, mål og taktik. Herhjemme invasionsforsvar.

I 1970'erne og 1980'erne udvikledes og sofistikeredes elektronikteknikken, og dette ændrede det taktiske billede og koncept eksponentielt, og "hit and run" taktikkens periode var forbi. Elektroniske situationsbilleder og missiler tog over.

I nutiden er teknik og operation integreret, og programalderen har holdt sit indtog.

I dag skriver vi 2009 og (ubåds-) og torpedobådsvåbenets tidsalder i det danske søværn er et afsluttet kapitel.

Den 3.december 1991 overværede jeg i auktionslokalet på Margretheholm, at SLOV-kl blev solgt, hvor bl.a. SRID "gik" for 55.000 kr. og SLOV for 77.000 kr.!

Betænk en gang, hvilke følelser det kunne fremkalde her 26 år efter hos en der havde overværet fødslen af disse gasturbine-torpedobåde!

F.H. JØHNKE

MIN VIRKSOMHED I MARINEN

1870-1898

Ved Hans Christian Bjerg

Ferdinand Henrik Jøhnke (1837-1908) blev sekondløjtnant med kongens æressabel 1857, kaptajn 1874, kommandør 1885, kontreadmiral 1899 og karakteriseret viceadmiral 1902. Jøhnke var højt begavet, men noget af en enfant terrible inden for Marinen. Med en skarp og hurtig replik var han vellidt af sine underordnede men frygtet af sine overordnede. Han så tidligt mulighederne for Danmark i mine- og torpedovåbnet, som blev hans egentlige arbejdsområde gennem mange år. For at løse Københavns befæstningsproblem mod søsiden fremsatte han i 1870erne en plan til anskaffelsen af såkaldte flydende forter. Denne idé blev anvendt af partiet Venstre og fik politisk betydning i valgkampen 1876. Siden var Jøhnke positivt indstillet over for Venstre, som han til sine overordnedes fortrydelse hjalp med forskellig militærfaglig bistand i forbindelse med forsvarssagen. Det kom derfor heller ikke bag på nogen, at Jøhnke i 1901 blev marineminister i den første Venstre-regering efter det såkaldte politiske systemskifte. Efter den lange forfatningskamp i slutningen af 1800-tallet personificerede Jøhnke Marinens utilfredshed med den politiske prioritering der var sket af Hæren, og det varede derfor ikke længe før han ragede uklar med krigsministeren W.H.O.Madsen. En strid i 1904 om opstillingen af en kanon på Saltholm- i forbindelse med gennemsejlingen af den russiske flåde af de danske farvande - gik i politisk hårdknude, da de to ministre skændtes offentligt gennem aviserne. De blev begge afskediget i 1905, og konsejlspræsidenten J.C.Christensen overtog selv de to militære ministerier under betegnelsen forsvarsminister; en betegnelse, der som bekendt har holdt sig siden, selv om de to ministerier først blev slået sammen 1951. I Rigsarkivet ligger som F.H.Jøhnkes privatarkiv den her gengivne beretning. Den er skrevet i december 1898 og var forseglet indtil 1968. Den er skrevet umiddelbart før han blev kontreadmiral og chef for Orlogsværftet i 1899. Tilsyneladende var Jøhnke nervøs for at blive snydt for denne udnævnelse, som han efter sit eget skøn var berettiget til. Beretningen skønnes at være af marinehistorisk interesse og af interesse for tidsskriftets læsere. Ud over at være et supplement til skildringen af torpedovæsenets udvikling i Danmark, som findes i K.T.Madsen: Danske torpedoer 1868-2008, giver den et ganske godt tidsbillede af Marinen – og selvfølgelig af Jøhnke selv og den mobning, som han var udsat for:

Ved lov af 28. maj 1870 oprettedes under Hæren 1.ste Ingeniørbataillons Sømineafdeling. Den 21. November 1870 ansattes jeg ved Sømineafdelingen som maritim assistance. Afdelingen var kun repræsentant for det passive Søminevæsen - noget aktivt Søminevæsen eksisterede ikke, men på basis af erfaringerne fra den amerikanske krig tog jeg fat på, i forbindelse med mit arbejde ved de passive miner, at forberede og udføre konstruktioner til stangtorpedoer i robåde og dampbarkasser, ligesom jeg udarbejdede planer til fabrikationen af forbedrede Harveyske torpedoer efter oplysninger, som jeg havde indhentet fra Norge, særlig således at torpedoen forsynedes med elektrisk antændelse, hvilket var særegent for den konstruktion, jeg ønskede at bringe i anvendelse. Marineministeriets daværende direktør, kommandør Pedersen, nærede interesse for disse mine arbejder, og jeg havde hyppige konferencer med ministeriet i denne anledning. I skrivelse af 10. maj 1871 udtalte ministeriet, at det tillagde den Harveyske torpedo den allerstørste betydning, at, hvis man kunne opnå at give den aktive torpedo en praktisk form, ville den få en væsentlig indflydelse på det fremtidige søkrigsmateriel, samt at man ville støtte Sømineafdelingen med midler til forsøg o.s.v.- På den tid var tanken om afskaffelse af panseret oppe, og under et ophold i London fik jeg fra direktør Pedersen pålæg om at skaffe at vide, hvad man i det engelske admiralitet tænkte derom. Dette hverv stod i forbindelse med ministeriets bekendte forespørgsel til enkelte officerer - bl. a. også til mig, der den gang var løjtnant -, om disses stilling til ministeriets program, der gik ud på, at det tidligere syntes at rykke nærmere, da panseret som unyttigt og skadeligt måtte bortkastes, og at som følge deraf et nyt panserskib ikke burde påbegyndes. Besvarelserne fra de fleste adspurgte gik imod programmet, og direktøren blev da storskibsmand. Skønt ministeriets interesse for torpedovæsenet som følge heraf væsentlig kølnedes blev resultatet af det arbejde, der var gjort, alligevel det, at »Lindormen« og »Gorm« armeredes med Harveys torpedoer, og at jeg i eskadren 1873 udkommanderedes som torpedoofficer. Under min ved familieforhold foranledigede midlertidige fraværelse fra øvelseseskadren havde dennes chef, orlogskaptajn Gottlieb, beordret torpedoforsøg afholdt i »Gorm«, der kommanderedes af daværende kaptajn Schiwe. Denne havde imidlertid - som han selv erkendte - ikke tilstrækkeligt kendskab til materiellets benyttelse, og forsøgene mislykkedes. Ved min tilbagekomst til eskadren fik jeg ordre til at overtage kommandoen over »Gorm« under forsøgene, for at disse kunne blive ledet på rette måde, og eskadrechefen bemærkede, at såfremt det uheldige udfald gentog sig, ville torpedoøvelserne blive indstillet, hvorhos han ville anbefale ministeriet, at torpedoerne borttoges fra skibene. Forsøgene faldt imidlertid i alle henseender tilfredsstillende ud, og slæbetorpedoer vedblev i en årrække at være reglementerede som armering for panserskibe. Ved

mine nævnte forhandlinger med direktør Pedersen havde jeg gentagende fremhævet det mindre heldige i, at udviklingen af flådens minevæsen lå under Ingeniørkorpset, og den 19. oktober 1872 resolveredes da også overgangen til Flåden.

Det blev imidlertid kaptajn Schiwe, der - trods sin få måneder forud åbent tilståede mangel på kendskab til torpedovæsen - beordredes til at varetage det fornødne, Flådens aktive søminevæsen vedkommende, og arbejde hen til udviklingen af det aktive søminevæsen samt til en eventuel særlig sømineafdeling for Flåden. Jeg kunne ikke undlade skriftligt at gøre direktør Pedersen bekendt med en overraskelse, der var beredt mig såvel som mange andre ved denne udnævnelse, der jo i høj grad bekræftede det gamle ord: den ene arbejdet, den anden lønnen. Jeg blev derefter kaldt til direktøren, der meddelte mig, at meningen med kaptajn Schiwes udnævnelse ingenlunde var, at han definitivt skulle ansættes som chef. Den trufne ordning var kun at anse som rent foreløbig, dikteret ved hensyn til, at efter at enkelte af Flådens skibe var blevet forsynet med torpedoinstallationer, måtte der på værftet nødvendig findes en mand, til hvem ministeriet i disse anliggender kunne henvende sig. Når sagen blev endelig ordnet, var det selvfølgelig meningen, at jeg skulle overtage Flådens minevæsen; men indtil det øjeblik ønskede ministeren, at jeg skulle blive stående ved Ingeniørbataillonens Sømineafdeling, da jeg på den måde ville udvide mine kundskaber og få lejlighed til at opdrage det personale, som senere skulle benyttes ved Flådens Sømineafdeling. Imidlertid blev af mig udarbejdet plan til hurtig udlægning af passive miner godkendt af Ingeniørkorpset, efter at den var prøvet, og jeg indsendte derefter under 25. november 1872 mit »udkast til et flydende fort med minestation«,- et projekt, som tillige var støttet på mine erfaringer som søofficer. Efter at planen yderligere var oplyst ved mit indlæg af 15. Februar 1875, fik den en i høj grad anerkendende bedømmelse af Søminekommissionen den 20. Februar 1875, og ligesom den hurtige mineudlægning var grundlagt for benyttelsen i større udstrækning af de passive miner, således er der heller ingen tvivl om, at min plan om at lade Minevæsenet indgå som et betydningsfuldt led i Københavns stationære forsvar, mere end noget andet bidrog til at vække og vedligeholde interessen for det nye våben.

Efter at kaptajn Ravn var blevet marineminister i maj 1875, fratrådte direktør Pedersen stillingen i ministeriet. Jeg benyttede daværende løjtnant Lunds tiltrædelse til tjeneste ved det aktive Søminevæsen den 13. januar 1875 til at henvende mig til ministeren og meddele ham den

Marinen til at føre delinger af Flåden eller til andre højere poster. Dette forslag kan jeg tiltræde. Af udvalget er der dernæst stillet forslag om, at det ikke skal bestemmes, at værftschefen skal være en admiral. Jeg for mit vedkommende er ganske vist af den mening, at næst efter den højeste admiral, viceadmiralens stilling, er værftschefens absolut den første i Marinen; han er øverste chef for alle tre Underofficerskorpser, for Maskinkorpset og Håndværkerkorpset, og han har under sig tre - fire officerer, som i reglen ville være kommandører.

De således fremførte argumenter have utvivlsomt samme gyldighed i dag som for 19 år siden, så at det måtte være ganske særegne, tvingende grunde, der skulle kunne bevirke, at man undlod at udnævne værftschefen til kontreadmiral.

For mit vedkommende stiller forholdet sig jo endogså således, at det vil være et påfaldende brud på det tidligere netop under lignende forhold hævdede anciennitetsprincip, om en anden, betydelig yngre kommandør udnævntes til kontreadmiral, medens jeg blev værftschef.

Det eneste argument herfor, der er kommet mig for øre, er at jeg som kommandør ikke har haft den sædvanemæssige »fart«. Jeg skal hertil for det første gøre den bemærkning, at når min mangel på »fart« opfattes som om jeg i min 20-årige virksomhed som chef for Søminekorpsets 2den afdeling og som chef for Søminekorpset skulle have haft en ikke aktiv maritim virksomhed, beror dette på en fuldstændig miskendelse af min gernings natur og af de opgaver, jeg har haft at løse. Hele Sømine-tjenesten er gennem dermed forbundne øvelser og forsøg på det nøjeste knyttet til tjeneste på søen, men særlig skal jeg da gøre opmærksom på, at chefen for Søminekorpset gennem de stadig tilbagevendende uddannelsesskoler for befalingspersonen bliver chef for en i strengeste forstand sømilitær tjeneste, ved hvilken der er ham underlagt et forholdsvist stort flydende materiel, og hvorved største delen af Søofficerskorpsets officerer efterhånden bliver ham underlagt til opdragelse i en væsentlig del af deres praktiske maritime gerning.

At Søminetjenesten er nøje knyttet til søen, har jo også givet sig udslag i søværnsloven, idet den bestemmer, at den søfart, der fordres af en premierløjtnant for at kunne forfremmes, nedsættes med halvdelen af den tid, han har gjort tjeneste ved Sømineværnet. Og dog er denne bestemmelse truffen på et tidspunkt, da man, som følge af det aktive Søminevæsens daværende ringe udvikling, ikke kunne vide, hvor stor maritim rolle Søminevåbnet ville komme til at spille; på et tidspunkt, da man anså det for ret naturligt at gøre en ingeniørofficer til chef for Sømine-

korpsset, noget man nu, netop følelsen af Søminevæsenets nøje forbindelse med praktisk maritim virksomhed, ikke kunne tænke sig muligheden af.

Rent sagligt set vil derfor en forfremmelse til kontreadmiral, knyttet til en udnævnelse til værftschef, næppe kunne forholdes mig med den begrundelse, at jeg mangler den for chargin forudsatte maritime uddannelse, der kun kan erhverves ved fart.

Hvad dernæst angår den formelle fordring til »fart« - en fordring, som nu, ved at studere »kundgørelser for Søværnet« og »skibsjournalerne« vil finde meget elastisk -, da skal jeg erindre om, at fordringen aldeles ingen lovhjæmmel har. Lovens paragraf 41 giver og var som ovenfor påvist, netop beregnet på at give Ministeriet fuldstændige frie hænder, idet det jo her alene hedder: »Til kontreadmiraler kunne kommandører forfremmes«.

Jeg selv har aldrig udfoldet nogen bestræbelse for at erhverve mig kvalifikation i den anførte retning, og det er i de konferencer, jeg i årenes løb har haft med Ministeriet angående min fremtid, ikke bleven forudsat, at udkommandoer var en nødvendig betingelse for forfremmelse.- Havde udkommandoer været nødvendige for mig, der i 1878 havde afsluttet min virksomhed som »farende« officer i en alder af 41 år, efter at have været officer i 21 år, tør man sikkert gå ud fra, at chefen for Søminekorpsset ville have henledt Ministeriets opmærksomhed herpå, og at dette da havde sørget for det nødvendige i så henseende.

At heller ikke Ministeriet tillægger orlogsfart i moderne fartøjer nogen afgørende betydning som betingelse for udnævnelse til kontreadmiral, har det formentlig ved enkelte udnævnelser lagt for dagen, og samtidig hermed har administrationen, skønt den såvidt muligt har knyttet kontreadmiralschargin til værftschefstillingen, netop gennem admiral Bruuns embedsfunktion nu slået fast, at værftschefstillingen er landtjeneste uden udkommando. Dette fremgår også af listen »fordeling af Flådens personel i tilfælde af krigsberedskab«, hvorpå den ene kontreadmiral er opført under »Orlogsværftet og kaserneskebe«, den anden derimod under »Overkommando og stabe«.

Når jeg ovenfor har antydnet, at der i herfor interesserede kredse lejlighedsvis er kommen til orde betragtninger angående mine forfremmelsechancer og aspirationer, afvigende fra den opfattelse, jeg her har tilladt mig at gøre gældende, støtter jeg mig i så henseende til, hvad jeg personligt har erfaret. Men samtidig har jeg rigtignok på lige vis erfaret, at

de pågældende blandt andet havde savnet det til korrekt og fuldstændig bedømmelse af min stilling vistnok ganske fornødne grundlag: Kendskab til Ministeriets udtalelse i den oven citerede skrivelse af 10. marts 1883 - en udtalelse, hvis betydning for mit hele forhold næppe fra nogen side vil blive bestridt.

Som yderligere momenter fra min egen virksomhed, der for den her anstillede drøftelse formentlig turde være af betydning, tillader jeg mig endnu at anføre følgende:

Der er tidligere anført, i hvilken tilstand jeg overtog materiellet ved Søminekorpsets 2den afdeling. Skønt så at sige alt, hvad jeg på det aktive Torpedovæsens område arvede fra fortiden, nu kun er en saga, således at jeg for at karakterisere min virksomhed kun behøvede at henvise til det bestående, skal jeg dog kortelig erindre om, at udgangspunktet, da jeg overtog ledelsen som afdelingschef var, at der fandtes nogle gamle slæbetorpedoer og et mindre antal temmelig mangelfulde Whiteheads torpedoer. Der var af personel en mester, en assistent og et par arbejdere; af arbejdsredskaber een drejebænk (trædebænk).

Under min ledelse er Søminekorpsets værksted grundlagt, og det har nu et sådant omfang, at det, til betydelig pekuniær fordel for Staten, fabrikkerer både torpedoer og udskydningsapparater med tilbehør; det holder fuldtud skridt med Torpedovæsenets udvikling i udlandet, så at man på dette område har i alt væsentligt frigjort sig fra udlandets fabrikker. Dets organisation og det tekniske udvikling kan kun sammenlignes med enkelte af byens mønsterværksteders, og dets regnskabsordning er gennemført på ligeså fyldestgørende måde som nogetsteds. Selve torpedoernes pålidelighed som våben, deres magasinering og krigsberedskab tør vistnok nu siges at være så god som i nogen marine overhovedet.

I forbindelse med værkstedets udvikling står anlægget af Forsøgs- og Indskydningsstationen ved Bramsnæsvig, et anlæg hvis betydning for torpedovåbnet jeg ikke behøver yderligere at fremhæve.

På den elektriske belynings område er forholdet det, at Søminekorpset i 1880 fra Søartilleriet overtog nogle enkelte, nu forældede dynamoer og projektører, fordi det havde vist sig, at tilsynet med dette materiel oversteg Artilleriets tekniske kræfter. - Nu omfatter de af Søminekorpset udførte elektriske lysinstallationer 60 lysmaskiner - repræsenterende over 600 hk -, 66 projektører og over 2000 glødelamper, og Søminekorpset er begyndt på at forfærdige dynamoer.

For 16 år siden udførte Søminekorpset selv den første glødelampeinstallation her i landet. Den blev udført under meget vanskelige forhold, da det materiel og de tekniske hjælpemidler, som nu haves i rigeligt mål, den gang aldeles ikke eksisterede, og dog fungerer denne installation - som alle de senere af Søminekorpset udførte - til dato uden nævneværdig forstyrrelse, og uden at det har været nødvendigt at »forbedre« installationerne. Sagkyndighed med hensyn til tilvejebringelse af materiellet, dets installation og behandling - som nu er almindelig udbredt og ret billig til fars - kunne den gang heller ikke søges andet steds, men måtte udvikles indenfor Søminekorpsets egne rammer, og jeg tror, det vides, at den sagkundskab, der ved Søminekorpset er udviklet på dette område, let holder mål med hvad landet for øvrigt kan præstere.

Det kan konstateres, at anlægget og ordningen af Søminekorpsets værksted, og hvad der er gjort for arbejdernes velbefindende, orden og renlighed, har haft en heldig indflydelse på værftets andre værksteder.

Personellet, som Søminekorpset fik ved søværnsloven af 1880, måtte for de tekniske kræfters vedkommende findes i byen, men det måtte for en del oplæres og udvikles ved Søminekorpset.- Hvad betydning der i det civile liv tillægges den teoretiske og praktiske uddannelse, Søminekorpsets personel får, skønnes bedst af den efterspørgsel, der er efter dette personel. Såvel mekanikere som praktiske elektroteknikere i så stort omfang fra Søminekorpset, at det har sin vanskelighed at få nye kræfter opdragne så hurtigt som de udlærte går bort. - Heri turde ligge det bedste bevis på, at jeg ikke alene har været heldig i mit valg af personer, men at man også gennem arbejdere i værkstedet og gennem de om bord og i land med egen omhu og tidsanvendelse dyrkede skoler har vidst at give personellet en fyldestgørende opdragelse.

Når resultatet, der er opnået, alligevel har været tilfredsstillende, da skal jeg sikkert ikke glemme, hvor mangen del heri der skyldes den fortrinlige assistance, jeg gennemgående har haft, - en assistance, der ikke har skyet det betydelige forøgede arbejde, som manglende personel har nødvendiggjort, ligesom det også skal fremhæves, at Ministeriet har forstået at sørge for, at de til våbnets udvikling fornødne midler kom til stede. Men samtidig tør jeg også tro, at mit initiativ og min personlige ledelse og virksomhed har haft en væsentlig fortjeneste af de resultater, det er lykkedes at tilvejebringe.

Af større projekter, som jeg har udarbejdet, og som ikke står i direkte forbindelse med min stilling som torpedochef, skal jeg eksempelvis nævne, at jeg i 1880 fremsatte planen om torpedobådes transport på jern-

bane, som blev undersøgt og bedømt af en kommission, og hertil knyttede sig planen om torpedobådernes magasinering i torpedobådsskure i krigsberedt stand og hvad dermed står i forbindelse (torpedobådskamre etc.).

Hvad den anden af de mig underlagte hovedbrancher, »det passive Søminevæsen«, angår, da er vi nu nået til et mønsterværdigt standpunkt; den hurtige udlægningsmåde for minerne i forbindelse med indførelse af dybderegulatorer har bevirket, at man kan have et absolut grundet håb om, at spærringernes udlægning kan blive tilendebragt i rette tid.

En tredje hovedbranche, »sprængstoffer og patroner«, er blevet etableret og systematiseret i overensstemmelse med udviklingen og tjenestens tarv.

At Søminekorpset under min ledelse har udviklet sig til en autoritet på de indenfor dens grænser faldende fagområder, har da også fundet sit udtryk deri, at andre statsmyndigheder - som Kultus-, Indenrigs- og Justitsministeriet har søgt korpsets assistance i påkommende under deres administration eller lovgivningsområde hørende anliggender.

I forbindelse med denne skitserede fremstilling af min virksomhed skal jeg referere to for mig personlig ret betydningsfulde episoder, som er indtrufne under min administration af Søminekorpset.

Da jeg som følge af stærk travlhed på byens værksteder ikke var i stand til, ved henvendelse hos private fabrikanter, fra dem at skaffe nogle private arbejdere, som jeg skulle bruge i min værkstedsdrift for at få beordrede arbejder fuldført i rette tid, averterede jeg under 8. januar 1890 efter arbejdere anonymt - altså uden at redaktionen eller nogen kunne vide, hvorfra avertissementet hidrørte i Socialdemokraten og Aftenbladet. Ved tidligere foreliggende tilfælde havde det vist sig, at det ikke nyttede at avertere i andre blade. En af de arbejdssøgende, der blev afskediget, efter at være prøvet i mit værksted, meddelte averteringsmåden til avisen under overskriften: »Er det muligt« og i den anledning fik jeg en forespørgsel fra Ministeriet af 24. februar 1890. om hvem der havde foranlediget avertissementets indrykning i Socialdemokraten. I en samtale, som jeg kort i forvejen - den 2. februar - havde haft med ministeren, kom denne ind på arbejdsforholdene ved Søminekorpset, og han spurgte mig da om, hvorledes jeg rekrutterede arbejdere. Jeg gjorde opmærksom på, at man var nødt til at avertere i nævnte blade - det var sidste gang sket netop i den foregående måned - når man ville have arbejdere i en travl tid, hvad der for øvrigt også måtte vides i Ministeriet, da de vedkommende blades kvitteringer fulgte som bilag til mit pengeregnskab. Mini-

steren mente, at det var grimme blade at avertere i, hvortil jeg bemærkede, at det jo også kun skete, fordi netop det var måden at skaffe arbejdere på. Jeg gik ud fra, at det under hensyn til Flådens berettigede krav var min pligt at skaffe torpedovæsenets ydelser til Flåden færdige indenfor det tidsrum, som finanslovens bevillinger forudsatte. Ministeren spurgte, om jeg havde prøvet at henvende mig til »Arbejdernes Værn«, hvortil jeg svarede, at jeg betragtede det som urigtigt at henvende sig til politiske foreninger. Såvidt jeg erindrede havde vi haft nogle enkelte arbejdere der hørte til denne forening, men som ikke duede. Ministeren ytrede, at han også fra anden side havde hørt, at det var dårligere arbejdere. Da jeg forlod ministeren, var jeg intet øjeblik i tvivl om, at der mellem ham og mig var fuldstændig forståelse, og affattelsen af mit svar på Ministeriets ovennævnte forespørgsel, som under 28. februar - altså så at sige omgående - tilstilledes chefen for Orlogsværftet, var udfærdiget under denne forudsætning. Jeg tillagde ikke min svarskrivelse større vægt end de hundrede af andre skrivelser, der mellem år og dag ekspederedes gennem mig. For at få klar og ren besked med hensyn til den fremtidige forretningsgang udtalte jeg i skrivelser: ...«at jeg, medmindre en anden fremgangsmåde anvises, agter jeg at rekruttere arbejdsstyrken i fremtiden efter samme princip og på samme måde som hidtil». Hvis mit standpunkt nu ikke længere harmonerede med ministerens, eller for såvidt skrivelser måtte indeholde ytringer, der mulig i en eller anden retning kunne være mindre forsigtig holdte, - hvad jo godt lod sig tænke, da jeg ingensomhelst juridisk assistance har til min disposition -, måtte jeg formentlig kunne have ventet, da jeg som militær - teknisk chef på værftet må betragtes som en af Ministeriets direktører, at man havde konfereret med mig. Dette skete imidlertid ikke. Derimod blev min skrivelse - efter hvad der fra troværdig kilde er blevet mig meddelt - i den foreliggende form ikke alene behandlet i Marineministeriet, men også i et ministerråd og af Generalauditør, landstingsmand Stephensen. Resultatet blev, at jeg under 8. marts 1890 modtog en skarp tilrettevisning fra Ministeriet, som slutter således.....«at Ministeriet med lige så stor forundring som mishag har bemærket, at han (jeg) ikke har haft følelsen af det for en af Marinens Myndigheder usømmelige i at avertere i blade som Socialdemokraten og Aftenbladet, samt at Ministeriet ikke vil taale, at dette oftere sker«. At denne skrivelse i enhver henseende var egnet til at vække min forundring, vil man let kunne forstå, og indholdet er ikke senere blevet mig mere forklarligt ved den 2 år efter af Ministeriet trufne bestemmelse om, at meddelelser angående licitationer skulle blandt andre blade også tilstilles Socialdemokraten

Under den bekendte fyrbøderstrejke i det forenede Dampskibsselskab opdagedes det ved en artikel i Nationaltidende af 1. juni 1890 og gennem

Københavns Politi, at en arbejdsmand, der havde arbejdet hos mig i en årrække og var anset af sine nærmeste foresatte som en i alle henseender pålidelig og dygtig mand, var kasserer i »Skandinavisk Sømands- og Fyrbødersamfund« og nu den egentlige leder af strejken. Det blev selvfølgelig - såmeget mere som der kort i forvejen havde været klage over socialtisk tryk i mit værksted - lagt mig til last, at en agiterende socialist stod i Søminekorpsets brød, og deri fandt et bevis for, at chefen for Søminekorpset tolererede den slags folk. Jeg var uheldigvis på tjenesterejse i udlandet ved den tid og havde som følge deraf ingen indflydelse på, hvorledes sagen fremstilledes. Da jeg kom hjem den 28. juni 1890, fik jeg samme dag fra værftschefen, kontreadmiral Braag, en skriftlig tilkendegivelse sålydende: »Efter ministerens ordre har jeg en meddelelse at gøre Dem, forinden at De tiltræder Deres Tjeneste ved Orlogsværftet«. Meddelelsen gik ud på, at jeg på grund af det ovenberørte indtrådte tilfælde ikke måtte tiltræde min tjeneste ved Søminekorpset, forinden ministeren, der var borte på en rejse i Jylland, havde talt med mig. Dette var realiteter, at jeg suspenderedes fra mit embede. I den skriftlige erklæring, som jeg nogle dage efter indgav, godtgjorde jeg blandt andet til evidens, at den måde, hvorpå sagen var fremstillet, havde bevirket, at både værftschefen og ministeren misforstod situationen. En arbejders antagelse sker nemlig således, at jeg, der lige overfor Ministeriet har ansvaret for budgettet, fastsætter hans dagløn, som noteres på en antagelsesbillet. Denne billet går, inden manden antages, til undersøgelse ved værftspolitiet. Jeg har kun med mandens arbejdsdygtighed og opførsel her på værftet at gøre; det er politiets sag at påse, at værftet - selv ikke for en dag - brødføder folk, som ikke bør tåles i statens tjeneste, og det er altså dets sag at holde sig au fait med statsarbejderens forhold udenfor værftet. Det er politiet, der skal meddele mig, hvis der er eller bliver noget i vejen med en arbejder, og i det foreliggende tilfælde anede jeg intet, og værftets politi naturligvis lige så lidt. Slaget burde umuligt kunne ramme mig; det passerede var kun bevis for, at Orlogsværftets politi ikke havde haft øjnene åbne, at det ikke passede, hvad det skulle passe, særlig under sydende arbejdsforhold. - Efter at ministeren havde gjort sig bekendt med mit indlæg, og efter, jeg havde talt med ham, blev det tilladt mig at overtage min tjeneste, uden at jeg for øvrigt fik nogen oprejsning.

Jeg har citeret disse episoder, fordi de forekommer mig ret oplysende for den modstand, jeg til tider er stødt på under mit arbejde i Marinens tjeneste, og som jeg måske tør tro mindre skyldes en beføjet kritik af min tjenstlige virksomhed end forskellige uvedkommende forhold - oprindelig og fornemmelig modviljen mod det ny våben, hvis talsmand jeg var, men iøvrigt også andre mere eller mindre vekslende stemninger og til-

skyndelser, om hvis varige berettigelse man måske nu vil være tilbøjelig til at nære tvivl.

Værdien af det arbejde, som det er faldet i min lod at udføre, vil nu, tror jeg, ikke fra nogen kompetent side blive bestridt. Deri tillader jeg mig at finde tilstrækkelig til at udtale mig om min fortid og min virksomhed, således som jeg ovenfor har gjort det, medens anledningen til, at dette sker, er at søge i hensynet til de bedømmelser, bl.a. også af mig og mine forhold som måtte foranlediges ved forestående afgang og forfremmelse i Marinens højeste charger, og i ønsket om, at for disse bedømmelser min virksomhed måtte fremstille sig upåvirket af stemninger fra en tid, da man havde vanskelighed ved at forsone sig med opfattelser og standpunkter, for hvilke der dog sikkert alt nu tør siges at være vundet en mere alsidig og derfor korrekte forståelse.

I betragtning af hvad jeg ovenfor har bragt i erindring, vil det formentlig ikke forundre, om jeg altid har forudsat, at jeg skulle kunne nå lige så højt som nogen af de kommandører, der med års mellemrum sejler nogle måneder. En i sandhed upartisk og for alle uvedkommende hensyn renset vurdering af mine virkelige kvalifikationer vil, derom holder jeg mig overbevist, ikke kunne betegne denne min forventning som uberettiget i nogen henseende. Det er for mig en meget vanskelig sag, at netop den minister, fra hvem jeg fik tilstillet skrivelser af 10. marts 1883, er den samme, som endnu residerer, og som altså tør antages at ville handle i konsekvens af skrivelsens indhold og ånd. Og betydningen af denne skrivelse, der nu i over 15 år har været normgivende for hele min stilling, vil ikke kunne undervurderes.

**MEDDELELSER FRA
SØE-LIEUTENANT-SELSKABET**

Foredragsrække for foråret 2010

Søe-Lieutenant-Selskabet indbyder hermed sine medlemmer til følgende foredrag i foråret 2010.

Tirsdag den 2. Februar
KINA DEN NYE SUPERMAGT

Journalist
Flemming Ytzen

Tirsdag den 23. Februar
DET TYSKE SØVÆRN

Fregattenkapitän
Thomas Papenroth

Torsdag den 4. Marts
ERFARINGER FRA TIDEN SOM
CHEF FOR NATO STÅENDE
MINERYDNINGSGRUPPE 1

Kommandørkaptajn
Hans Holch Rasmussen

Tirsdag den 6. April
FORSVARSCHEFENS TANKER FOR
FREMTIDENS FORSVAR

Forsvarschefen, general
Knud Bartels

Opmærksomheden henledes på, at der i uge 10 (8.-12.marts) særskilt vil blive indkaldt til foredrag af en højtstående NATO-officer. Særlig indkaldelse vil udgå til medlemmerne.

*Christian G.H. Meinertz
Kaptajnløjtnant
formand*

MARITIM DEBAT

FLÅDENS FREMTID TIL DEBAT

Af direktør, orlogskaptajn Jesper Glahn

I Tidsskrift for Søværnen 1/2009 skrev flotilleadmiral Niels Christian Borck et debatindlæg om Flådens fremtid. Nedenstående betragtninger er inspireret af dette indlæg.

Forskellen på en historisk beretning (hvor man har data) og en prognose/plan er, at man ved sidstnævnte må opstille en række relevante forudsætninger, der beskriver situationen, man tænker sig vil komme for projektet. Dernæst må man beskrive, hvordan disse forudsætninger kan variere inden for den tid, som projektet dækker, og dernæst kvantificerer man usikkerhederne, ellers holder prognosen ikke, og andre kan ikke vurdere realismen i projektet.

Som eksempel på dette kan aktuelt nævnes:

1. Hærens budget for indsatsen i Afghanistan, hvor man sandsynligvis har brugt fredstidsdata for tilsvarende enheder, og ikke medtaget ekstra slid og tab p.g.a. krigen, derfor budgetbrud.
2. Borck's indlæg, der nærmest ligner et oplæg, der bygger på at den kolde krig er i gang endnu – således ønskes stadig ubåde i Østersøen m.v.

Et eksempel på forudsætningsvurdering ses i min artikel om Flådens kampkraft (Tidsskrift for Søværnen 6/2005 ss. 396-98). Ajourføring af forudsætningerne må ske hver gang, man vil vurdere planen, eller der er sket noget (f.eks. finanskrisen, der påvirker vore aktuelle planer). Forudsætningerne er "fundamentet". Hvis man vil bygge om, må man revurdere fundamentet.

Flåden 500 år

I 2010 kan Flåden fejre 500 året for sin etablering. Hvad var der før starten? Der havde man mere end 500 år som vikingesamfund, d.v.s. fælles mål, med bidrag fra forskellige "bopladser", hvor man byggede vikingeskibe, og trænedede krigere/mandskab, og fælles beslutning om at drage i ledning. Det kunne nærmest kaldes kaperskibe.

Opgaven i Flåden blev dels "lægtvands søværn" (indre danske farvande) og "ad hoc oversøisk" (Ostindien, Vestindien, Middelhavet etc.). I dag er vægten som bekendt mest på det oversøiske, hvilket er naturligt, da landet har de største indtægter herfra, selv om vi aldrig må glemme at forsvare de hjemlige farvande.

Satellitovervågning og Flex-Sub

Danmark har en udsat strategisk position som "Nøglen til Østersøen". Det har vi også fremover, men der er kommet en ny forudsætning ind her med overvågning fra satellitter (jfr. T.f.S. 5/2002 ss. 217-24 om anvendelse af Flex-Sub i Søværnet).

Situationen i dag er den, at de store skibe ved Grønland, Somalia m.v. bruger så mange ressourcer (mandskab, bevillinger etc), at der er knaphed andre steder. Bl.a. derfor blev ubådsvåbnet nedlagt i 2004. I dag er det klart for de fleste, at ubåde ikke kan undværes.

I satellitovervågningens tidsalder er det mest effektive og fremtidssikrede modvåben netop ubåde, men ikke Viking-typen, Delfinen o.lign, men små lægtvands ubåde med brændstof-celler, så de kan være neddykket i ugevis, og nærmest svare til rumkabiner med 3 mand (frømænd). De tænkes udstyret med lette homende torpedoer, der vil kunne beskadige indtrængende skibe uden nødvendigvis at skulle sænke dem. De tænkes endvidere udrustet med kabel-periskop, så de kan observere overfladeskibe nede fra 20 m uden selv at blive observeret.

Besætning:

- 1 søofficer, der trænes on the job, og som frømand, samt til et af Flådens store skibe.
- 1 teknikofficer, der trænes on the job, og som frømand, samt af Flådens store skibe.
- 1 frømand til torpedohåndtering og kamp mod fremmede frømænd m.v. som bådsmænd.

Dette job vil kunne være en afveksling fra tjeneste ved Somalia, og der vil kunne skabes en vis "rotation" fra opslidende ude-job.

Overslagsmæssigt vil en Flex-Sub koste ca. 5% af en Viking-ubåd, afhængigt af hvor meget af Viking-udrustningen man ønsker.

Operationsområdet

Principielt er det de indre danske farvande med hovedvægt på benyttelse af "springlaget".

Det vil sige, dér hvor der er optimal blanding af saltvand fra Nordsøen og fersk vand fra Østersøen.

Vi har 500 års erfaring i at blive angrebet fra søsiden. De første 400 år udelukkende på overfladen, men fra 1915 også af undervandsbåde og i dag kan frømandsangreb forudses i de danske farvande, ligesom i den svenske skærgård. Det er derfor nødvendigt at give vore frømænd lige så gode forhold som en angribers. Derfor vil Flex-Sub være nødvendige.

Krig er en vedvarende udvikling af en ny teknisk, og tilsvarende modmidler – Flex-Sub er et modmiddel, hvor vi er på ”hjemmebane”, og truslen mod os er værre end mod Sverige. Det så man netop den 9. april 1940, hvor vi og ikke Sverige blev angrebet!

I Sverige, hvor Viking-projektet blev prioriteret højt, kan ubådene ligge ude som antiinvasionsforsvar, og når de har skudt deres torpedoer, kan de gå ned til bunden og lade op ved hjælp af et ”torpedo-lager”.

Norge har et tredje ubådkoncept. De har en meget lang kyststrækning, og ville gerne have Viking-projektet forlænget med 10 m, så der blev bedre opholdsforhold for besætningen under de lange forlægninger. Desuden er de norske fjorde meget dybere end de forhold, der eksisterer i danske og svenske farvande.

Derfor blev Viking-projektet ikke til noget som et fælles nordisk projekt. Da prisen desuden voksede til at blive den samme som for et støtteskib af Absalon-klassen, meldte Norge fra. Men dette løste ikke Danmarks behov. Derfor er der behov for at forslaget om Flex-Sub kommer frem igen, samtidig med at teknologien er videreudviklet, således at man i dag kan få Flex-Sub med brændstofsceller, så de vil kunne bygges som luft-uafhængige, og således kan forblive neddykket i ugevis efter behov.

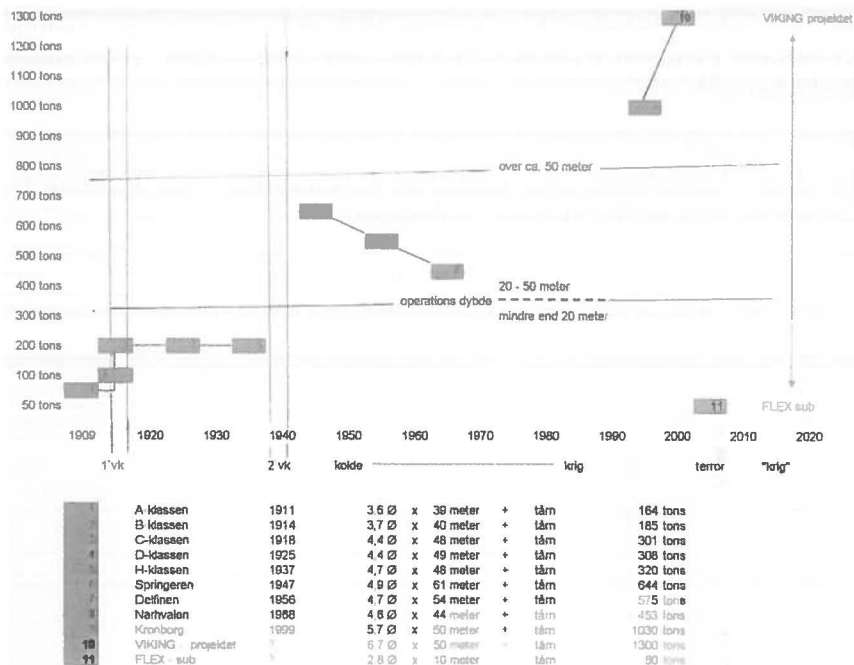
Fordele ved Flex-Sub

Springet fra Viking til Flex-Sub vil være fra ca. 1.300 til ca. 60 ts. Dette medfører at Flex-Sub kan gemme sig i springlaget i de indre danske farvande.

Udviklingen af brændstofsceller tæller til Flex-Subs fordel.

Rumfartens introduktion af ”mad på tube” medfører, at kokken ikke skal med om bord.

FLÅDENS FREMTID TIL DEBAT

Skema, der viser udviklingen af de danske ubådes tonnage 1909-2004-2020. Frem til 2004 steg tonnagen løbende. Den sidste Kronborg var på 1.030 ts. Hvis Viking var blevet gennemført var tonnagen steget til ca. 1.300. Oversigten viser at der ved indførelsen af Flex-Sub vil tonnagen falde til ca. 60 ts. – et helt andet koncept.

De små afstande, som Flex-Sub skal operere inden for, gør store torpedeer overflødige.

GPS-navigation o.l. gør Flex-Sub enklere.

Chef-uddannelsen i udlandet spares, da erfaring med lægtvandsoperationer kun kan fås i de danske farvande.

Flex-Sub kan bygges hurtigt

Prisen er kun 5% af en Viking-ubåd, afhængig af hvor meget yderligere udstyr man skal have med.

Konklusion

Borck's oplæg til store skibe synes umiddelbart at være i orden, og hvis vi indfører Flex-Sub vil hjemmefronten også kunne sikres, til en meget beskednen pris.

Det er en sund proces, at Flådens fremtid debatteres, og at der afprøves nye ideer. Disse burde være emnet for en temaaften i Søe-Lieutenant-Selskabet, hvor også ubåde kunne diskuteres.

NEKROLOG

Peter Broberg

(1700). Peter Broberg blev født i Viborg 11/2 1929, hvor hans far var tjenstgørende officer; han døde efter længere tids svaghed 2. december 2009.

Dreng- og ungdomsårene tilbragtes i Hellerup, hvor medlemskabet af Hellerup Sejlklub vakte hans store kærlighed til søen, og det fik en afgørende indflydelse på hans senere livsforløb. Han valgte at søge ind som frivillig søkadetlærling og blev udnævnt til søløjtnant af anden grad 1. februar 1952.

Holmen-katastrofen havde desværre for Peter Broberg den ulykkelige konsekvens, at en glassplint ødelagde hans ene øje; en lang og sej intern kamp fulgte nu for at opnå en normal karriere til søs, som til sidst blev vundet med den ene begrænsning aldrig at kunne blive skibschef. Denne kamp modnede og stålsatte Peter, egenskaber, der kom ham til stor nytte senere hen.

Han startede sin karriere som navigationsofficer på korvetten ”Thetis”. Tidligt specialiserede han sig i Kampinformationstjenesten, en dengang ny disciplin i datidens søværn. Da AIS/ kampinformationsskolen startede, blev han skolens første næstkommenderende, inden han gennemgik Long Course i navigation og kampinformation på HMS Dryad, afsluttende med Fighter Direction Course på HMS Harrier.

Efter at have gjort tjeneste til søs i en engelsk destroyer blev han ved hjemkomsten udkommanderet som operationsofficer på u-bådsmoderskibet ”Ægir”, som var kommandoskib for kystflådens årlige øvelsesgruppe. Herefter fulgte flere kurser i kampinformation og taktik både i England og USA, hvor han tillige tilføjede kurser i datalogi og computerprogrammering, hvad der senere fik stor betydning for søværnets opbygning af en moderne kampinformationstjeneste såvel til søs som til lands.

Som kaptajnløjtnant gjorde Peter Broberg søtjeneste på kystjageren ”Huitfeldt” og som orlogskaptajn næstkommenderende på minelæggeren ”Falster”, afbrudt af en periode som Assistent Staff Officer Operati-

ons ved NATO-hovedkvarteret i Oslo, inden han i 1966 blev chef for søværnets kampinformationskole på Margretheholm, der efter politisk diktat flyttedes til FLS Frederikshavn. I de nye lokaliteter var der taget højde for en hel ny taktisk træner. Sammen med teknisk chef for materielkommandoen, civilingeniør Kaj Gregersen, blev der her opbygget en taktisk træner, der stadig er under videreudvikling, og som fik en afgørende betydning for søofficerernes fortsatte uddannelse inden for kampinformation og taktik ved kurser og årlige studieperioder. På Peter Brobergs initiativ blev træneren med sit moderne dataudstyr brugt til øvelsesplanlægning og NATO-konferencer.

Hans hovedindsats var udviklingen og installationen af et specielt dansk radio- og computersystem til anvendelse i fregatter, korvetter og torpedobåde, betydeligt mindre omkostnings- og pladskrævende end de, der anvendtes i de store marinere. Systemet blev også indført i kommandocentraler på land, herunder SOK i Aarhus.

Efter udnævnelse til kommandørkaptajn i 1973 gennemgik han et års kursus på den amerikanske flådes Naval Command Course for foreign officers samt andre kurser. Efter hjemkomsten fulgte tjenesteperioder ved Søværnets Materielkommando og Taktikskolen og chef for Forsvarets Operationsafdelings Planlægningsafdeling. Efter udnævnelse til kommandør i 1982 blev Peter Broberg sejlende chef for Mineskibeskadren, efterfulgt af posten som stabschef ved NATO kommandoen "COMNAVBALTAP" i Karup.

Peter Broberg fik en meget alsidig og varieret karriere, både til søs som i land. Hans videre uddannelse parret med hans praktiske erfaringer, initiativ og stærke vilje blev, sammen med hans evner til at inspirere og samarbejde, afgørende for søværnets udvikling til en moderne marine, der forbandt traditioner med den mest moderne teknologi.

Så længe det var ham muligt sejlede han i sin norske Knarr, som han selv havde sejlet hjem fra Oslo og her kunne han få afløb for sit temperament, hvad enhver gast oplevede under kapsejladser med Peter ved roret. Knarr-sejlerne valgte ham som Knarr-admiral som udtryk for deres anerkendelse af hans indsats for denne bådtype.

Peter Broberg bisattes fra Rungsted Kirke og hans aske blev af hans børn spredt på Øresund, det farvand, der stod hans hjerte nærmest

(1617, 1702)

MARINENS BIBLIOTEK

ERHVERVELSER

SEP/OKT 2009

Uddrag

RETSVÆSEN

Naval Courts Martial 1793-1815

John D. Byrn

Burlington : Ashgate Pub., 2009.

- 786 s.

(Publications of the Navy

Records Society ; 155)

Opstilling: Retsvæsen.C.

ADMINISTRATION & UNDERVISNING

Tanker omkring R.N. Staff Course No. 22

Jørgen F. Bork

[s.l.] : [s.n.], 1957. - 15 s.

Opstilling: Undervisningsvæsen.A.II.b.

Ligger som PDF i mappen manuskripter på serveren.

Introduktion til informationssøgning : om navigation på informationshavet

Charlotte Wien, Christian Elmelund-Præstekær

Ny revideret udgave (2. udgave)-

Valby : Borgen, 2006. - 115 sider

Opstilling: Undervisningsvæsen.A.I.

4 ud af 83

HISTORIE

Striden om strandsonen : Generalinspektoratet for kystartilleriet 1899-2001

Roy Andersen

Bergen : Eide forlag, 2005. - 128 s.

Opstilling: Kystforsvar.B.

Under the bloody flag : pirates of the Tudor Age

John C. Appleby

Stroud : The History Press, 2009. - 288 s.

Opstilling: Historie.E.

Beneath the Dardanelles : The Australian submarine at Gallipoli Vecihi Basarin

Crows Nest : Allen & Unwin, 2008. - 211 s.

Opstilling:

Krh.A.II.b.2.B.Dardanellerfeltøget

Pepys's navy : ships, men & warfare, 1649-1689

J. D. Davies

Barnsley : Seaforth Pub., 2008. - 304 s. ; 30 cm.

Opstilling: Historie.C.2.

American military history compendium : Casualties and financial costs from april 19, 1775 through december 31, 2007

Donald F. Fies

Bloomington, IN : iUniverse, 2008. - 88 s.

Opstilling: Historieforskning.

Royal Marine Commando 1950-82 : from Korea to the Falklands
Will Fowler

Oxford : Osprey, 2009. - 64 s. ;
25 cm.

(Warrior ; 137)

Opstilling: Historie.C.2.

Søslag gennem 3000 år

R. G. Grant

København : Lindhardt og Ringhof, 2009. - 360 s.

Opstilling: Krh.A.

Boote under beton : Die hamburger U-boot-bunker

Jan Heitmann

[s.l.] : Elbe-Spree-Verlag, 2007. - 94 s.

(Schriftenreihe der Hamburger Unterwelten e.V. ; 1)

Opstilling: Kystforsvar.B.

Transition to triumph : history of the Indian Navy, 1965-1975

G. M. Hiranandani

New Delhi : Director Personnel Services (DPS), 2000. - xvi, 197 s. ; 29

Opstilling: Krh.A.I.a.10.

Kustflottan : De svenska sjöstridskrafterna under 1900-talet

Gustaf von Hofsten, red., Frank Rosenius, red.

[s.l.] : Kugl. Örlogsmannasällskapet, 2009. - 420 s.

(Marinlitteraturföreningen ; 94)
Opstilling: Krh.A.I.a.1.Sverige

Marine-Küstenbatterie Longues
Tim Sloth Jørgensen

[s.l.] : [s.n.], 1986. - 11 s.

Opstilling: Kystforsvar.B.

Die Kampfschwimmer der Volksmarine : eine geheime Spezialeinheit der DDR

Horst Kerzig, Jürgen Knittel, Kurt Schulz

Berlin : Das Neue Berlin, 2008. - 320 s. ; 29 cm.

Opstilling: Dykning.B.

Zur see und an land : Zur geschichte, zu den einsätzen und zu den uniformen der deutschen seesoldaten, marineinfanteristen, der marinesicherungstruppe und der marineschutzkräfte

Rolf Klodt

Bonn : Report Verlag, 2008. - 144 s.

Opstilling: Uniformsvæsen.B.

Scapa Flow : : The defences of Britain's great fleet anchorage 1914-45

Angus Konstam

Oxford : Osprey, 2009.. - 64 p. ; ; 25 cm.

(Osprey Fortress Series ; 85)

Opstilling: Kystforsvar.B.

60 jahre israelische marine

Klaus Mommsen

Bonn : Bernard & Graefe, 2009. - 268 s.

Opstilling: Historie.C.10

Thyborøn-fæstningen - og »Skildpaddespionen« : Agger Tange, Helligsø, Harboøre Tange, Lan-

gerhuse, Tørring, Lemvig, Rom
Flyveplads og Oddesundbroen
Peter Nyholm Anthonisen
Ringkøbing : Bollerup Boghand-
del, 2001. - 96 sider
Om Thyborøn-fæstningens
opbygning og funktion samt et
kort afsnit om Skildpaddespionen
der videregav oplysninger om
fæstningen til de allierede
Opstilling: Kystforsvar.A.

Die deutschen Marinen im
Minenkrieg
Peter Schubert
Norderstedt : Books on Demand,
2006. - ; 28 cm.
Opstilling: Minevæsen.
I : Historische Entwicklung, Kai-
serliche Marine, Reichsmarine

The story of HMS Revenge : A
ship in time
Alexander Stilwell
Barnsley : Pen & Sword, 2009. -
218 s.
Opstilling: Historie.C.2.

Peter the Great
Derek A. Wilson
London : Hutchinson, 2009. - 236
s. ; 24 cm.
Opstilling: Historie.C.8.

The Old Navy 1776-1860 : A cat-
alog of an exhibit of prints and
watercolors from the naval col-
lection of Franklin D. Roosevelt
Washington : The National
Archives Trust Fund Board, 1962.
- 56 s.
(National Archives Publication ;
62-10)

Opstilling: Marinemalere

KRIGSHISTORIE

The bitter sea : the struggle for
mastery in the Mediterranean
Simon Ball
London : HarperPress, 2009. -
380 s. ; 24 cm.
Opstilling:
Krh.A.II.d.2.B.Middelhavet

Der seekrieg in der Ostsee 1914-
1918
Lutz Bengelsdorf
Bremen : Hauschild, 2008. - 182
s.
Opstilling:
Krh.A.II.b.2.B.Kanalen, Nord-
søen & Østersøen.

Commandos from the sea : the
history of amphibious special
warfare in
World War II and the Korean War
John B. Dwyer
Boulder, Colo. : Paladin Press,
1998. - ix, 278 s.
Opstilling: Krigskunst.M.

Operation Valentine
Bjarni Ákesson Filholm
Frederiksværk : Nautilus, 2009. -
127 sider
Gennem store og små begivenhe-
der fortælles historien om Eng-
lands besættelse af Færøerne
under anden verdenskrig i perio-
den 1940-45
Opstilling:
Krh.A.II.d.2.B.Grønland, Island
& Færøerne

SØMILITÆRE KURIOSA

Ældste dansk-norske bådsmandspibe/søfløjte 1566

Vi ved, at fløjter og trompeter har været benyttet langt tilbage i tiden ved afgivelse af signaler eller kommandoer til søs. I Europa synes der fra 1400-tallet at have været tale om to typer, normalt betegnet henholdsvis "søfløjten" og "bådsmandspiben". Den første synes båret af officererne og nærmest været betragtet som et kommando-symbol. Den anden til mere praktisk brug anvendt af underofficererne. Den helt præcise forskel mellem disse to typer kendes ikke. Nogen opfatter de to benævnelser blot som forskellige betegnelser for det samme instrument anvendt i ældre henholdsvis nyere tid.

Fra 1488 har vi således en dokumenteret anvendelse i den engelske flåde af søfløjten. Fra 1500 og frem er der adskillige kilder, der nævner søfløjten. I dansk sammenhæng nævnes søfløjten i de søkrigsartikler, der kom i 1500-tallet og i instrukser fra den nordiske syvårskrig 1563-70, samt i søkrigsartiklerne i 1625. Derefter forsvinder den ud af de danske bestemmelser, men må dog formentlig alligevel at være blevet brugt af underofficererne. Bådsmandspiben dukker atter op i et reglement fra 1849.

Måske verdens ældst bevarede bådsmandspibe, opfisket fra dansk orlogsskib, der gik ned 1566 ud for Visby. Foto: Jonathan Eastland/AJAX.

I Visby Kirke findes et epitafium for den lybske admiral Thinnappel, der omkom i juli 1566. I forbindelse med dette findes denne gengivelse af den dansk-lybske flådes katastrofe-forlis.

Der findes et flot eksemplar på Orlogsmuseet af en bådmandspibe, der har været benyttet i 1800-tallet, men sandsynligvis er betydelig ældre. Men af sølvstemplerne fremgår det, at den er tilvirket efter 1812.

Nu er der imidlertid dukket en søfløjte/bådmandspibe – eller rettere det meste af en sådan – op, og som beviseligt har været i anvendelse i den dansk-norske orlogsflåde i 1566.

Efter at have været i kamp med en svensk flåde ved Øland den 26. juli 1566 sejlede den dansk-lybske flåde til Visby på Gotland, hvor den lagde sig på Reden for at begrave en falden officer i land. Selv om der var lovet kraftigt uvejr, beordrede den danske admiral Hans Lauritsen Baden begravelsen gennemført i stedet for at stikke til søs og derved undgå at blive slået ind på kysten. Begravelsen blev gennemført, og uvejret kom. Den dansk-lybske flåde blev slået til pinebænke. Hvad svenskerne ikke havde kunnet formå, udførte vejret. 12 danske og 3 lybske orlogsskibe blev slået til vrage og forliste med deres besætninger. Både den danske og den lybske admiral Thinnappel omkom.

I de senere år er der blevet foretaget omfattende marinearkæologiske undersøgelser af vrage. Disse undersøgelser har bragt mange genstande op af interesse for den marinehistoriske forskning. Flere af disse opfiskede genstande kan ses i dag på museet i Visby.

En af de mere interessante genstande er resterne af en søfløjte i sølv, smukt bearbejdet. Er det mon den danske admirals værdighedstegn, vi her har for os?

Det team af museumsfolk og marinearkæologer, der har dykket ved Visby, mener i dag, at den opfiskede bådmandspibe er den ældste af sin type i verden!

Denne søfløjte/bådmandspibe bekræfter tilstedeværelse af det instrument, der omtales i søkrigsartiklerne, men viser tidlige, at formen for bådmandspiben ikke har ændret sig særligt meget gennem de 500 år den danske orlogsflåde har eksisteret.

Læs mere om begivenheden i 1566 og bådmandspibens historie i:

Hans Chr. Bjerg & Ole L. Frantzen: Danmark i krig, 2005

Janus Sørensen: Bådmandspibens oprindelse, Tidsskrift for Søværnen 1958 ss. 205-14 og 317-23

Cyril R. Andrézen: Baadsmandspiben, Marinehistorisk Tidsskrift 1989/3 p. 15

CFlex

A New Generation of Terma Naval C4I Systems

- Total Sensor and Weapon Integration
- Maximum Commercial-Off-the-Shelf Hardware
- LAN Distributed TV and Radar Video

Component-based Software Architecture providing:

- Configuration flexibility
- Reduced test requirements
- Reduced maintenance costs
- Open interface to third party software

The C-Flex concept allows for continuous upgrade of ships with new equipment without major costs and waiting time for a new software release. A concept designed for a continuous improvement of the technology rather than mid-life upgrades.

www.terma.com

TERMA[®]

SØVÆRNETS SAMARBEJDSPARTNER PÅ EKSPORTMARKEDET

Naval
Team
Denmark

Medlemmer:

Odense Staalskibsværft A/S

Saab Danmark A/S

Terma A/S

RESON A/S

NORDIC DEFENCE INDUSTRIES A/S

Logimatic

Lyngsø Marine A/S

HEEDS A/S

EIVA a/s

TENCATE-Advanced Armour

Karstensens Skibsværft A/S

Affilieret medlem:

SAAB UNDERWATER SYSTEMS AB

*International markedsføring
af systemer udviklet til familien
af Standard Flex fartøjer.*

Naval Team Denmark

Axeltorv 6, 4.

1609 København V

Tel.: 33 33 96 94

navalteam@navalteam.dk

Leverandører til Søværnet

www.navalteam.dk

Dampskibsselskabet A/S

NORD N

Rederidrift siden 1871

Dampskibsselskabet "NORDEN" A/S, Strandvejen 52, 2900 Hellerup
Telefon 33150451, Hjemmeside www.ds-norden.com

WE HOLD **THE FUTURE**

No one can predict the future, but we can prepare for what it might hold. Saab aspires to meet that demand.

We place great value on research and development. However, our customers know us as trusted specialists – we draw on over seventy years of experience to shape tomorrow's systems and solutions

Together, we can meet the future by safety and effectiveness.

CHALLENGE

SAFETY & EFFECTIVENESS

DOMAIN

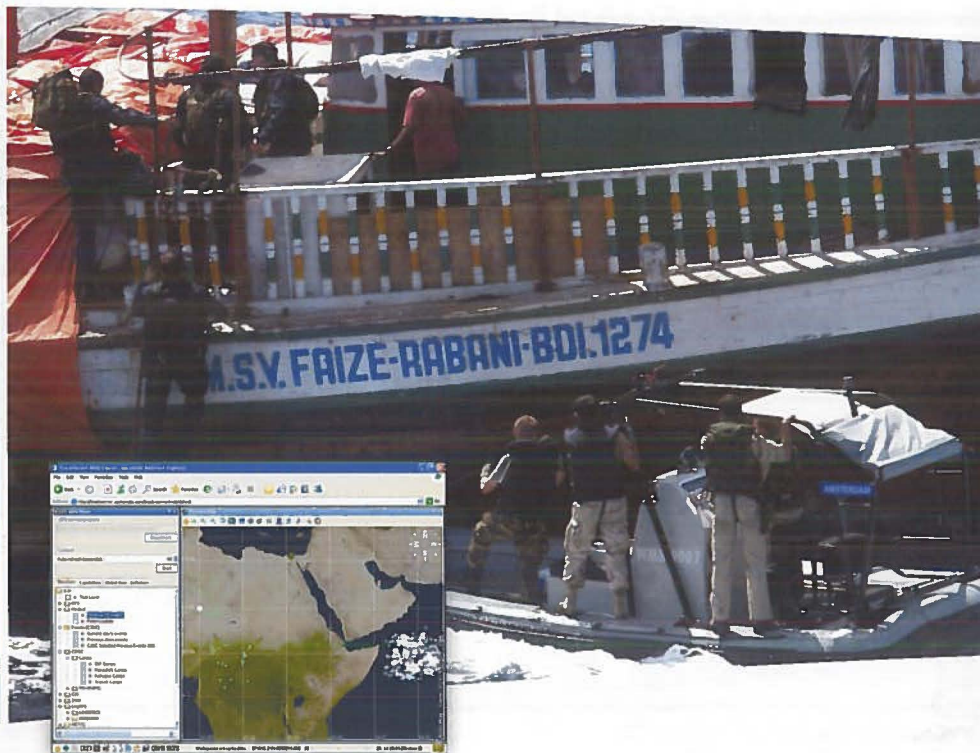
NAVAL

SOLUTION

SAAB

Maritime situational awareness

Systematics produkter og løsninger hjælper hver dag beslutningstagere med at træffe livsvigtige beslutninger.

Systematics SitaWare-produkter giver koalitions partnere i internationale operationer adgang til et detaljeret overblik over egne og andres styrker både til lands, vands og i luften.

SitaWare Maritime Boarding er en taktisk platform, som giver unik »maritime situational awareness«, og er en sikker og pålidelig måde til at udveksle vigtige informationer i »maritime security operations«.

For yderligere oplysninger, se www.systematic.com.

SYSTEMATIC
SITAWARE

SYSTEMATIC

DFDS Tor Line – en vigtig del af forsvarets Ark-projekt

Tor Anglia

Tor Futura

DFDS
TOR LINE

www.dfdstorline.com

Tidsskrift for Søværnen
oprettet 1827
udgivet af Søe-lieutenant-Selskabet
Protector: H.K.H. Kronprins Frederik

Redaktion:

Overarkivar Hans Christian Bjerg

Artikler, indlæg, der ønskes
optaget i tidsskriftet, samt bøger,
der ønskes anmeldt, sendes til

Tidsskrift for Søværnen

Hans Chr. Bjerg

Møllevej 4

2970 Hørsholm

Tlf.: 45 86 18 28

email: hcbjerg@post.tele.dk

FIIN: SOK-LE204

Manuskripter bedes fremsendt
i word pr. email eller på diskette.
Evt. illustrationer fremsendes
særskilt eller efter aftale.

Ekspedition og regnskab:

Orlogskaptajn Hans Erik Juul

Søe-lieutenant-Selskabet

Overgaden oven Vandet 62 B

1415 København K

Tlf.: 32 95 99 54

Fax: 32 95 99 53

Giro: 2 04 77 64

Email: sls@post9.tele.dk

Abonnement tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Trykkeri

Nørrebros Bogtryk

www.nbb.dk

ISSN 0040-7186

Tidsskriftet

Det er tidsskriftets formål at
publicere artikler og indlæg
vedrørende maritime forhold
i almindelighed og Søværnet i
særdeleshed.

Tidsskriftet er etableret 1827
som Archiv for Søværnet og
udsendes 6 gange om året.

Eftertryk er tilladt med tydelig
kildeangivelse

Søe-lieutenant-Selskabet

er et krigsvidenskabeligt selskab
af søofficerer, oprettet 1784.

Formand:

Kaptajnløjtnant

Christian G.H. Meinertz

Selskabets hjemmeside:
www.sls.forsvaret.dk

Annoncer tegnes
ved henvendelse til ekspeditionen

Returneres ved varig adresseændring

THALES

THALES Underwater System

THALES Communication

THALES Nederland B.V.

THALES Optronics B.V.

THALES Nederland B.V.
er valgt som leverandør af
APAR og SMART L radarer
til patruljeskibene

Marinaval

Galosche Allé 8c, stuen · 4600 Køge
Telefon 4494 5406 · Fax 4494 5482